

МОНГОЛБАНК
МОНГОЛ УЛСЫН ТӨВ БАНК

ЖИЛИЙН ТАЙЛАН 2019

МОНГОЛБАНК

ЖИЛИЙН ТАЙЛАН 2019

Монголбанкны Ерөнхийлөгч
Б.Лхагвасүрэн

Өмнөх үг

2019 он Монгол Улсын хувьд томоохон сорилтыг амжилттай даван туулж, эдийн засгийн сэргэлт үргэлжилсэн жил байлаа. Монголбанкны бодлого, үйл ажиллагаа нь эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг бүрдүүлэх, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, санхүүгийн зах зээлийн хөгжлийг эрчимжүүлж, институцийн хөгжлийн шат ахиулахад чиглэлээ. 2019 онд мөнгөний бодлогын шийдвэрүүд нь эдийн засгийн өсөлтийг дэмжихийн зэрэгцээ үндэсний мөнгөн тэмдэгт-төгрөгийн дунд хугацааны тогтвортой байдлыг хангахад чиглэв. Хэрэглээний үнийн индексээр хэмжигдэх инфляци 2019 онд улсын хэмжээнд 5.2 хувь, Улаанбаатар хотын хэмжээнд 5.0 хувьтай буюу дунд хугацааны зорилттой нийцтэй түвшинд хадгалагдаж, бодит дотоодын нийт бүтээгдэхүүн (ДНБ) 5.1 хувиар өслөө.

Гадаад валютын албан нөөцийг (ГВАН) урьдчилсан гүйцэтгэлээр 2019 онд 4.3 тэрбум ам.долларт буюу импортын 9 сарын хэрэгцээг хангах түвшинд хүргэж нэмэгдүүллээ. ГВАН-ийг нэмэгдүүлэхэд гадаад эдийн засгийн харьцангуй таатай нөхцөл болон сүүлийн жилүүдэд хэрэгжүүлсэн, макро тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн бодлогын арга хэмжээ нөлөөллөө. ГВАН ийнхүү нэмэгдсэн нь олон нийтийн төгрөгт итгэх итгэлийг бэхжүүлж, зээлжих зэрэглэлд эерэгээр нөлөөлж, эдийн засгийн дархлааг нэмэгдүүллээ. Зээлийн хүүг бууруулах стратегийг хэрэгжүүлэх хүрээнд инфляцийг зорилтот түвшинд хадгалах, ГВАН-ийг нэмэгдүүлэх, долларжилтыг бууруулах, зээлийн мэдээллийн сангийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх, санхүүгийн салбар дахь хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх зэрэг ажлууд хийгдлээ. Ийнхүү эдийн засгийн болон санхүүгийн тогтвортой байдал хадгалагдаж, эерэг өөрчлөлтүүд гарснаар банкуудын шинээр олгосон зээлийн жигнэсэн дундаж хүү буурч 16.8 хувьд хүрсэн нь сүүлийн 8 жилийн хамгийн бага түвшин юм.

Санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах хүрээнд өрхийн өр, орлогын харьцааг тэтгэврийн зээлд 70 хувь, тэтгэврээс бусад хэрэглээний зээлд 60 хувь байхаар тогтоон мөрдүүлэх, хэрэглээний зээлийн хугацааг 30 сараас хэтрэхгүй байлгах, гадаад валютын орлогогүй ААН-ийн валютын зээлийн эрсдэлийн жинг 150 хувь болгон нэмэгдүүлэх шийдвэрүүд хэрэгжиж эхэлснээр бизнесийн болон төгрөгийн зээл нэмэгдэж, зээлийн долларжилт буурав. ОУВС-тай хамтран хэрэгжүүлж буй өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөрийн хүрээнд банкуудын нэмэгдүүлсэн өөрийн хөрөнгийн эх үүсвэрийг магадлан баталгаажуулах ажлыг АНУ-ын Duff & Phelps компаниар хийлгүүлсэн бөгөөд аудитын үр дүн 2019 оны 9 дүгээр сард гарсан. Улмаар банкуудын нэмэгдүүлсэн өөрийн хөрөнгийн тодорхой хэсгийг хасч тооцохоор болж, банкуудын баланс дээр холбогдох тохируулгыг 10 дугаар сард хийлээ. Түүнчлэн банкны системийг чадавхижуулах дунд хугацааны хөтөлбөрийг боловсруулж УИХ-д өргөн барих бэлтгэлийг хангав. Банкны салбарын бүтцийн өөрчлөлтийг амжилттай хийснээр эдийн засгийн мөчлөгөөс үл хамааран санхүүгийн зуучлал хэвийн үргэлжилж, санхүүгийн тогтвортой байдал хадгалагдах суурь тавигдана. Энэ нь дархлаатай эдийн засгийг бий болгох, дунд хугацаанд

тогтвортой, хүртээмжтэй өсөлтийг хангах зорилтыг хэрэгжүүлэх нэг чухал хэсэг юм. Мөнгө угаахтай тэмцэх санхүүгийн арга хэмжээ авах байгууллага ФАТФ-ын хурлаас Монгол Улсыг саарал жагсаалтад оруулах шийдвэрийг 2019 оны 10 дугаар сард гаргасан билээ. Монгол Улс мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тогтолцооны Үр дүнтэй байдлын Шууд хэрэгжилтийн 4 үзүүлэлтийн хүрээнд 6 ажил хийх үүрэг хүлээгээд байна. Монголбанк эдгээр ажлыг хийж гүйцэтгэх төлөвлөгөөг Хамтын ажиллагааны зөвлөлийн гишүүн байгууллагуудтай хамтран гаргаад амжилттай хэрэгжүүлж байна. Санхүүгийн зах зээл, институцийн хөгжлийг дэмжих хүрээнд Монголбанк 2019 онд Автомат клиринг хаус системийг амжилттай нэвтрүүлсэн нь Монгол Улсын төлбөр тооцооны системд чухал дэвшил авчирлаа. Үндэсний ₮ картын технологийг шат ахиулж, нууцлал аюулгүй байдлыг нь сайжруулж, олон улсын хэрэглээнд нэвтрүүлэх алхмыг тавилаа. Мөн Монголбанкны суурь бүртгэл болон байгууллагын нөөцийн удирдлагын (ERP) системийн шинэчлэлийг хэрэгжүүлж эхэлснээр олон улсын төв банкуудад ашиглагдаж буй дэвшилтэт шийдлийг нэвтрүүлж эхлэв.

Монголбанк 2019 онд гадаад хамтын ажиллагааныхаа цар хүрээг тэлж, үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх ажлыг үргэлжлүүлэв. Энэ хүрээнд Монгол, ОХУ-ын банкуудын хамтарсан дугуй ширээний уулзалт, Монгол-Хятадын банк, санхүүгийн хамтын ажиллагааны 8 дахь удаагийн дугуй ширээний уулзалтыг БНХАУ-ын Шанхай хотноо тус тус зохион байгуулав. Өмнөд Африкийн Йоханнесбург хотноо 2019 оны 6 дугаар сард болсон “Дэлхий нийтийн санхүүгийн хүртээмж-2019” арга хэмжээний үеэр Монгол Улсыг нийт 170 улс орноос онцолж, “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр”-ийг амжилттай хэрэгжүүлсэн хэмээн үнэлж “Шилдэг түншлэл-2019” төрөлд шагнал олголоо. Цаашид Монголбанк хийж гүйцэтгэсэн ажлуудаа бататгаж шинээр тулгарсан сорилтуудыг цаг алдалгүй, үр дүнтэй шийдвэрлэснээр эдийн засгийн болон санхүүгийн тогтвортой байдлыг дунд, урт хугацаанд үргэлжлүүлэн хангах болно.

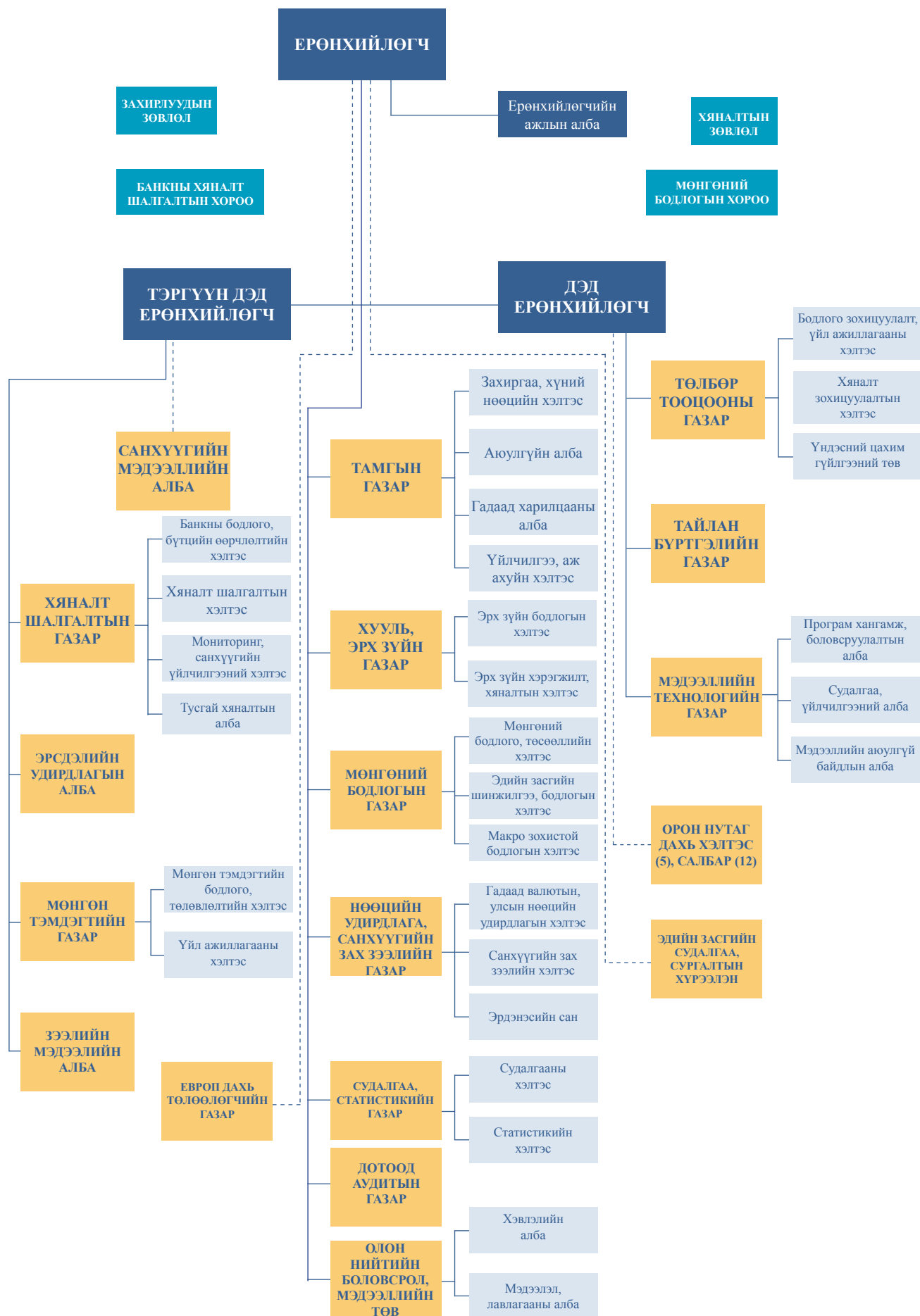
Монгол Улс хөгжин цэцэглэж, мандан бадрах болтугай!

МОНГОЛБАНКНЫ
ЕРӨНХИЙЛӨГЧ

Б.ЛХАГВАСҮРЭН

МОНГОЛБАНКНЫ БҮТЭЦ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН СХЕМ

ГАРЧИГ

1. МОНГОЛ УЛСЫН МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТОЙМ	9
1.1 Бодит сектор	9
1.2 Гадаад сектор.....	13
1.3 Мөнгө, санхүүгийн сектор	18
1.4 Монгол Улсын нэгдсэн төсөв	21
2. ТӨРИЙН МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ХЭРЭГЖИЛТ	25
2.1 Мөнгөний бодлогын үндсэн зорилт, арга хэмжээ, үр дүн.....	25
2.2 Банкны салбарын тогтвортой байдлыг хангах бодлогын хэрэгжилт.....	28
2.3 Гадаад валютын улсын нөөцийн удирдлага.....	38
2.4 Монгол Улсын Үндэсний төлбөрийн систем	40
2.5 Банкны салбарын хууль тогтоомжийн шинэтгэл	44
2.6 Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр	46
3. МОНГОЛБАНКНЫ МӨНГӨНИЙ ЗАХ ЗЭЭЛ ДЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	51
3.1 Нээлттэй захын үйл ажиллагаа.....	51
3.2 Төв банкны байнгын санхүүжилт.....	52
3.3 Засгийн газрын үнэт цаас (ЗГҮЦ)	53
3.4 Монголбанкны валютын зах дахь оролцоо	54
3.5 Монголбанкны алт худалдан авах үйл ажиллагаа.....	57
4. МОНГОЛБАНКНЫ БҮТЭЦ, БУСАД ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА, САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАН	59
4.1 Монголбанкны бүтэц, зохион байгуулалт	59
4.2 Гадаад харилцаа	59
4.3 Олон нийттэй харилцах харилцаа	61
4.4 Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх арга хэмжээ.....	63
4.5 Дотоод аудитын газар	66
4.6 Эрсдэлийн удирдлага.....	67
4.7 Бэлэн мөнгөний эрэлт, нийлүүлэлт	70
4.8 Мэдээллийн технологи	71
4.9 Монголбанкнаас 2019 онд гаргасан эрх зүйн акт, шийдвэрийн хураангуй	72
4.10 Эдийн засгийн судалгаа, сургалтын хүрээлэн	74
5. АУДИТААР БАТАЛГААЖСАН САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАН	77
6. СТАТИСТИКИЙН ХАВСРАЛТ (ХУРААНГУЙ)	179

МОНГОЛ УЛСЫН МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТОЙМ

1

1.1 БОДИТ СЕКТОР

Эдийн засгийн бодит сектор

Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн (ДНБ)-ий бодит өсөлт 2019 оны урьдчилсан гүйцэтгэлээр өмнөх оноос 5.1¹ хувиар өсчээ. Эрэлт буюу эцсийн ашиглалт² талаас эдийн засгийн өсөлтийн 8.2 нэгж хувийг эцсийн хэрэглээ (өрхийн болон засгийн газрын хэрэглээ), 6.5 нэгж хувийг хөрөнгийн нийт хуримтлал, -9.9 нэгж хувийг цэвэр экспорт тус тус бүрдүүлжээ. Иргэд, хувийн байгууллагын зээл өссөн, өрхийн дундаж болон татварын орлого өссөн болон уул уурхайн салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй компаниудын хөрөнгө оруулалт нэмэгдсэнтэй³ холбоотойгоор нийт хөрөнгө оруулалт 2019 онд бодит дүнгээр өмнөх оноос 17.9 хувиар өссөн нь эдийн засгийн өсөлтөд эерэг нөлөө үзүүлээ.

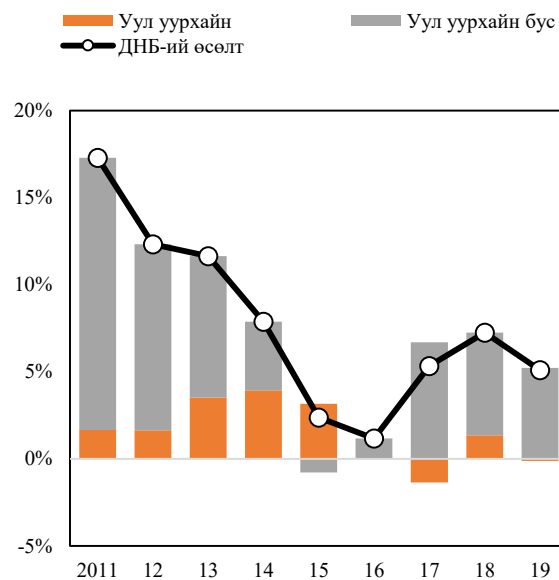
Экспортын бүтээгдэхүүн, тэр дундаа чулуун нүүрс, төмрийн хүдрийн дэлхийн зах зээл дээрх үнийн өсөлт болон дотоодын үйлдвэрлэгчид олборлолтоо нэмэгдүүлсэнтэй холбоотойгоор бараа, үйлчилгээний экспорт өмнөх оноос 9.9 хувиар өсч, эдийн засгийн өсөлтөд үзүүлэх нөлөө 8.8 (өнгөрсөн оны мөн үеэс 9.7 нэгж хувиар буурсан) нэгж хувьд хүрсэн хэдий ч, импорт 19.1 хувиар өссөн нь цэвэр экспорт эдийн засгийн өсөлтөд сөрөг нөлөө үзүүлэхэд голлон нөлөөлөв (Зураг 1.1).

Зураг 1.1. ДНБ-ий өсөлт, эцсийн ашиглалтын аргаар

Эх сурвалж: YCX

Зураг 1.2. ДНБ-ий өсөлт, үйлдвэрлэлийн аргаар

Эх сурвалж: YCX

Уул уурхай, олборлох салбарын нэмэгдэл өртөг өмнөх оноос 0.6 хувиар буурч, эдийн засгийн өсөлтөд 0.1 нэгж хувийн сөрөг нөлөө үзүүлжээ. Энэхүү бууралтад алт, хайлуур жоншны баяжмалын олборлолт буурсан нь голлон нөлөөлжээ (Зураг 1.2).

¹ Үйлдвэрлэлийн аргаар тооцсон ДНБ-ий өсөлт.

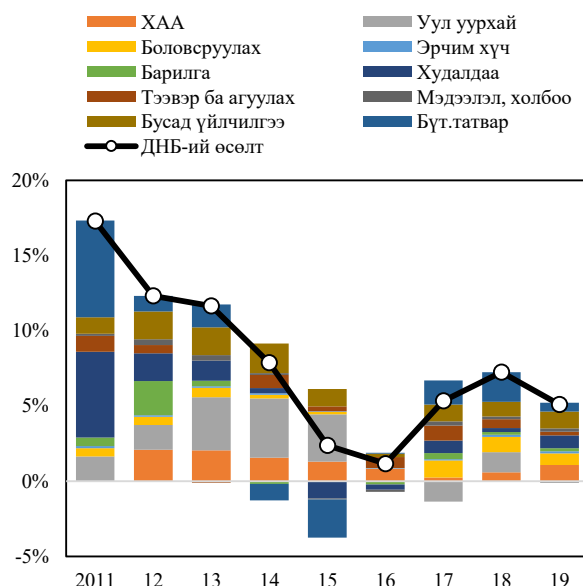
² Эцсийн ашиглалтын аргаар тооцсон ДНБ-ий өсөлт 2019 оны урьдчилсан гүйцэтгэлээр 4.9 хувьтай байна.

³ 2019 онд Монгол Улсад орсон ГШХО-ын орох урсгал 6.3 хувиар өсчээ.

Эрдэс баялгийн бус салбар

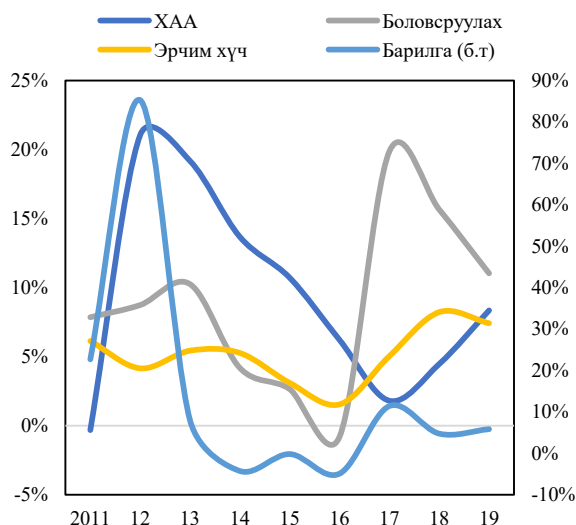
Уул уурхайн бус салбар өсөлтийг 5.2 нэгж хувиар тэтгэсэн байна (Зураг 1.3). Хөдөө аж ахуй, худалдаа болон боловсруулах салбарууд эдийн засгийн өсөлтөд хамгийн өндөр хувь нэмэр оруулав. Тодруубал, ХАА-н салбарын үйлдвэрлэл 8.4 хувиар тэлж, эдийн засгийн өсөлтөд 1.1 нэгж хувийн нөлөө үзүүлжээ. Өрхийн хэрэглээ нэмэгдсэн, банк санхүүгийн зээл өссөн зэргээс шалтгаалж үйлчилгээний салбарын өсөлт 5.6 хувьд хүрсэн нь эдийн засгийн өсөлтөд 1.1 нэгж хувийн нөлөө үзүүлсэн байна.

Зураг 1.3. ДНБ-ий өсөлт, үйлдвэрлэлийн салбаруудаар

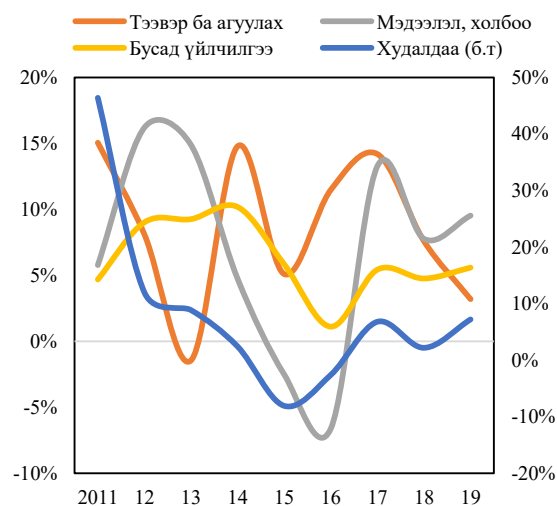
Эх сурвалж: УСХ

Зураг 1.4. ХАА, аж үйлдвэрлэлийн салбаруудын өсөлт

Эх сурвалж: УСХ

Зураг 1.5. Үйлчилгээний салбаруудын өсөлт

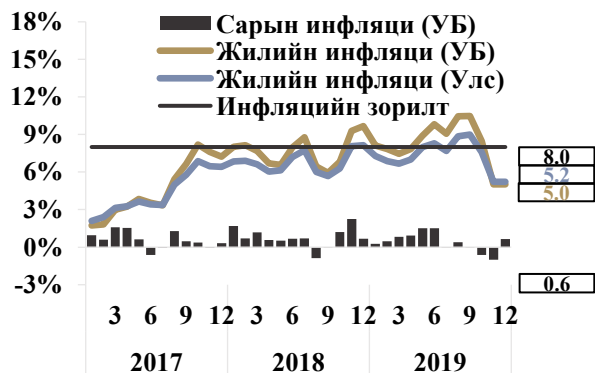
Эх сурвалж: УСХ

Инфляци

Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2019 онд баримтлах үндсэн чиглэлд төв банкны инфляцийн зорилтыг 2019-2020 онд жилийн 8 хувь, дунд хугацаанд 6 хувь орчимд тогтворжуулахаар тусгасан. Хэрэглээний үнийн индексээр хэмжигдэх улсын инфляци оны эхний хагаст зорилтот түвшний орчимд тогтвортой байсан ч, гуравдугаар улиралд нийлүүлэлтийн шалтгаанаар нэмэгдээд оны эцэст 5.2 хувь болж саарав. Эдийн засгийн идэвхжилтэй нийцтэйгээр суурь инфляци харьцангуй тогтвортой хадгалагдсан хэдий ч, нийлүүлэлтийн шинж чанартай үнийн хэлбэлзэл болон өмнөх оны суурь нөлөө зарим саруудын инфляцийн хэлбэлзэлд ийнхүү нөлөөлөв (Зураг 1.6). Тайлант оны эхний хагаст зээлийн өсөлт, цалингийн нэмэгдэл, төсвийн зардлын тэлэлт зэргээс үүдэлтэй дотоод эрэлтийн тэлэлт болон ханшийн дамжих нөлөөнөөс үүдэлтэй импортын барааны үнийн өсөлт зэрэг нь инфляцийг өсгөх нөлөөг үзүүлж байв.

Харин оны хоёрдугаар хагасаас эдийн засгийн идэвхжил саарснаар эрэлтийн гаралтай үнийн өсөлтийн хурд 4 дүгээр улиралд бага зэрэг буурлаа. Ерөнхий инфляцийн савлагааг үүсгэж байсан гол бараа бүтээгдэхүүн нь хүнсний бараа бүтээгдэхүүн, дотоодын аялал жуулчлал болон төрийн зохицуулалттай үйлчилгээ байв. Тухайлбал, 5-р сард нийлүүлэлтийн саатлаас шалтгаалж махны үнэ огцом нэмэгдсэн, хүнсний ногооны үнэ өмнөх оноос хожуу буюу 9-р сард хямдарсан нь 3 дугаар улиралд инфляци эрчимжихэд нөлөөлөв. Харин өмнөх оны 2-р хагаст инфляцийн гол бүрэлдэхүүн болж байсан хатуу түлш болон шатахууны үнэ 2019 онд харьцангуй тогтвортой байснаар 12-р сарын байдлаар жилийн инфляцийг -0.6 нэгж хувиар бууруулах нөлөө үзүүлжээ.

Зураг 1.6. Улаанбаатар хотын сарын болон жилийн инфляци

Эх сурвалж: УСХ

Хүснэгт 1.1. Улаанбаатар хотын жилийн инфляцийн задаргаа

Нэр	Жин	Жилийн өсөлт	Жилийн инфляцид эзлэх хувь
Мах	0.10	14.2%	1.2%
Төрийн зохицуулалттай	0.09	8.8%	0.8%
Дотоодын аялал жуулчлал	0.01	47.7%	0.4%
Шатахуун	0.06	-2.3%	-0.1%
Хатуу түлш	0.03	-8.1%	-0.4%
Нийт	0.29	6.1%	1.9%

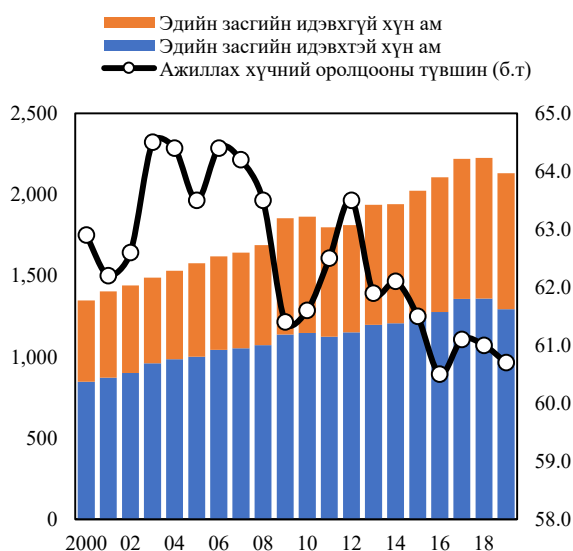
- **Махны үнэ** 6-р сарын дундаас буурч 12-р сард эргэн өсдөг хандлагатай байдаг боловч, тайлант оны 5-р сард махны гарал үүслийн баталгаажилт тодорхойгүйгээс үүдэлтэй хязгаарлалтууд болон дулааны аргаар мах боловсруулах үйлдвэрүүд махаа дотоодын зах зээлээс бэлдсэн зэргээс шалтгаалан махны нийлүүлэлт 30-50 орчим хувиар буурч, үнэ 2000-2500 төгрөгөөр нэмэгдсэн. Улмаар үнэ улирлын хандлагаараа эргэн буурахгүй байснаар 9-р сард жилийн өсөлт нь 41.1 хувь болж, жилийн инфляцийн 3.4 нэгж хувийг бүрдүүлж байв. Харин 10-р сараас махны үнэ буурч эхэлсэн бөгөөд жилийн инфляцид үзүүлэх нөлөө нь 1.2 нэгж болж буурлаа.
- **Төрийн зохицуулалттай үйлчилгээ** бүлэгт хамаардаг хэд хэдэн үйлчилгээний үнэ 2019 онд нэмэгдэж, инфляцид үзүүлэх нөлөө нь нэмэгдлээ. Тухайлбал, тайлант онд цахилгааны төлбөр 11.4 хувь, хэрэглээний усны төлбөр 12.3 хувь, дулааны төлбөр 10 хувь, төрийн их дээд сургуулийн төлбөр 11.7 хувь, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээ 4.3 хувиар тус тус нэмэгдсэнээр төрийн зохицуулалттай үйлчилгээ жилийн инфляцийн 0.8 нэгж хувийг бүрдүүлж байна.
- **Хатуу түлшний бүлгийн үнэ** тайлант оны 1, 4-р саруудад буурсан бөгөөд 5-р сараас түүхий нүүрсийг сайжруулсан түлшээр орлуулж, нийлүүлэлт болон үнэд зохицуулалт хийснээр галлагааны улирал эхэлсэн ч хатуу түлшний бүлгийн үнэ тогтвортой хэвээр байв. Ингэснээр тус бүлгийн үнийн жилийн өсөлт нь -8.1 хувь болж, оны эцэст инфляцийг -0.4 нэгж хувиар бууруулах нөлөө үзүүлэв.

Ажил эрхлэлт

Хөдөлмөрийн насны хүн ам 2019 оны дунджаар өмнөх оноос 4.2 хувиар буурч, 2,132.1 мянгад хүрлээ. Үүн дотор эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам өмнөх оноос 4.8 хувиар, идэвхгүй хүн ам 3.4 хувиар бууран, харгалзан 1,293.6 мянга болон 838.5 мянга болсон байна. Эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын бууралт нь идэвхтэй хүн амын бууралтаас бага тул ажиллах хүчний оролцооны түвшин өмнөх оноос 0.3 нэгж хувиар буурч 60.7 хувьд хүрэв (Зураг 1.7).

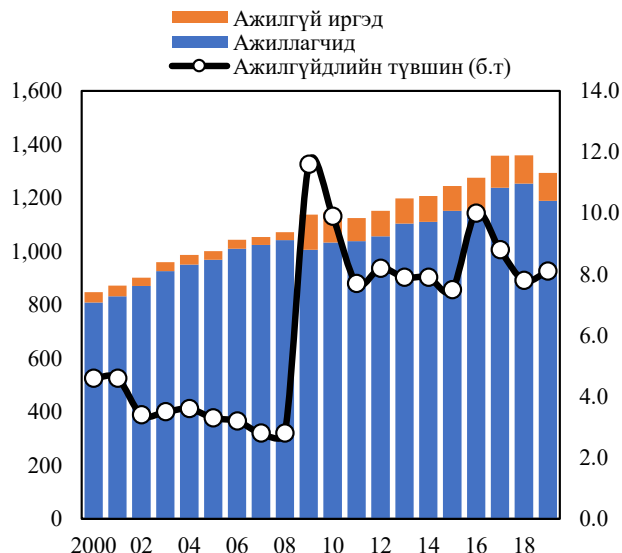
Эдийн засгийн идэвхтэй хүн амын дотор нийт ажилчид 2019 онд өмнөх оноос 5.2 хувиар буурч 1,188.4 мянгад, нийт ажилгүй иргэд 0.4 хувиар буурч 105.1 мянгад тус тус хүрчээ. Ажилчдын тоо хурдацтай буурснаас гадна ажилгүй иргэд бага зэрэг буурсан тул ажилгүйдлийн түвшин 0.3 нэгж хувиар өсч 8.1 хувьд хүрэв (Зураг 1.8).

Зураг 1.7. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин

Эх сурвалж: YCX

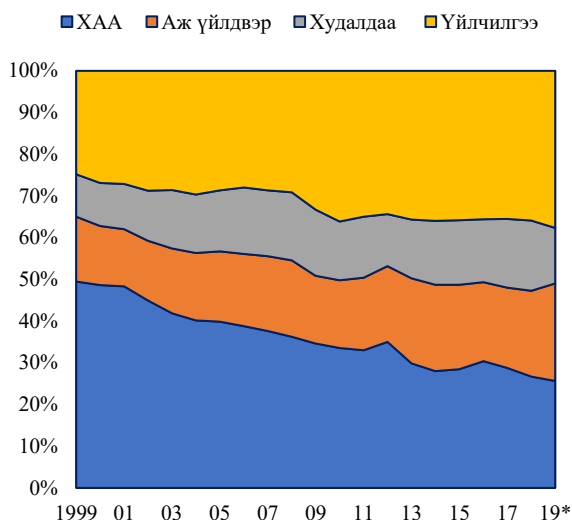
Зураг 1.8. Ажилгүйдлийн түвшин

Эх сурвалж: YCX

Нийт ажилчдыг эдийн засгийн үйл ажиллагааны гол салбаруудаар авч үзвэл 2019 онд 435.3 мянга буюу 37.7 хувь нь үйлчилгээний салбарт, 296.4 мянга буюу 25.6 хувь нь хөдөө аж ахуйн салбарт, 270.6 мянга буюу 23.4 хувь нь аж үйлдвэрийн салбарт, 153.6 мянга буюу 13.3 хувь нь худалдааны салбарт тус тус ангилагдаж байна (Зураг 1.9). Эдгээрээс аж үйлдвэрийн салбарт ажиллагчид өмнөх оноос 4.8 хувиар өссөн бол хөдөө аж ахуй, худалдаа болон үйлчилгээний салбарт ажиллагчид 11.3 хувь, 27.3 хувь болон 3.1 хувиар тус тус буурсан байна.

Зураг 1.9. Ажилчдын тоо, эдийн засгийн салбараар

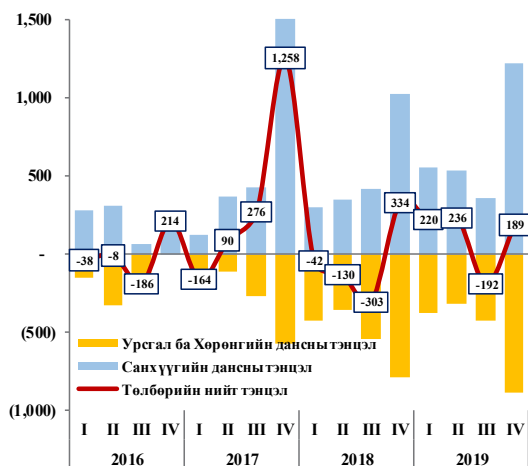
Эх сурвалж: YCX

1.2 ГАДААД СЕКТОР

Төлбөрийн тэнцэл

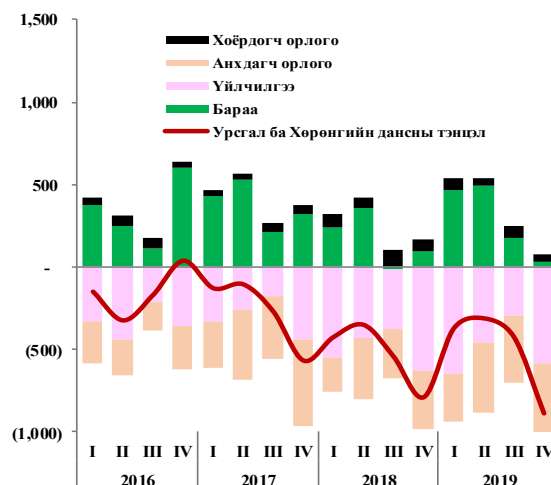
Төлбөрийн тэнцлийн статистикийн 2019 оны гүйцэтгэлээр урсгал ба хөрөнгийн данс 2,001 сая ам.долларын алдагдалтай, санхүүгийн данс 2,678 сая ам.долларын ашигтай, статистикийн алдаа ба орхигдуулга -224 сая ам.доллар гарснаар нийт тэнцэл 453 сая ам.долларын ашигтай гарч, ашгийн хэмжээ 2018 оноос 595 сая ам.доллараар өссөн үзүүлэлттэй байна.

Зураг 1.10. Төлбөрийн тэнцлийн гүйцэтгэл (сая ам.доллар)

Эх сурвалж: Монголбанк

Зураг 1.11. Урсгал ба Хөрөнгийн дансны тэнцлийн бүтэц (сая ам.доллар)

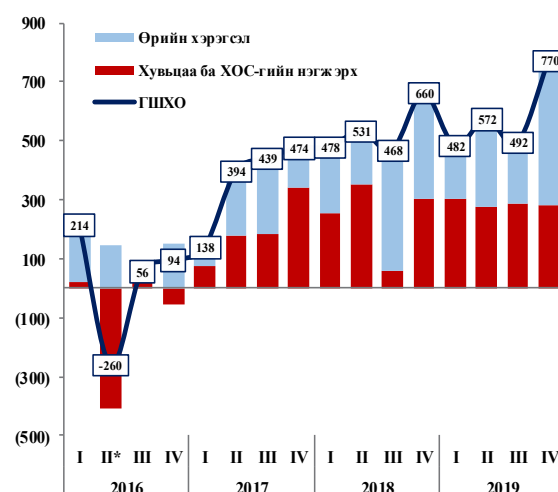

Урсгал ба хөрөнгийн дансны алдагдал 2019 онд өмнөх оноос 5 хувиар буюу 114 сая ам.доллараар буурсан бөгөөд үүнд барааны дансны ашиг 71 хувиар буюу 483 сая ам.доллараар өссөн нь голлон нөлөөлөв.

Зураг 1.12. Санхүүгийн дансны тэнцлийн бүтэц (сая ам.доллар)

Зураг 1.13. ГШХО-ын бүтэц (сая ам.доллар)

* 2016 оны II улиралд "Оюу Толгой" ХХК-ын 4.3 тэрбум ам.доллар арилжааны зээл авч 4.2 тэрбум ам.доллар хөрөнгө оруулагчдийн зээлийг төлсөнг дээрх зургуудад харуулаагүй болно.

Эх сурвалж: Монголбанк

Санхүүгийн дансны тэнцлийн ашиг 2019 онд өмнөх оноос 28 хувиар буюу 587 сая ам.доллараар өсч, 2,678 сая ам.долларт хүрсэн бөгөөд төлбөрийн тэнцлийн статистикийг боловсруулах 6 дугаар аргачлалын нэр томъёоллоор Монгол Улс гадаад эх үүсвэрээс цэвэр дүнгээр зээллэгтэй буюу өр төлбөртэй гарчээ.

Барааны гадаад худалдаа⁴

Монгол Улсын барааны гадаад худалдааны тэнцэл 2019 онд 1,492 сая ам.долларын ашигтай гарч сүүлийн 6 жил дараалан ашигтай гарлаа.

Хүснэгт 1.2. Барааны гадаад худалдааны гүйцэтгэл(сая ам.доллар)

Төрөл	2017	2018	2019	Өөрчлөлт (19'/18')	
				Мөнгөн дүн	Хувь
Эргэлт	10,536	12,887	13,747	861	7%
Экспорт	6,201	7,012	7,620	608	9%
Импорт	4,335	5,875	6,128	253	4%
Тэнцэл	1,865	1,137	1,492	355	31%

Эх сурвалж: ГЕГ

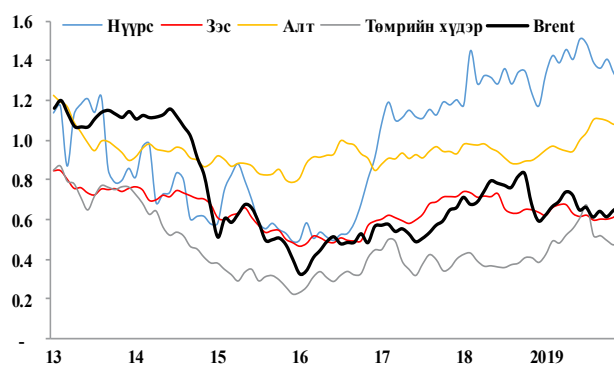
Худалдааны тэнцэл 1,492 сая ам.долларын ашигтай гарсан нь өнгөрсөн оноос 31 хувиар буюу 355 сая ам.доллараар өссөн үзүүлэлт юм. Энэ нь импорт 4 хувиар, экспорт 9 хувиар тус тус өссөнөөс шалтгаалжээ. Улмаар худалдааны нийт эргэлт өмнөх оноос 7 хувиар буюу 861 сая ам.доллараар өссөн байна.

Экспорт: Экспорт 2019 онд 9 хувиар буюу 608 сая ам.доллараар өссөн нь чулуун нүүрс 288 сая ам.доллараар, мөнгөжөөгүй алт 274 сая ам.доллараар, төмрийн хүдэр 234 сая ам.доллараар тус тус өссөнөөс голлон шалтгаалжээ. Энэхүү өсөлт нь тухайн бүтээгдэхүүнүүдийн үнэ болон биет хэмжээний өсөлтөөр тайлбарлагдаж байна.

Алтны үнэ: Алтны үнийн индекс 2019 онд 18 хувиар өссөн гол шалтгаан нь АНУ болон БНХАУ хоорондын худалдааны маргаанаас үүдэн хөрөнгө оруулагчдад болгоомжлол төрсөнтэй холбоотой байв.

Зэсийн үнэ: Лондонгийн металлын бирж дэх цэвэршүүлсэн зэсийн үнэ 2019 оны 12 дугаар сард өмнөх оны мөн үеэс өөрчлөлтгүй байсан ч өмнөх саруудын түвшнээс өсөлттэй гарсан. Энэ нь АНУ болон БНХАУ-ын худалдааны маргааны асуудал сунжрахгүй гэсэн хүлээлт, “1-р шаг”-ны хэлэлцээр амжилттай болсон, агуулахууд дахь нөөц буурсан зэргээс шалтгаалав.

Зураг 1.14. Дэлхийн зах зээл дэх түүхий эдийн үнийн индекс (2011/1=1.0)

Эх сурвалж: Блүмберг

Чулуун нүүрсний хилийн үнэ: БНХАУ-ын засгийн газраас дотоодын нүүрсний уурхайнуудад байгаль орчны шалгалт хийж, үр ашиггүй нүүрсний уурхайнуудыг хаах бодлогын хүрээнд дотоодын үйлдвэрлэл оны эхний хагаст огцом буурч, улмаар импортын нүүрсний хэрэглээ нэмэгдэж, үнэ тогтвортой өсөх шалтгаан болсон. Харин 2-р хагас жилд БНХАУ-ын дотоодын үйлдвэрүүд шинээр ашиглалтанд орж эхэлснээр зах зээлд дотоодын нийлүүлэлт сэргэж, нүүрсний импортын хэрэгцээ буурснаар хилийн үнэ оны 12 дугаар сард мөн оны 6 дугаар сараас 14 хувиар буурчээ.

Төмрийн хүдрийн үнэ: Бразилын уурхайнуудад 2019 оны эхэнд хаягдлын далан задарснаас үүссэн ослын улмаас төмрийн хүдрийн нийлүүлэлт огцом буурсан, БНХАУ-ын гангийн эрэлт хүлээлтээс өндөр байсан зэргээс шалтгаалж төмрийн хүдрийн үнэ оны эхний хагас жилийн туршид өсч, 7-р сард сарын дундаж үнэ түүхэн дээд түвшинд буюу 120 ам.долларт хүрч өслөө.

⁴ ГЕГ-ын “Гадаад худалдааны барааны статистик мэдээлэл”-д үндэслэсэн тоон мэдээлэл бөгөөд аргачлалын ялгаатай байдлаас шалтгаалан Төлбөрийн тэнцлийн статистикаас зөрүүтэй болно.

Түүхий нефтийн үнэ: Боловсруулаагүй нефтийн үнийн индекс 2019 оны төгсгөлд өмнөх оны мөн үеэс 13 хувиар, өмнөх сараас 4 хувиар өссөн нь АНУ, БНХАУ-ын хоорондын худалдааны “1-р шат”-ны хэлэлцээр амжилттай болсон талаарх мэдэгдэл голлон нөлөөлөв. ОПЕК-ийн гишүүн орнуудын нефтийн үйлдвэрлэлээ танах хэлэлцээр үргэлжилж байсан ч АНУ-ын олборлолт нэмэгдсэн нь оны дундаж үнэ өмнөх оноос 10 хувиар буурах шалтгаан болов.

Хүснэгт 1.3. Экспорт, голлох ангиллаар (сая ам.доллар)

Төрөл	2018			2019			Өөрчлөлт	
	Тоо/хэм (мян нэгж)	Дүн	%	Тоо/хэм (мян нэгж)	Дүн	%	Дүн	Ө.
1. Уул уурхай		6,200	88%		6,751	89%	551	
1.1. Зэсийн хүдэр, баяжмал	1,437	2,012	29%	1,404	1,796	24%	(216)	
1.2. Чулуун нүүрс	35,758	2,786	40%	36,467	3,074	40%	288	
1.3. Боловсруулаагүй нефть	6,190	392	6%	6,545	367	5%	(25)	
1.4. Төмрийн хүдэр, баяжмал	7,449	342	5%	8,449	576	8%	234	
1.5. Мөнгөжөөгүй алт /кг/	3,432	144	2%	9,069	418	5%	274	
1.6. Цайрын хүдэр, баяжмал	124	198	3%	135	189	2%	(9)	
1.7. Жонц, лейцит, нефелинт	555	190	3%	699	206	3%	16	
1.8. Молибдений хүдэр, баяжмал	6	50	1%	6	49	1%	(1)	
1.9. Гянтболдын хүдэр, баяжмал	1	9	0%	1	7	0%	(2)	
1.10. Мөнгө /тонн/	0	1	0%	0	-	0%	(1)	
1.11. Бусад	536	75	1%	156	69	1%	(6)	
2. Мал аж, ахуй	412	477	7%	312	481	6%	4	
2.1. Амьд мал, малын мах	41	87	1%	40	84	1%	(3)	
2.2. Арьс, шир	342	17	0%	244	13	0%	(3)	
2.3. Малын өлөн гэдэс	1	9	0%	1	9	0%	(0)	
2.4. Ноолуур	9	333	5%	8	344	5%	11	
2.5. Ноос, бусад үс, хялгас	15	28	0%	17	28	0%	(0)	
2.6. Бусад	4	3	0%	3	2	0%	(1)	
3. Газар тариалан	56	15	0%	62	16	0%	0	
4. Аж үйлдвэрлэл	234	319	5%	390	372	5%	53	
4.1. Хүнс	36	92	1%	23	59	1%	(33)	
4.2. Ноолууран эдлэл	1	35	0%	1	46	1%	11	
4.3. Бусад хувцас, гутал, эдлэл	4	25	0%	4	20	0%	(5)	
4.4. Уул уурхай	61	107	2%	180	121	2%	14	
4.5. Цахилгаан, электрон бараа	0	3	0%	0	1	0%	(2)	
4.6. Машин механик, тоног төхөөрөмж, эд анги	3	52	1%	4	118	2%	66	
4.7. Бусад	129	5	0%	179	7	0%	2	
5. Бусад	1	1	0%	1	1	0%	(0)	
Нийт дүн		7,012			7,620		608	

Эх сурвалж: ГЕГ, Монголбанк

Импорт: Импорт 2019 онд өнгөрсөн оны үзүүлэлтээс 4 хувиар буюу 253 сая ам.доллараар өсөхөд дараах хүчин зүйлс голлон нөлөөлөв. Үүнд:

- Монгол Улсад орох хөрөнгө оруулалтын өсөлт, компаниудын үйл ажиллагааны сэргэлттэй холбоотойгоор хөрөнгө оруулалтын шинж чанартай бүтээгдэхүүний импорт 11 хувиар буюу 265 сая ам.доллараар өссөн. Үүнд: машин, механик тоног төхөөрөмж, эд ангийн импорт 19 хувиар, барилгын материалын импорт 1 хувиар тус тус өссөн.
- Нефтийн бүтээгдэхүүний импорт 53 сая ам.доллараар өссөн нь дэлхийн зах зээл дээрх нефтийн бүтээгдэхүүний үнэ харьцангуй тогтвортой байсан болон манай улсад орж буй хөрөнгө оруулалтын өсөлттэй холбоотой байна.
- Харин хэрэглээний барааны импортын хувьд өнгөрсөн оны хэмжээнээс 12 сая ам.доллараар буурсан нь гэр ахуйн бүтээгдэхүүний импорт 11 сая ам.доллараар, эм, тарианы импорт 11 сая ам.доллараар буурнаас голлон шалтгаалсан байна.

Хүснэгт 1.4. Импорт, голлох ангиллаар (сая ам.доллар)

Төрөл	2018		2019		Өөрчлөлт	
	Дүн	%	Дүн	%	Дүн	Өсөлт
Хэрэглээний бүтээгдэхүүн	1,643	28%	1,631	27%	(12)	-1%
Түргэн эдэлгээтэй	864	15%	859	14%	(5)	-1%
Хүнс	596	10%	605	10%	9	2%
Эм, тариа	119	2%	109	2%	(11)	-9%
Бусад түргэн эдэлгээтэй бараа	149	3%	145	2%	(4)	-3%
Удаан эдэлгээтэй	779	13%	772	13%	(7)	-1%
Гутал, хувцас, цунх	74	1%	68	1%	(6)	-8%
Гэр ахуйн цах.хэрэгсэл ба тавилга	120	2%	109	2%	(11)	-9%
Авто машин, түүний сэлбэг хэрэгсэл	499	9%	508	8%	9	2%
Бусад удаан эдэлгээтэй бараа	85	1%	86	1%	2	2%
Хөрөнгө оруулалтын бүтээгдэхүүн	2,396	41%	2,661	43%	265	11%
Машин, механик тоног төхөөрөмж, эд анги	1,512	26%	1,801	29%	289	19%
Барилгын материал	648	11%	654	11%	5	1%
Хөрөнгө оруулалтын бусад бараа	236	4%	206	3%	(29)	-12%
Аж үйлдвэрлэлийн орц	717	12%	665	11%	(52)	-7%
Нефтийн бүтээгдэхүүн	1,112	19%	1,166	19%	53	5%
Дизель түнш	577	10%	669	11%	93	16%
АИ-92, АИ-95	264	4%	289	5%	26	10%
А-80 болон бусад	272	5%	207	3%	(65)	-24%
Бусад	7	0%	5	0%	(1)	-16%
Нийт дүн	5,875		6,128		253	4%

Эх сурвалж: ГЕГ, Монголбанк

Үйлчилгээний гадаад худалдаа

Үйлчилгээний гадаад худалдааны алдагдал 2019 онд өмнөх оноос 1 хувиар өсч 1,992 сая ам.долларт хүрсэн.

Голлох дансны өөрчлөлтийг дурдвал, санхүүгийн үйлчилгээний алдагдал 72 хувиар өсч 207 сая ам.долларт, тээврийн үйлчилгээний алдагдал 6 хувиар өсч 594 сая ам.долларт хүрсэн бол барилгын үйлчилгээний алдагдал 35 хувиар буурч 107 сая ам.долларт, бизнесийн бусад үйлчилгээний алдагдал 8 хувиар буурч 546 сая ам.долларт тус тус хүрэв.

Хүснэгт 1.5. Үйлчилгээний гадаад худалдаа (сая ам.доллар)

Үйлчилгээний гадаад худалдааны дансны нэр төрөл	2017	2018	2019	Өөрчлөлт (19'/18')	
				Дүн	%
1. Тээвэр	-284	-561	-594	34	6%
2. Аялал жуулчлал	-137	-415	-412	-3	-1%
3. Барилга, барилгын ажил үйлчилгээ	-218	-165	-107	-58	-35%
4. Даатгал болон тэтгэврийн үйлчилгээ	-20	-21	-23	2	9%
5. Санхүүгийн үйлчилгээ	-24	-121	-207	86	72%
6. Оюуны өмч ашиглах эрхийн төлбөр	-15	-15	-25	10	70%
7. Харилцаа холбоо, компьютер, мэдээллийн үйлчилгээ	-48	-64	-55	-9	-14%
8. Бизнесийн бусад үйлчилгээ	-435	-590	-546	-45	-8%
13. Бусад үйлчилгээ	-31	-27	-23	-4	-14%
Нийт үйлчилгээ	-1212	-1978	-1992	13	1%

Эх сурвалж: Монголбанк,

Гадаад хөрөнгө оруулалтын позиц

Монгол Улсын гадаад хөрөнгө оруулалтын позиц 2019 оны эцэст -35,831 сая ам.долларт хүрч өнгөрсөн оны мөн үеэс 7 хувиар буюу 2,202 сая ам.доллараар нэмэгдсэн байна.

Монгол Улсаас гадагш хийсэн нийт хөрөнгө оруулалтын дүн буюу гадаад актив 7,140 сая ам.доллар, үүний 61 хувийг гадаад валютын улсын нөөц, 26 хувийг бусад хөрөнгө оруулалтын актив, 9 хувийг шууд хөрөнгө оруулалт, үлдсэн 4 хувийг багцын хөрөнгө оруулалт тус тус бүрдүүлж байна.

Монгол Улсад оруулсан нийт хөрөнгө оруулалтын дүн буюу пассив 42,971 сая ам.доллар, үүний 52 хувийг шууд хөрөнгө оруулалтын пассив, 35 хувийг бусад хөрөнгө оруулалт, үлдсэн 13 хувийг багцын хөрөнгө оруулалт тус тус бүрдүүлж байна.

Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын 54 хувь буюу 12,189 сая ам.долларыг хувь нийлүүлэгчийн дүрмийн сан дахь хөрөнгө оруулалт, 46 хувь буюу 10,366 сая ам.долларыг охин компанийн толгой компаниасаа авсан зээл буюу компани хоорондын өглөг, санхүүжилт эзэлж байна.

Хүснэгт 1.6. Монгол Улсын гадаад хөрөнгө оруулалтын позиц, 2019 оны эцэст (сая ам.доллар)

А. ГАДААД АКТИВ	7,140	Б. ГАДААД ПАССИВ	42,971
1. Шууд хөрөнгө оруулалт (гадаад руу)	665	1. Шууд хөрөнгө оруулалт (гадаадаас)	22,556
2. Багцын хөрөнгө оруулалт	284	2. Багцын хөрөнгө оруулалт	5,430
3. Санхүүгийн дериватив	9	3. Санхүүгийн дериватив	0
4. Бусад хөрөнгө оруулалт	1,841	4. Бусад хөрөнгө оруулалт	14,985
5. Нөөц актив	4,341		
		В. ПОЗИЦ	-35,831

Эх сурвалж: Монголбанк

Гадаад хөрөнгө оруулалтын богино позиц
жилийн өсөлтийг дансны гүйцэтгэл тус бүрээр
тайлбарлавал:

- Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын богино позиц 2,201 сая ам.доллараар, багцын хөрөнгө оруулалтын богино позиц 557 сая ам.доллараар, бусад хөрөнгө оруулалтын богино позиц 253 сая ам.доллараар тус тус өсч;
- Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн богино позиц 10 сая ам.доллараар буурч;
- Гадаад валютын улсын нөөц 23 хувиар буюу 800 сая ам.доллараар өссөн дүнтэй байна.

Хүснэгт 1.7. Гадаад хөрөнгө оруулалтын позицын өөрчлөлт (сая ам.доллар)

Үзүүлэлтүүд	2017	2018	2019	Өөрчлөлт (19/18')	
				Дүн	%
Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт	-17,525	-19,690	-21,891	-2,201	11%
Багцын хөрөнгө оруулалт	-4,668	-4,589	-5,146	-557	12%
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	0	-1	9	10	-2452%
Бусад хөрөнгө оруулалт	-12,846	-12,891	-13,144	-253	2%
Гадаад валютын улсын нөөц	3,008	3,542	4,341	800	23%
Нийт позиц	-32,031	-33,630	-35,831	2,202	7%

Гадаад өр

Монгол Улсын нийт гадаад өрийн үлдэгдэл 2019 оны эцэст 30,702 сая ам.доллар болж, өмнөх оноос 7 хувиар буюу 1,987 сая ам.доллараар өсөв. Үүнд:

- Монгол Улсын Засгийн газрын гадаад эх үүсвэрээс авсан хөнгөлөлттэй нөхцөлтэй зээл ба өрийн бичгийн үлдэгдэл 9 хувиар буюу 622 сая ам.доллараар буурав.
- Төв банкны гадаад өр харьцангуй тогтвортой буюу харилцах, хадгаламжийн дансны ханшийн өөрчлөлтөөс шалтгаалан 46 сая ам.доллараар буурсан.
- Хувийн салбарын гадаад өрийн өсөлтийн хувьд компани хоорондын зээллэг голлон тайлбарлаж байна. Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжүүдийн толгой компаниасаа авсан зээлийн санхүүжилт өнгөрсөн онтой харьцуулахад 12 хувиар буюу 1,138 сая ам.доллараар өссөн байна.

Хүснэгт 1.8. Монгол Улсын нийт гадаад өр (сая ам.доллар)

Үзүүлэлт	2017	2018	2019	Өөрчлөлт (19/18')	
				Дүн	%
Нийт гадаад өр	27,413	28,715	30,702	1,987	7%
I. Засгийн газар	7,317	7,184	7,806	622	9%
Засгийн газрын гадаад өр/ДНБ (%)	74%	59%	57%	-2%	-3%
II. Төв банк	2,025	2,030	1,985	-46	-2%
III. Хадгаламжийн байгууллага	2,309	2,230	2,138	-92	-4%
(Төв банкнаас бусад)					
Богино хугацаат	411	764	610	-154	-20%
Урт хугацаат	1,898	1,466	1,528	62	4%
IV. Бусад сектор	8,189	8,042	8,407	365	5%
Богино хугацаат	599	609	562	-47	-8%
Урт хугацаат	7,591	7,433	7,845	412	6%
V. Хөрөнгө оруулагчаас авсан зээл	7,572	9,228	10,366	1,138	12%

Эх сурвалж: ЗГ-ын мэдээллийг Сангийн яам, бусад мэдээллийг Монголбанк боловсруулав.

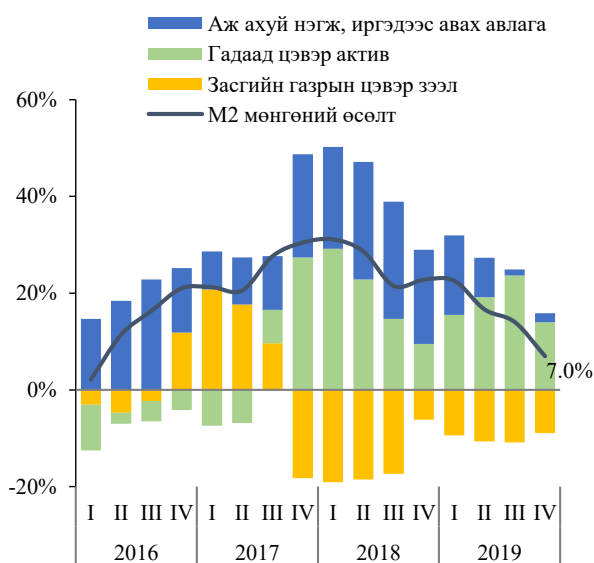
Засгийн газрын гадаад өрийн ДНБ-д эзлэх хувь хэмжээ 2013-2016 онуудад 29-41 хувь хооронд тогтвортой түвшинд байсан бол 2017 онд 74 хувь болж өсөөд байсан ч 2019 оны эцсээр 57 хувь болж буурсан үзүүлэлттэй байна. (олон улсын аргачлалын дагуу Хөгжлийн банкны гадаад өрийг бусад сектор хэсэгт ангилсан).

1.3 МӨНГӨ, САНХҮҮГИЙН СЕКТОР

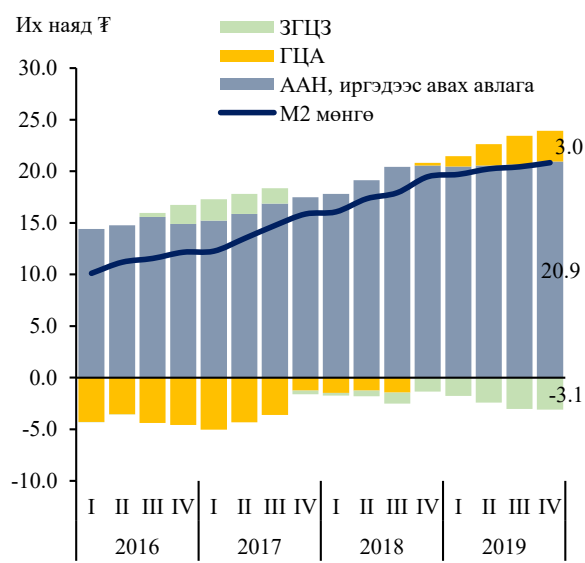
Мөнгө, зээлийн үзүүлэлтүүд

Мөнгөний нийлүүлэлтийн жилийн өсөлт 2018 оны эцсийн байдлаар 22.8 байсан бол 2019 оны турш өсөлтийн хурд саарч улмаар оны эцсийн байдлаар 7.0 хувиар өсч, 20.8 их наяд төгрөгт хүрчээ. Гадаад цэвэр активын өсөлт нь M2⁵ мөнгөний өсөлтөд голлон нөлөөлсөн бөгөөд 14.0 нэгж хувийг дангаараа тайлбарлаж байна. Харин хадгаламжийн байгууллагуудын⁶ зээл олголт буурсантай холбоотойгоор аж ахуйн нэгж, иргэдээс авах цэвэр авлагын өсөлт буурсан нь мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтийг саарахад голлон нөлөөлжээ. Мөн банкууд дахь Засгийн газрын үнэт цаас төлөгдөж, Нийгмийн даатгалын сан болон Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн банкууд дахь хадгаламж нэмэгдсэн нь Засгийн газрын цэвэр зээл (ЗГЦЗ) M2-ын өсөлтөд -8.9 нэгж хувиар нөлөөлсөн байна (Зураг 1.15).

Зураг 1.15. Мөнгөний нийлүүлэлт, актив буюу байршуулалт талаас
Жилийн өсөлтийн бүрэлдэхүүн Бүтэц

Эх үүсвэр: Монголбанк

Эх үүсвэр: Монголбанк

Мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтийг эх үүсвэр талаас нь авч үзвэл бусад хадгаламжийн⁷ өсөлт, түүн дотроо төгрөгийн хадгаламжийн өсөлт 4.9 нэгж хувийг бүрдүүлээ. Тодруулбал оны эхнээс төгрөгийн хадгаламж 963.5 тэрбум төгрөгөөр, гадаад валютын хадгаламж 464.2 тэрбум төгрөгөөр, гадаад валютын харилцах 58.2 тэрбум төгрөгөөр тус тус нэмэгдсэн. Харин хамгийн өндөр хөрвөх чадвартай мөнгө болох M1⁸ мөнгө 2019 онд жилийн өмнөх түвшнээсээ буурсан хэвээр байгаа нь мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлт буурахад нөлөөлж байна. M1 мөнгөний бүрэлдэхүүнийг задалбал төгрөгийн харилцах 70.8 тэрбум төгрөгөөр, хадгаламжийн байгууллагаас гадуурх мөнгө 56.0 тэрбум төгрөгөөр тус тус буурав.

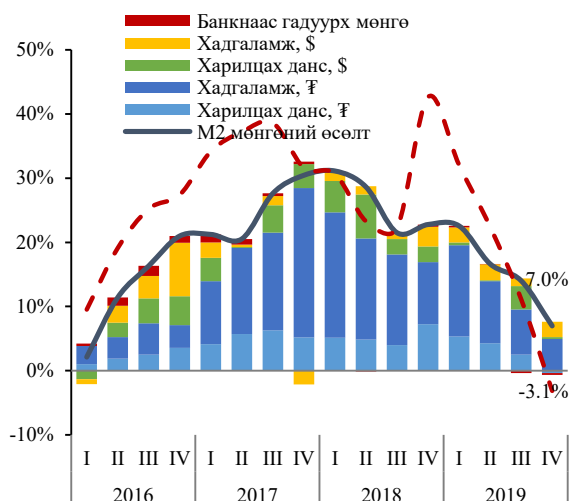
⁵ M2=M1+бусад хадгаламж

⁶ Хадгаламжийн байгууллага нь банк болон хадгаламж, зээлийн хоршооноос бүрдэнэ.

⁷ Төгрөг болон гадаад валютын хадгаламж, гадаад валютын харилцахаас бүрдэнэ.

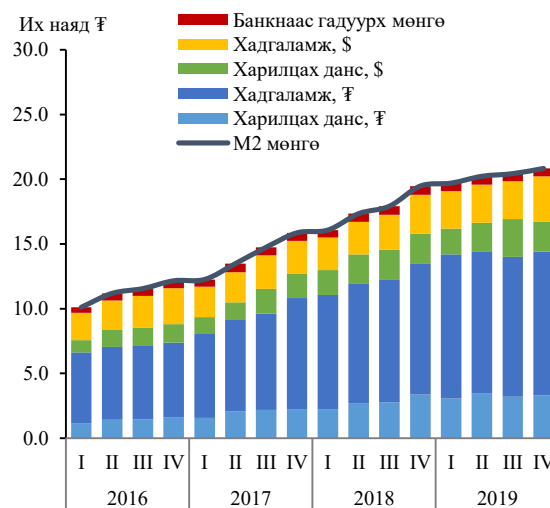
⁸ M1=төгрөгийн харилцах+хадгаламжийн байгууллагаас гадуурх мөнгө

Зураг 1.16. Мөнгөний нийлүүлэлт жилийн өсөлт, пассив буюу эх үүсвэр талаас
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн

Эх үүсвэр: Монголбанк

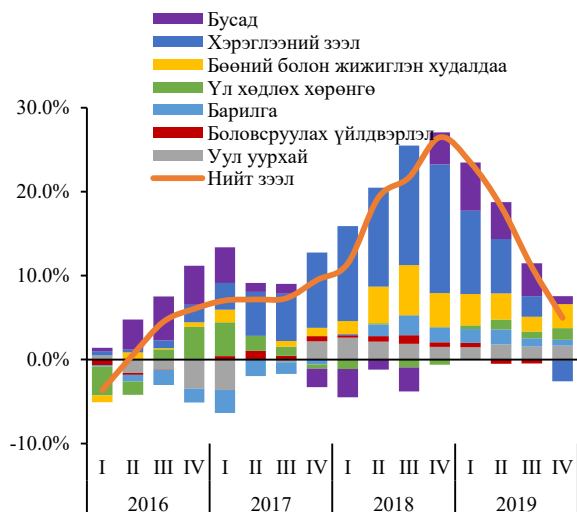
Бүтэц

Эх үүсвэр: Монголбанк

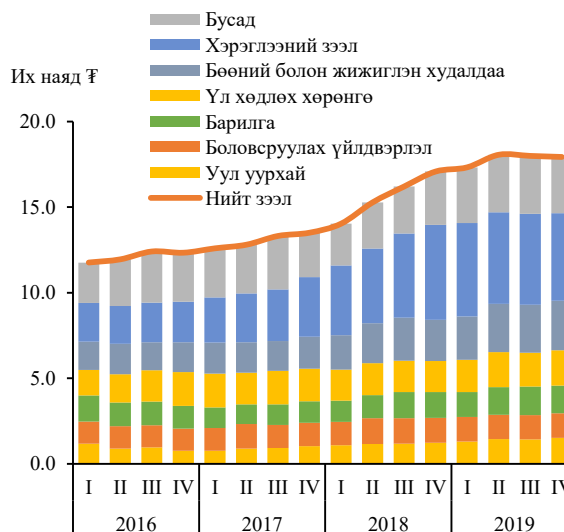
Банкуудын олгосон зээлийн жилийн өсөлт 2019 оны эхээс эхлэн буурч жилийн эцсээр 5.0 хувийн өсөлттэй байгаа нь өмнөх оноос 21.5 нэгж хувиар бага байна. 2019 оны турш зээлийн өсөлтийн дийлэнх хэсгийг эдийн засгийн голлох салбарууд болох уул уурхай, барилга, худалдаа, үл хөдлөх хөрөнгийн салбарын зээл бүрдүүлж байна. Харин хэрэглээний зээл⁹ өмнөх оны мөн үеэс буурч, нийт зээлийн өсөлтөд -2.5 нэгж хувийн сөрөг нөлөө үзүүлэв.

Зураг 1.17. Банкуудын зээлийн үлдэгдлийн жилийн өсөлт, салбараар
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн

Эх үүсвэр: Монголбанк

Бүтэц

Эх үүсвэр: Монголбанк

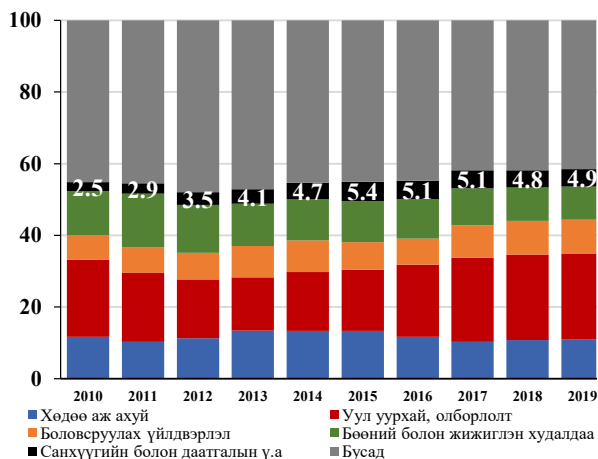
Нийт зээлийн үлдэгдлийн бүтцийг авч үзвэл хэрэглээний зээлийн нийт зээлд эзлэх хувь өмнөх оноос 3.9 нэгж хувиар буурч 28.6 хувь байна. Тодруулбал, хэрэглээний зориулалттай зээл өмнөх оноос 422.5 тэрбум төгрөг буюу 7.6 хувиар буурчээ. Харин уул уурхай, худалдаа, үл хөдлөх, барилгын салбарын зээлийн нийт зээлд эзлэх хувь өмнөх оны мөн үеэс 3.8 нэгж хувиар нэмэгдэж, нийт зээлийн 53.1 хувийг бүрдүүлж байна.

⁹ Хэрэглээний зээл=Цалин+Тэтгэвэр+Бусад хэрэглээний зээл.

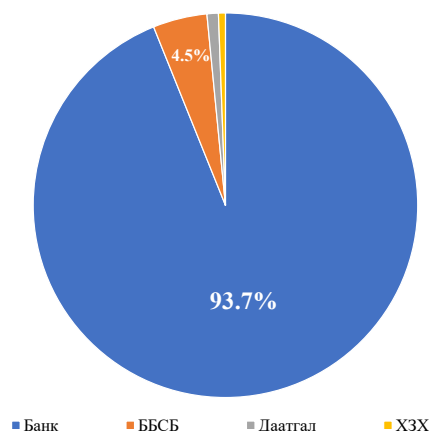
Санхүүгийн салбар

Манай улсын санхүүгийн салбар нь банкны сектор давамгайлсан бүтэцтэй бөгөөд 2019 оны жилийн эцсийн байдлаар санхүүгийн салбарт нийт 13 банк, 538 банк бус санхүүгийн байгууллага, 261 хадгаламж зээлийн хоршоо, 18 даатгалын компани, 54 даатгалын зуучлагч, даатгалын хохирол үнэлэгч 27 компани үйл ажиллагаа явуулж байна. Банкнаас бусад санхүүгийн салбарын үйл ажиллагааны цар хүрээ жилээс жилд нэмэгдэж буй боловч санхүүгийн зах зээлд банкны салбартай харьцуулахад бага хувь (нийт санхүүгийн салбарын активын 6.3 хувь)-ийг эзэлсэн хэвээр байна.

Зураг 1.18. Нийт ДНБ-д эзлэх салбаруудын ДНБ-ий хувь хэмжээ

Зураг 1.19. Санхүүгийн дэд салбаруудын нийт салбарт эзлэх хувь хэмжээ /2019 оны 4 дүгээр улирал, активын хэмжээгээр/

Эх сурвалж: YCX, Монголбанк, СЗХ

Банк бус санхүүгийн байгууллага (ББСБ)-ын нийт хөрөнгө 2019 оны 4 дүгээр улиралд өмнөх оны мөн үеэс 35.3 хувиар өсч 1.7 их наяд төгрөгт хүрчээ. Түүнчлэн ББСБ-ын зээлийн багц өмнөх оны мөн үеэс 42.7 хувиар буюу 371.0 тэрбум төгрөгөөр өссөн нь нийт активын өсөлтийн 81.7 хувийг тайлбарлаж байна. ББСБ-ын зээлийн өрийн үлдэгдлийн 85.6 хувь нь хэвийн, 4.4 хувь нь хугацаа хэтэрсэн зээл ба 8.2 хувь нь чанаргүй зээл байна. Нийт зээлд эзлэх чанаргүй зээлийн эзлэх хувь хэмжээ өмнөх оны мөн үеэс 1.3 нэгж хувиар буурсан бол хугацаа хэтэрсэн зээлийн эзлэх хувь хэмжээ 0.5 нэгж хувиар өссөн дүнтэй байна.

2019 оны 4 дүгээр улирлын байдлаар Хадгаламж, зээлийн хоршоо (ХЗХ)-дын нийт хөрөнгийн хэмжээ өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 11.2 хувиар өсч 222.6 тэрбум төгрөгт, ХЗХ-дын нийт зээлийн үлдэгдэл 17.1 хувиар өсч 156.7 тэрбум төгрөгт тус тус хүрчээ. ХЗХ-дын нийт зээлийн багцын 91.4 хувийг хэвийн, 4.6 хувийг хугацаа хэтэрсэн, 3.9 хувийг чанаргүй зээл тус тус бүрдүүлж байна.

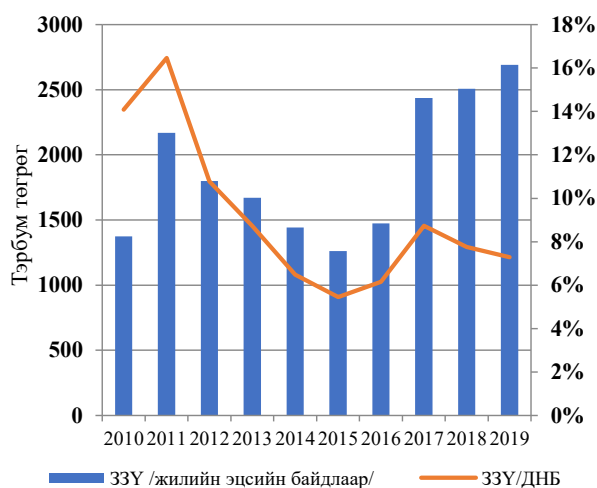
Даатгалын салбарт 2019 оны 4 дүгээр улиралд ердийн даатгалын 15, урт хугацаат даатгалын 1, давхар даатгалын 2 компани нийт 18 даатгагч үйл ажиллагаа явуулж байна. Даатгалын компаниудын нийт хөрөнгийн хэмжээ 365.8 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх оны мөн үеэс 10.0 хувиар өссөн байна. Даатгалын салбарын үндсэн үзүүлэлтүүд сүүлийн жилүүдэд өсөлттэй байгаа хэдий ч салбарын хөгжлийн гол хэмжүүр болох даатгалын гүнзгийрэлт (даатгалын хураамжийн орлогын ДНБ-д эзлэх хувь хэмжээ)-ийн түвшин олон улстай харьцуулахад доогуур байна. 2019 оны 4 дүгээр улирлын байдлаар даатгалын гүнзгийрэлт 0.54 хувь байгаа нь өнгөрсөн оны мөн үетэй харьцуулахад 0.01 нэгж хувиар буурсан үзүүлэлт юм. Даатгалын салбарын нийт хураамжийн орлогын хэмжээ 198.7 тэрбум төгрөгт хүрсэн бөгөөд үүнээс ердийн даатгалын компаниуд 195.3 тэрбум төгрөг, урт хугацааны даатгалын компани 1.3 тэрбум төгрөг, давхар даатгалын компани 2.1 тэрбум төгрөгийн хураамжийн орлогыг тус тус бүрдүүлжээ. Даатгалын компаниуд нийт хураамжийн орлогын 33.0 хувьтай тэнцүү хэмжээний буюу 65.5 тэрбум төгрөгийг даатгалын нөхөн төлбөрт олгосон байна.

2019 оны 4 дүгээр улиралд нийт 143.2 тэрбум төгрөгийн үнийн дүн бүхий үнэт цаасны арилжаа хийгдсэний 93.3 хувийг хувьцааны анхдагч болон хоёрдогч зах зээлийн арилжаа, үлдсэн 6.7 хувийг ЗГҮЦ-ны хоёрдогч зах зээлийн арилжаа тус тус эзэлжээ. Монгол Улсын үнэт цаасны зах зээлийн нийт үнэлгээ 2.7 их наяд төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 182.3 тэрбум төгрөгөөр буюу 7.3 хувиар өсчээ.

Хүснэгт 1.9. Банкнаас бусад санхүүгийн салбарын голлох үзүүлэлтүүд /2019 оны 4 дүгээр улирлын байдлаар, тэрбум төгрөг/

Үзүүлэлтүүд	ББСБ	ХЗХ	Даатгал
Актив	2858.0	222.6	365.8
Өр төлбөр	471.4	179.7	192.1
Эзэмшигчдийн өмч	1267.4	42.9	103.8
Зээлийн өрийн үлдэгдэл	1240.3	156.7	-
Чанаргүй зээл	105.5	6.2	-
Тайлант үеийн ашиг	141.8	9.2	22.7
Даатгалын хураамжийн орлого	-	-	198.7
Даатгалын нөхөн төлбөр	-	-	65.5

Зураг 1.20. Үнэт цаасны зах зээлийн үнэлгээ

Эх сурвалж: ҮСХ, СЗХ.

1.4 МОНГОЛ УЛСЫН НЭГДСЭН ТӨСӨВ

Засгийн газрын санхүү

Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн нийт тэнцвэржүүлсэн орлого, тусламжийн дүн 2019 оны урьдчилсан гүйцэтгэлээр 11'936.6 тэрбум төгрөг, нийт зарлага, цэвэр зээлийн дүн 11'429.4 тэрбум төгрөгт хүрч, төсвийн тэнцэл 628 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай буюу ДНБ-ий -1.7 хувьтай тэнцүү байна.

Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого

Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого бүрдүүлэлт 2019 онд өмнөх оноос 17 хувиар нэмэгдэж 109.9 хувийн гүйцэтгэлтэй байв. Нийт тэнцвэржүүлсэн орлогын 90.3 хувийг татварын орлого, 9.7 хувийг татварын бус орлого бүрдүүлж байна. Нэгдсэн төсвийн орлогыг бүрэлдэхүүн хэсгээр Хүснэгт 1.10-т харуулав.

Хүснэгт 1.10. Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого, бүрэлдэхүүн хэсгээр

тэрбум төгрөг	2018	2019	2019/2018	
	(1)	(2)	(2)-(1)	(2)/(1) (%)
Нийт орлого	10063	11937	1874	19
Ирээдүйн өв сан	621	1040	420	68
Тогтворжуулалтын сан	207	95	-112	-54
Тэнцвэржүүлсэн орлого	9235	10802	1567	17
Татварын орлого	8207	9749	1542	19
Импорттой холбоотой татварын орлого	2628	3042	414	16

Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар	1412	1633	221	16
Гаалийн албан татвар	682	790	108	16
Онцгой албан татвар	534	619	85	16
Орлогын албан татвар	2086	2547	461	22
Нийгмийн даатгалын шимтгэл, хураамж	1621	1976	355	22
Дотоодын бараа, үйлчилгээний татвар	1056	1153	97	9
НӨАТ-н буцаан олголт	-114	-237	-123	108
Бусад татварын орлого	929	1268	339	36
Татварын бус орлого	1028	1053	25	2

Эх сурвалж: Сангийн яам

Нэгдсэн төсвийн нийт зардал

Тайлант хугацаанд нэгдсэн төсвийн нийт зардал, цэвэр зээлийн гүйцэтгэл 94.5 хувьд байв. Үүнд, урсгал зардал 96.1 хувь (328.7 тэрбум төгрөг дутуу), хөрөнгийн зардал 83.1 хувь (573.7 тэрбум төгрөг дутуу), эргэж төлөгдөх цэвэр зээл 248 хувийн (240.5 тэрбум төгрөг илүү) гүйцэтгэлтэй байв. Төсвийн нийт зардал өмнөх оноос 24 хувиар (2.2 их наяд төгрөг) өсөхөд хөрөнгийн зардал 1.2 их наяд төгрөг, цалин хөлсний зардал 378 тэрбум төгрөг, бараа, үйлчилгээний бусад зардал 295.3 тэрбум төгрөг, татаас болон бусад урсгал шилжүүлэг 372 тэрбум төгрөг, цэвэр зээл 136.2 тэрбум төгрөгөөр тус тус нэмэгдсэн нь нөлөөлсөн бол зээлийн үйлчилгээний төлбөр 186 тэрбум төгрөгөөр буурчээ.

Хүснэгт 1.11. Нэгдсэн төсвийн нийт зардал ба цэвэр зээл, төсвийн тэнцэл, бүрэлдэхүүн хэсгээр

тэрбум төгрөг	2018	2019	2019/2018	
	(1)	(2)	(2)-(1)	(2)/(1). (%)
Нийт зардал	9223	11429	2206	24
Анхдагч зардал	8176	10568	2392	29
Урсгал зардал /-хүүний зардал/	6301	7347	1046	17
Хөрөнгийн зардал	1608	2818	1211	75
Цэвэр зээл	267	403	136	51
Хүүний зардал	1047	861	-186	-18
Нийт тэнцвэржүүлсэн тэнцэл	12	-628	-640	
ДНБ-д эзлэх хувь	0.0%	-1.7%		
Анхдагч тэнцэл	1059	233	-826	
ДНБ-д эзлэх хувь	3.5%	0.6%		

Эх сурвалж: Сангийн яам

Алдагдлыг санхүүжүүлсэн эх үүсвэр

Тайлант онд 165.1 тэрбум төгрөгийн дотоод үнэт цаасны төлбөр, 438.4 тэрбум төгрөгийн гадаад төслийн зээл эргүүлэн төлсөн. Түүнчлэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл 627.8 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай гарснаар төсвийн алдагдлыг санхүүжүүлэхэд болон дотоод, гадаад зээл, үнэт цаасны төлбөрт нийт 1'231.3 тэрбум төгрөг зарцуулжээ.

Хүснэгт 1.12. Санхүүжилтийн шаардлага болон эх үүсвэр бүрдүүлсэн байдал

тэрбум төгрөг	2018	2019	2019/2018
	(1)	(2)	(2)-(1)
Алдагдлыг санхүүжүүлэх эх үүсвэр	-12	628	640
Харилцах болон хадгаламжийн данс	622	-1111	-1733
ЗГ-ийн бонд	-2435	-165	2270
Шинээр гаргах	0	0	0
Үндсэн төлбөр	-2435	-165	2270
ЗГ-ийн зээл	1160	1065	-95
Шинээр гаргах	1440	1503	63
Үндсэн төлбөр	-280	-438	-158
ИӨС-ийн шилжүүлэг	509	516	8
ТС-ийн хуримтлагдсан үлдэгдэл	123	322	199
Өмч хувьчлал	9	1	-8

Эх сурвалж: Сангийн яам

Тайлант онд төсөл болон хөтөлбөрийн 1'503 тэрбум төгрөгийн гадаад зээл¹⁰ шинээр авч, Тогтворжуулалтын сангаас 322 тэрбум төгрөг, Ирээдүйн өв сан (ИӨС) -аас 516 тэрбум төгрөг¹¹ төсөвт тус тус шилжүүлсэн байна. Улмаар төсөвт 2'341 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэр бүрдсэн бөгөөд шаардлагатай байсан 1'231.3 тэрбум төгрөгийг зарцуулж үлдсэн 1'110 тэрбум төгрөгийг Засгийн газрын Монголбанкинд байрших дансанд хуваарилав. 2018 оны эцэст Засгийн газрын дотоод бондын хэмжээ 1'565 тэрбум төгрөгтэй тэнцүү байсан бол 2019 оны турш 165.1 тэрбум төгрөгийн дотоод бондыг эргүүлэн төлснөөр дотоод бондын үлдэгдэл 1'400 тэрбум төгрөг болж буурлаа.

¹⁰ 408.1 тэрбум төгрөг нь хөтөлбөрийн зээл, үлдсэн нь төслийн зориулалттай зээл

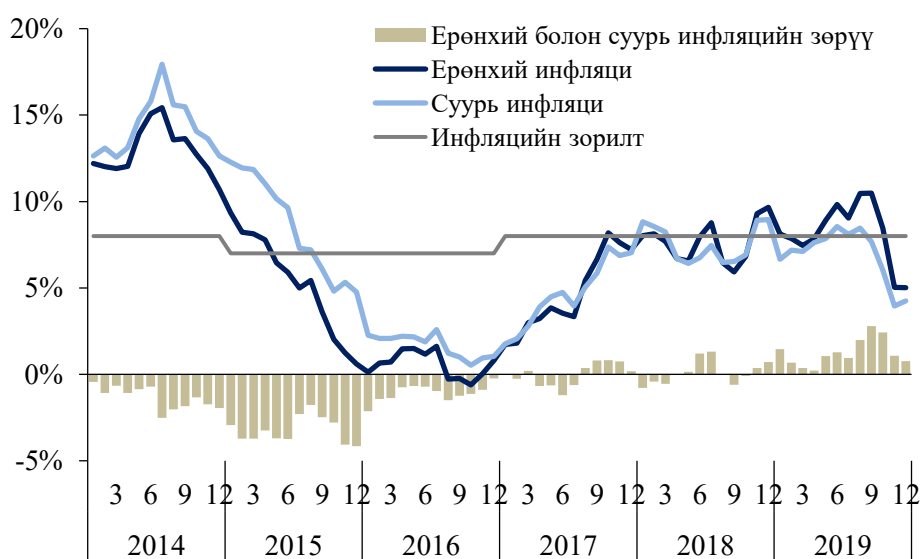
¹¹ 50 тэрбум төгрөгийг төсвийн алдагдлыг санхүүжүүлэх, 466 тэрбум төгрөгийг Хүний хөгжил сангийн авлага барагдуулах зорилгоор

2.1 МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ҮНДСЭН ЗОРИЛТ, АРГА ХЭМЖЭЭ, ҮР ДҮН

Мөнгөний бодлогын зах зээлийн зарчимд суурилсан хэрэгслийг ашиглан хэрэглээний үнийн индексээр хэмжигдэх инфляцийг 2019-2020 онд жилийн 8 хувь, дунд хугацаанд 6 хувь орчимд тогтворжуулна.

Хэрэглээний үнийн индексээр хэмжигдэх инфляци 2019 оны эцэст улсын хэмжээнд 5.2 хувь, Улаанбаатар хотын хэмжээнд 5.0 хувьд хүрсэн нь Төв банкны зорилтот түвшнээс бага байв. Нийлүүлэлтийн гаралтай цөөн бараа, бүтээгдэхүүний үнэ өнгөрсөн онд өссөн суурь үеийн нөлөө сүүлийн саруудад арилж, инфляци ийнхүү эрчимтэй буурсан бол эрэлтийн шалтгаантай инфляци харьцангуй тогтвортой байна. Үнийн хэлбэлзэл өндөртэй бараа, бүтээгдэхүүнийг хэрэглээний сагснаас хасч тооцсон суурь инфляци болон ерөнхий инфляцийн зөрүү 2019 оны 3 дугаар улиралд нэмэгдсэн бол сүүлийн 2 сард буурч, суурь инфляци оны эцэст 4.2 хувьд хүрлээ (Зураг 2.1).

Зураг 2.1. Ерөнхий болон суурь инфляци

Эх сурвалж: УСХ

Тайлант оны эхний хагаст инфляци Төв банкны зорилтот түвшний орчимд хадгалагдаж байсан бол нийлүүлэлтийн болон нэг удаагийн шинжтэй хүчин зүйлсийн нөлөөгөөр 3 дугаар улиралд зорилтоос давлаа. Тодруулбал, махны үнэ 5 дугаар сарын дунд үед дотоодын нийлүүлэлт саатсанаас огцом өсч, 6 дугаар сарын дундаас хямдардаг улирлын хандлагаасаа зөрж, үнэ нь буураагүй бөгөөд махны үнэ дангаараа нийт инфляцийн 3.0 нэгж хувийг бүрдүүлэв. Үүний зэрэгцээ төрийн зохицуулалттай бараа, бүтээгдэхүүн, боловсролын үйлчилгээ, дотоодын аялал, жуулчлалын үнэ нэмэгдсэн нь инфляци зорилтот түвшнээс давах гол шалтгаан болов.

Монголбанкны Мөнгөний бодлогын хороо 2019 онд нийт 4 удаа хуралдаж, мөнгөний бодлогын хүүний болон макро зохистой бодлогын шийдвэрүүдийг гаргалаа. Тухайлбал, 2019 оны 2 дугаар сард инфляци

улсын хэмжээнд 6.9 хувь, Улаанбаатар хотод 7.9 хувь байв. Нийлүүлэлтийн шалтгаантай зарим бараа, бүтээгдэхүүний үнийн хэлбэлзэл инфляцийг голлон тайлбарлаж байсан бол эрэлтийн шалтгаантай суурь инфляци харьцангуй тогтвортой байв. Мөнгөний бодлогын хороо инфляцид нөлөөлж буй эрэлт, нийлүүлэлтийн болон гадаад хүчин зүйлс, тэдгээрийн цаашдын төлөв зэргийг харгалзан үзээд 3 дугаар сарын 21-ний өдрийн хурлаар бодлогын хүүг хэвээр хадгалах, сүүлийн жилүүдэд хурдацтай өсөж, өндөр түвшинд хүрсэн хэрэглээний зээл, иргэдийн өрийн дарамтыг цалингийн өсөлттэй уялдуулан аажмаар бууруулах зорилгоор тэтгэврээс бусад хэрэглээний зээлийн өр, орлогын харьцааны дээд хязгаарыг 60 хувиар шинэчлэн тогтоох шийдвэрийг тус тус гаргалаа.

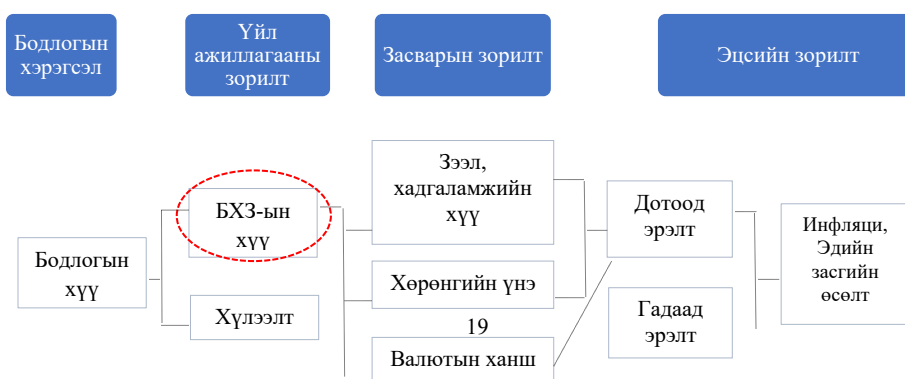
Газрын тосны дэлхийн зах зээлийн үнийг дагасан шатахууны үнэ, нийлүүлэлтийн доголдоос шалтгаалсан махны үнийн огцом өсөлтийн нөлөөгөөр инфляци 2019 оны 5 дугаар сард улсын хэмжээнд 7.9 хувь байв. Түүнчлэн, их дээд сургуулиудын төлбөр, бусад төрийн зохицуулалттай бүтээгдэхүүний үнэ өссөн нь нийлүүлэлтийн шалтгаантай инфляцийг нэмэгдүүлж, 2019 оны 8 дугаар сард улсын хэмжээнд 8.9 хувьд хүрлээ. Нийлүүлэлтийн болон нэг удаагийн хүчин зүйлсийн нөлөө инфляцийн дийлэнхийг тайлбарласан хэвээр байсан боловч цаашид энэхүү нөлөө саарах, эрэлтийн шалтгаантай инфляци алгуур нэмэгдэх нөлөөгөөр инфляци дунд хугацаанд зорилтот түвшний орчимд тогтворжих төлөвтэй байв. Нөгөө талаас том гүрнүүдийн худалдааны сөргөлдөөн улам гүнзгийрч, гадаад орчны тодорхой бус байдал нэмэгдэн, гадаад эрэлт, эрдэс бүтээгдэхүүний үнэ, гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтаар дамжин дотоод эдийн засагт сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй байсан тул Мөнгөний бодлогын хороо 6 болон 9 дүгээр сарын хуралдаанаар бодлогын хүүг хэвээр хадгалахаар шийдвэрлэв.

Инфляци 2019 оны 11 дүгээр сард улсын хэмжээнд 5.2 хувь, Улаанбаатар хотын хэмжээнд 5.0 хувь болж буурав. Нийлүүлэлтийн гаралтай цөөн бараа, бүтээгдэхүүний өнгөрсөн онд өссөн суурь үеийн нөлөө арилж байгаагаас шалтгаалан инфляци ийнхүү буурсан бол эрэлтийн шалтгаантай суурь инфляци тогтвортой хадгалагдлаа. Мөнгөний бодлогын хороо 12 дугаар сарын 20-ны өдрийн хурлаар бодлогын хүүг 11 хувьд, банкны төгрөгийн заавал байлгах нөөцийн хувь хэмжээг 10.5 хувьд хэвээр хадгалах, гадаад валютын заавал байлгах нөөцийн хувь хэмжээг 3 нэгж хувиар нэмэгдүүлж, 15 хувиар тогтоох шийдвэрийг гаргалаа. Эдийн засгийн өсөлт болон зээлийн өсөлт саарч буй хандлагатай холбоотойгоор Мөнгөний бодлогын хороо бодлогын хүүг бууруулах хувилбарыг хэлэлцсэн ч төсвийн гүйцэтгэл, гадаад орчны тодорхой бус байдлыг харгалзан үзээд энэ удаад бодлогын хүүг өөрчлөхгүй байхаар шийдвэрлэв. Олон улсад банкны эх үүсвэрийн долларжилтыг бууруулж, гадаад валютаар эх үүсвэр татах сэдлийг багасгах зорилгоор заавал байлгах нөөцийн хувийг гадаад валютын эх үүсвэрт өндрөөр тогтоох макро зохистой бодлогын арга хэмжээг түгээмэл авч хэрэгжүүлдэг бөгөөд төгрөгийн харьцангуй өгөөжийг хадгалж, банкны эх үүсвэрийн долларжилтыг сааруулах зорилгоор ЗБН-ийн хувийг гадаад валютаарх эх үүсвэрийн хувьд ийнхүү нэмэгдүүлсэн болно.

Мөнгөний зах, хүүний түвшин

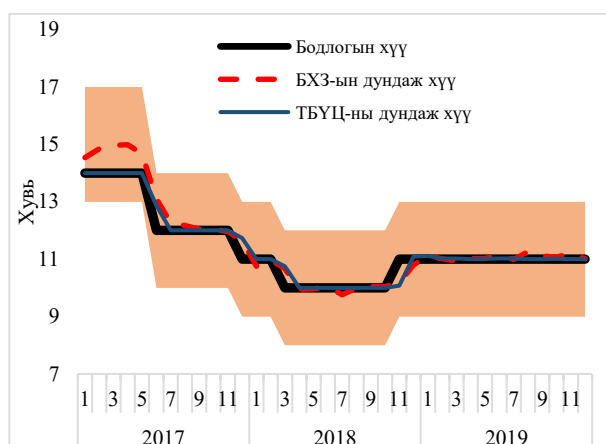
Монголбанкны мөнгөний бодлогын үйл ажиллагааны зорилт нь банк хоорондын захын жигнэсэн дундаж хүү (БХЗЖДХ) юм. Банкуудын зээл олгох эсвэл хадгаламж татах шийдвэр нь БХЗ дээрх санхүүгийн хэрэгслүүдийн хүүнээс шууд хамаардаг. Иймд Монголбанкнаас нээлттэй захын үйл ажиллагаа, хүүний нэгдсэн бодлого болон бусад мөнгөний бодлогын арга хэрэгслүүдийн тусламжтай БХЗЖДХ-г бодлогын хүүтэй ойролцоо хадгалахыг зорьдог билээ (Зураг 2.2).

Зураг 2.2. Мөнгөний бодлогын шилжих механизм

Монголбанк бүтцийн шинжтэй илүүдэл нөөцийг урт хугацаагаар татах, БХЗ-ын хөгжлийг дэмжих, мөнгөний бодлогын шилжих механизмыг сайжруулах зорилгоор 2018 оны 4 дүгээр сараас 28 хоногтой ТБҮЦ, 11 дүгээр сараас 196 хоногтой ТБҮЦ-ыг тус тус арилжаалж эхэлсэн.

Зураг 2.3. БХЗ-ын хүү

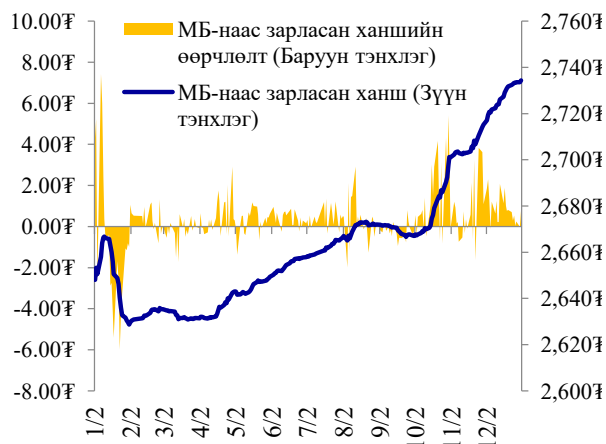
Эх сурвалж: Монголбанк

Түүнчлэн 2019 оны 1 дүгээр сараас заавал байлгах нөөцийн арга хэрэгслийг макро зохистой бодлогын арга хэрэгслээр ашиглах шинэ журмыг мөрдөж эхлэв. Эдгээр бодлогын өөрчлөлтийн үр дүнд 2019 онд банк хоорондын зах дээрх хэлцлийн хэмжээ жилийн 60.3 нэгж хувиар өссөн бол банк хоорондын хэлцлийн хугацаа 3.4 хоногоор нэмэгдэж, 16.1 хоногт хүрсэн байна. Мөн БХЗЖДХ-ний бодлогын хүүнээс хазайх абсолют хазайлт 0.08 нэгж хувь болж, Монголбанкнаас үйл ажиллагааны зорилтоо хангаж ажиллалаа (Зураг 2.3).

Төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш

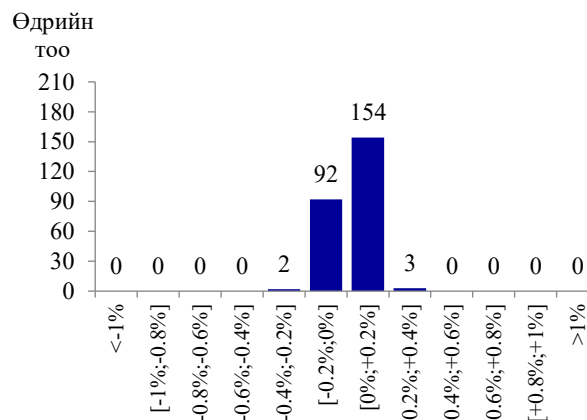
Төгрөгийн ам.доллартой харьцах албан ханш 2019 оны эцэст 2,734.33 төгрөгт хүрч, оны эхнээс 3.4 хувиар суларсан байна (Зураг 2.4). Монголбанкнаас төгрөгийн тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор валютын захад оролцсоноор тайлант хугацаанд ханшийн дундаж хэлбэлзэл 0.01 нэгж хувь болж, 2018 онтой харьцуулахад 0.014 нэгж хувиар буурсан байна. Ханшийн хэлбэлзлээс үзэхэд нэг өдөрт хамгийн ихдээ 0.28 хувиар буюу 7.42 төгрөгөөр суларч, 0.23 хувиар буюу 5.99 төгрөгөөр чангарсан бөгөөд тайлант хугацааны 98 хувьд ханш өдөрт ± 0.2 хувийн интервалд хэлбэлзжээ (Зураг 2.5).

Зураг 2.4. Төгрөгийн ам.доллартай харьцах Монголбанкны зарласан ханшийн хэлбэлзэл (төгрөгөөр)

Эх сурвалж: Монголбанк

Зураг 2.5. Төгрөгийн ам.доллартай харьцах ханшийн өдрийн хэлбэлзлийн давтамж

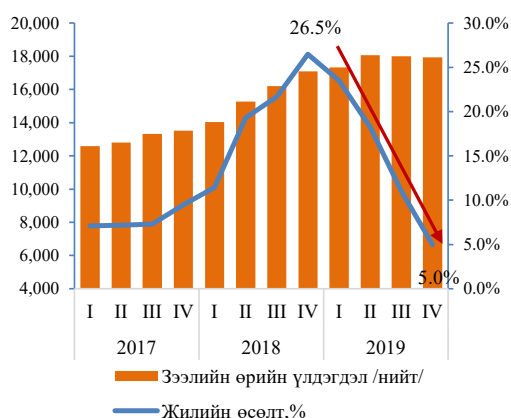

2.2 БАНКНЫ САЛБАРЫН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫГ ХАНГАХ БОДЛОГЫН ХЭРЭГЖИЛТ

Банкны салбар

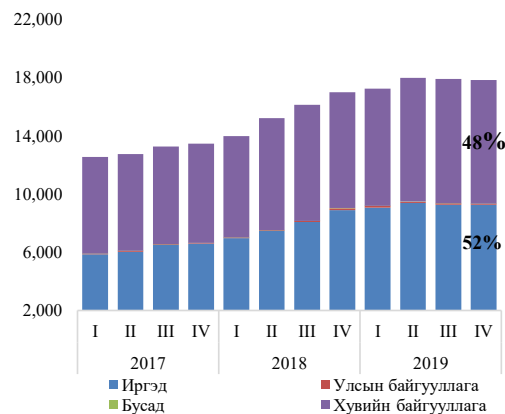
Зээлийн өсөлт буурч байна. Банкны салбарын зээлийн үлдэгдэл¹ тайлант оны эцэст 17.9 их наяд төгрөгт хүрч, нийт активын 50.0 хувийг бүрдүүлж байна. Зээлийн өсөлт 2019 онд 5.0 хувь болсон нь сүүлийн 3 жилийн хамгийн бага түвшинд буюу өмнөх оны эцсээс 21.5 нэгж хувиар буурсан үзүүлэлт юм.

Зураг 2.6. Зээлийн динамик, өсөлт

Эх сурвалж: Монголбанк

Зураг 2.7. Зээлдэгчийн бүтэц, зээлдэгчээр

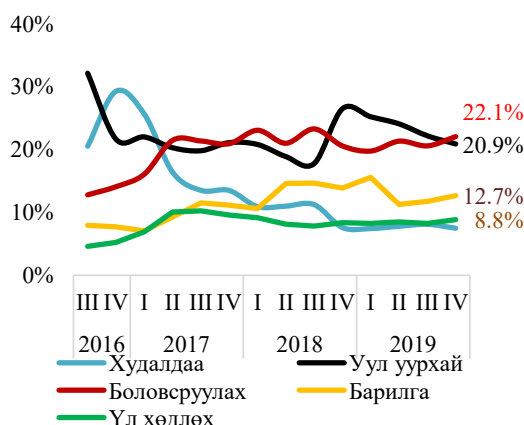
Төв банк 2018 оны 11 дүгээр сард бодлогын хүүгээ нэмэгдүүлж, 2019 оны 1 дүгээр сараас хэрэглээний зээлийн өр, орлогын харьцааг бууруулах шийдвэр гаргасан нь зээлийн өсөлт буурахад тодорхой хэмжээгээр нөлөөллөө. Нийт зээлийн 51.7 хувийг иргэдэд олгосон зээл бүрдүүлж байгаа бөгөөд тайлант онд цалин, хэрэглээний зээл 223.9 тэрбум төгрөгөөр буурсан байна. Харин 2019 оны 1 дүгээр хагаст уул уурхай, барилгын салбарт үүссэн идэвхижлээс шалтгаалан хувийн секторт олгосон зээл 6.7 хувиар өссөн байна.

Банкны салбарт чанаргүй зээлээс үүдэлтэй эрсдэл хуримтлагдсан хэвээр байна. Тайлант оны эцэст банкны салбарын чанаргүй зээл нийт зээлийн 10.1 хувь, анхаарал хандуулах зээлийн харьцаа 4.5

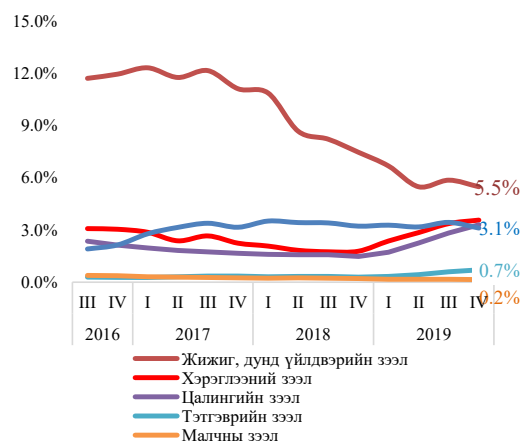
¹ Татан буугдсан банкуудын зээлийн үлдэгдэл орсон болно.

хувьтай тэнцүү байна. Өнгөрсөн жилүүдэд хувийн байгууллагын зээлийн чанар муудах нь түгээмэл байсан бол энэ онд иргэдэд олгосон зээлийн эргэн төлөлт муудаж, чанаргүй зээлийн хувь 3.5 хувьд хүрлээ. Иргэдийн чанаргүй зээл нь нийт чанаргүй зээлийн 18.0 хувийг бүрдүүлж байгаа нь өмнөх оноос 3.8 нэгж хувиар өссөн үзүүлэлт бөгөөд энэ өсөлтийг цалингийн зээлийн чанаргүйдэлт голчлон бүрдүүлж байна.

Зураг 2.8. Чанаргүй зээлийн эзлэх хувь, э/з салбарын ангиллаар

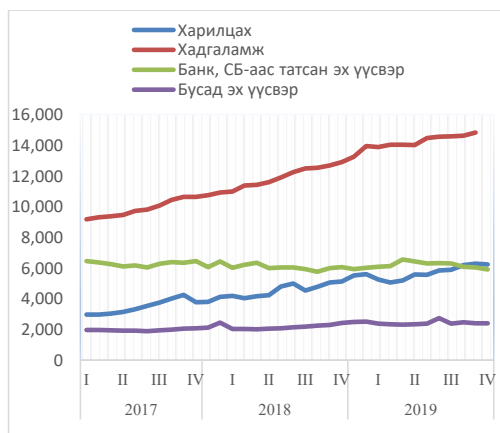

Зураг 2.9. Иргэдийн чанаргүй зээлийн хувь, зээлийн төрлөөр

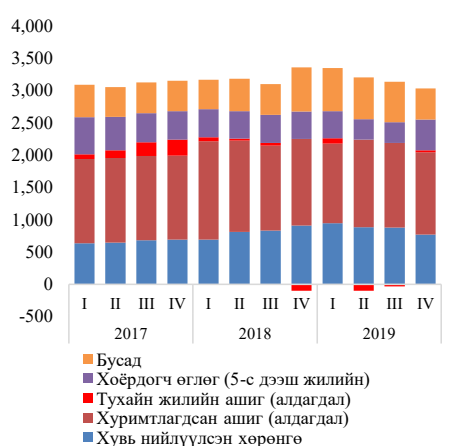

Чанаргүй зээлийн 22.1 хувийг боловсруулах, 20.9 хувийг уул уурхай, 12.7 хувийг барилгын салбарын зээл эзэлж байгаа бол худалдааны салбарын зээлийн чанаргүй зээлийн хувь хамгийн бага буюу 7.5 хувьтай байна.

Зураг 2.10. Банкны салбарын эх үүсвэр

Зураг 2.11. Өөрийн хөрөнгийн бүтэц

Банкны салбарын татан төвлөрүүлсэн эх үүсвэр 2019 оны эцэст 32.8 их наяд төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 10.2 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. Эх үүсвэрийн өсөлтийн дийлэнх буюу 61.3 хувийг харилцах, хадгаламжийн өсөлт эзэлж байгаа бол банк, санхүүгийн байгууллагаас татсан эх үүсвэр болон бусад төрлийн эх үүсвэрүүдийн өсөлт саарсан байна.

Харилцах, хадгаламжийн өсөлт саарч байна. Хадгаламжийн өсөлт 2019 онд 10.8 хувь болж, өмнөх оны мөн үеэс өсөлт 7.1 нэгж хувиар буурсан. Харилцах дансны үлдэгдэл тайланд онд 0.2 хувиар буурсан нь өнгөрсөн онтой харьцуулахад 37.6 нэгж хувиар буурсан үзүүлэлт юм.

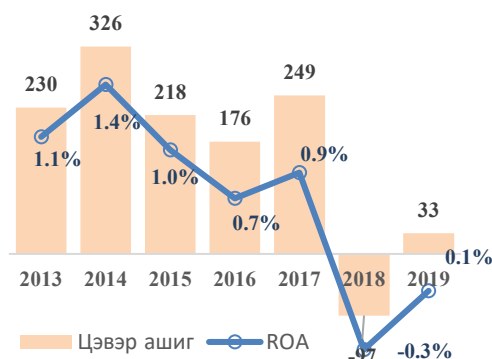
Гадаад валютын актив, пассивын зөрүү нэмэгдэж байна. Банкны салбарын эмзэг байдлыг бууруулахад чиглэсэн макро зохистой бодлогын арга хэмжээний үр дүнд нийт зээлд эзлэх гадаад валютын зээлийн

эзлэх хувь тайлант онд 4.6 нэгж хувиар буурч 9.8 хувьд хүрлээ. Харин хадгаламжийн долларжилт тайлант оны эцэст 23.8 хувьд хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 0.8 нэгж хувиар өссөн байна.

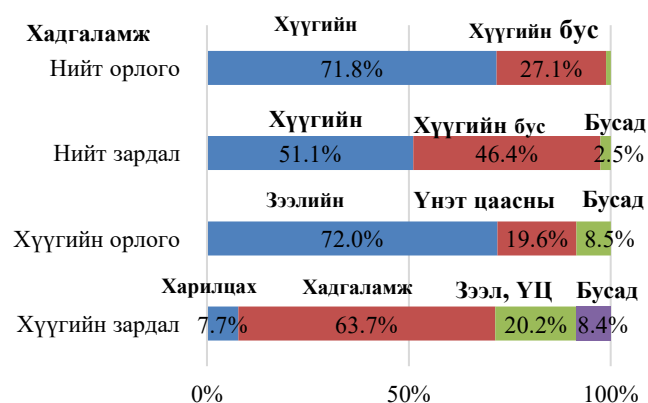
Актив, пассивын эргэн төлөгдөх хугацааны зөрүүнээс үүсэх эрсдэл өндөр байна. Нийт харилцах, хадгаламжийн 87.5 хувийг 1 жилээс богино хугацаатай эх үүсвэр бүрдүүлж байхад зээлийн 73.7 хувийг 1 жилээс дээш хугацаатай зээл бүрдүүлж байна. Эх үүсвэрийн эргэн төлөгдөх хугацаа богино байгаа нь банкууд урт хугацааны зээл гаргах боломжийг хязгаарлаж байгаа бөгөөд нийт зээлийн 67.5 хувийг 3 хүртэлх жилийн хугацаатай зээл бүрдүүлж байна.

Орлого авчирдаг активын харьцаа буурч байна. Банкны салбарын зээлийн өсөлт саарч, хөрөнгө оруулалт буурсан нь банкуудын орлого авчирдаг активын харьцааг бууруулж байгаа нь цаашид банкны хүүний орлого, ашигт ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй байна.

Зураг 2.12. Банкны салбарын цэвэр ашиг

Зураг 2.13. Банкны салбарын орлого, зардлын бүтэц

Банкны салбар 2018 онд зээлийн эрсдэлийн сангийн зардал өссөнтэй холбоотойгоор 97.7 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай ажилласан бол тайлант онд салбарын цэвэр ашиг 33.0 тэрбум төгрөг, активын өгөөж 0.1 хувьд хүрлээ (татан буугдсан банкуудын статистикт орсон дүн болно).

Банкны салбарын нийт орлого 4.9 их наяд төгрөгт хүрсний 71.8 хувийг хүүний орлого, 27.1 хувийг хүүний бус орлого бүрдүүлж байна. Хүүний орлогын 72.0 хувийг зээлийн хүүний орлого, 19.6 хувийг үнэт цаасны хүүний орлого, үлдэх 8.5 хувийг харилцах, хадгаламжид төлөгдсөн хүүний орлого бүрдүүлж байна. Харин нийт зардал тайланд онд 4.8 их наяд төгрөгт хүрсний 51.1 хувийг хүүний, 46.4 хувийг хүүний бус зардал бүрдүүлж байна.

Активын чанар, ашигт ажиллагаа сул байгаа нь эрсдэл даах чадварыг бууруулж байна. Банкны салбарын 1 дүгээр зэрэглэлийн өөрийн хөрөнгө, эрсдэлээр жигнэсэн активын харьцаа 13.1 хувь, нийт өөрийн хөрөнгө, эрсдэлээр жигнэсэн активын харьцаа 16.6 хувь, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын харьцаа 39.5 хувь байна. Өөрийн хөрөнгийн зохистой харьцааны үзүүлэлтүүд системийн хэмжээнд хэвийн байгаа хэдий ч зээлийн чанар сайжрахгүй, ашигт ажиллагаа сул байгаагаас шалтгаалан системийн хэмжээнд эрсдэл даах чадвар буурч байна. Чанаргүй зээл буурахгүй байгаа нь эрсдэлийн сангийн зардлыг нэмэгдүүлсэн, ОУВС-ийн өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөрийн хүрээнд хийсэн Активын чанарын үнэлгээгээр өөрийн хөрөнгийн дутагдалтай гарсан 6 банкны 2018 оны эцэст нэмэгдүүлсэн өөрийн хөрөнгийн гарал, эх үүсвэрт магадлан баталгаажуулах шалгалт хийж, шаардлага хангаагүй өөрийн хөрөнгийн зөвшөөрлийг 2019 оны 10 дугаар сард цуцалсан зэрэг нь зарим банкуудын өөрийн хөрөнгийн үзүүлэлтэд томоохон өөрчлөлт орууллаа.

Капитал банкныг татан буулгалаа. Тайлант онд нийт зээлийн багцын 81.2 хувь нь чанаргүй болсон Капитал банкныг албадан татан буулгах шийдвэрийг Монголбанкнаас гаргаж, үйл ажиллагааг нь зогсоолоо. Капитал банк нь хадгаламж эзэмшигч, харилцагчдын мөнгөн хөрөнгийг анхны шаардлагаар

гарган өгөх чадваргүй, банк хоорондын төлбөр тооцооны гүйлгээг саатуулж, банкны заавал байлгах нөөц, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар, банкны өөрийн хөрөнгийн зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүдийг хангаж чадахгүй, хэвийн үйл ажиллагаа эрхлэх чадваргүй болсон юм. Уг банк нь активын хэмжээгээр банкны системийн 1.1 хувийг бүрдүүлдэг системийн нөлөө бүхий банк биш тул банкны салбарын тогтвортой байдалд үзүүлэх нөлөө нь бага байв.

Банкны салбарын тогтвортой байдлыг хангах бодлогын хэрэгжилт

Банкны хяналт, шалгалтын стандартыг сайжруулах хүрээнд

Тайлант онд Монголбанк банкны салбарын эрсдэл даах чадварыг сайжруулах, өөрийн хөрөнгийг нэмэгдүүлэх, тогтвортой байдлыг хангах чиглэлд онцгой анхаарал хандуулан ажиллалаа. Тодруулбал, Банкны зохистой харьцааны журмыг олон улсад мөрдөгдөж буй хяналт шалгалтын зарчим, зохицуулалтын арга хэрэгслээр баяжуулан Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2019 оны 5 дугаар сарын 23-ны А-138 дугаар тушаалаар шинэчлэн батлуулж, банкуудын үйл ажиллагаанд мөрдүүлж эхэллээ. Энэхүү журамд Базел III стандартын нэгдүгээр зэрэглэлийн болон нийт өөрийн хөрөнгийн тодорхойлолт, хөшүүргийн харьцаа, банкны эрсдэл даах чадварыг хамгаалах нөөц интервал (capital conservation buffer), эрсдэлийн жингийн оновчтой зохицуулалт зэргийг оруулснаараа давуу талтай юм.

Мөн зээлийн эрсдэлийг бууруулах зорилтын хүрээнд Банкны үйл ажиллагаанд хийх хязгаарлалтыг тооцох, хангах, тайлагнах, хяналт тавих журамд зээлийн эрсдэл хамгийн өндөр байдаг холбогдох этгээдтэй хийх хэлцлийн нөхцөл шаардлагыг тодорхой тусган Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалаар баталлаа.

Түүнчлэн ОУВС-ийн Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөрийн дагуу авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний хүрээнд зээл олгох стандартыг олон улсын жишигт нийцүүлэхээр "Банкны зээлийн үйл ажиллагааны ерөнхий журам", "Банкны барьцаа хөрөнгийн үнэлгээний журам"-ын төслийг шинээр боловсруулсан бөгөөд "Активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журам"-д оруулах нэмэлт өөрчлөлтийн төслийг боловсруулаад байна.

Монголбанкнаас "Банкны салбарыг чадавхжуулах дунд хугацааны хөтөлбөр"-ийн төслийг боловсруулж, УИХ-ын Эдийн засгийн байнгын хорооны хуралд танилцуулсан бөгөөд саналыг тусган Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалаар батлуулахаар ажиллаж байна. Уг хөтөлбөр нь банкны системийн эрсдэл даах чадварыг сайжруулж, олон улсын стандарт, сайн туршлагад нийцсэн зохицуулалтын эрх зүйн орчинг бий болгож, улмаар банкны систем эдийн засгийн урт хугацааны тогтвортой, хүртээмжтэй эерэг өсөлтөд зохих хувь нэмрээ оруулахад чиглэнэ. Хөтөлбөрийн хүрээнд дараах зорилтуудыг дэвшүүлж, стратеги, авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг тодорхойлсон. Үүнд:

1. Банкны салбарын хувь эзэмшлийн төвлөрлийг бууруулах эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгож, банкны үйл ажиллагааны зохистой засаглалыг сайжруулах,
2. Банкны хяналт шалгалт, зохицуулалтын арга хэрэгслийг олон улсын жишигт нийцүүлэх арга хэмжээг үргэлжлүүлэх,
3. ОУВС-ийн Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөрийг амжилттай хэрэгжүүлж дуусгах,
4. Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тогтолцооны үр дүнтэй байдлыг нэмэгдүүлэх, эрх бүхий байгууллагуудтай хамтран ажиллах, ФАТФ-ын саарал жагсаалтаас гарах, дараагийн харилцан үнэлгээнд бэлтгэх,
5. Банкны үйл ажиллагааны чиглэл, бизнесийн загвар болон бусад онцлог хүчин зүйлд тулгуурлан банкны үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл, тавигдах шаардлагыг төрөлжүүлэх зэрэг болно.

Түүнчлэн ОУВС-тай хамтран хэрэгжүүлж буй Өргөтгөсөн Санхүүжилтийн хөтөлбөрийн хүрээнд Санхүүгийн салбарын тогтвортой байдлыг хангах, хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг олон улсын жишигт нийцүүлэх зорилгоор нийт 18 журмыг нэмэлт өөрчлөлт хийх болон шинэчлэн боловсруулаад байна.

Мөн уг хөтөлбөрийн хүрээнд хийсэн Активын чанарын үнэлгээгээр өөрийн хөрөнгийн дутагдалтай гарсан банкуудад дутагдлаа хангах шаардлагыг шат дараатайгаар хүргүүлсний үр дүнд нийт 10 банкнаас 556.4 тэрбум төгрөгөөр өөрийн хөрөнгөө нэмэгдүүлсэн. ОУВС-ийн шаардлагын дагуу нэр бүхий банкуудын нэмэгдүүлсэн өөрийн хөрөнгө хууль тогтоомж, олон улсын стандарттай нийцтэй эсэхийг тогтоох дараагийн шатны хараат бус үнэлгээг хийлгэсэн. Магадлан баталгаажуулах шалгалтын үр дүн 2019 оны 9 дүгээр сарын 25-ны өдөр гарсан бөгөөд Монголбанкнаас ОУВС-ийн ажлын хэсэгтэй Дэлхийн банк болон ОУВС-ийн 2019 оны жилийн уулзалтын үеэр аудитын үр дүнг хэлэлцээд дэмжигдээгүй зөвшөөрлүүдийг цуцалж, банкуудад хувь нийлүүлсэн хөрөнгө нэмэгдүүлэх хугацаатай үүрэг даалгавар өгч, Банкны тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн дагуу урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байна.

Банкны үйл ажиллагаанд хийсэн хяналт шалгалт

Монголбанк нь банкны салбарын тогтвортой байдлыг хангах үндсэн зорилтын хүрээнд банкуудад холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу газар дээрх болон зайны хяналт шалгалтыг тогтмол гүйцэтгэн ажиллалаа.

Банкуудын үйл ажиллагааны хүрээ өргөжихийн хэрээр тэдгээрт тавих хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг улам боловсронгуй болгох шаардлага тулгарч байгаа бөгөөд үүний хүрээнд эрсдэлд чиглэсэн, учирч болзошгүй эрсдэлийг үнэлэх, тодорхойлох арга хэрэгслийг боловсруулах, банкны бизнес төлөвлөгөөг үнэлэх, харилцагчдын зүгээс банкинд тавих хяналтыг сайжруулахад чиглэгдсэн хяналт шалгалтын ажлыг хэрэгжүүлж эхлээд байна.

Банкны тухай хууль тогтоомжид заасан шаардлага болон ОУВС-ийн өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөрийн хүрээнд Монголбанкнаас өгсөн үүрэг даалгаврын дагуу өөрийн хөрөнгөө нэмэгдүүлсэн банкуудын хөрөнгийн эх үүсвэрт магадлан баталгаажуулах аудит (Forensic audit)-ыг хөндлөнгийн аудитын байгууллагаар хийлгүүлж, түүний үр дүнд хууль тогтоомжид заасан арга хэмжээг авч ажилласан.

Банкинд зайнаас хяналт тавих үйл ажиллагааны хүрээнд банкнаас ирүүлсэн мэдээлэл, тэдгээрийн динамик үзүүлэлт болон төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар, ашигт ажиллагаа, активын чанарын үзүүлэлтүүдэд үндэслэн санхүү төлбөрийн чадварын байдалд дүгнэлт өгч, хууль, тогтоомжид тавигдсан шаардлагыг хангаж ажиллаагүй банкуудад хууль тогтоомжийн дагуу холбогдох арга хэмжээг авч ажилласан болно.

Банкны хяналт шалгалт эрсдэлд чиглэсэн хэлбэрт шилжиж байгаа энэ үед банкуудад зайнаас хяналт тавих үйл ажиллагааны цар хүрээг илүү өргөжүүлж, банкуудын эрсдэлийн голлох хүчин зүйлсийг өргөн хүрээнд урьдчилан тодорхойлон газар дээрх иж бүрэн болон хэсэгчилсэн шалгалтыг илүү оновчтой хийх боломж бүрдлээ.

Газар дээрх шалгалтаар банкны санхүү төлбөрийн чадвар, удирдлага зохион байгуулалт, тайлан тэнцлийг шалгаж, шалгалтын акт материал бэлтгэн, төлбөр зөрчил, хууль тогтоомж зөрчсөн асуудлыг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлэж, банкны удирдлагад шалгалтын үр дүнг танилцуулж, нэгдсэн танилцуулгыг Хяналт шалгалтын хорооны гишүүдэд танилцуулан, хурлаар хэлэлцүүлж, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалын төслийг бэлтгэн батлуулан, тушаалаар өгсөн үүрэг даалгаврын биелэлтэд хяналт тавин ажиллалаа.

Түүнчлэн банкуудын 2019 оны бизнес төлөвлөгөө, улирал бүрийн чанаргүй активыг бууруулах стратеги төлөвлөгөөг банкуудаас авч хянан, эдгээр төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллалаа. Бизнес төлөвлөгөөг үнэлэх гол зорилго нь банкны үйл ажиллагааны онцлог, эдийн засгийн нөхцөл байдлаас шалтгаалан үүсч болох эрсдэлүүдийг урьдчилан тодорхойлсны үндсэн дээр тэдгээрийг банкны тайлан тэнцлийн үзүүлэлтүүдэд тусган тооцоолж, банкны эрсдэл даах чадварыг тодорхойлоход оршино.

Монголбанк, банкны салбарын тогтвортой байдал, эдийн засгийн өсөлтийг хангахад дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх чиглэлд ОУВС болон бусад олон улсын байгууллагуудтай хамтран ажиллаж байна. Мөн төрийн байгууллагуудтай хууль, тогтоомжийн хүрээнд хамтарсан шалгалт хийх, хууль, хяналтын байгууллагаас шалгаж байгаа эрүү, иргэний хэрэгт шинжээчээр оролцон ажиллав.

Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх үйл ажиллагаа

Мөнгө угаахтай тэмцэх Ази Номхон далайн бүсийн бүлгээс 2016-2017 оны хооронд Монгол улсын мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тогтолцоонд шинэ аргачлалаар үнэлгээ хийв.

Үнэлгээний тайланг 2017 оны 7 дугаар сард Шри Ланкид болсон Мөнгө угаахтай тэмцэх Ази Номхон далайн бүсийн бүлгийн бүх гишүүдийн хурлаар хэлэлцэн баталж өөрийн цахим хуудсаар дамжуулан олон нийтэд ил болгов. Уг тайланд Монгол улсын хууль, эрх зүйн орчны ФАТФ-ын 40 зөвлөмжид нийцтэй байдлыг дараах байдлаар үнэлсэн байна. Үүнд:

- 5 Зөвлөмжийн хувьд Монгол Улсын хууль эрх зүйн орчин ФАТФ-ын 40 зөвлөмжтэй бүрэн нийцтэй байна.
- 15 Зөвлөмжийн хувьд дийлэнх шалгууруудыг нийцүүлсэн байна.
- 15 Зөвлөмжийн хувьд хэсэгчлэн нийцүүлсэн байна.
- 5 Зөвлөмжийн хувьд огт нийцгүй байна гэж үнэлсэн.

Хууль тогтоомжийн үр дүнтэй хэрэгжиж байгаа эсэхийг үнэлэх 11 шалгуур үзүүлэлтийн 9 нь үр дүнд хүрээгүй буюу бүхэлд нь сайжруулах шаардлагатай, 2 нь үр дүн бага буюу ихээхэн сайжруулалт хийх шаардлагатай гэж үнэлэгдсэн. Энэхүү үнэлгээнд үндэслэн Монгол Улсыг Мөнгө угаахтай тэмцэх Ази, Номхон далайн бүсийн бүлгийн “Өргөтгөсөн эрчимтэй хяналт”-д оруулсан.

Түүнчлэн Мөнгө угаахтай тэмцэх санхүүгийн арга хэмжээ хэрэгжүүлэх олон улсын байгууллага болох ФАТФ-ын 2019 оны 10 дугаар сард болсон хурлаар дээрх харилцан үнэлгээний дүгнэлтэд үндэслэн Монгол Улсын мөнгө угаах, терроризмыг болон үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэхтэй тэмцэх тогтолцоог стратегийн дутагдалтай гэж дүгнэн “саарал жагсаалт”-д оруулсан билээ.

Харилцан үнэлгээний тайланд дурдсан хууль, эрх зүйн орчин, бүтэц зохион байгуулалт, хамтын ажиллагаа болон тогтолцооны үр дүнтэй байдалтай холбоотой дутагдлуудыг засаж сайжруулах чиглэлээр Үндэсний зөвлөл, Засгийн газар болон Монголбанк тодорхой ажлуудыг богино хугацаанд авч хэрэгжүүлэхээр тодорхой төлөвлөгөө гарган ажилласан.

Энэ төлөвлөгөөний хүрээнд Монголбанк бусад төрийн байгууллагатай хамтран Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулийг ФАТФ-ын шинэчлэсэн 40 зөвлөмжид нийцүүлэх хуулийн төсөл, Терроризмтой тэмцэх тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл дагалдах бусад хуулийн нэмэлт өөрчлөлтийн төслийг боловсруулан Улсын Их Хурлаар батлуулах, банкны салбарын эрх зүйн орчныг олон улсын стандартад нийцүүлэх ажлыг хийж гүйцэтгэсэн.

Банкны хувьцаа эзэмшигч, Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүд, удирдлага болон хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн гарал үүсэлд тавигдах шаардлагыг ФАТФ-ын 40 Зөвлөмжид нийцүүлэх зорилгоор Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2017 оны 6 дугаар сарын 29-ний өдрийн А-190 дүгээр тушаалаар батлагдсан “Банк байгуулах тусгай зөвшөөрлийн журам”, “Банкны хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хэмжээ, бүтцэд өөрчлөлт оруулах зөвшөөрлийн журам”-д холбогдох нэмэлт өөрчлөлтүүдийг оруулан 2019 оны 3 дугаар сарын 22-нд Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн А-82 дугаар тушаалаар баталсан.

Мөнгө угаах, терроризмыг болон үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны журмын төслийг боловсруулан, төрийн холбогдох байгууллагууд болон олон нийтийн саналыг авч Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалаар батлуулан, хэрэгжилтийг хангуулан ажиллаж байна.

Банкны Мөнгө угаах, терроризмыг болон үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх үйл ажиллагаанд тавих хяналт, шалгалтын арга хэлбэрийг ФАТФ-ын 40 Зөвлөмжид нийцүүлэн эрсдэлд суурилсан хэлбэрт шилжүүлэх, банкны салбарын болон банк тус бүрийн эрсдэлийг үнэлгээг хийх ажлыг амжилттай хэрэгжүүлсэн.

Түүнчлэн хяналт шалгалтаар илэрсэн зөрчил дутагдалд хариуцлага тооцох, хариуцлагыг хэмжээ, төрлийг ФАТФ-ын 40 Зөвлөмжид заасан зөрчил дутагдалд нь тохирсон байх, дахин үйлдэхээс сэргийлэх, таслан зогсоох шинж чанартай байх зарчмуудад нийцүүлэн Зөрчлийн тухай хуулийн тусгай ангийн 11.29 дэх хэсэг буюу Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулийн зөрчилд хамаарах хэсгийг шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулан УИХ-аар батлуулж хэрэгжилтийг нь хангаж ажилласан.

Эдгээр ажлын үр дүнг тухай бүр нь Мөнгө угаахтай тэмцэх Ази, Номхон далайн бүсийн бүлэгт тайлагнаж байсан бөгөөд тус бүлгийн 2019 оны 8 дугаар сард Австралийн нийслэл Канберра хотод болсон хурлаар Монгол Улсын гаргасан ахиц, дэвшлийг хэлэлцэн Харилцан үнэлгээгээр хангалтгүй үнэлгээ авсан нийт 20 зөвлөмжөөс 16 зөвлөмжийн үнэлгээг ахиулж, Монгол Улсыг Ази Номхон далайн бүсийн бүлгийн “Өргөтгөсөн эрчимтэй хяналт”-аас гарч “Өргөтгөсөн хяналт”-д шилжүүлж хяналтыг сулруулсан.

Монгол Улсын мөнгө угаах, терроризмыг болон үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тогтолцооны үр дүнтэй байдал буюу Шууд хэрэгжилтийн үзүүлэлтийг сайжруулах зорилгоор Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд болон Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2019 оны 5 дугаар сарын 28-ны өдрийн А-92/А-144 тоот хамтарсан тушаалаар Монгол Улсын тайланг боловсруулах, хамгаалах үүрэг бүхий ажлын хэсгийг байгуулсан.

Тус ажлын хэсгийн тайланг Тайланд Улсын Бангкок хотод 2019 оны 9 дүгээр сарын 9-нөөс 13-ны өдрүүдэд ФАТФ-ын Хамтарсан бүлэгт хийсэн ажил, хүрсэн үр дүн, ахицын талаар тайлагнаж, хамгаалалт хийсэн бөгөөд Шууд хэрэгжилтийн 11 үзүүлэлтээс 7 үзүүлэлтэд ахиц гарсан гэж дүгнэсэн бөгөөд харин 4 үзүүлэлт (3, 4, 7, 11) дээр дараах ажлуудыг нэмж хийхээр болсон. Үүнд:

- Санхүүгийн зохицуулах хороо (СЗХ) болон бусад санхүүгийн бус мэргэжлийн ажил, үйлчилгээ эрхлэгчдийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэгчид мэдээлэх үүрэгтэй этгээд тус бүрийн эрсдэлийг үнэлж, уг эрсдэлийн үнэлгээнд суурилан хяналт шалгалтын давтамж, хамрах хүрээг тогтоох
- СЗХ мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлээгүй зөрчилд тохирсон, дахин давтан үйлдэхээс сэргийлэхүйц хэмжээний хариуцлагын арга хэмжээ авч ажиллах;
- НҮБ-ын хоригийн хэрэгжилтээс зайлсхийх боломж гарахаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор эрх бүхий байгууллага хоорондын хамтын ажиллагаа, уялдааг холбоог сайжруулснаа харуулах;
- Санхүүгийн байгууллагууд болон санхүүгийн бус бизнес, мэргэжлийн ажил үйлчилгээ эрхлэгчдийн, үй олноор хөнөөх зэвсгийг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх болон зорилтод санхүүгийн хоригийн хэрэгжүүлэхтэй холбоотой үүргийн биелэлтэд хяналт тавьж ажиллах, илэрсэн зөрчил дутагдалд нь тохирсон, дахин давтан үйлдэхээс сэргийлэхүйц хэмжээний хариуцлагын арга хэмжээ авч ажиллах.

Хууль, журам, эрх зүйн орчны шинэчлэлт

Тайлант онд Монголбанкны Хяналт шалгалтын газар нь ФАТФ-аас өгсөн зөвлөмжийн дагуу мөнгө угаах терроризмыг санхүүжүүлэх (МУТС)-тэй тэмцэх чиглэлээр ажиллаж байгаа бусад төрийн байгууллагатай Хамтын ажиллагааны зөвлөлийн хүрээнд хамтран ажиллах, хамтарсан ажлын хэсэг байгуулан хууль, тогтоомжийн өөрчлөлтийн төслийг боловсруулах, гарын авлага, зөвлөмж боловсруулах, эрсдэлийн үнэлгээ хийх, хамтарсан хяналт шалгалт, сургалт хийх хэлбэрээр хамтран ажилласан.

2019 оны 10 дугаар сарын 10-ны өдөр батлагдсан “Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх тухай” хуулийн төслийг боловсруулах, Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль, Зөрчлийн тухай хууль, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль, Эрүүгийн хууль, Санхүүгийн зохицуулах хорооны эрх зүйн байдлын тухай хууль зэрэг зарим холбогдох хуулиудад дагаж орох нэмэлт өөрчлөлтийн төслийг боловсруулах ажлыг төрийн бусад байгууллагатай хамтран хийлээ.

Энэхүү хуулийн өөрчлөлттэй уялдуулан Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалаар батлагдсан “Мөнгө угаах, терроризмыг болон үй олноор хөнөөх зэвсгийг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх банкны үйл ажиллагаанд Монголбанкнаас газар дээрх хяналт, шалгалт хийх журам”, “Мөнгө угаах, терроризмыг болон үй олноор хөнөөх зэвсгийг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх банкны үйл ажиллагаанд Монголбанк зайнаас хяналт тавих журам”, “Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны журам” зэрэг нийт 7 журмыг шинэчлэн батлууллаа.

Санхүүгийн Зохицуулах хороо (СЗХ)-ны даргын 2018 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдрийн 640 дугаар тушаалаар байгуулагдсан үл хөдлөх хөрөнгө зуучлалын салбарын хууль эрх зүйн орчныг сайжруулах, журам, заавар боловсруулах ажлын хэсэгт орж ажиллан, СЗХ-той хяналт шалгалтын чиглэлээр цаашид авч хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөөг гарган 2019 оны 9 дүгээр сарын 22-ны өдөр Хамтын ажиллагааны зөвлөлд хүргүүлсэн.

Үл хөдлөх хөрөнгө зуучлал, үнэт эдлэлийн арилжаа эрхлэгчдийн мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэх үйл ажиллагааны эрсдэлийн үнэлгээг хийхэд шаардлагатай мэдээллийг цуглуулах маягт, эрсдэлийн үнэлгээний аргачлалыг санхүүгийн мэдээллийн алба (СМА)-тай хамтран боловсруулсан бөгөөд ОУВС-ийн өгсөн зөвлөмжийн дагуу СМА-аас нэгтгэн боловсруулсан баримт бичигт санал өгөх, холбогдох үнэлгээг хийх, тайланг бэлтгэх ажлуудыг гүйцэтгэсэн.

Мөн СМА-тай хамтран дараах гарын авлагыг боловсруулж, Монголбанкны цахим сайтад байршуулж олон нийтэд хүргэлээ. Үүнд:

- Зорилтод санхүүгийн хориг арга хэмжээг хэрэгжүүлэх гарын авлага;
- Улс төрд нөлөө бүхий этгээдийг тогтоох талаар мэдээлэх үүрэгтэй этгээдэд зориулсан гарын авлага.

Газар дээрх хяналт шалгалт, авсан арга хэмжээ

Банкны МУТС-тэй тэмцэх үйл ажиллагаанд хийх хяналт шалгалтын зохицуулалт, арга хэлбэрийг ФАТФ-ын 40 зөвлөмжид нийцсэн оновчтой хэлбэрт шилжүүлэх зорилгоор банкны МУТС-тэй тэмцэх үйл ажиллагаанд зайнаас хяналт тавих, газар дээрх хяналт шалгалтыг хийх журмуудыг шинэчлэн эрсдэлд суурилсан арга хэлбэрт бүрэн шилжүүлсэн.

Монголбанкны Хяналт шалгалтын газраас 2019 онд бүх банкны Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх үйл ажиллагааны эрсдэлийн үнэлгээг хийж, иж бүрэн болон сэдэвчилсэн шалгалт хийх банкуудыг тогтоож газар дээрх хяналт шалгалтыг хийсэн.

Шалгалтаар банкуудын МУТСТ эрсдэлийн үнэлгээний аргачлал, харилцагчийг таньж мэдэх үйл ажиллагаа, тусгайлан хяналт тавих, УТНБЭ болон эцсийн өмчлөлчийг таньж мэдэх чиглэлээр тодорхой

зөрчил дутагдлууд илэрсэн бөгөөд үүнтэй холбогдуулан нийт 3 банкинд Улсын байцаагчийн мэдэгдэл болон торгуулийн арга хэмжээ авч ажиллалаа.

Мөн илэрсэн зөрчил дутагдлуудыг арилгах, үйл ажиллагааг нь сайжруулахад чиглэсэн нийт 23 үүрэг даалгаврыг шалгалт хийгдсэн банкуудад өгч хэрэгжилтийн явцыг хянан ажиллаж байна.

Хүснэгт 2.1. Тусгай хяналтын албаны мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх чиглэлээр хийсэн газар дээрх хяналт шалгалт.

Үзүүлэлт	2019 он
Эрсдэлд суурилсан газар дээрх хяналт, шалгалт	4
Сэдэвчилсэн хяналт шалгалт	19
Нэгдсэн хяналт шалгалт /СЗХ-той хамтарсан/	14
Шалгалтаар тогтоосон Улсын байцаагчийн акт, мэдэгдэл	1
Ногдуулсан торгууль, шийтгэлийн тоо	2
Шалгалтаар өгсөн үүрэг даалгавар	37

Эх сурвалж: Монголбанк

Банкуудад газар дээрх хяналт шалгалт хийх явцад хууль, тогтоожийн өөрчлөлттэй нийцүүлэн дотоод бодлого, журмаа шинэчлэх, хэрэгжилтийг хэрхэн хангаж ажиллах талаар заавар чиглэл өгч ажилласан.

ФАТФ-ийн зөвлөмжид тусгасан хамтарсан хяналт шалгалт хийх тухай зөвлөмжийн дагуу 2019 оны 1 дүгээр сард Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороотой хамтран 14 санхүүгийн нэгдлийн 46 компанид нэгдсэн хяналт шалгалтыг хийж гүйцэтгэсэн.

Мөн банкууд Нэгдсэн үндэсний байгууллага (НҮБ)-ийн хоригийн хэрэгжилтийг хэрхэн хангаж байгаа талаар газар дээрх шалгалтыг бүх банкинд гүйцэтгэсэн ба шалтгалтаар илэрсэн байдалд үндэслэн цаашид ямар арга хэмжээ авах талаар чиглэл, зөвлөмж өгч ажиллалаа.

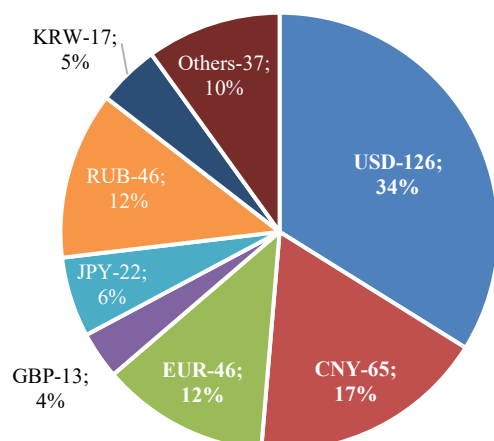
Банкуудын корреспондент банкны харилцаа

2019 оны эцсийн байдлаар Монгол Улсын арилжааны банкууд гадны 52 банктай корреспондент харилцаатай байгаа бөгөөд гадаад валютын 372 данс эзэмшиж, гадаад төлбөр тооцоог гүйцэтгэж байна. Үүнээс ам.долларын 126 данс, еврогийн 46 данс юанийн 65 данс байна. Харин гадны зарим банк, санхүүгийн байгууллагаас дотоодын томоохон арилжааны банкуудад төгрөг, юань болон ам.долларын данс нээсэн байна.

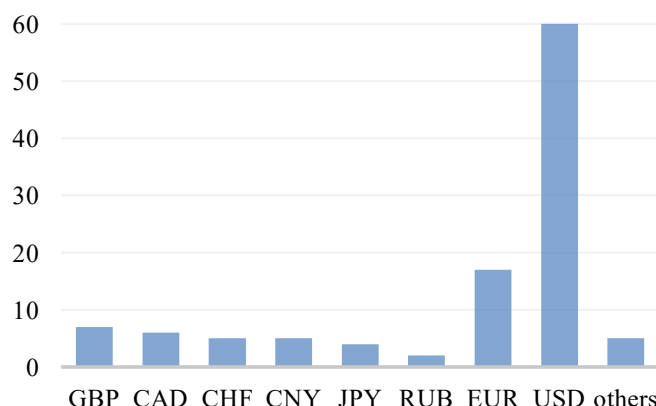
Арилжааны банкуудын голлох байршиж байгаа корреспондент данс нь БНХАУ, ОХУ, БНСУ, Канад улс болон Европын холбооны улсад байна.

Гадны зарим банкууд 2013 оноос хойш Монгол Улсын арилжааны банкуудтай корреспондент харилцаагаа цуцалж эхэлсэн. Энэ нь нэгдүгээрт, Монгол Улс ФАТФ-ын стратегийн хувьд учир дутагдалтай улсын жагсаалтад орох эрсдэл нэмэгдсэн; хоёрдугаарт, бизнесийн хүрээ хумигдаж, эрсдэлийн менежмент, гадаад төлбөр тооцны зардал нэмэгдсэн; гуравдугаарт, Олон улсын болон дотоодын байгууллагын хууль, журам чангарсантай холбоотой удирдлагын шийдвэрээр цуцлах зэрэг шалтгаантай байна.

Зураг 2.14. Идэвхтэй байгаа данс /валютаар/

Зураг 2.15. 2013 оноос хойш банкуудын гадаад дахь данс хаагдсан байдал (валютаар)

Эх сурвалж: Банкуудаас ирүүлсэн тайлан, Монголбанк

Гадны 32 банк 2019 онд манай арилжааны банкуудтай корреспондент харилцаагаа цуцалж, 110 гаруй данс хаагдсан байгаагаас ам.долларын данс дийлэнх хувийг эзэлж байна. Монголбанкны Хяналт шалгалтын газар энэхүү нөхцөл байдлын талаар арилжааны банкуудын Комплаенсын газар, нэгжүүдэд Монгол Улсын гадаад төлбөр тооцоонд цаашид үүсч болох эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авч ажиллах талаар зөвлөмж, чиглэл өгч ажиллав.

МУТС-тэй чиглэлээр хийсэн сургалт, семинар

Монголбанкны Хяналт шалтгалын нэгж нь Терроризмтой тэмцэх ажиллагааг зохицуулах зөвлөл, Тагнуулын ерөнхий газар, Санхүүгийн мэдээллийн алба, Монголын банкны холбоо зэрэг байгууллагууд болон бусад байгууллагатай хамтран ФАТФ-ын зөвлөмжийн хэрэгжилт болон МУТС талаарх чиглэл бүхий 15 удаагийн сургалт, хэлэлцүүлгийг хийлээ.

Хүснэгт 2.2. Тусгай хяналтын албаны мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх чиглэлээр хийсэн сургалт, хэлэлцүүлэг.

Сургалтын нэр	Он, сар	Зохион байгуулагч	Оролцогч- дийн тоо
1 "Ам.долларын шилжүүлэг ба олон улсын байгууллагуудын шаардлага" сэдвээр	2019.02.28	СМА, МБХ-ны дэргэдэх Комплаенсийн мэргэжлийн зөвлөлтэй хамтран	200
2 "МУТС-тэй тэмцэх хууль эрх зүйн орчин, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа" сэдвээр сургалт	2019.02.28	ОНБМТөвтэй хамтран	200
3 Корреспондент харилцаа болон харилцагчийг таньж мэдэх шаардлага сэдэвт сургалт	2019/02/29	МБХ-ны дэргэдэх Комплаенсийн мэргэжлийн зөвлөлтэй хамтран	24
4 "МУТС-ээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны журам"-ыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой сургалт	2019.03.20	МБХ-ны дэргэдэх Комплаенсийн мэргэжлийн зөвлөл	30
5 Хаан банкнаас ирүүлсэн хүсэлтийн дагуу тус банкны Дотоод аудитын газрын хянан шалгагч нарт зориулсан МУТС-тэй тэмцэх талаарх сургалт	2019.03.29	Хаан банктай хамтран	12

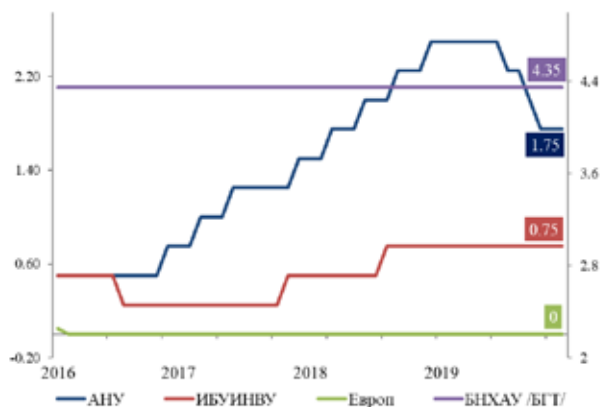
6	Монгол Улсын Засгийн Газрын 54 дүгээр тогтоолоор баталсан “Террорист этгээдийн жагсаалтад оруулах, жагсаалтад орсон этгээдийн хөрөнгийн хөдөлгөөнийг зогсоох, хянах журам”-ыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой сургалт	2019.06.20	Терроризмтой Тэмцэх Ажиллагааг Зохицуулах Зөвлөл, Тагнуулын Ерөнхий газартай хамтран	30
7	МУТС-тэй тэмцэх тухай хуулийн хэрэгжилтийн талаарх хэлэлцүүлэг	2019.07	Төв банкны мэргэшсэн сэтгүүлчдийн клубтэй хамтран	-
8	“Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа ” сэдвээр сургалт	2019.09.25	Судалгаа сургалт, эдийн засгийн хүрээлэнтэй хамтран	30
9	Цахим орчинд Харилцагчдийг таньж мэдэх үйл ажиллагааг ФАТФ-ын 40 зөвлөмжид нийцтэйгээр хэрэгжүүлэх боломжийг судлах хүрээнд Банкуудын ХУР, ДАН системийг хэрхэн ашиглаж байгаа талаарх хэлэлцүүлэг	2019.11.01	Монголбанк, Банкуудын комплаенсийн газар, хэлтэс, нэгжтэй хамтран	15
10	Цахим орчинд Харилцагчдийг таньж мэдэх боломж, үүсэх эрсдэлийг хэрхэн зохицуулах талаар хэлэлцүүлэг	2019.11.02	Монголбанк, Банкуудын мэдээлэл технологийн ажилтнууд	15
11	Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх Олон улсын стандарт, Монголбанкны зүгээс авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ	2019.11.04-08	ТГ	44
12	Мөнгө угаах, үй олноор хөнөөх зэвсгийг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх банкны үйл ажиллагаанд Монголбанкнаас газар дээрх хяналт, шалгалт хийх тухай	2019.11.04-08	ТГ	44
13	“Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа ” сэдвээр сургалт	-	Монголын мэргэшсэн нягтлан бодогчдын институттэй хамтран	25
14	2019.10.10-ны өдөр батлагдсан "Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх тухай хууль"-ийн хэрэгжилтийг хэрхэн хангах тухай сэдвээр сургалт	2019.12.06	Терроризмтой Тэмцэх Ажиллагааг Зохицуулах зөвлөлтэй хамтран	25
15	“Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа ” сэдвээр сургалт	2019.12.13	Монголын мэргэшсэн нягтлан бодогчдын институттэй хамтран	33

Эх сурвалж: Монголбанкны Хяналт шалгалтын газрын Тусгай хяналтын алба

2.3 ГАДААД ВАЛЮТЫН УЛСЫН НӨӨЦИЙН УДИРДЛАГА

"Төв банкны тухай хууль"-ийн 21 дүгээр зүйлд заасны дагуу Монголбанк гадаад валютын нөөцийн найдвартай байдлыг хангах, хөрвөх чадварыг алдагдуулахгүй байх, дээрх нөхцлүүд бүрэн хангагдсан тохиолдолд үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх гэсэн зарчмын дагуу гадаад валютын улсын нөөц (ГВУН)-ийн удирдлагыг хэрэгжүүлдэг. ГВУН-ийн удирдлагын бүтэц, зохион байгуулалт нь олон улсын жишигт нийцсэн, оролцогч талуудын эрх, үүргийг нарийвчлан тодорхойлсон давхар хяналтын тогтолцоог бий болгоход чиглэсэн байдаг.

Зураг 2.16. Төв банкны бодлогын хүү (%)

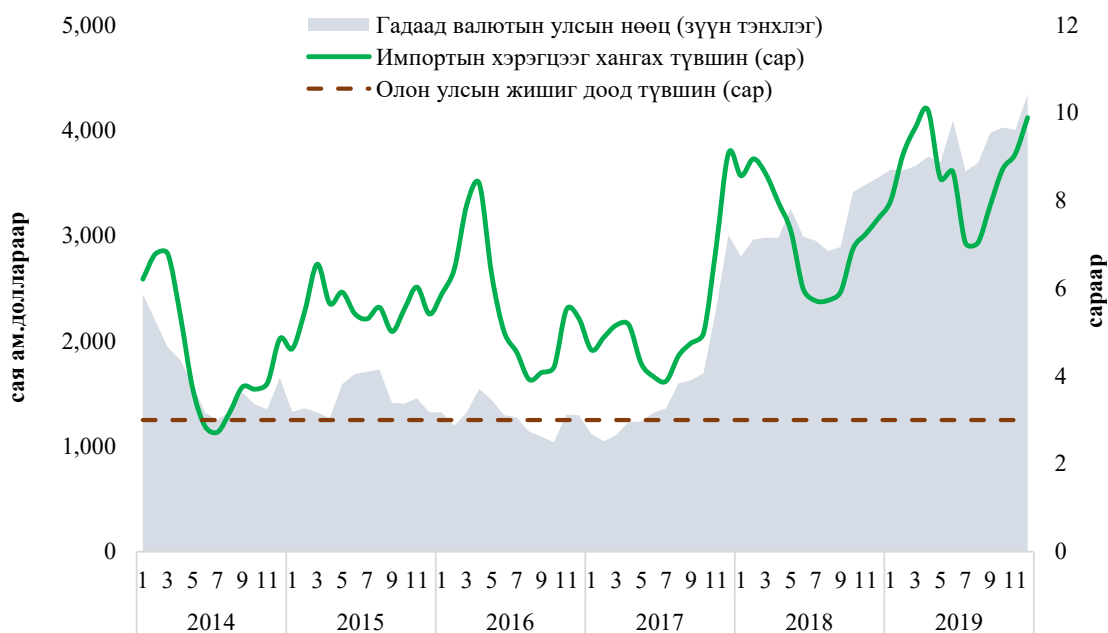
Эх сурвалж: Блүүмберг

Тайлант онд АНУ-ын ХНБ бодлогын хүүгээ 3 удаа бууруулсан бол бусад улсын Төв банк бодлогын хүүгээ тогтвортой хадгалжээ (Зураг 16).

Монголбанкнаас валютын нөөцийг дэлхийн эдийн засагт тэргүүлэгч АНУ, Япон, Франц, Англи зэрэг орнуудын Төв банк, Засгийн газар, Олон улсын төлбөр тооцооны банк зэрэг зээлжих зэрэглэл өндөртэй байгууллагуудад харилцах, хадгаламж, үнэт цаас хэлбэрээр байршуулж удирдлаа. Харин нөөцийн урт хугацаат багцыг АНУ-ын Засгийн газар, олон улсын санхүүгийн корпорацийн 0-3 жилийн хугацаатай үнэт цаасанд хөрөнгө оруулалт хийх замаар удирдаж, олон улсын бенчмарк өгөөжийг давуулан биелүүлэв.

Монголбанкны дотоодын зах зээлээс худалдан авсан алтны хэмжээ 15.2 тн хүрч, өмнөх оны үзүүлэлтээс 30 хувиар буурлаа. Холбогдох хууль эрхзүйн орчин 2019 оны 1 дүгээр улиралд тодорхойгүй байсан нь алтны худалдан авалт буурах үндсэн нөхцөл болов. Дотоодын худалдан авалт буурсан ч олон улсын зах зээлд алтны үнэ өндөр байсан тул нөөцөд эзлэх мөнгөжсөн алтны багцын хэмжээг өсгөж, голч түвшнээс дээгүүр удирдаж ажилласан.

Зураг 2.17. Гадаад валютын улсын нөөц (сая ам.доллар) ба импортын хэрэгцээг хангах түвшин (сараар)

Эх сурвалж: Монголбанк

Монголбанк 2019 онд ГВУН-ийн бүтцийг хүлээн зөвшөөрөгдөхүйц эрсдэлийн түвшинд баталж, түүний хүрээнд нөөцийн актив, хөрөнгө оруулалтын тохиромжтой хугацаа, хэрэгслүүдийг тус тус тодорхойлон ажиллалаа. Монгол Улсын гадаад валютын албан нөөц 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 4,348.6 сая ам.долларт хүрч оны эхнээс 22.3 хувиар буюу 800 сая ам.доллараар өссөн. Энэхүү үзүүлэлт нь:

- Валютын төлбөртэй барааны импортын сүүлийн 3 сарын дундаж гүйцэтгэлээр авч үзэхэд 9.9 сарын буюу 39.5 долоо хоногийн хэрэгцээг хангах түвшинд,
- Валютын төлбөртэй бараа болон үйлчилгээний импортын сүүлийн 3 сарын дундаж гүйцэтгэлээр авч үзэхэд 7.2 сарын буюу 28.8 долоо хоногийн хэрэгцээг хангах түвшинд,

тус тус байгаа нь олон улсын жишиг доод түвшин болох импортын 3 сарын буюу 12 долоо хоногийн хэрэгцээнээс 4-6 сараар өндөр байна (Зураг 2.17). Харин Монгол Улсын Их хурлын 2010 оны 7 дугаар сарын 15-ны өдрийн 48 дугаар тогтоолоор батлагдсан Үндэсний Аюулгүй Байдлын Зөвлөлийн үзэл баримтлалд заасан “ГВУН нь валютын төлбөртэй импортын нэг жил буюу 52 долоо хоногийн хэрэгцээг хангах түвшнөөс багагүй байх” тухай шаардлагыг хангахгүй байна.

2.4 МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДЭСНИЙ ТӨЛБӨРИЙН СИСТЕМ

“Үндэсний төлбөрийн системийн тухай” хуульд нийцүүлэн төлбөрийн системийн эрх зүйн нарийвчилсан зохицуулалтыг хийх зорилгоор “Автомат клиринг хаус системийн дүрэм”, “Төлбөрийн системийн тайлан гаргах заавар”-ыг шинээр боловсруулж, “Төлбөрийн картын журам”, “Хөдөлгөөнт банкны үйлчилгээний журам”, “Цахим мөнгөний журам”-ыг тус тус шинэчлэн баталлаа.

Төлбөрийн системийн оролцогчдын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх замаар санхүүгийн системийн тогтвортой байдлыг дэмжих зорилго бүхий “Үндэсний төлбөрийн системийн зөвлөл”-ийн ээлжит 2 дугаар хуралдааныг зохион байгуулав. Тус хуралдаанаар шинээр нэвтрүүлсэн бага дүнтэй төлбөрийн АСН+ систем, дансны нэгдсэн сангийн тухай танилцуулж, “Төлбөрийн системийн нэгдсэн журам”-ын төслийн талаар хэлэлцүүлэг явууллаа. Хуралдаанд Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороо, Харилцаа холбооны зохицуулах хороо, Сангийн Яам болон төлбөрийн системийн оролцогчдын төлөөлөл оролцов.

Банкны цахим төлбөрийн үйлчилгээ, технологийн хөгжлийг сурталчилсан “Нэмье” дижитал өдөрлөгийг Монголын банкны холбоо, банкууд, Төлбөрийн системийн шинэчлэл төсөл болон Мобифинанс ББСБ-тай хамтран 2 дахь жилдээ зохион байгуулав. Энэхүү өдөрлөгийн үеэр төлбөрийн системд нэвтрүүлж буй мэдээллийн технологийн дэвшлийн талаар эдгээр салбарын тэргүүлэх мэргэжилтнүүд мэдлэг, мэдээллээ хуваалцан, хамтран зохион байгуулагчид өөрсдийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг олон нийтэд танилцуулан сурталчилж, иргэдийн санхүүгийн боловсролд хувь нэмэр оруулсан арга хэмжээ боллоо.

Монголбанк нь үндэсний мөнгөн тэмдэгт төгрөгийг бэлгэдэн нэрлэсэн үндэсний брэнд “₮-карт”-ыг банкуудтай хамтран гаргах ажлыг 2012 онд амжилттай зохион байгуулж, төлбөрийн системийн хөгжилд чухал ач холбогдол бүхий алхам хийсэн бөгөөд 2019 оны 4 дүгээр улирлын байдлаар нийт 2.5 сая ширхэг ₮ карт зах зээлд ашиглагдаж, зах зээлийн 65.6 хувийг эзэлж байна. Азийн хөгжлийн банктай хамтран хэрэгжүүлж буй “Төлбөрийн системийн шинэчлэл төсөл”-ийн хүрээнд төлбөрийн ₮ картыг EMV чип технологид шилжүүлэхээр олон улсын картын үйл ажиллагаа эрхлэгч “Мастеркарт” байгууллагатай гэрээ байгуулж, хамтын ажиллагааг эхлүүлээд байна. ₮ картыг EMV/NFC технологид шилжүүлснээр нууцлал, аюулгүй байдал сайжрах төдийгүй ирээдүйд мобайл төлбөр тооцооны дэвшилтэт шийдлийг нэвтрүүлэх боломж бүрдэх юм.

Төлбөрийн системийн нууцлал, аюулгүй байдлыг бэхжүүлэх үүднээс Монголбанкнаас PKI (public key infrastructure) буюу санхүүгийн байгууллагуудад зориулсан тоон гарын үсгийн системийг нэвтрүүлээд

байна. Тус системийг банкны цахим төлбөр тооцооны систем, банк, санхүүгийн байгууллагын технологид суурилсан санхүүгийн үйлчилгээ буюу финтек болон төлбөр тооцооны бүхий л системд ашиглах боломжтой. РКІ систем нь цахим орчинд хийгдэж буй мэдээллийн бүрэн бүтэн, үнэн зөв байдлыг баталгаажуулдаг, мэдээллийг хуурамчаар үйлдэх, өөрчлөхөөс хамгаалах хуулиар баталгаажсан дижитал технологи юм. Системийн тоног төхөөрөмжийн суурилуулалт, програм хангамжийн тохиргоог хийж бүрэн дууссан бөгөөд Монголбанкны дотоод системүүд, төлбөр тооцооны бүх систем, зээлийн мэдээллийн сан, Төв банкны үнэт цаас болон валютын арилжааг гүйцэтгэх банк хоорондын цахим арилжааны системүүдэд нэвтрүүлэх ажлыг эхлүүлээд байна. Түүнчлэн, РКІ системийн хэрэглээг нэмэгдүүлэх үүднээс Монголбанкнаас тухайн системийн гэрчилгээг банк, санхүүгийн байгууллагуудад олгож байна.

Монголбанкны Үндэсний Цахим Гүйлгээний Төвийн бага дүнтэй гүйлгээний системийг бүрэн шинэчилж, олон улсын стандартад нийцсэн Автомат Клиринг Хаус буюу АСН+ системийг 2019 оны 8 дугаар сарын 15-ны өдөр нэвтрүүлсэн. АСН+ систем нь кредит болон дебит багцын гүйлгээ, бодит цагийн горимын гүйлгээ, шинэ дэвшилтэт төлбөрийн хэрэгслээр хийх гүйлгээг дамжуулах чадавхтайгаараа онцлог юм. Тус системийг нэвтрүүлснээр Монгол улсын бүх банкууд IBAN олон улсын стандартыг хэрэгжүүлэх, аж, ахуйн нэгж байгууллагуудад зориулсан гарцыг бий болгосноор төлбөр тооцоогоо шуурхай гүйцэтгэх, нөөц хөрөнгийг дансанд урьдчилан төвлөрүүлснээр үр дүнгийн төлбөр тооцооны эрсдэл үгүй болох зэрэг олон улсын стандартад нийцсэн төлбөр тооцооны дэвшлүүд гарсан. Түүнчлэн, хөрөнгийн удирдлага буюу нөөц хөрөнгийг урьдчилан төвлөрүүлснээр өмнө учирч байсан үр дүнгийн төлбөр тооцооны эрсдэлийг (үлдэгдэл хүрэлцэхгүй байх эрсдэл) арилгав. Тус системийн үндсэн болон дэд бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн онцлогийг дэлгэрүүлбэл:

- Багцын гүйлгээний хувьд ижил төрөл болон зориулалт бүхий гүйлгээг багцлан илгээх боломжийг бий болгож, банкууд зардлаа хэмнэх, системийн ачааллыг бууруулах, Засгийн Газраас иргэдэд олгодог хүүхдийн мөнгө, НӨАТ-н буцаалт болон сугалааны хонжворын мөнгө, цалин тэтгэвэр зэрэг олголтын гүйлгээнүүд иргэдэд шуурхай дамжуулагдах боломжтой болсон.
- Системийн дэд бүрэлдэхүүн хэсэг болох Дебит гүйлгээг нэвтрүүлснээр харилцагчийн хүсэлтээр төлбөрийн нэхэмжлэхэд суурилсан дебит гүйлгээг илгээх боломжтой болох тул иргэд үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагатайгаа урьдчилан гэрээ байгуулсны үндсэн дээр байнгын давтамжтай аливаа хуваарьт төлбөр, тухайлбал хэрэглээний төлбөр, гар утасны төлбөр, зээлийн эргэн төлөлт зэргийг цаг хугацаанд нь хоцрогдолгүйгээр төлөх нөхцөл бүрдэнэ.
- Байгууллагуудад зориулсан гарцыг бий болгосноор аж ахуйн нэгж, байгууллагууд тус системд шууд холбогдож, байгууллагын төлбөр тооцоогоо банкаар дамжуулахгүйгээр шуурхай гүйцэтгэх боломжтой болно.
- Дансны нэгдсэн санг нэвтрүүлснээр харилцагчид утасны дугаар, цахим хаяг зэрэг нэмэлт мэдээлэл ашиглан гүйлгээ илгээх, хүлээн авах боломж бүрдэж, хялбар аргаар гүйлгээ хийх давуу тал бий болно.

Монголбанк нь төрийн үйлчилгээний төлбөр тооцоог цахимжуулах ажлыг холбогдох төрийн байгууллагуудтай хамтран гүйцэтгэж, төрийн үйлчилгээний зардал, чирэгдлийг бууруулах, хүртээмжийг сайжруулахад анхааран ажиллаж байна. Уг ажлын хүрээнд хууль, эрх зүйн орчны зохицуулалтыг бий болгож, өөрийн системд програм хангамжийн хөгжүүлэлтийг хийж, төрийн үйлчилгээний төлбөр тооцоог дамжуулах дэд бүтцийг бий болгосон. Одоогийн байдлаар Нийслэлийн засаг даргын тамгын газар, Татварын ерөнхий газар, Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар зэрэг байгууллагуудын гүйлгээг ҮЦГТ-ийн системээр дамжуулан гүйцэтгэж байна.

Төлбөрийн системийн хяналт, зөвшөөрөл

Үндэсний төлбөрийн системийн тухай хуулийн хүрээнд Клирингийн системийн оператор болон төлбөр тооцооны төлөөлөгчийн үйл ажиллагааны журам, Төлбөрийн картын журам, Цахим мөнгөний журмын дагуу Монголбанк энэ онд нийт 22 зөвшөөрлийн хүсэлтийг хүлээн авсан. Зөвшөөрөл хүсч ирүүлсэн материалыг судалж үзэн дараах байдлаар шийдвэрлэжээ:

Сунгасан зөвшөөрөл:

- Төлбөрийн карт гаргах, хүлээн авах зөвшөөрлийг 8 банкинд.

Шинээр олгосон зөвшөөрөл:

- Төлбөрийн картын клирингийн систем ажиллуулах зөвшөөрлийг 1 банкинд;
- Төлбөрийн карт гаргах, хүлээн авах нэмэлт зөвшөөрлийг 1 банкинд;
- Төлбөрийн карт гаргах, хүлээн авах зөвшөөрлийг 1 банкинд;
- Төлбөрийн карт хүлээн авах зөвшөөрлийг 1 байгууллагад;
- Төлбөр тооцооны төлөөлөгчийн үүрэг гүйцэтгэх зөвшөөрлийг 1 банкинд;
- Төлбөрийн картын процессорын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг 1 банк, 3 байгууллагад тус тус олгосон байна.

Монголбанк нь оператор болон оролцогчийн эрх зүйн баримт, мэдээлэл, статистик үзүүлэлтүүдийг тодорхой давтамжтайгаар цуглуулж, дүрэм, журамд нийцэж байгаа эсэхэд хяналт тавин ажиллаж байна. Газар дээр хийсэн шалгалтын үр дүнг системийн найдвартай, үр ашигтай байдлын үнэлгээнд ашигладаг. Төлбөрийн системийн оролцогчдыг хамруулсан газар дээрх шалгалтыг 2019 онд дараах байдлаар хийж гүйцэтгэсэн. Үүнд:

- Төв банкны хариуцсан төлбөрийн системийн операторын үйл ажиллагааны шалгалт /Банк сүлжээ систем, ҮЦГТ-ийн бага болон картын клирингийн систем/;
- Бусад төлбөрийн системийн операторын үйл ажиллагааны шалгалт /ХХБ-ны картын клирингийн систем/;
- Төлбөрийн системийн оролцогч банкуудын иж бүрэн шалгалт;
- Төлбөрийн системийн тайлантай холбоотой банкуудын хэсэгчилсэн шалгалт;
- Цахим мөнгөний үйл ажиллагааны иж бүрэн шалгалт.

Шалгалтаар илэрсэн зөрчил дутагдлыг тухай бүрт мэдэгдэж, залруулах талаар хянан шалгагч нар өөрийн бүрэн эрхийн хүрээнд арга хэмжээ авч ажиллалаа.

ОУТТБ-аас гаргасан Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцийн 24 зарчим, таван үүрэг хариуцлагын хэрэгжилт их дүнтэй төлбөрийн системийн түвшинд хэрхэн хангагдаж байгааг тодорхойлж, хэрэгжилтийн түвшинг ахиулж, тогтмол хангуулахад дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор Банк сүлжээ системийн үнэлгээг хийсэн. Үнэлгээний үр дүнгээс харахад дэд бүтцийн 24 зарчмын 13 зарчим хэрэгжсэн, 3 зарчим ерөнхийдөө хэрэгжсэн, 1 зарчим хэсэгчлэн хэрэгжсэн, 7 зарчим хамааралгүй байна. Таван үүрэг хариуцлага 2019 оны үнэлгээгээр бүгд хэрэгжсэн байна. “Хэрэгжсэн” гэж үнэлээгүй зарчмуудын хувьд анхаарвал зохих асуудлыг шийдвэрлэж, хэрэгжилтийн түвшинг ахиулах талаар системийн операторт зөвлөмж өгсөн.

Түүнчлэн Төлбөрийн системийн хяналтын бодлогод заасны дагуу Монголбанкны хариуцан ажиллуулж буй Төв банкны үнэт цаасны системд хоёр дахь удаагийн үнэлгээг хийсэн. Үнэлгээний үр дүнгээс харахад дэд бүтцийн 24 зарчмын 12 зарчим бүрэн хэрэгжсэн, 2 зарчим ерөнхийдөө хэрэгжсэн, 1 зарчим хэсэгчлэн хэрэгжсэн, 9 зарчим хамааралгүй байна.

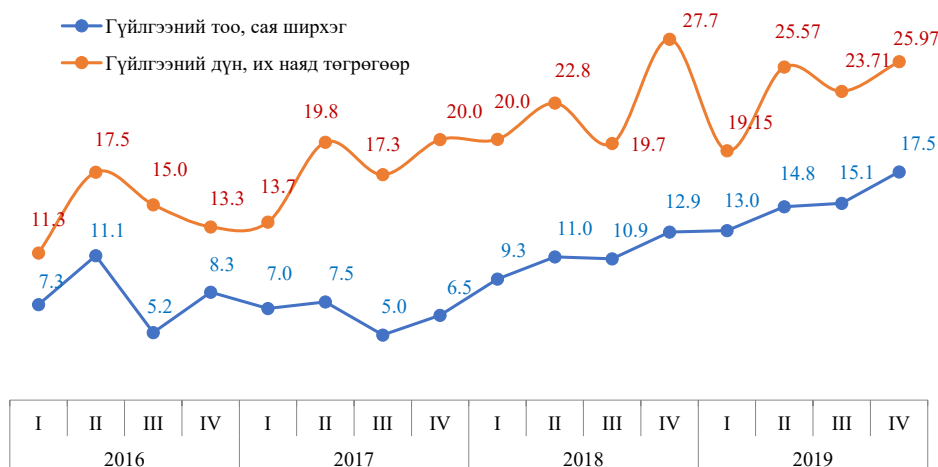
Төлбөрийн системийн оролцогч хоорондын 2019 оны гүйлгээний нийт тоо, дүнг өмнөх оныхтой харьцуулбал гүйлгээний тоо 37.3 хувиар, гүйлгээний дүн 4.5 хувиар тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна. Төлбөрийн системийн оролцогч хоорондын 2016-2019 оны байдлаарх их, бага дүнтэй гүйлгээний тоон үзүүлэлтийг Хүснэгт 2.3, өсөлт бууралтыг Зураг 2.18-д үзүүлэв.

Хүснэгт 2.3. Банк хоорондын 2016-2019 оны гүйлгээний тоо, дүн (мянган ширхэг, их наяд төгрөг)

	2016		2017		2018		2019	
	Тоо	Дүн	Тоо	Дүн	Тоо	Дүн	Тоо	Дүн
I улирал	7,323.2	11.3	7,034.1	13.7	9,295.8	20.0	13,012.3	19.1
өөрчлөлт (%)	40.0	-5.9	-3.9	20.8	32.2	46.5	39.9	-4.5
II улирал	11,082.4	17.5	7,533.2	19.8	10,992.3	22.8	14,846.5	25.5
өөрчлөлт (%)	90.3	10.4	-32.0	13.2	45.9	15.2	35.1	11.8
III улирал	5,186.8	15.0	4,999.9	17.3	10,850.6	19.7	15,103.3	23.7
өөрчлөлт (%)	-11.2	-15.2	-3.6	14.9	117.0	13.6	39.2	20.3
IV улирал	8,277.2	13.3	6,514.5	20.0	12,898.7	27.7	17,520.4	25.9
өөрчлөлт (%)	55.8	-5.3	-21.3	50.4	98.0	38.5	35.8	-6.5
Нийт	31,869.6	57.2	26,081.7	70.8	44,037.4	90.2	60,482.6	94.3
өөрчлөлт (%)	43.5	-4.2	-18.2	23.7	68.8	27.3	37.3	4.5

Эх сурвалж: Монголбанк

Зураг 2.18. Банк хоорондын 2016-2019 оны гүйлгээний тоо, дүн

Эх сурвалж: Монголбанк

Зургаас үзэхэд гүйлгээний тоо, дүн өмнөх онуудын үзүүлэлтээс өсөлттэй гарсан хэдий ч гүйлгээний дүн 1 ба 3 дугаар улиралд буурдаг өмнөх жилүүдийн хандлага хэвээр байжээ. Тодруулбал, гүйлгээний дүн 2018 оны 4 дүгээр улиралд 27.7 их наяд төгрөг байсан бол 2019 оны 1 дүгээр улиралд 19.15 их наяд төгрөг болж 8.5 орчим их наяд төгрөгөөр буурсан, харин 3 дугаар улиралд өмнөх улирлаас 1.86 их наяд төгрөгөөр буурч 23.71 их наяд төгрөг болсон үзүүлэлттэй байна.

Төлбөрийн карт

Төлбөрийн картын хэрэглээний үзүүлэлт жил тутам өсөж байгаа нь бэлэн бус төлбөрийн хэрэгслийг өдөр тутмын төлбөр тооцоонд ашиглах иргэдийн сонирхол өндөр байгааг харуулж байна. Банкууд ₮ карт, Виза, Мастеркарт, Юнионпэй, Американ Экспресс болон Жэй Си Би гэсэн 6 төрлийн төлбөрийн картыг өөрийн оноосон нэрээр гаргаж байна. Энэ оны байдлаар нийт брэнд картын 65.6 хувийг үндэсний брэнд ₮ карт дангаар эзэлж, зах зээлд түлхүү ашиглагдаж байна.

Хүснэгт 2.4. Төлбөрийн картын хэрэглээ 2016-2019 онд.

Картын хэрэглээний тоо (сая)		2016	2017	2018	2019	Өсөлт (%)
Картын тоо		4.0	3.8	4.3	3.7	-13.9
Идэвхтэй ашиглагдаж буй картын тоо		1.5	1.7	1.6	1.9	18.7
Төхөөрөмжийн тоо						
ПОС		21,325	27,304	42,014	59,703	42.1
МПОС		3,796	3,499	3,784	2,803	-25.9
ПОБ		1,872	2,031	2,177	2,242	2.9
АТМ (CRM)		1,897	2,031	2,358	2,933	24.4
Гүйлгээний тоо, дүн (сая, тэрбум төгрөг)						
ПОС	Тоо	65.7	119.2	199.6	289.2	44.9
	Дүн	1,949.9	3,388.1	5,441.6	7,390.2	35.8
МПОС	Тоо	0.7	0.6	0.8	0.5	-37.5
	Дүн	8.8	9.5	12.4	6.6	-46.8
ПОБ	Тоо	0.8	1.2	3.9	1.8	-53.8
	Дүн	200.6	310.9	477.4	480.1	0.57
АТМ (CRM)	Тоо	83.9	91.5	101.3	114.8	13.3
	Дүн	10,525.3	18,826.9	24,659.8	27,237.8	10.5
Нийт	Тоо	151.1	212.5	305.6	406.4	32.9
	Дүн	12,684.6	22,535.4	30,591.1	35,115.4	14.8

Эх сурвалж: Монголбанк

Хүснэгтээс үзэхэд тайлант онд төлбөрийн картын тоо 13.9 хувиар буурсан хэдий ч картыг идэвхтэй ашиглагчийн тоо 18.7 хувиар нэмэгджээ. Төхөөрөмжийн тоон мэдээг авч үзэхэд ПОС төхөөрөмжийн тоо өмнөх оноос 42.1 хувиар өссөн нь бараа үйлчилгээний төлбөр тооцоог төлбөрийн картаар хийх боломж нэмэгдсэнийг харуулж байна. Гүйлгээний үзүүлэлтийн хувьд ПОС төхөөрөмжөөр хийгдсэн гүйлгээний тоо, дүн хамгийн өндөр буюу 44.9 ба 35.8 хувийн өсөлттэй гарчээ.

2.5 БАНКНЫ САЛБАРЫН ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ШИНЭТГЭЛ

Тайлант онд "Банкны салбарын хууль эрх зүйн шинэтгэлийн хөтөлбөр"-ийн эерэг үр дүнг бататган, зорилтыг бүрэн хангах хүрээнд валютын зохицуулалт, Монгол Улсын Эрдэнэсийн сангийн эрх зүйн байдлыг шинэчлэн тодорхойлох, банкны дэд бүтэц, үйл ажиллагааг хөгжүүлэх, санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах, Монгол Улсын санхүүгийн салбарт тулгамдсан чанаргүй зээл, зээлийн хүүг бууруулах чиглэлээр ахиц гарлаа.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлттэй холбогдуулан олон улсын шилдэг туршлагыг харгалзан Монгол Улс нь үнийн тогтвортой байдлыг хангах зорилттой, мөнгөний бодлого хэрэгжүүлэх, мөнгөн тэмдэгтийг гүйлгээнд гаргах онцгой бүрэн эрхтэй Төв банктай байх, бие даасан, хараат бус байдлыг баталгаажуулах саналыг хууль санаачлагчид уламжлан, энэ талаар эрдэм шинжилгээний хурал зохион байгуулж, Монгол Улсын Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийн олон нийтийн хэлэлцүүлэгт танилцууллаа.

Монгол Улсын Их Хурлын 2018 оны 84 дүгээр тогтоолоор батлагдсан "Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2019 онд баримтлах үндсэн чиглэл" болон эдийн засгийг сэргээх арга хэмжээ, хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл, Олон Улсын Валютын сантай хамтран хэрэгжүүлж байгаа "Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөр"-т заасан хууль тогтоомжийн төслийн санал боловсруулж, хууль санаачлагчид уламжлах, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэхтэй холбоотой дараах арга хэмжээ авчээ.

Валютын зах, түүнд оролцогчдын эрх зүйн байдлыг шинэчлэн тодорхойлж, валютын гүйлгээг орчин цагийн хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэн төрөөс зохицуулах зорилго бүхий Валютын зохицуулалтын тухай хууль Улсын Их Хуралд хэлэлцэгдэж байна. 1994 онд батлагдсан Эрдэнэсийн сангийн тухай хуулиар тодорхойлсон эрдэнэс, түүний өмчлөл, эзэмшлийн эрх зүйн байдлыг Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль болон гадаад валютын улсын нөөцийг эзэмшиж удирдах, валютын гүйлгээг хийх Монголбанкнаас зохицуулах үйл ажиллагаатай уялдуулж, цэвэршүүлсэн алт худалдан авалтыг нэмэгдүүлэх агуулгаар уг хуулийн төслийн шинэчилсэн найруулгын төслийг хууль санаачлагчид уламжилснаар Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлжээ.

Банкны салбарын дэд бүтэц, үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтыг сайжруулж, санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах чиглэлээр хэд хэдэн хуулийн төслийг санаачиллаа. Банк, санхүүгийн байгууллага ба харилцагчийн хоорондын мэдээллийн тэгш бус байдлыг тэнцвэржүүлж, үйлчилгээний нөхцөлийн стандартыг тогтоох, маргааныг зардал багатай, богино хугацаанд шийдвэрлэх механизм бий болгох чиглэлээр Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах хуулийн төслийг хууль санаачлагчид уламжилсны дагуу хуулийн төслийн үзэл баримтлалыг Улсын Хурлаас хэлэлцэн дэмжив. Мөн банкны мөнгөн хадгаламж, зээл, төлбөр тооцооны үйл ажиллагаанд шинэ бүтээгдэхүүн төрөл, хэлбэр бий болгох эрх зүйн боломжийг бүрдүүлж, дансны төрлүүдийг ялгах зэрэг агуулгатайгаар Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, төлбөр тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн төслийн шинэчилсэн найруулгыг Монголын банкны холбоо, судлаачдын хамтарсан оролцоотой боловсруулав. 2019 онд иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагууд векселийг хоорондын төлбөр тооцоонд зохистой хэрэглэх, аж ахуйн нэгж байгууллагуудын хоорондын өрийн сунжирсан байдал багасах, шүүхээр шийдвэрлүүлэх тохиолдлыг бууруулж зардал, цаг хугацаа хэмнэх чиглэлээр Векселийн тухай хуулийн төслийн саналыг бэлтгэжээ.

2019 оны эцсийн байдлаар банк, санхүүгийн салбарт тулгамдсан асуудал нь чанаргүй зээлийн хэмжээ банкуудын нийт зээлийн 10 орчим хувьд хүрсэн нь явдал болоод байгаа бөгөөд Монгол Улсын хууль, эрх зүйн одоогийн зохицуулалт, хэрэгжилт нөлөөлж байгаа талаар судалгааны үр дүн гарчээ. Чанаргүй зээлийн хэмжээг бууруулахад шаардах эрхийг баталгаажуулах, гэрээний талуудын маргааныг шүүхийн болон шүүхийн бус журмаар богино хугацаанд, шударга шийдвэрлэж, хэрэгжүүлэх зарим зохицуулалтыг Иргэний хууль, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль, Улсын бүртгэлийн хууль тогтоомж болон холбогдох бусад хуульд тусгах чиглэлээр ажиллав. Үүнд хөрөнгийн бүртгэлийг баталгаажуулж, нээлттэй байх, шүүхийн хянан шийдвэрлэх ажиллагааг үндэслэлгүйгээр тасалдуулж, хойшлуулдаг байдлыг халах, хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд санаатайгаар саад учруулсан тохиолдолд хариуцлага ногдуулдаг байх хэм хэмжээний төслийг боловсруулж хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад саналаа уламжилсан. Мөн чанаргүй зээлийг банкнаас шилжүүлэн авч, удирдах мэргэшсэн институтыг байгуулах, зээлийн хоёрдогч зах зээлийг хөгжүүлэх зорилгоор Актив удирдлагын компанийн тухай хуулийн төслийн саналыг Азийн хөгжлийн банк, Бүгд найрамдах Солонгос Улсын актив удирдлагын компанийн дэмжлэгтэйгээр боловсруулж, хууль санаачлагчид уламжлан, Улсын Их Хурлаар хэлэлцүүлж байна.

2019 онд батлагдсан татварын багц хуулийн хүрээнд гааль, татварын албанаас хуульд заасан тодорхой чиг үүргүүдийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан харилцагчийн мэдээллийг гаргаж өгөх, албан татвар, төлбөр, хураамж төвлөрүүлэх гүйлгээнээс үйлчилгээний хөлс тооцохгүй байх банкны үүргээс гадна татвар төлөхөөс зайлсхийх, зугтахад оролцож ноцтой зөрчил гаргасан нь банк байгуулах тусгай зөвшөөрлийг цуцлах үндэслэл болох зэрэг өөрчлөлтүүд Банкны хууль тогтоомжид орсон байна.

2.6 ОЛОН НИЙТИЙН САНХҮҮГИЙН СУУРЬ МЭДЛЭГИЙГ ДЭЭШЛҮҮЛЭХ ХӨТӨЛБӨР

Монгол Улсын санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, санхүүгийн зах зээлийг хөгжүүлэх зорилтын хүрээнд иргэдийн санхүүгийн зах зээлд ухаалгаар оролцох оролцоог нэмэгдүүлэх, оновчтой шийдвэр гаргалтыг дээшлүүлэх зорилгоор Монголбанк, Сангийн яам, Санхүүгийн Зохицуулах Хороо, БСШУЯ /хуучин нэрээр/ хамтран “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр”-ийг 2016 оноос хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

Хөтөлбөрийг холбогдох төрийн болон мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран тэргүүлэх 4 чиглэлээр буюу сургуулийн насанд, залуу үед, хөдөө орон нутгийн иргэд болон цахим хуудас, мэдээллийн хэрэгслэлээр дамжуулан олон нийтэд санхүүгийн мэдлэг олгох ажлыг хэрэгжүүлж байна.

Санхүүгийн боловсрол нэмэгдсэнээр дараах гол үр дүнгүүд гарна:

- Иргэдийн мэдлэг дээшилснээр санхүүгийн бүтээгдэхүүний худалдан авалт нэмэгдэнэ.
- Иргэд өөрийн хэрэгцээнд тохирсон, зөв бүтээгдэхүүн сонгох боломжтой болно.
- Санхүүгийн залилангаас урьдчилан сэргийлэх явдал нэмэгдэж, түүнд өртөх иргэдийн тоо буурна.
- Иргэдийн хадгаламж нэмэгдэж, өр багасна.
- Хөрөнгийн зах зээлд оролцох иргэдийн тоо өснө.

Санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөрийн хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа нь дараах гол сэдвүүдэд чиглэсэн байна. Үүнд:

- Санхүүгийн талаар суурь ойлголтууд
- Төсөв болон санхүүгийн төлөвлөлт
- Хадгаламж
- Зээл
- Хөрөнгө оруулалт
- Санхүүгийн эрсдэлээс хамгаалах (Даатгал гэх мэт)
- Тэтгэврийн хуримтлал үүсгэх
- Нийгмийн даатгал болон татварын талаар ойлголтууд
- Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлдэг байгууллагуудын талаар ойлголтууд

2019 онд тус хөтөлбөрийн хүрээнд дараах ажлууд хийгдсэн болно. Үүнд:

Хууль эрх зүйн орчин

Монгол Улсын Засгийн газар

Монгол Улсын Засгийн газрын 299 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Монгол Улсын санхүүгийн салбарыг 2025 он хүртэл хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-ийн Зорилго 6.2 “Монгол Улсын иргэд өөрийн болон өрхийн санхүүгээ зохистой удирдах мэдлэг, чадвар болон итгэл үнэмшилтэй болгоно” гэсэн заалтыг хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар баримтлах үндсэн чиглэл

2019 оны 12 дугаар сарын 05-ны өдрийн УИХ-ын “Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2020 онд баримтлах үндсэн чиглэл батлах тухай” 98-р тогтоолын Зорилт 3.3 “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх ажлыг сайжруулна” хэмээн тусгагдав.

Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийн төсөл

2019 оны 12 дугаар сарын 02-ны өдөр Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийн төслийг өргөн барилаа. Энэ хуулийн зорилт нь санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчээс санхүүгийн хэрэглэгчтэй харилцах, санхүүгийн үйлчилгээ, бүтээгдэхүүн санал болгох, нийлүүлэхэд тавигдах шаардлагыг тогтоох, мөнгө хүүлэлтийн эсрэг зээлдэгчийн эрх болон санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах, түүнтэй холбоотой гомдол, маргааныг хянан шийдвэрлэх, олон нийтэд санхүүгийн боловсрол олгох замаар санхүүгийн зах зээлийн зохистой хөгжил, хүртээмж, чадамжийг дээшлүүлэхэд оршино. Дээрх хуулийн төсөлд “Санхүүгийн боловсрол ба хяналт” бүлэг орсон болно.

“Зээлийн хүүг бууруулах стратеги 2018-2023” -ийн хэрэгжилт

Зорилт 11. Төрийн болон санхүүгийн байгууллагын засаглалыг сайжруулах, санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах чиглэлд “Санхүүгийн байгууллага, тэдгээрийн хэрэглэгч болон олон нийтийн санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэх хөтөлбөр, үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх” ажил хийгдэж байна.

Сургуулийн насны хүүхдүүдэд санхүүгийн боловсрол олгох ажлын хүрээнд:

- Монголбанк, МБХ, ХБНГУ-ын Шпаркассэ банкны Монгол дахь сан хамтран "Дэлхийн мөнгөний долоо хоног 2019" /Global Money week/ арга хэмжээг амжилттай зохион байгууллаа. Үүнд: Нэгдсэн удирдамж гарган арилжааны банк, орон нутгийн бүх салбар, хэлтсүүд 3 дугаар сарын сүүлийн 7 долоо хоногийн турш өнгөрүүлж, эдийн засаг, мөнгө, санхүүгийн зуучлалын талаарх ойлголтын аймаг сумдын ЕБС, банкныханд сургалт зохион байгуулж давхардсан тоогоор 46 000 хүүхэд залуучуудад хүрэв. Мөн Монголбанкны Эрдэнэсийн сангаар хүүхдүүд зочилж санхүүгийн мэдлэгийн сургалтад хамрагдав.
- Ерөнхий боловсролын сургуулийн ахлах ангид сонгон судлахаар санхүүгийн боловсрол олгох “Бизнес судлал” судлагдахууныг Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайдын 2019 оны 08 дугаар сарын 01-ний өдрийн А/491 тоот “Сургалтын төлөвлөгөө шинэчлэн батлах тухай” тушаалаар батлав.
- БСШУСЯ-наас 2019-2020 оны хичээлийн шинэ жилийг угтаж, Ерөнхий боловсролын сургалтын хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх, сургалтын хөтөлбөрийг сайжруулах зорилгоор үндэсний хэмжээнд 550 сургагч багшийг бэлтгэж цаашлаад бэлтгэгдсэн багш нар нь 21 аймаг, 9 дүүрэгт нийт 44000 багш, сургуулийн удирдлагыг сургалтад хамруулав. Нийт 22 судлагдахуун дотор санхүүгийн мэдлэг олгох, “Бизнес судлал” судлагдахуун багтаж буй бөгөөд Монголбанк Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр”-ийн хэрэгжилтийг дэмжих зорилгоор тус судлагдахууныг заах түүх, нийгмийн ухааны 1870 багшийг чадавхжуулахад Боловсролын хүрээлэн, Багшийн мэргэжил дээшлүүлэх институттэй хамтран ажиллалаа.
- Банк Санхүүгийн Академитай хамтран нийгмийн хариуцлагын хүрээнд асрамжийн газрын 15-18 насны хүүхдүүдэд хувийн санхүүгээ удирдах, санхүүгийн суурь боловсрол олгоход зориулсан аян санаачлан эхлүүлэн 5 удаагийн ОНСБ-ын сургалт, 5 банкинд аялуулан нэгдсэн арга хэмжээ, хэлэлцүүлгийг Монголбанк болон Хадгаламжийн даатгалын корпорацитай хамтран хийж, өнчин хүүхдүүдэд хуримтлал хадгаламж үүсгэх, орлого зардлаа бүртгэж хөтлөх, мөнгө санхүүгээ хэрхэн зөв удирдах тухай ойлголтыг өгч эдийн засгийн зөв хүмүүжилтэй болгоход чиглэгдсэн, санхүүгийн боловсролын эерэг хандлагыг төлөвшүүлэх зорилгоор 100 хүүхдийг Монголбанкны Эрдэнэсийн сангаар зочлуулан сургалт зохион байгуулав.
- Монголбанк Хаан банктай хамтран санхүүгийн боловсрол олгох хөтөлбөрийн хүрээнд #UnreadGrowthProgram-ын оролцогчдын дунд “ЕБС-ийн төгсөх ангийн хүүхдүүдэд санхүүгийн цогц мэдлэг олгох уралдаан” зарлаж, шилдэг багуудыг шалгарууллаа. Уралдаанд оролцсон 8 баг гурван 7 хоногийн хугацаанд 1,600 гаруй хүүхдэд санхүүгийн боловсролын тухай мэдлэг ойлголт өгч, мэргэжил сонголтоо хэрхэн хийх талаар мэдээлэл хүргэсэн байна.

Залуучуудад санхүүгийн боловсрол олгох ажлын хүрээнд:

- Монголбанкнаас Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр болон “Банкны хөгжил – 95 жил” аяны хүрээнд “Хувь хүний санхүү” хичээлийг сонгон судалж буй 1-р курсийн оюутнуудын дунд “Хэн сайн санхүүч болох вэ?” сэдэвт АХА тэмцээнийг зохион байгууллаа. Уламжлал болон дөрөв дэх жилдээ зохион байгуулагдаж энэ удаагийн тэмцээнд Монгол Улсын их сургууль, Худалдаа үйлдвэрлэлийн их сургууль, Санхүү эдийн засгийн их сургууль, Улаанбаатар-Эрдэм их сургууль, Эдийн засгийн үндэсний дээд сургуулийн 400 гаруй оюутан оролцож, оюун ухаан, мэдлэг чадвараа сорилоо.
- “Банкны Хөгжил-95 жил” аяны хүрээнд “БАНКНЫ ӨДӨРЛӨГ”-ийг Сүхбаатарын талбайд 2019 оны 5 дугаар сарын 31-ний өдөр Монголбанк, Монголын банкны холбоо, арилжааны 13 банк, Хадгаламжийн даатгалын корпорацийтай хамтран зохион байгууллаа. Энэхүү өдөрлөгт банкны салбар бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээ танилцуулах, санхүүгийн мэдлэг олгох чиглэлээр зөвлөгөө өгч ажилласан болно.
- ЦЕГ-ын албан хаагчдад болон БСШУСЯ-ны харьяа НТБҮТ-ийн мэргэжилтэнд санхүүгийн мэдлэг олгох сургалтыг үе шаттайгаар 8 удаа зохион байгуулав.
- “Банкны хөгжил – 95 жил”, “Хариуцлагатай харилцагч, хариуцлагатай банк” аяныг 1-6 дугаар сар, 10-12 дугаар саруудад олон нийтэд санхүүгийн мэдлэг олгох чиглэлээр амжилттай зохион байгуулав.

Хөдөө орон нутгийн иргэдэд санхүүгийн боловсрол олгох ажлын хүрээнд:

- Монголбанк, БСШУСЯ-ны харьяа Насан туршийн боловсролын үндэсний төв, Санхүүгийн зохицуулах хороо, Бичил санхүүгийн хөгжлийн сантай хамтран Дорноговь, Говь-Сүмбэр, Өвөрхангай, Архангай, Завхан, Хөвсгөл аймгуудын Насан туршийн боловсролын төв, МСҮТ, гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын багш нарыг "Санхүүгийн сургагч багш"-аар бэлтгэж нийтдээ 21 аймгийн 729 сургагч багштай боллоо.
- Иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох 7500 ширхэг гарын авлагыг “Мөнгөө хэрхэн удирдах вэ?”, “Зээл”, “Өрхийн төсөв”, “Хуримтлал ба хадгаламж”, “Үнийн түвшин”, “Валютын ханш”-ийг орон нутгийн сургалтын үеэр түгээж ажиллав.

Цахим хуудсаар санхүүгийн боловсрол олгох ажлын хүрээнд:

- Санхүүгийн мэдлэг олгох www.sankhuuginbolovsrol.mn цахим хуудсыг тогтмол баяжуулан ажиллалаа.
- “Монголбанкны мэдээлэл”, “Монголын эмэгтэйчүүд” сар бүрийн товхимол, ЦЕГ-ын “Амрыг эрье” улирал тутмын товхимолд санхүүгийн боловсрол олгох буланг тогтмол ажиллууллаа.
- “Санхүүгийн боловсрол” фейсбүүк пэйжийг тогтмол мэдээ, мэдээллээр ханган 8500 дагагчтай боллоо.
- ҮОНР-гийн “Санхүүгийн мод” нэвтрүүлгээр 38 дугаарыг шууд эфирээр болон фейсбүүкээр олон нийтэд түгээв.
- Иргэдийн эдийн засгийн мэдлэгт зориулж Ikon.mn цахим сайтад Эдийн засаг энгийнээр буланг нээж тогтмол мэдээллээр баяжуулж ажиллалаа.

Харилцагч байгууллага, олон улсын байгууллагуудтай хамтарч ажилласан байдал:

- Монгол Улс Олон улсын хүүхэд, залуучуудын санхүүгийн боловсролын байгууллага /Child & Youth Finance International/-ын “Шилдэг түншлэл-2019” шагнал хүртэв. Дэлхий нийтийн санхүүгийн хүртээмжийн шагнал нь үндэсний хэмжээнд болон бүс нутаг, олон улсын түвшинд хүүхэд, залуусын санхүү, нийгэм, насан туршийн боловсролд хувь нэмрээ оруулж байгаа улсуудыг онцолж, шагнал олгодог. Энэ удаа нийт 170 улс өрсөлдсөн бөгөөд Шилдэг улс категорийн

Шилдэг түншлэл төрөлд Монгол Улс нь Ангол, Аргентин, Колумби, Морокко, Португали гэсэн улсуудтай тунаж үлдсэнээр эцсийн шатанд тэргүүлэв.

- Монголбанк, Хадгаламжийн даатгалын корпораци, Монголын банкны холбоо, ХБНГУ-ын Шпаркассэ банкны сан, ХБНГУ-ын Остпригнитц-Руппины Шпаркассэ банк, арилжааны 13 банк хамтран “Хариуцлагатай харилцагч, хариуцлагатай банк” аяны хүрээнд “Хэмнэе, хуримтлуулъя” уриатайгаар 10 дугаар сарын 31-ний өдөр “Дэлхийн хуримтлалын өдөр”-ийг Улаанбаатар хотноо, Монголын хүүхдийн ордонд тэмдэглэлээ. Нээлттэй арга хэмжээний үеэр банкууд хүүхэд багачуудад зориулсан бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээ танилцуулж, газар дээр нь хуримтлалын данс нээж ажилласан. Монголбанк болон ХБНГУ-ын Шпаркассэ банкны сангийн зүгээс хуримтлал үүсгэхийн ач тус давуу талыг танилцуулсан гарын авлага, ном товхимлуудаа хүүхэд багачуудад танилцууллаа. 2019 онд “Дэлхийн Хуримтлалын Өдөр”-ийн үйл ажиллагаа нь 11 дүгээр сарын 6-нд Дархан хотод, 11 дүгээр сарын 8-ны өдөр Эрдэнэт хотод тус тус зохион байгуулсан нь онцлог болов.

Олон улсын байгууллагуудтай хамтарч ажилласан байдал

OECD/INFE Эдийн засгийн хамтын ажиллагааны хөгжлийн байгууллагын Олон улсын санхүүгийн боловсролын сүлжээ

2019 онд ЭЗХАХБ-ын ЕвроАзийн өрсөлдөх чадварыг дэмжих хөтөлбөрийн хүрээнд ЭЗХАХБ нь бичил, жижиг, дунд үйлдвэрүүдийн санхүүжилтийн хүртээмжийг сайжруулах талаар Монгол Улсын Засгийн газартай хамтран ажиллан үр дүнгийн талаарх мониторинг хийсэн болно. Үүнд өнгөрсөн 3 жилд гаргасан ахиц дэвшлийг үнэлж, цаашид хэрэгжүүлэх зөвлөмжид: “.....хяналт шинжилгээний хүрээнд Монголбанкны санхүүгийн мэдлэг, боловсролыг дээшлүүлэх стратеги ба арга хэрэгслүүд боловсруулж хэрэгжүүлсэн байдал болон ЭЗХАХБ-ны олон улсын санхүүгийн боловсролын сүлжээнд элссэнийг” онцлов.

ЭЗХАХБ-ын ээлжит техникийн зөвлөлийн хурлуудад оролцож Монгол Улсын санхүүгийн боловсролын бодлогын талаарх мэдээлэл тогтмол өгсөний үр дүнд Монгол Улсыг төлөөлж Монголбанкнаас Камбож Улсад болсон Олон Улсын эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагын “Санхүүгийн оролцоог дэмжихэд санхүүгийн боловсрол ба хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах үүрэг” нэртэй хуралд оролцож, Монгол Улсын санхүүгийн боловсролын стратегийг танилцуулав.

ХБНГУ-ын Шпаркассэ банкны сан

Монголбанк, ХБНГУ-ын Шпаркассэ банкны сан, Монголын банкны холбоо, ХБНГУ-ын “Остпригнитц-Руппины Шпаркассэ” банктай хамтран “Монгол Улсад банкны мэргэжилтэн бэлтгэх онол, практик хослуулсан сургалт болон Дэлхийн хуримтлалын өдрийг нэвтрүүлэх төсөл”-ийг хэрэгжүүлээд 3 жил болж байна.

Энэхүү хугацаанд 7 модуль бүхий сургалтад арилжааны 11 банкны нийт 155 оролцогч, сургагч багш бэлтгэх хөтөлбөрт нийт 94 багш амжилттай хамрагдсан байна. Үүнээс энэ жил Улаанбаатар, Дархан-Уул аймгийн нийт 73 мэргэжилтэн амжилттай төгсөж, батламжаа гардаж авлаа.

Монгол Улсад банкны мэргэжилтэн бэлтгэх онол, практик хослуулсан сургалт нь өнгөрсөн жилүүдэд Улаанбаатар хотод явагдаж байсан бол энэ жил хүрээгээ тэлэн Дархан-Уул аймагт мөн зохион байгуулагдсанаараа онцлог байв.

Дэлхийн банк /ДБ/

Дэлхийн банкнаас орон нутгийн иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох 11 модуль бүхий багшийн ном, аудио хичээл болон суралцагсдын гарын авлагын төслийг боловсрууллаа. Дэлхийн Банк, Монголбанк, Насан туршийн боловсролын үндэсний төв хамтран 2019 оны 6 сарын 4-6-ны өдрүүдэд туршилтын сургалтыг зохион байгуулав. Сургалтаар шинэ загварыг туршиж, багш нарын саналыг тусган хичээлийн агуулгыг илүү энгийн, ойлгомжтой болгосноор хүртээмжийг нэмэгдүүлэхийг зорьж байна.

3.1 НЭЭЛТТЭЙ ЗАХЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

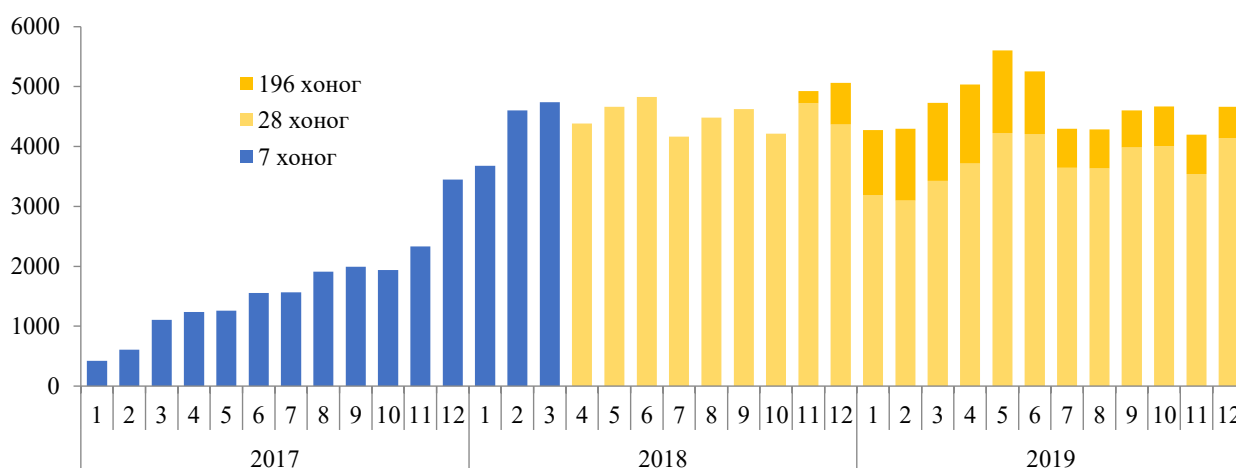
Төв банкны үнэт цаас

Нээлттэй захын үйл ажиллагаа буюу Төв банкны үнэт цаас (ТБҮЦ)-ны арилжаа нь БХЗ-ын богино хугацаатай хүү болон нөөцийн хэлбэлзлийг удирдах мөнгөний бодлогын үндсэн арга хэрэгсэл юм. Монголбанк 2019 онд хугацаа, хүү, арилжаалагдах хэлбэрээр ялгаатай 2 төрлийн ТБҮЦ-ыг тогтмол арилжааллаа. Үүнд:

- БХЗ-ын илүүдэл нөөцийг татах, хөтөч хүү буюу бодлогын хүүг тодорхойлох зорилгоор 28 хоногтой ТБҮЦ-ыг тогтмол хүүтэй, хэмжээ хязгаарлаагүй хэлбэрээр Даваа гараг бүр,
- БХЗ-ын байнгын шинжтэй бүтцийн илүүдэл нөөцийг бууруулах, урт хугацаат хэлцлийн идэвхийг нэмэгдүүлэх, төгрөгийн өгөөжийн муруйн эхлэлийг бүрдүүлэх, мөнгөний бодлогын шилжих механизмыг сайжруулах зорилгоор 196 хоногтой ТБҮЦ-ыг хүүгээр өрсөлдөх, хэмжээ хязгаарласан хэлбэрээр 2 долоо хоног тутам Лхагва гарагт тус тус зохион байгуулсан.

ТБҮЦ-ны үлдэгдэл 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар нэрлэсэн дүнгээр 4,663.5 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 400.0 тэрбум төгрөгөөр буурсан байна. Оны эцэст үлдэгдэлтэй байсан нийт үнэт цаасны 88.7 хувийг 28 хоногийн хугацаатай, 11.3 хувийг 196 хоногийн хугацаатай үнэт цаас тус тус эзэлж байв. ТБҮЦ-ны энэхүү бууралтад (а) Банкны заавал байлгах нөөц (ЗБН)-ийн шинэ журам 2019 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс хэрэгжиж эхэлснээс үүдэн ЗБН-ийн шаардлага 215 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдсэн (б) Засгийн газрын цэвэр зээл 835.5 тэрбум төгрөгөөр буурсан нь голлон нөлөөлсөн байна (Зураг 3.1).

Зураг 3.1. ТБҮЦ-ны үлдэгдэл (тэрбум төгрөг, хугацаагаар)

Эх сурвалж: Монголбанк

Репо арилжаа

Төв банкны репо арилжаа нь банкны эзэмшиж буй үнэт цаасыг хугацааны эцэст урьдчилан тохиролцсон үнээр буцаан худалдах нөхцөлтэй худалдан авах хэлцэл юм. Банкны системд төгрөгийн нөөцийн дутагдал бий болж, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварт сөргөөр нөлөөлсөн тохиолдолд Төв банкнаас 7 хүртэл хоногийн хугацаатай санхүүжилтийг банкуудад репо арилжаагаар олгодог. Тайлант онд Монголбанкнаас банкуудтай репо арилжаа хийгээгүй байна.

3.2 ТӨВ БАНКНЫ БАЙНГЫН САНХҮҮЖИЛТ

Монголбанк мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэх, банкуудын мөнгөн хөрөнгийн удирдлагыг хялбарчилж, БХЗЖДХ-г зохистой түвшинд удирдах зорилгоор байнгын санхүүжилтийн хэрэгслийг ашигладаг. Байнгын санхүүжилтийн хэрэгсэлд нөөцийг татах буюу овернаит хадгаламж, нөөцийг нийлүүлэх буюу репо санхүүжилтийн хэрэгсэл багтана. Тайлант онд Монголбанк давтагдсан тоогоор нийт 3,987.7 тэрбум төгрөгийн репо санхүүжилтийг банкуудад олгож, 19,384.4 тэрбум төгрөгийн овернаит хадгаламж авсан байна.

Түүнчлэн Монголбанк БХЗЖДХ-г зорилтот түвшинд хадгалж, бодлогын нөлөөг сайжруулах зорилгоор хүүний нэгдсэн бодлогыг хэрэгжүүлдэг. Байнгын санхүүжилтийн хэрэгслүүдийн хүү нь хүүний коридорын доод болон дээд хязгаарын хүүг тодорхойлж байдаг. Тайлант онд хүүний коридорын өргөн 4 нэгж хувь буюу бодлогын хүүнээс ± 2 нэгж хувь байлаа.

Репо санхүүжилт

Монголбанкнаас олгох репо санхүүжилт нь мөнгөний бодлогын хэрэгжилтийг хангах зорилгоор БХЗЖДХ-г зорилтот түвшинд хүргэх, банкуудад ЗБН-ийн шаардлага хангахад дэмжлэг үзүүлэх зорилготой санхүүжилтийн байнгын хэрэгсэл юм. Түүнчлэн хүүний нэгдсэн бодлогын хүрээнд репо санхүүжилтийн хүү нь Төв банкны хүүний коридорын тааз буюу дээд хязгаар болдгоороо ач холбогдолтой. Төв банкны репо санхүүжилтийн журмыг Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2018 оны А-192 дугаар тушаалаар шинэчлэн баталж, тус журмаар репо санхүүжилтийг 90 хүртэл хоногийн хугацаатай олгох болсон. Тус арга хэмжээ нь банкуудад олгох санхүүжилтийн хэмжээ болон хугацааг нэмэгдүүлэх замаар бодлогын хүүний хадгаламжийн хүүнд үзүүлэх нөлөөг сайжруулах зорилготой байв. Бодлогын үр дүнд 2019 онд олгосон санхүүжилтийн хэмжээ өмнөх оноос 3.5 дахин нэмэгдэж, хугацаа нь 0.21 хоногоор нэмэгдсэн байна. Тайлант онд Монголбанк давхардсан тоогоор 106 удаагийн хэлцлээр нийт 3,987.7 тэрбум төгрөгийн репо санхүүжилтийг 13 хувийн хүүтэйгээр (бодлогын хүү + 2 нэгж хувь) банкуудад олгожээ.

Овернаит хадгаламж

Төв банкны овернаит хадгаламж нь банкууд төгрөгийн нөөцөө үр ашигтайгаар удирдахад дэмжлэг үзүүлэх өөр нэг хэрэгсэл юм. Тус хэлцлийг банкны хүсэлтээр өдөр бүр хийх боломжтой бөгөөд хэлцэл хийгдсэн ажлын өдрийн хамгийн сүүлийн, дараагийн ажлын өдрийн хамгийн эхний гүйлгээ байхаар тогтоосон байдаг. Овернаит хадгаламжийн хүү нь Төв банкны хүүний коридорын доод хязгаар буюу репо санхүүжилтийн хүүний эсрэг туйл болж, БХЗЖДХ-ний хэлбэлзлийг хязгаарладаг. Тайлант онд Монголбанк давхардсан тоогоор 324 удаагийн хэлцлээр нийт 19,384.4 тэрбум төгрөгийн овернаит хадгаламжийг 9 хувийн хүүтэйгээр (бодлогын хүү - 2 нэгж хувь) банкуудаас татан төвлөрүүлжээ.

Бусад

Энэхүү хэсэгт Монголбанкны нээлттэй захын үйл ажиллагаа болон байнгын санхүүжилтийн хэрэгсэл биш боловч мөнгөний бодлогын хэрэгжилтийг хангахад дэмжлэг үзүүлэх бусад хэрэгслүүд болох өдрийн зээл болон барьцаат зээлийн хэлцлүүд багтдаг.

Өдрийн зээл

Өдрийн зээл нь банкны төлбөр тооцооны хэвийн үйл ажиллагаанд эрсдэл учирсан үед Монголбанкнаас банканд олгож буй санхүүжилтийн хэрэгсэл бөгөөд тухайн өдөрт багтан эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй, хүүгүй репо хэлцэл юм. Тайлант онд Монголбанкнаас банканд өдрийн зээл олгоогүй байна.

Барьцаат зээл

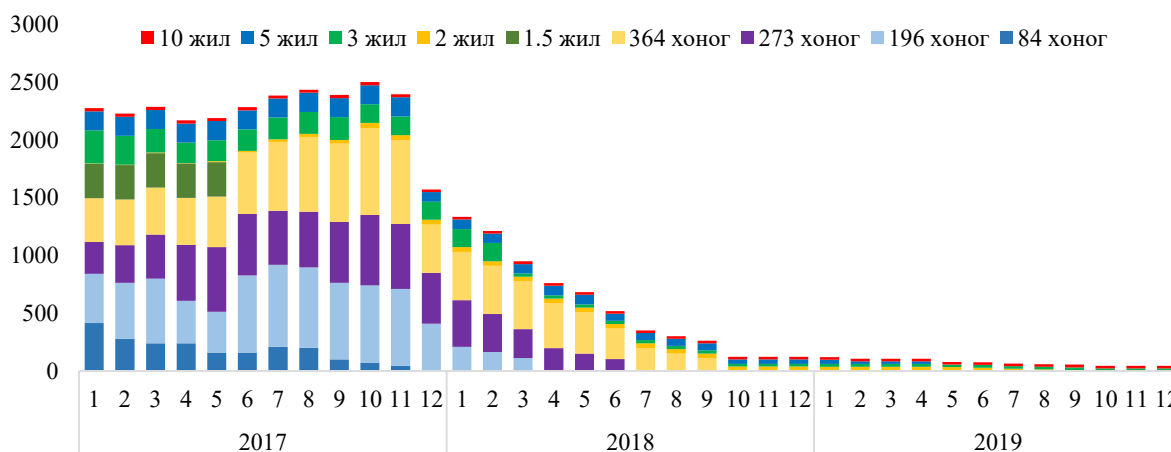
Монголбанк банкны төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг дэмжих зорилгоор эцсийн зээлдүүлэгчийн үүргийн хүрээнд банканд барьцаат зээл олгодог. Шинэчлэн найруулсан Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хууль болон олон улсын жишигт нийцүүлэн “Монголбанкнаас банканд олгох барьцаат зээлийн журам”-ыг Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2018 оны 6 дугаар сарын 15-ны өдрийн А-174 дүгээр тушаалаар шинэчлэн баталсан юм. Тайлант онд Монголбанкнаас банканд барьцаат зээл олгоогүй байна.

3.3 ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ҮНЭТ ЦААС (ЗГҮЦ)

ЗГҮЦ нь санхүүгийн зах зээл дэх хамгийн эрсдэл багатай хөрөнгө оруулалтын хэрэгсэл бөгөөд хүүний орлого нь татвараас чөлөөлөгддөг байна. Иймд ЗГҮЦ-ны тогтмол арилжаа нь эрсдэлгүй хүүний жишгийг санхүүгийн захад тогтоох буюу өгөөжийн муруйг бүрдүүлэх, богино хугацаат хүүний урт хугацаат хүүнд нөлөөлөх нөлөөллийг тодорхойлох, санхүүгийн захын идэвхийг нэмэгдүүлэх зэргээр санхүүгийн захын хөгжлийг олон талаар дэмждэг.

Банкны тухай хуульд 2018 онд оруулсан нэмэлт өөрчлөлтийн хүрээнд арилжааны банк харилцагчийн хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагаа эрхлэхийг хориглосон тул Монголбанкаар дамжин арилжаалагдах ЗГҮЦ-ны арилжаанд зөвхөн банкууд оролцох боломжтой болж, иргэд, ААНБ-ууд өөрсдийн харилцагч брокер, дилерийн компаниар дамжуулан Монголын Хөрөнгийн Бирж (МХБ) дээрх ЗГҮЦ-ны арилжаанд оролцох болсон. Гэвч Сангийн яамны шийдвэрийн дагуу 2019 онд ЗГҮЦ-ны анхдагч захын арилжаа зарлагдаагүй бөгөөд Монголбанкаар дамжин арилжаалагдсан ЗГҮЦ-ны үлдэгдэл 76.9 тэрбум төгрөгөөр буурч, 2019 оны эцэст 45.3 тэрбум төгрөгт хүрсэн байна (Зураг 3.2).

Зураг 3.2. Монголбанкаар дамжин арилжаалагдсан ЗГҮЦ-ны үлдэгдэл (тэрбум ₮)

Эх сурвалж: Монголбанк

Хүснэгт 3.1. ЗГҮЦ-ны хоёрдогч захын үйл ажиллагаа

ЗГҮЦ-ын хоёрдогч захад хийгдсэн арилжааны дүн /багийн тоогоор/			
/Огноо	I/ Богино хугацаат	II/ Урт хугацаат	A+II/ Нийт
2019 оны 1 сар	-	18,000.00	18,000.00
2019 оны 2 сар	-	-	-
2019 оны 3 сар	-	-	-
2019 оны 4 сар	-	-	-
2019 оны 5 сар	-	-	-
2019 оны 6 сар	-	-	-
2019 оны 7 сар	-	-	-
2019 оны 8 сар	-	-	-
2019 оны 9 сар	-	-	-
2019 оны 10 сар	-	-	-
2019 оны 11 сар	-	-	-
2019 оны 12 сар	-	-	-
НИЙТ	0.00	18,000.00	18,000.00

Эх сурвалж: Монголбанк

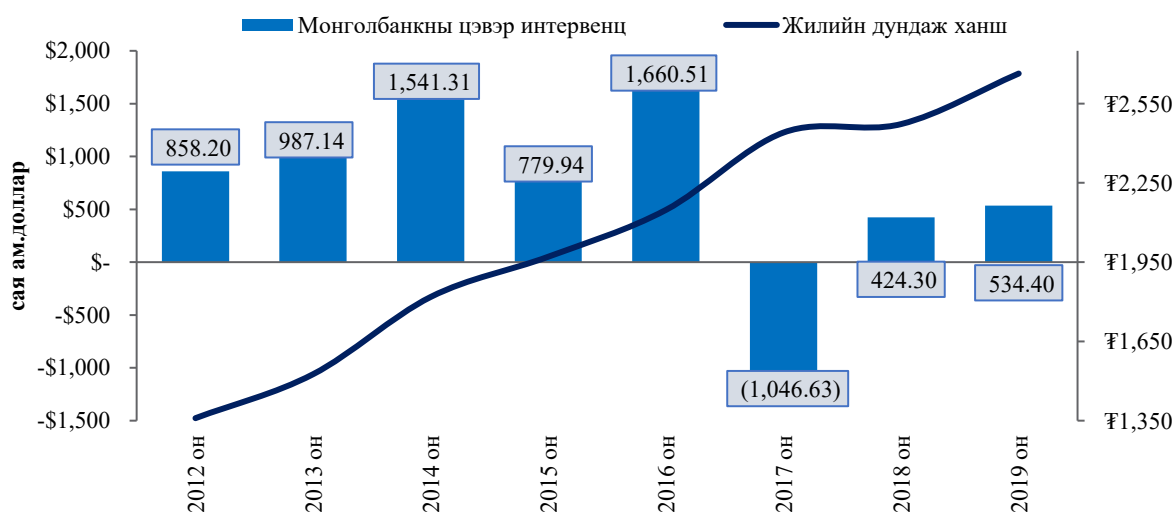
ЗГҮЦ-ны анхдагч захын арилжаа 2017 оны 11 дүгээр сараас эхлэн зогссон тул нийт богино хугацаат ЗГҮЦ хуваарийн дагуу хугацаа нь дуусжээ. Иймд ЗГҮЦ-ны хоёрдогч захын арилжаанд зөвхөн урт хугацаат үнэт цаасыг арилжаалж байна. Санхүүгийн зах дахь ЗГҮЦ-ны хомсдолоос үүдэн банкуудын ТБҮЦ-ны эрэлт нэмэгдсэн. Банкуудын тайлан тэнцлийн тоон мэдээллээс дүгнэхэд банкууд 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 4,424.3 тэрбум төгрөгийн ТБҮЦ, 1,479.7 тэрбум төгрөгийн ЗГҮЦ эзэмшиж байв. Энэхүү өөрчлөлтөөс үүдэн мөнгөний захад ЗГҮЦ-наас илүүтэй ТБҮЦ-ны хэлцэл түлхүү хийгдсэн байна.

“Засгийн газрын дотоод үнэт цаасны анхдагч, хоёрдогч зах зээлийн үйл ажиллагааны журам” 2019 оны 02 дугаар сарын 20-ны өдөр шинэчлэн батлагдсан бөгөөд Монголбанкнаас тус журам болон “Засгийн газрын дотоод үнэт цаасны анхдагч, хоёрдогч зах зээлийн үнэ, өгөөж, хүү тооцох болон арилжааны хуваарилалт хийх, Засгийн газрын дотоод үнэт цаасыг хоёрдогч зах зээлээс буцаан худалдан авах аргачлал”-ын төсөлтэй танилцаж, холбогдох саналуудыг Сангийн яаманд хүргүүлсэн юм. Монголбанк болон Сангийн яам нь 2019 онд ЗГҮЦ-ны анхдагч болон хоёрдогч захыг хөгжүүлэхээр тухай бүр нь хамтран ажиллалаа.

3.4 МОНГОЛБАНКНЫ ВАЛЮТЫН ЗАХЫН ОРОЛЦОО

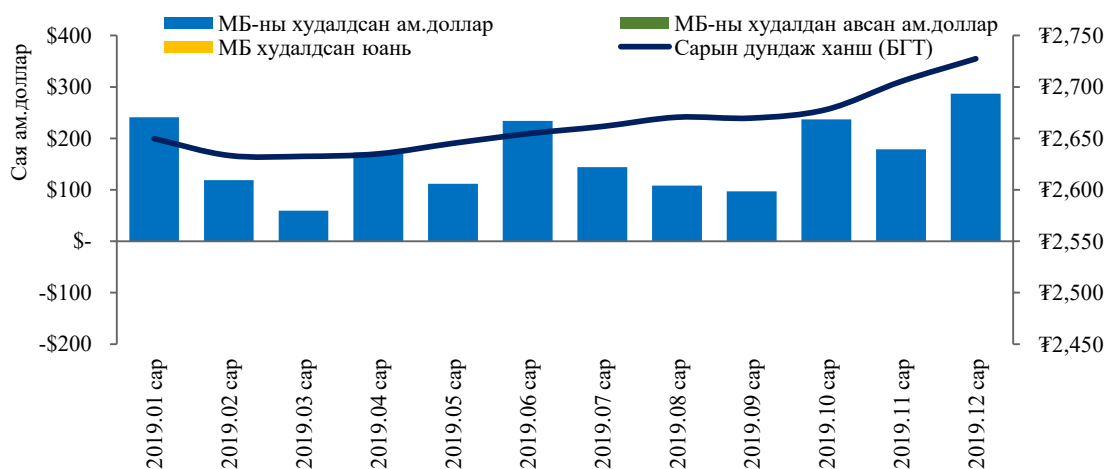
Монголбанк төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш нь эдийн засгийн суурь нөхцөлд нийцтэй, уян хатан тогтох зарчмыг баримтлан эрэлт, нийлүүлэлтийн богино хугацааны зөрүүнээс үүсэх ханшийн огцом хэлбэлзлийг бууруулах зорилгоор валютын захад шаардлагатай үед тухай бүр оролцож ирлээ. Улмаар 2019 оны IV улиралд Монгол улс ба ФАТФ-ын “Саарал жагсаалт”-тай холбоотой асуудлаас шалтгаалж валютын зах дээр нэмэгдсэн спекулятив шинж чанартай эрэлтээс үүдсэн валютын ханшийн огцом хэлбэлзлийг тогтворжуулах, төрийн мөнгөний бодлогыг хэрэгжилтийг ханган ажиллах шаардлагын дагуу Монголбанкны валютын захад хийсэн оролцооны хэмжээ өмнөх онтой харьцуулахад нэмэгдсэн байна. Монголбанк 2019 онд валютын захын оролцооны хэрэгсэлүүдээрээ дамжуулан цэвэр дүнгээр нийт 534.4 сая ам.долларыг валютын зах руу нийлүүлжээ.

Зураг 3.3. Монголбанкны валютын захын цэвэр оролцооны дүн 2012-2019 он /сая ам.доллар/

Монголбанкнаас дотоодын валютын захад оролцох хэрэгслүүдийн нэг гадаад валютын дуудлага худалдааг 2019 онд нийт 100 удаа зохион байгуулж, цэвэр дүнгээр 1,988.7 сая ам.долларыг валютын захад нийлүүлэв. Энэ нь өмнөх онтой харьцуулахад ам.долларын арилжаа 95.8 хувиар буюу 973.1 сая ам.доллараар өссөн үзүүлэлт юм. Харин Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайд, ЗГХЭГ-ын дарга нарын 2019 оны 01-р сарын 09-ний өдрийн 03/3/А-5 тоот хамтарсан тушаалын дагуу төрийн өмчит болон төрийн өмч давамгайлсан хуулийн этгээдээс тайлант хугацаанд нийт 2,282.7 сая ам.долларыг худалдан авсан байна.

Зураг 3.4. Ам.доллар, юанийн дуудлага худалдаа /сая ам.доллар/

Эх сурвалж: Монголбанк

Банк хоорондын цахим талбар

Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2017 онд баримтлах үндсэн чиглэлд заасны дагуу валютын дотоодын захын дэд бүтцийг хөгжүүлж, ил тод, үр ашигтай байдлыг хангах зорилгоор 2017 оны 4 дүгээр сард Блүүмберг терминалд суурилсан банк хоорондын валют арилжааны цахим талбар (БХВАЦТ) буюу “B-match” валют арилжааны системийг, 2018 оны 12 дугаар сард Монголбанкны дотоодын програм

хангамжид суурилсан “Валют арилжааны систем”-ийг тус тус нэвтрүүлсэн. Уг систем нь банк хооронд валют арилжаа хийх үйл явцыг хялбаршуулаад зогсохгүй мэдээллийн тэгш байдлыг бий болгосноор зах зээл дэх арилжааны спот ханш бүрэлдэх үйл явцыг тодорхой болгох, арилжаа хийхэд тулгарч буй харилцагчийн болон төлбөр тооцооны эрсдэлийг бууруулах өндөр ач холбогдолтой юм.

Зураг 3.5. БХВАЦТ-т хийгдсэн арилжаа

Эх сурвалж: Монголбанк

2019 онд арилжааны банкууд БХВАЦТ-р дамжуулан 164.6 сая ам.долларын нийт 186 удаагийн арилжаа хийсэн бол Монголбанк цэвэр дүнгээр 794.4 сая ам.долларыг БХВАЦТ-р дамжуулан валютын захад нийлүүлсэн байна.

Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл

Монголбанк банкуудын богино хугацааны төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварт дэмжлэг үзүүлэх, ханшийн эрсдэл, спот захын дарамтыг бууруулах, дотоодын зах зээл дэх долларжилтыг бууруулах, бодит эдийн засгийг дэмжих зорилгоор банкуудтай богино хугацааны санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийг 2010 оноос, урт хугацаат своп хэлцлийг 2014 оноос тус тус байгуулж эхэлсэн. Гадаад болон дотоод зах зээлийн нөхцөл байдал, банкуудын гадаад эх үүсвэрийн өртөг зэргийг харгалзаж, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2019 оны 6 дугаар сарын 17-ны өдрийн А-167 дугаар тушаалаар урт хугацаат своп хэлцлийн журамд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан. Ингэснээр банкуудын хувьд бага хүүтэй, урт хугацаат эх үүсвэрээр бодит эдийн засгийг дэмжиж, дотоодын зах зээлд ханшийн эрсдэлээс хамгаалах тогтолцоог бүрдүүлэх боломж нэмэгдсэн.

Монголбанкнаас тайлант онд богино хугацаат своп хэлцэл байгуулаагүй байна. Харин урт хугацаат своп хэлцлийн хүрээнд банкуудын гадаад зах зээлээс татсан нэг жилээс дээш хугацаатай гадаад валютын эх үүсвэрээр ам.долларын урт хугацаат своп хэлцэл байгуулж байгаа бөгөөд 2019 онд нийт 670.3 сая ам.долларын дүнтэй урт хугацаат своп хэлцлийг банкуудтай байгуулсан нь бүгд бодит бус хэлцлийн төрөлд хамаарч байна. Нийт байгуулсан хэлцлийн дүн өмнөх оны мөн үеэс 10.1 хувиар буюу 61.8 сая ам.доллараар өсжээ. Мөн тайлант онд нийт 252.8 сая ам.долларын урт хугацаат своп хэлцлийн хугацаа дуусаж, төлбөр тооцоог гүйцэтгэсэн бөгөөд урт хугацаат своп хэлцлийн үлдэгдэл 417.5 сая ам.доллараар өсөж, 1989.0 сая ам.долларт хүрэв.

3.5 МОНГОЛБАНКНЫ АЛТ ХУДАЛДАН АВАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

“Ашигт малтмалын тухай хууль”-д 2014 оны 1 дүгээр сарын 24-ний өдөр нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, Монголбанк, түүнээс эрх олгосон банканд худалдсан алтанд ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн хэмжээ 2.5 хувь, нэмэлт төлбөрийн хэмжээ 0 хувьтай тэнцүү болгосноор, Монголбанкны худалдан авсан алтны хэмжээ 2014 оноос тогтмол нэмэгдсэн.

Харин Ашигт малтмалын тухай хуулийн хэрэгжилт 2019 он гарсаар дуусгавар болж Монголбанк, түүнээс эрх олгосон банканд худалдсан алтанд 2.5 хувийн ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг цаашид үргэлжлүүлэх хуулийн хэлэлцүүлгийг УИХ-аар батлуулах ажил хойшилсоор 2019 оны 3 дугаар сарын 26-нд ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг 5 хувь байхаар эцэслэн тогтсон билээ. Ингэснээр Ашигт малтмалын тухай хуулинд нэмэлт өөрчлөлт оруулж, алтны нөөц ашигласны төлбөрийг 5 хувь байхаар тогтсоны сацуу өсөн нэмэгдэх төлбөрийг тооцохгүй байхаар шийдвэрлэсэн юм. Хууль 2019 оны 4 дүгээр сарын 8-наас хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлсэн.

Монголбанкны алт худалдан авалтын хэмжээ 2014 онд 13 тонн, 2015 онд 15 тонн, 2016 онд 18 тонн, 2017 онд 20 тонн, 2018 онд 22 тоннд хүрч, тус тус нэмэгдсэн боловч 2019 онд 15.2 тонн болж, өмнөх оноос 30 хувиар буусан үзүүлэлттэй байлаа (Зураг 6). Ийнхүү алт худалдан авалтын хэмжээ өмнөх онуудаас буурахад Ашигт малтмалын тухай хуулинд нэмэлт өөрчлөлт оруулж, алтны нөөц ашигласны төлбөрийг 5 хувь болгон нэмэгдүүлсэнтэй холбоотой юм.

Монголбанк орон нутагт алт худалдан авалтыг эхлүүлснээр 2019 онд Дархан-Уул аймаг дахь Монголбанкны хэлтэс 717 кг алт, Баянхонгор аймаг дахь Монголбанкны салбар 600 кг алтыг худалдаж авсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 3.6. Монголбанкны худалдан авсан алтны хэмжээ (жилээр)

Эх сурвалж: Монголбанк

4.1 МОНГОЛБАНКНЫ БҮТЭЦ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

Монголбанк нь 11 газар, 1 төв, 3 бие даасан алба, орон нутаг дахь 5 хэлтэс, 12 салбар, 1 төлөөлөгчийн газартайгаар Төв аппаратад 435, орон нутаг дахь салбар, хэлтэс 120, нийт 555 батлагдсан орон тоотойгоор үндсэн үйл ажиллагаагаа хэрэгжүүлж байна.

Монголбанк 2019 онд дэвшүүлсэн үйл ажиллагааны шинэчлэлийн дунд хугацааны хөтөлбөрийн хүрээнд бүтэц, зохион байгуулалтыг шинэчлэх, хүний нөөцийн чадавхи болон хууль, эрх зүйн орчинг сайжруулах, хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх, дэвшилтэд технологи, арга ажиллагааг нэвтрүүлэх чиглэлээр багагүй ажлуудыг хийж гүйцэтгэлээ. Монголбанкны бүтэц зохион байгуулалтын хүрээнд Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалаар Зээлийн мэдээллийн албыг шинээр байгуулж, Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн Ажлын албыг татан буулгаж Мөнгөний бодлогын газарт Макро зохистой бодлогын багтай нэгтгэсэн. Түүнчлэн Санхүүгийн мэдээллийн албаны бүтэц орон тоог шинэчлэн баталсан байна.

Хүний нөөцийн чадавхыг сайжруулах, удирдлагыг боловсронгуй болгож, өндөр мэдлэг чадвартай боловсон хүчнийг тогтвор суурьшилтай ажиллуулах бодлого баримталж, ажилтнуудаа тасралтгүй сурган хөгжүүлэх, тэдний ажиллах нөхцөл, цалин урамшуулал, нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэн ажиллаж байна. Гадаад, дотоод албан томилолт, сургалтад нийт 260 гаруй ажилтан хамрагдсан.

Банкны ажилтны бүсийн зөвлөгөөнийг зохион байгуулж, орон нутаг дахь Монголбанкны салбар, хэлтсийн удирдлагууд болон мэргэжилтнүүдийн дотоод үйл ажиллагааны чиг үүргийн хүрээнд хэлэлцүүлэг уулзалт, сургалтыг зохион байгууллаа. Зөвлөгөөний чанар, хамрах хүрээг өргөжүүлж, орон нутгийн засаг захиргаа, арилжааны банкны удирдлагууд болон олон улсын банк, санхүүгийн байгууллагуудыг оролцуулсан уулзалт хэлэлцүүлгийг хийлээ. Сүүлийн үеийн дэвшилтэд техник, технологийг нэвтрүүлэх замаар Монголбанкны ажилтнуудыг цахим орчинд үр ашигтай хамтран ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх, ажлын хэрэгцээнд цуглуулсан бүх төрлийн мэдээллийг цахим хэлбэрээр хадгалах, түгээх, ашиглах, түүнд үндэслэн шинжилгээ хийхэд чиглэсэн Мэдээллийн технологийн шинэчлэлийг үе шаттайгаар хийж байна. Азийн хөгжлийн банктай хамтран хэрэгжүүлж буй Төлбөрийн системийн шинэчлэл төслийн хүрээнд ERP систем нэвтрүүлэх төслийн нэгжтэй хамтран ажиллаж нэвтрүүлэхэд бэлэн болоод байна. Монголбанкны үйл ажиллагааг илүү тодорхой болгох, шийдвэр гаргах хэлбэр, үйл явцыг ил тод болгох, хяналтын тогтолцоог сайжруулах зорилгоор эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох чиглэлээр тасралтгүй ажиллаж байна.

4.2 ГАДААД ХАРИЛЦАА

Монголбанкны гадаад харилцаа, хамтын ажиллагаанд гарсан онцлох үйл явдлууд: Монголбанк Бүгд Найрамдах Солонгос Улс (БНСУ)-ын Төв банк хооронд 2011 оны 8 дугаар сарын 14-ний өдөр байгуулсан “Харилцан ойлголцлын санамж бичиг”-ийн хүрээнд тус банкнаас хэрэгжүүлдэг “Мэдлэг солилцох хөтөлбөр”-т Монголбанк хоёр дахь жилдээ хамрагдаж, БНСУ-ын Төв банк, Сунг Кюун Кван Их сургуультай хамтран “Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцийг хөгжүүлж үр дүнтэй, нээлттэй мэдээллийн сан болон мэдээлэл хуваалцах системийг бий болгох”сэдвээр хамтарсан судалгааны ажил хийж, үр дүнг тайлагнан, товхимол хэвлүүлэв.

Монголбанк мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх Монгол Улсын тогтолцоог сайжруулах, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, харилцан үнэлгээний үр дүнг сайжруулах зорилгоор манай талаас хамтын ажиллагааны зөвлөлийн гишүүн байгууллага, Олон улсын валютын сан, Азийн хөгжлийн банк болон Ази, номхон далайн бүсийн байгууллага зэрэг олон улсын байгууллагуудтай идэвхтэй хамтран ажиллав.

Монголбанк 2019 онд Оросын Холбооны Улсын Төв банкттай “Хамтын ажиллагааны гэрээ” байгуулав. Тус гэрээ нь хоёр орны Төв банкны ажилтны хариуцсан чиг үүргийн хүрээнд холбогдох газар, нэгжид мэргэжлийн дадлага хийлгэх замаар ажлын туршлага солилцох, шаардлагатай төсөл боловсруулах зорилгоор техник туслалцаа хэлбэрээр экспертүүд харилцан солилцох, сургалт, семинарт хамруулах, бүс нутгийн хэмжээнд зохион байгуулагдах арга хэмжээнд нээлттэй оролцох боломж бүрдэж, Төв банк хоорондын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэхэд чухал алхам боллоо.

Мөн хамтын ажиллагааны хүрээнд Азийн хөгжлийн банк, Олон улсын валютын сан, Дэлхийн банк, Олон улсын санхүүгийн корпорацийн дэмжлэгтэйгээр Монголбанканд шаардлагатай техник туслалцааг хэрэгжүүлж ирлээ.

Монголбанк 2019 онд Олон улсын валютын сан, Дэлхийн банк, Азийн хөгжлийн банк, Европын сэргээн босголт, хөгжлийн банк, Олон улсын төлбөр тооцооны банк, Зүүн өмнөд Азийн Төв банкуудын холбооны судалгаа, сургалтын төвийн жилийн ээлжит болон удирдах зөвлөлийн хурлуудад тогтмол оролцож, тулгамдсан асуудлуудын талаар санал солилцлоо.

Бүс нутгийн санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор Төв Азийн бүс нутгийн эдийн засгийн хамтын ажиллагааны хөтөлбөр, Зүүн өмнөд Азийн Төв банкуудын холбооны судалгаа, сургалтын төв, Кавказ, Төв ази, Монгол, Молдов бүлгийн хэлэлцүүлэг, бусад арга хэмжээнд үр дүнтэй оролцлоо.

Монгол Улс Олон улсын валютын сантай хамтран хэрэгжүүлж буй Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөрийн биелэлтийг хангах ажлын хүрээнд Монгол Улсад байрлах суурин төлөөлөгчийн газартай нягт уялдаа холбоотой ажиллаж, шаардлагатай хурал, уулзалтуудыг зохион байгуулж, хэрэгцээт мэдээллээр цаг тухайд нь ханган ажиллалаа.

Монголбанк Монгол Улсад банкны салбар үүсч хөгжсөний 95 жилийн ойн эрдэм шинжилгээний хурал, “Эдийн засгийн бодлогын чуулган 2019”-ыг хамтатган 2019 оны 4 дүгээр сард Улаанбаатар хотноо “Санхүүгийн салбарын хөгжил: Өнгөрсөн, Одоо, Ирээдүй” сэдвийн хүрээнд нэгдсэн чуулганыг зохион байгуулсан. Энэхүү чуулганд олон улсын санхүүгийн байгууллага болон гадаадын хөрөнгө оруулалттай компаниудын удирдлагууд оролцож хамтран ажилласан.

Монголбанк Монгол Улсын Гадаад харилцааны яамтай хамтран “Гадаад худалдаа, хөрөнгө оруулалтын орчин ба хүндрэлүүд” сэдэвт чуулга уулзалтыг 2019 оны 5 дугаар сард Улаанбаатар хотноо зохион байгуулсан. Уг чуулга уулзалтад Монгол Улсад суугаа гадаадын дипломат төлөөлөгчийн газрууд болон олон улсын хөрөнгө оруулагчид хэлэлцүүлгүүдэд идэвхтэй оролцож санал бодлоо солилцсон явдал нь тулгамдаж буй асуудлуудын шийдлийг олоход дөхөм болсон гэж үзэж байна.

Түүнчлэн Монголбанк Олон улсын санхүүгийн корпораци, Үндэсний хөгжлийн газартай хамтран “Хөрөнгө оруулалтын орчин: Тогтвортой байдал” сэдэвт бага хурлыг 2019 оны 10 дугаар сард Улаанбаатар хотод зохион байгуулж, тус хуралд олон улсын санхүүгийн байгууллагууд, гадаадын дипломат төлөөлөгчийн газрууд, Монголын бизнесийн зөвлөл, Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын төлөөллүүд болон хөрөнгө оруулагчид өнөөгийн хөрөнгө оруулалтын орчин, учирч буй хүндрэл, түүний шийдэл, эдийн засгийн төрөлжүүлэлтийн талаар чууллаа. Энэхүү бага хурлын үеэр “Элчин сайд нарын цаг” сэдэвт дэд хэлэлцүүлгийг тусгаснаараа онцлог байлаа.

ОХУ-ын Москва хотод Орос-Монголын банк хоорондын дугуй ширээний уулзалтыг 2019 оны 6 дугаар сард, Хятад-Монголын банк хоорондын дугуй ширээний уулзалтыг 9 дүгээр сард Бүгд Найрамдах

Хятад Ард Улсын Шанхай хотноо тус тус амжилттай хамтран зохион байгуулж, арилжааны банкуудын оролцоог дэмжин ажилласан нь Монгол Улс болон хөрш орнуудын Төв банк төдийгүй арилжааны банкуудын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэхэд өндөр ач холбогдолтой юм.

Монголбанк Зүүн Өмнөд Азийн Төв банкуудын холбоо (ЗӨАТБХ)-той хамтран “Санхүүгийн мөчлөг болон хямрал” сэдэвт семинарыг 2019 оны 8 дугаар сард Улаанбаатар хотноо амжилттай зохион байгуулж, гишүүн 10 гаруй орны Төв банкны төлөөллүүд өндөр ач холбогдол өгч, идэвхтэй оролцлоо.

Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улсын Бундесбанк, Бүгд Найрамдах Польш Улсын Төв банк, Америкийн Нэгдсэн Улсын Холбооны Нөөцийн Банк, Бүгд Найрамдах Турк Улсын Төв банкны дэргэдэх Истанбулын сургалтын төв, Швейцарийн Холбооны Улсын Үндэсний Банкны Герзенсий дэх сургалтын төв, Бүгд Найрамдах Франц Улсын Төв банкны Олон улсын банк, санхүүгийн институт, Олон улсын валютын сангийн Сингапур Улс дахь сургалтын институт болон Венагийн нэгдсэн институт, Дэлхийн банкны Нөөцийн зөвлөгөө, удирдлагын түншлэл хөтөлбөр хийгээд бусад орны Төв банк, хамтрагч санхүүгийн байгууллагуудтай хүний нөөцийн чадавхийг сайжруулах, хөгжүүлэх чиглэлээр нягт холбоотой ажиллаж байна.

4.3 ОЛОН НИЙТТЭЙ ХАРИЛЦАХ ХАРИЛЦАА

Монголбанк бодлогын шийдвэр, түүний үндэслэлийг олон нийтэд ойлгомжтой, хүртээмжтэй байдлаар тайлбарлан таниулж, Төв банкны нээлттэй, ил тод, хариуцлагатай байдлыг хангах зарчмын хүрээнд дараах ажлуудыг хийж гүйцэтгэлээ.

Инфляцийн тайлангийн хүртээмжийг сайжруулах

Төв банкны олон нийттэй харилцах гол арга хэрэгслүүдийн нэг болсон инфляцийн тайланд багтсан дүрслэл, графикуудыг MsExcel форматаар вебсайтад байршуулах ажлыг үргэлжлүүлэн гүйцэтгэлээ. Түүнчлэн, Инфляцийн тайлангийн “Хураангуй” хувилбарыг боловсруулж, инфографик хэлбэрээр олон нийтэд хялбарчилсан байдлаар бэлтгэн танилцуулав. Тайлангийн хүртээмжийг сайжруулж, мөнгөний бодлогын хорооны шийдвэрийг олон нийтэд тайлбарлаж, инфляцийн хүлээлтийг удирдах зорилгоор цахим сүлжээгээр дамжуулан тогтмол түгээж, нэгдсэн танилцуулгыг банк, санхүүгийн салбарын мэргэжилтнүүд болон судлаачид, олон нийт, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын сэтгүүлч, сурвалжлагч нарт улирал бүр тайлбарлан хүргэв.

Мөнгөний бодлогын хорооны шийдвэрийг тайлбарлан, түгээх

Мөнгөний бодлогын хорооны 2019 оны 03, 06, 09, 12 сарын шийдвэрүүдийг Хэвлэлийн хурлаар дамжуулан хэвлэл мэдээллийн хэрэгслүүдээр олон нийтэд тухай бүрт хүргэв. Мөн Мөнгөний бодлогын хорооноос гаргасан шийдвэр, түүний үндэслэлийг эдийн засагт оролцогч талууд буюу судлаач, шинжээчид, хөрөнгө оруулагчид, олон нийтэд тайлбарлахын тулд Монголбанкны албан ёсны веб хуудас, олон нийтийн цахим сүлжээ, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслүүдийг ашиглан мэдээлэл тогтмол бэлтгэж ажиллав. Тэдгээрээс дурдвал, Bloomberg, Eagle телевизээр тусгай нэвтрүүлэг бэлтгэн хүргэснээс гадна МБГ-ын удирдлагууд, Мөнгөний бодлогын хорооны хараат бус гишүүд сонин, сайт, телевизүүдэд тухай бүр тайлбар ярилцлага өгөв.

Хэвлэлийн бага хурал

Монголбанкны цаг үеийн асуудал, санхүү, банкны салбарын статистик үзүүлэлтийг мэдээлэх, тайлбарлах зорилгоор Хэвлэлийн бага хурлыг сар бүр зохион байгуулж байна. Ингэхдээ, мөнгөний бодлогын хорооны мэдэгдэл, Монголбанкны хэвлэлийн бага хурал болон цаг үеийн шуурхай хурлын үеэр Фейсбүүк орчинд шууд дамжуулалт хийж хэвшээд байна. Тайлант хугацаанд нийт 17 удаа хэвлэлийн бага хурлыг зохион байгуулснаас Мөнгөний бодлогын хорооны шийдвэрийг танилцуулах

хурлыг 4 удаа зарлан танилцуулав. Төв банкны олон нийттэй харилцах харилцаа нь иргэдийн Төв банкинд итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэх, мөнгөний бодлогын үр нөлөөг сайжруулах, улмаар зах зээл дээрх хүлээлтийг үр дүнтэй удирдахад эерэг нөлөө үзүүлэхийг зорьдог.

Эрдэм шинжилгээний бага хурал, сэтгүүлчдийн нийтлэлийн уралдаан

Тайлант онд Монгол Улсад банкны салбар үүсэж хөгжсөний 95 жилийн ой тохиосон бөгөөд тус тэмдэглэлт ойн хүрээнд эрдэм шинжилгээний бага хурлыг өргөтгөн зохион байгуулснаас гадна, эдийн засгийн бодлогын чуулган, мөнгөн тэмдэгт-төлбөрийн хэрэгсэл-үнэт цаасны үзэсгэлэн, банкны ажилтны өдрийн ой гэх мэт мэргэжлийнхний бөгөөд олон нийтийн арга хэмжээнүүдийг бусад байгууллагуудтай хамтран хийж, түүхэн ном товхимлуудыг бэлтгэн хэвлүүллээ.

Эрдэм шинжилгээний хурлын хувьд эдийн засгийн чиглэлээр сурч буй оюутан, судлаачдын судалгаа хийх чадварыг дэмжих, бүтээлийг нь нийтэд түгээн дэлгэрүүлж, олон нийтийн эдийн засгийн талаарх ойлголтыг дээшлүүлэх зорилгоор жил бүр хийдэг. Энэ удаагийн хурлыг 3-р сард оюутан болон судлаач гэсэн 2 ангилалд амжилттай зохион байгуулж, 40 гаруй бүтээл ирснээс эцсийн шатны шалгаруулалтад ангилал тус бүрт 5 бүтээл шалгарч, дүгнэлээ.

Монголбанк сэтгүүлчдийн эдийн засгийн чиглэлээр дүн шинжилгээ хийх, нийтлэл бичих чадварыг дэмжих зорилгоор сэтгүүлчдийн сургалт хийж, нийтлэл бичлэгийн уралдааныг зохион байгуулж ирсэн билээ. Энэ ажлын хүрээнд сар бүр сэтгүүлчдийн уулзалтыг хийхээс гадна, эдийн засгийн мэдлэг олгох сургалтыг 2 удаа зохион байгууллаа. Мөн сэтгүүлчдийн эдийн засгийн нийтлэлийн уралдааныг 95 жилийн ойг тохиолдуулан өргөтгөж, Монгол Улсын эдийн засгийн хөгжлийн сэдвүүдийн хүрээнд иргэд олон нийтэд нээлттэйгээр өгүүлэл, нийтлэлийн уралдааныг зохион байгуулж, ирсэн бүтээлүүдийг сонгон шалгарууллаа.

Монголбанкны мэдээлэл

“Монголбанкны мэдээлэл” товхимол бэлтгэж түгээх ажлын хүрээнд тайлант хугацаанд нийт 14 дүгээр эрхлэн гаргаж, 11200 хувийг хэвлүүлэн, дугаар бүрийг МУЕТГ, УИХ, ЗГ, арилжааны банкууд, Монголбанкны газар нэгжүүд, орон нутаг дахь хэлтэс салбар, аймаг, сумын ЗДТГ, номын сан, сургуулиудад түгээж ажиллалаа. Түүнчлэн, “Төв банк ба төгрөг” нэвтрүүлгийн 26 дугаарыг Bloomberg, Eagle телевизүүдтэй хамтран бэлтгэж, цацлаа.

Тайлант оны эхнээс Монголбанкны бодлого, үйл ажиллагааг тайлбарласан “Эдийн засаг энгийнээр” буланг ажиллуулж, нийтлэл мэдээлэл бэлтгэж, видео шторкуудыг хүргэдэг болоод байна. Тухайлбал “Монголбанкны онцлох үйл явдлын товчоон”, “Тэтгэврийн зээлийн дүнг хэрхэн тооцох вэ?”, “Өр, орлогын харьцаа”, “Шинэ 5000 төгрөгийн дэвсгэртний нууцлал”, “Ханш хэрхэн тогтдог вэ?” гэх мэт сэдвүүдээр 12 видео шторк бэлтгэхээс гадна 26 нийтлэл, 42 инфографик бэлтгэн хүргэлээ. 2019 онд “Банкны хөгжил 95 жил” аяныг хэрэгжүүлснээс гадна “Эх орныхоо алтыг Эрдэнэсийн сандаа”, “Хариуцлагатай харилцагч – Хариуцлагатай банк”, “Ятгах тусам нягтал” аянуудыг бусад байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулж өргөн хүрээнд ажиллалаа.

Монголбанкны сургагч оюутан-багш

Оюутнуудад Монголбанкны бодлого, үйл ажиллагааг таниулж, мэдээлэл түгээгч нарыг бэлтгэх ажлын хүрээнд “Сургагч оюутан багш”-ын сургалтыг 12 удаа зохион байгуулж, “мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх”, “банкны салбарын 95 жилийн ой ба мөнгөн тэмдэгт”, “Эдийн засгийн судалгаа хийх арга зүй”, “Мөнгөний бодлого”, “Банкны хүү бодох аргачлал, ил тод байдал”, “Үнэт цаас ба хөрөнгө оруулалт” сэдвүүдээр мэдээлэл өгөн, давхардсан тоогоор 2500 орчим оюутныг хамрууллаа. Цаашлаад их дээд сургуулиудын оюутнуудад зориулсан “Монголбанкны цаг” арга хэмжээг мөн 15 их, дээд сургуулийн 1500 орчим оюутны оролцоог ханган 11 удаа зохион байгуулав. Сургагч оюутан багш арга хэмжээнд Монголбанкны Ерөнхийлөгч нар, газрын захирлуудыг тус тус

урьж оролцуулснаар оюутнуудад Монголбанкны удирдлагуудын ажил, мэргэжлийн замнал болон Төв банкны бодлого шийдвэрийн талаарх сонирхолтой лекцүүдийг сонсох боломжийг олгосон өндөр ач холбогдолтой арга хэмжээ болов.

4.4 МӨНГӨ УГААХ БОЛОН ТЕРРОРИЗМЫГ САНХҮҮЖҮҮЛЭХТЭЙ ТЭМЦЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2019 онд баримтлах үндсэн чиглэлд Монгол Улсаас мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх чиглэлээр авсан арга хэмжээнд олон улсын байгууллагаас хийсэн үнэлгээг дээшлүүлэх шат дараалсан арга хэмжээг төрийн эрх бүхий байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлэх арга хэмжээг тусгаж ажиллав.

Ази, Номхон далайн бүсийн байгууллага (АНДББ)-аас 2017 оны 7 дугаар сард Монгол Улсын мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх (МУТС)-тэй тэмцэх тогтолцооны харилцан үнэлгээний тайланг хэлэлцэж, улмаар Монгол Улсыг Олон улсын санхүүгийн хориг арга хэмжээг хэрэгжүүлэгч байгууллага (ФАТФ)-ын “Өргөтгөсөн эрчимтэй хяналт”-д багтаахаар шийдвэрлэсэн. Энэ хүрээнд 2018 оны 7 дугаар сард Монгол Улсын ажиглалтад байх хугацааг 2019 оны 10 дугаар сар хүртэл 18 сараар сунгаж, Монгол Улс нэн түрүүнд МУТС-тэй тэмцэх хууль, эрх зүйн тогтолцоогоо сайжруулах, улмаар харилцан үнэлгээний тайлангаар хангалтгүй үнэлгээ авсан техникийн болон шууд хэрэгжилтийн үзүүлэлтүүдийг хангаж ажиллах хугацаат үүрэг даалгавар авсан билээ. Иймд техникийн хэрэгжилтийн хангалтгүй үнэлгээ авсан 20 үзүүлэлтийг ахиулах хүсэлтийг АНДББ-д гаргаж, 2019 оны 01 дүгээр сарын 31-ний өдөр шууд хэрэгжилт болон техникийн үзүүлэлтийн биелэлтийн тайланг дагалдах мэдээ материалын хамт хүргүүлсэн.

Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд болон Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн хамтарсан 2019 оны 5 дугаар сарын 28-ны өдрийн А-92/А-144 дүгээр тушаалаар Ази, Номхон далайн бүсийн хамтарсан бүлэгт Монгол Улсын МУТС-тэй тэмцэх тогтолцооны үр дүнтэй байдлын тайланг бэлтгэх, хамгаалах чиг үүрэг бүхий ажлын хэсгийг байгуулж, холбогдох байгууллагуудаас МУТС-тэй тэмцэх чиглэлээр хийж гүйцэтгэсэн ажлын тайланг хүлээн авч нэгтгэн, олон улсын эрх бүхий байгууллагад хүргүүлсэн. Тус ажлын хэсэг нь 2019 оны 8 дугаар сард Австрали Улсад зохион байгуулагдсан АНДББ-ын жилийн уулзалтын үеэр техникийн зөвлөмжтэй холбоотой 16 үзүүлэлтийн үнэлгээг амжилттай ахиулсан. Монгол Улсын зүгээс авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээнд үндэслэн АНДББ-аас гаргасан саналыг гишүүн орнууд хэлэлцэн дэмжсэнээр Монгол Улсыг “Өргөтгөсөн эрчимтэй хяналт”-ын ангиллаас гаргаж “Эрчимтэй хяналт” ангилалд шилжүүлсэн болно.

Монгол Улсын хэрэгжилтийн тайланг ФАТФ болон АНДББ-аас хамтран 2019 оны 9 дүгээр сард Тайланд улсад зохион байгуулсан хурлаар хэлэлцэж, Шууд хэрэгжилтийн 11 үзүүлэлтийн 7 дээр ахиц гаргасан бөгөөд 4 үзүүлэлтийн хувьд авсан арга хэмжээ хангалттай биш байна гэж дүгнэсэн. Монгол Улсыг ФАТФ-ын ажиглалтад оруулсан хугацаа 2019 оны 10 дугаар сард дуусгавар болсон тул Монгол Улсыг стратегийн дутагдалтай орнуудын жагсаалтад оруулж, цаашид авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний зөвлөмжийг өгсөн болно.

Үүний дагуу ФАТФ-ын зөвлөмжид үндэслэн АНДББ-ын өгсөн үр дүнтэй байдлыг сайжруулах 4 чиглэл бүхий 6 үүрэг даалгаврын явцын тайланг холбогдох байгууллагуудтай хамтран боловсруулж, 2019 оны 12 дугаар сарын 02-ны өдөр Ази, Номхон далайн бүсийн хамтарсан бүлэгт хүргүүлсэн. Цаашид 2020 оны 01 дүгээр сард болох хамтарсан бүлгийн уулзалтад Сангийн сайдаар ахлуулсан төлөөлөгчдийн хамт оролцож, энэхүү тайланг хамгаалахаар шийдвэрлэсэн.

Монгол Улсын шууд хэрэгжилт болон техникийн үзүүлэлтүүдийн биелэлтийг ийнхүү ахиулахад Монголбанкнаас холбогдох байгууллагуудтай хамтран авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ шийдвэрлэх

үүрэг гүйцэтгэв. Тухайлбал, МУТС-тэй тэмцэх хууль, эрх зүйн орчинг бэхжүүлэх зорилгоор 2019 онд дараах хууль тогтоомж, журам, гарын авлагыг боловсруулах ажлыг хийж гүйцэтгэв. Үүнд:

- УИХ-аас “Үй олноор зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх тухай хууль”-ийг 2019 оны 10 дугаар сарын 10-ний өдөр баталж гаргасан бөгөөд тус хуультай холбоотойгоор бусад 8 хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан.
- МУТС-тэй тэмцэх тухай хуульд заасан нийт мэдээлэх үүрэгтэй этгээд (МҮЭ)-үүдийн МУТС-тэй тэмцэх чадавхийг нэмэгдүүлэх, хуулиар хүлээсэн үүргээ үр дүнтэй хэрэгжүүлэх бололцоог хангах үүднээс “МУТС-ээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны журам”-ын шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулж, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2019 оны 01 дүгээр сарын 21-ний өдрийн А-26 дугаар тушаалаар батлуулсан.
- Австрали Улсын Дотоод хэргийн яамны зөвлөхүүдийн тусламжтайгаар “Террорист этгээдийн жагсаалтад оруулах, жагсаалтад орсон этгээдийн хөрөнгийн хөдөлгөөнийг зогсоох, хянах журам”-ын төслийг Хамтын ажиллагааны зөвлөлийн гишүүн байгууллагуудын төлөөллөөс бүрдсэн ажлын хэсгээс хамтран боловсруулж, Монгол Улсын Засгийн газрын 2019 оны 01 дүгээр сарын 31-ний өдрийн 54 дүгээр тогтоолоор батлав.
- “Эцсийн өмчлөгчийг тодорхойлох гарын авлага”, “Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх үйл ажиллагаанд эрсдэлд суурилсан зарчмыг хэрэгжүүлэх удирдамж”, “Улс төрд нөлөө бүхий этгээдийг тогтоох талаар мэдээлэх үүрэгтэй этгээдэд зориулсан гарын авлага” болон “Зорилтод санхүүгийн хориг арга хэмжээг хэрэгжүүлэх гарын авлага”-ыг тус тус боловсруулж гаргав.
- Холбогдох хууль тогтоомжийн шинэчлэлтэй холбогдуулан Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2018 оны тушаалаар батлагдсан Мөнгө угаах, терроризмыг болон үй олноор хөнөөх зэвсгийг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх банкны үйл ажиллагаанд Монголбанкнаас газар дээрх хяналт, шалгалт хийх болон зайнаас хяналт тавих журам болон Санхүүгийн зохицуулах хорооны 2018 оны тогтоолоор батлагдсан МУТС-тэй тэмцэх чиглэлээр банкнаас бусад МҮЭ-д зайны болон газар дээрх хяналт, шалгалт хийх журмын төслийг тус тус шинэчлэн боловсруулсан.
- “Санхүүгийн бус бизнес, мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлэгч (СББМҮҮ)-дийн МУТС эрсдэлийг үнэлэх асуулга”-ыг бэлтгэж Монголбанкны цахим хуудсанд байршуулснаас гадна СББМҮҮ-д хяналт шалгалт хийх тогтолцоог бэхжүүлэхтэй холбоотой баримт бичгүүдийг боловсруулсан. Үүний дагуу СББМҮҮ-дэд хяналт шалгалт хийх эрх бүхий байгууллагууд нь салбарынхаа МУТС эрсдэлийн үнэлгээг хийж гүйцэтгэсэн бөгөөд Монголбанкны дэргэдэх Санхүүгийн мэдээллийн алба (СМА)-наас энэхүү ажилд оролцож, хамтран ажиллав.

Ийнхүү МУТС-тэй тэмцэх тухай болон бусад дагалдах хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтүүдийг баталж холбогдох журам, зааврыг шинэчлэн боловсруулснаар Монгол Улсын МУТС-тэй тэмцэх тогтолцоог ФАТФ-ын зөвлөмжид нийцүүлж, хуулийн үйлчлэх хүрээг өргөжүүлэх, хяналт шалгалтыг эрсдэлд суурилсан хэлбэрт шилжүүлэх, харилцагчийг таньж мэдэх үйл ажиллагааг эрсдэлд суурилан гүйцэтгэх, хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолтуудыг олон улсын стандартад нийцүүлэх, хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагыг эрс чангатгахад чухал алхам болсон юм.

Монгол Улсын МУТС-тэй тэмцэх хууль, эрх зүйн тогтолцоог сайжруулах, СМА-ны чадавхийг дээшлүүлэх чиглэлээр дараах олон улсын байгууллагуудтай хамтран ажиллав. Үүнд:

- Олон улсын валютын сангийн зөвлөхүүдтэй хамтран 2019 оны 01 дүгээр сараас 10 дугаар сарын хооронд МУТС-тэй тэмцэх хяналт шалгалтын эрх зүйн орчныг сайжруулах, ФАТФ-ын эрчимтэй хяналтад орсонтой холбоотой тайланг боловсруулах чиглэлээр хамтран ажиллав.

- Австрали Улсын Дотоод хэргийн яамнаас техник туслалцаа авч, Үй олноор зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх тухай хуулийн төслийг боловсруулснаас гадна тус хуулийг дагалдан гарах санхүүгийн хориг арга хэмжээг хэрэгжүүлэх журам болон дэлгэрэнгүй гарын авлагын төслийг боловсруулсан болно.
- АНУ-ын Сангийн яамны техник туслалцааны хүрээнд МУТС гэмт хэрэгтэй тэмцэх зорилгоор дэлхийн нийтийн СМА-нд ашигладаг GoAML программыг худалдан авах, мөн жилийн үйлчилгээний хөлсийг төлөхөд тодорхой хэмжээний санхүүжилт авахаар тохиролцсон. Энэхүү програмыг нэвтрүүлэх нь Монгол Улсын МУТС-тэй тэмцэх тогтолцоог сайжруулж, сэжигтэй гүйлгээний тайлангийн чанарыг нэмэгдүүлэхэд чухал ач холбогдолтой юм.
- Санхүүгийн зохицуулах хороотой хамтран МҮЭ-ийн үүргийг таниулах, хяналт шалгалтын чадавхийг дээшлүүлэх чиглэлээр холбогдох байгууллагуудад чиглэсэн сургалт, семинарыг Азийн хөгжлийн банкнаас үзүүлсэн техник туслалцааны хүрээнд зохион байгуулав.

МУТС-тэй тэмцэх чиглэлээр хяналт шалгалтын ажлыг 2019 онд үргэлжлүүлэн хийлээ (Хүснэгт 4.1). Энэ хүрээнд Монголбанкнаас 4 банканд эрсдэлд суурилсан газар дээрх шалгалтыг хийснээс гадна 19 сэдэвчилсэн хяналт шалгалт, Санхүүгийн зохицуулах хороотой хамтран нэгдсэн хяналт шалгалтыг явуулж, холбогдох арга хэмжээг авч ажилласан.

Хүснэгт 4.1. МУТС-тэй тэмцэх чиглэлээр хийсэн хяналт шалгалтын үйл ажиллагаа

Үзүүлэлт	2016	2017	2018	2019
Банканд хийсэн хяналт шалгалт	13	2	14	24
Банкнаас бусад МҮЭ-д хийсэн хяналт шалгалт	419	139	1025	269
Банк болон банкнаас бусад МҮЭ-д авсан хариуцлагын арга хэмжээ	14	29	4	31
Банк болон банкнаас бусад МҮЭ-д өгсөн хугацаат үүрэг даалгавар	393	367	272	245

Эх сурвалж: Монголбанк, СМА.

Монголбанк нь “Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль”-ийн дагуу банк, банк бус санхүүгийн байгууллага, хадгаламж зээлийн хоршоо, үнэт цаасны зах зээлд оролцогч мэргэжлийн байгууллага, даатгагч болон даатгалын мэргэжлийн оролцогч байгууллага зэрэг МҮЭ-ээс 20 сая төгрөгөөс дээш дүнтэй Бэлэн мөнгөний гүйлгээний тайлан, Гадаад төлбөр тооцооны гүйлгээний тайлан, Сэжигтэй гүйлгээний тайлан (СГТ) болон Гаалийн ерөнхий газраас авсан хилээр бэлэн мөнгө нэвтрүүлсэн тухай гаалийн мэдүүлгийн тайланг хүлээн авч ажиллав (Хүснэгт 4.2).

Хүснэгт 4.2. СМА-нд МҮЭ-ээс ирүүлсэн тайлангийн тоо

Үзүүлэлт	2016	2017	2018	2019
Сэжигтэй гүйлгээний тайлан	282	203	1,596	2,385
Бэлэн мөнгөний гүйлгээний тайлан	838,110	572,181	669,910	562,926
Гадаад төлбөр тооцооны гүйлгээний тайлан	90,560	98,549	126,944	131,715
Гаалийн мэдүүлгийн тайлан	1,488	1,533	1,413	11,870

Эх сурвалж: Монголбанк, СМА.

2019 онд нийт 2385 сэжигтэй гүйлгээний тайлан хүлээн авсан нь 2018 онтой харьцуулахад 49 хувиар өссөн байна. Харин гадаад төлбөр тооцооны гүйлгээний тайлангийн тоо 4 хувиар, гаалийн мэдүүлгийн тайлан 8 дахин өссөн үзүүлэлттэй байна. СМА нь МҮЭ-ээс ирүүлсэн СГТ-д дүн шинжилгээ хийх, мөнгө угаах буюу терроризмыг санхүүжүүлэх үндэслэлтэй байх тохиолдолд хууль сахиулах байгууллага (ХСБ)-д шилжүүлж шалгуулах үндсэн чиг үүргийнхээ хүрээнд дотоодын хууль сахиулах байгууллагуудтай мэдээлэл солилцон хамтран ажиллав (Хүснэгт 4.3).

Хүснэгт 4.3. СМА-ны мэдээлэл солилцсон байдал

Үзүүлэлт	2016	2017	2018	2019
Дүн шинжилгээ хийгдсэн болон хийгдэж буй СГТ	245	35	151	84
СМА-наас дотоодын ХСБ-уудад шалгуулахаар шилжүүлсэн мэдээлэл	166	15	181	48
Мэдээлэл авах зорилгоор дотоодын ХСБ-уудаас СМА-нд ирүүлсэн хүсэлт	1,200	1,945	2,510	2,396
ХСБ-уудаас СМА-нд ирүүлсэн хүсэлтийн дагуу явуулсан хариу	1,238	1,834	2,300	2,634

Эх сурвалж: Монголбанк, СМА.

Монгол Улс 2009 онд Эгмонт бүлэгт гишүүнээр элссэн бөгөөд СМА нь Монгол Улсыг төлөөлөн Эгмонт бүлгийн гишүүн 155 орны СМА-тай мэдээлэл солилцон хамтран ажиллах бололцоо бүрдсэн. Энэ хүрээнд 2019 онд СМА-нд 11 улсаас 133 этгээдэд холбогдох мэдээлэл хүссэн хүсэлт ирүүлснээс өмнөх оны хүсэлтийг оролцуулан нийт 144 хүсэлтэд хариулсан бол СМА-наас 19 улсын СМА-нд нийт 238 этгээдэд холбогдох мэдээлэл хүссэн хүсэлт явуулж, 144 этгээдэд холбогдох мэдээлэл, хариуг хүлээн авлаа (Хүснэгт 4.4).

Хүснэгт 4.4. Эгмонт сүлжээгээр мэдээлэл солилцсон байдал

Үзүүлэлт (Этгээдийн тоогоор)	2016	2017	2018	2019
СМА-наас гадаадын СМА болон ижил төстэй чиг үүрэг бүхий байгууллагуудад явуулсан хүсэлтийн тоо	163	393	231	238
Гадаадын СМА болон ижил төстэй чиг үүрэг бүхий байгууллагуудад явуулсан хүсэлтийн дагуу ирүүлсэн хариуны тоо	175	316	193	202
Гадаадын СМА болон ижил төстэй чиг үүрэг бүхий байгууллагуудаас мэдээлэл авах чиглэлээр СМА-нд ирүүлсэн хүсэлтийн тоо	47	167	126	133
Гадаадын ижил төстэй чиг үүрэг бүхий байгууллагуудаас мэдээлэл авах чиглэлээр СМА-нд ирүүлсэн хүсэлтийн дагуу явуулсан хариуны тоо	46	151	126	144

Эх сурвалж: Монголбанк, СМА.

СМА-аас хууль тогтоомж, журам заавруудад орсон нэмэлт, өөрчлөлтийг танилцуулах, мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх олон улсын стандартыг сурталчлах, олон улсын туршлагыг нэвтрүүлэх, холбогдох байгууллагуудын ажлын уялдаа холбоог сайжруулах чиглэлээр олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр ярилцлага өгч, сургалт семинарыг тогтмол зохион байгуулж ажилласан болно. Тухайлбал, 2019 онд нийт 28 сургалт, семинарыг зохион байгуулж, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Санхүүгийн зохицуулах хороо, Гаалийн ерөнхий газар, Тагнуулын ерөнхий газар, Цагдаагийн ерөнхий газар зэрэг холбогдох төрийн байгууллагууд болон хувийн хэвшил, мэргэжлийн холбоодын 1,525 гаруй төлөөллийг хамруулав.

4.5 ДОТООД АУДИТЫН ГАЗАР

Дотоод аудитын газар нь Монголбанкны бүтцийн нэгжүүдийн үйл ажиллагаанд газар дээрх аудит, шалгалт хийх, зайны болон дараалсан хяналт тавьж, удирдлагыг мэдээллээр хангах, аудит, хяналт шалгалтын үр дүнгээр шийдвэр гаргуулж, биелэлтийг хангаж ажиллах замаар байгууллагын зорилго, зорилтыг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, үйл ажиллагааны эрсдэлийг бууруулах үндсэн чиг үүргийг хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

Аудит хийх хугацаа, давтамжийг “Үйл ажиллагааны эрсдэлээс хамгаалах 3 шатны зарчим”-д тулгуурлан тогтоож, аудитын төлөвлөгөө, удирдамжид тусган ажиллаж байна.

Тайлант хугацаанд Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн баталсан аудитын төлөвлөгөө, удирдамжийн дагуу 19 нэгжийн үйл ажиллагаанд иж бүрэн, 11 нэгжийн үйл ажиллагаанд хэсэгчилсэн аудит хийж, үр дүнг удирдлагад танилцуулан Захирлуудын зөвлөлөөр хэлэлцүүлж, цаашид авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний саналыг боловсруулан батлуулж, биелэлтэд хяналт тавьж ажиллалаа.

Түүнчлэн, Монголбанкны тодорхой үйл ажиллагааны чиглэлээр 5 удаа төлөвлөгөөт бус шалгалт хийж, үр дүнг Монголбанкны Ерөнхийлөгчид танилцуулж, авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний саналыг боловсруулан батлуулж, биелэлтэд хяналт тавьж ажиллаж байна.

“Монголбанкны Дотоод аудитын газрын мэдээллийн нэгдсэн сангийн журам”, “Дотоод аудитын чиг үүргийг хэрэгжүүлэгч нэгжийн ажилтны аудит, шалгалт хийх гарын авлага”, “Монголбанкны дотоод аудит, гүйцэтгэлийн хяналт шалгалтын үйл ажиллаганы ерөнхий заавар”-ыг Дотоод аудитын олон улсын стандартад нийцүүлэн шинэчлэн батлуулж, мөрдөн ажиллаж байна.

Монголбанкны санхүүгийн тайланд хөндлөнгийн аудитын дүгнэлтээр өгсөн зөвлөмжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих, Хяналтын зөвлөлийн тогтоолоор өгсөн үүрэг даалгаврын биелэлтийг холбогдох нэгжүүдээс гаргуулж, удирдлагад танилцуулж, хүргүүлэх ажлыг зохион байгуулж байна.

Тайлант хугацаанд Дотоод аудитын газрын үйл ажиллагаанд эрсдэлд суурилсан аудит хийх аргачлалыг нэвтрүүлэх зорилгоор Дэлхийн банкнаас Монгол Улсад хэрэгжүүлж буй “Төсөв, санхүүгийн тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх төсөл”-д хамрагдаж, зөвлөх үйлчилгээ авч ажиллалаа. Дотоод аудитын газрын үйл ажиллагаанд олон улсын зөвлөхийн хийсэн хөндлөнгийн чанарын үнэлгээнд үндэслэн цаашид хэрэгжүүлэх Дунд хугацааны үйл ажиллагааны стратеги төлөвлөгөө буюу Чанарын баталгаажуулалт ба сайжруулалтын хөтөлбөр (QAIP)-ийн төслийг хамтран боловсруулсан болно. Төслийн хүрээнд Дотоод аудитын газрын ажилтнууд эрсдэлд суурилсан аудитын төлөвлөгөө, дотоод аудитын дата ашиглаж анализ хийх арга, мэдээллийн технологийн аудит гэх зэрэг сэдвээр сургалтад хамрагдсан. Цаашид, Монголбанкны дотоод аудитын үйл ажиллагааг олон улсын стандартад нийцүүлэн сайжруулах чиглэлээр Дэлхийн банкны зөвлөхтэй хамтран ажиллахаар төлөвлөж байна.

4.6 ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА

Монголбанк гадаад валютын улсын нөөцийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх, мөнгөний бодлогын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх, Монголбанкнаас банкуудад зээл, санхүүжилт олгоход учирч болзошгүй санхүүгийн эрсдэлээс сэргийлэх, эрсдэлийг тодорхойлон тогтоож, хянаж удирдах зорилгоор гадаад валютын нөөцийн дунд болон богино хугацаанд хэрэгжүүлэх хөрөнгө оруулалтын бүтэц, бенчмарк, лимитийг баталж, хэрэгжүүлэх, гүйцэтгэлд нь хяналт тавих, тайлагнах, Монголбанкнаас банкуудад олгох зээл, санхүүжилтийн барьцаа хөрөнгийн шалгуурыг тодорхойлох, хөрөнгийн жагсаалтыг боловсруулах, гүйцэтгэлд хяналт тавих зэрэг чиг үүргийг хэрэгжүүлэн ажиллав. Түүнчлэн үйл ажиллагааны эрсдэлийн удирдлагын хүрээнд Монголбанкинд учирч болзошгүй эрсдэлийг тодорхойлж үнэлэх, хяналт тавих, тайлагнах чиг үүргийг хэрэгжүүлж, үүсэх эрсдэлийг хамгийн бага түвшинд байлгахад удирдан ажиллалаа.

Санхүүгийн эрсдэлийн удирдлага

Зээлийн эрсдэл

Зээлийн эрсдэлийн удирдлагын хүрээнд гадаад валютын улсын нөөцийг хөрөнгө оруулалтын төрлөөр, харилцагч банк, санхүүгийн байгууллагаар, зээлжих зэрэглэл болон улс орноор тус тус лимит тогтоон гадаадын төв банк, засгийн газрын баталгаатай байгууллага, олон улсын санхүүгийн байгууллага, өндөр зэрэглэлтэй банк, санхүүгийн байгууллагуудад тархаан байршуулаа. Түүнчлэн зээлийн эрсдэлийг хязгаарлах зорилгоор банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулах хадгаламжийн дээд хэмжээг багцын оновчлолын аргаар тодорхойлон стратегийн хөрөнгө оруулалтын бүтцийг баталж, хэрэгжилтэнд нь хяналт тавин ажиллалаа.

Тайлант хугацаанд зээлийн эрсдэлийн удирдлагыг сайжруулах ажлын хүрээнд гадаадын харилцагч банк, санхүүгийн байгууллагад олгох лимитийг тогтооход бусад төв банк, олон улсын санхүүгийн байгууллагын туршлагыг судалж, зээлийн эрсдэлийн лимитийг тогтоох аргачлалыг шинээр нэвтрүүлж, цаашид уг аргачлалыг сайжруулах ажлыг үргэлжлүүлэн хийхээр төлөвлөөд байна. Мөн гадаадын харилцагч банк, санхүүгийн байгууллагуудыг үнэлэх, шинжилгээ хийх аргачлалыг судалж, нэвтрүүлэх ажлыг эхлүүллээ.

Тайлант онд санхүүгийн тайлагналын олон улсын 9 дүгээр стандартын зарчимд нийцүүлэн санхүүгийн хөрөнгийн хүлээж болзошгүй алдагдлыг урьдчилан тооцоолох аргачлалыг сайжруулан “Санхүүгийн хөрөнгийн эрсдэлийн үнэлгээний заавар”-ыг шинэчлэн батлав. Энэхүү аргачлалыг Монголбанк үйл ажиллагаандаа мөрдсөнөөр тухайн санхүүгийн хөрөнгөөс хүлээж болзошгүй алдагдлыг урьдчилан тооцоолж, түүнд тохирсон эрсдэлийн нөөц санг байгуулж, бодит эрсдэл учирсан тохиолдолд эрсдэлийг зохистой удирдах боломжийг бий болгох чухал ач холбогдолтой юм.

Мөн банк хоорондын валютын арилжааны системд оролцогчдын арилжааны өдрийн лимитийг тухай бүр тооцож тогтоох, валютын арилжааны системд ажиллах үндсэн дилерийг улирал тутам сонгох, хэрэгжилтэд нь хяналт тавих ажлыг гүйцэтгэлээ.

Зах зээлийн эрсдэл

Гадаад валютын нөөцийн удирдлагын хүрээнд Монголбанкны төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийн талаар баримтлах бодлого, Засгийн газрын гадаад зээлийн төлбөр, импортын бүтэц, банкуудын гадаад гүйлгээний гадагшлах урсгал болон дотоодын валютын захын бүтцэд үндэслэн ханшийн эрсдэлийг хамгийн бага байлгахад шаардлагатай валютын төрөл, хэмжээг тодорхойлж, стратегийн хөрөнгө оруулалтын бүтцийг тодорхойлон, үүний дагуу нөөцийн удирдлагын хэрэгжүүлэн, гүйцэтгэлд нь хяналт тавьж ажиллав. Үүний зэрэгцээ зах зээл дэх хүүний өөрчлөлтөөс шалтгаалж хөрөнгө оруулалтын хэрэгслүүдийн үнэ цэнэ буурах эрсдэлийг хамгийн бага байлгах үүднээс үргэлжлэх хугацаа болон түүний хазайлтын оновчтой хэмжээг тогтоох замаар хүүний хэлбэлзлээс үүсэх эрсдэлийг удирдан ажиллалаа.

Тайлант хугацаанд дотоод актив чанаргүйдэх эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээний хүрээнд Монголбанкны худалдан авсан өрийн бичгийн зээлийн эрсдэлийг хямдруулалтын хүүнд тусган бодит үнэ цэнийн тооцооллыг гүйцэтгэж, үүсч болзошгүй зах зээлийн эрсдэлийг тухай бүр тайлан тэнцэлд тусгалаа. Үүний зэрэгцээ гадаад валютын ханшийн эрсдэлээс хамгаалах, гадаад валютын урсгалыг нэмэгдүүлэх, зээлийн хүү, гадаад валютын зээлийн өсөлтийг бууруулах зорилгоор банкуудтай байгуулсан урт хугацаат своп хэлцлийн үнэлгээг долоо хоног тутам гүйцэтгэж, эрсдэлийн үнэлгээг тухай бүр санхүүгийн тайлан тэнцэлд тусгаж байна.

Түүнчлэн Монголбанкны санхүүгийн хөрөнгийн хүлээж болзошгүй алдагдлыг тооцох загвар, аргачлал, санхүүгийн хөрөнгийн дахин үнэлгээг хийх аргачлалыг улам бүр сайжруулах үүднээс судалгааны ажлуудыг тасралтгүй хийж, үр дүнг тооцоололд тусган ажиллалаа.

Хөрвөх чадварын эрсдэл

Гадаад валютын нөөцийн удирдлагын хүрээнд хөрвөх чадварыг хангах зорилгоор нөөцийн багцыг богино хугацаат болон хөрөнгө оруулалтын багцад хуваан удирдав. Орчин үеийн багцын онолын арга зүйг ашиглан богино хугацаат хөрвөх чадвартай багцын оновчтой хувь хэмжээг засгийн газрын гадаад зээлийн төлбөр, импортын төлбөр тооцооны хэрэгцээ, банкуудын гадаад гүйлгээний гадагшлах урсгал зэргийг харгалзан тодорхойлсон. Түүнчлэн төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг хангах зорилгоор нөөцийг харилцах, богино хугацаат хадгаламж, гадаадын засгийн газрын богино хугацаат үнэт цаас зэрэг хөрвөх чадвар өндөртэй хэрэгслүүдэд байршуулж, богино хугацаат багцын үргэлжлэх хугацааны хазайлтыг тогтоон, сар бүр бенчмарк индексийн үргэлжлэх хугацаатай дахин тэнцвэржүүлж /rebalancing/ байна.

Гадаад валютын улсын нөөцийн удирдлагын хяналт, тайлагнал

Гадаад валютын улсын нөөцийн хөрөнгө оруулалтын хэрэгслийн зах зээлийн үнэлгээ, эрсдэл болон үр өгөөжийн тооцооллыг өдөр тутам гүйцэтгэж, тогтоосон бүтэц, лимитийн гүйцэтгэлийг тооцон, хяналт тавьж ажиллав. Түүнчлэн гадаадын харилцагч банк санхүүгийн байгууллагуудын санхүүгийн үзүүлэлт, зээлжих зэрэглэлийн мэдээллийг улирал тутам шинэчлэн, зээлийн эрсдэлийн шинжилгээг хийж, шийдвэр гаргалтанд ашиглалаа.

Үйл ажиллагааны эрсдэлийн удирдлага

Монголбанк үйл ажиллагааны эрсдэлийн удирдлагыг сайжруулах зорилгоор олон улсын төв банкуудын тэргүүн туршлага, жишгийн дагуу эрсдэлийг үнэлж, тодорхойлох арга хэрэгслүүдийг амжилттайгаар нэвтрүүлэн хэрэгжүүлж, эрсдэлийн засаглалын тогтолцоог бэхжүүлэн ажиллаж байна.

Үйл ажиллагааны эрсдэлийн удирдлагад хамгийн түгээмэл ашиглагддаг үнэлгээний хэрэгсэл болох “өөрийн үнэлгээ” (Risk Control and Self-Assessment)-г гурав дахь жилдээ цахим хэлбэрээр бүх ажиллагсдаар хийлгэж, үр дүнг нэгтгэн, өндөр эрсдэлтэй үнэлэгдсэн эрсдэлийг бууруулах чиглэлээр холбогдох арга хэмжээг авч ажиллалаа. Мөн үйл ажиллагааны эрсдэлийн гол үзүүлэлтүүдийн жагсаалтыг шинэчлэн баталж, эдгээр үзүүлэлтүүдийн гүйцэтгэлийг гарган нэгтгэж, тухай бүр хяналт тавьж, тайлагнан ажиллав. Энэ нь үйл ажиллагааны эрсдэлийг бодит хэмжүүрээр хэмжиж, эрсдэл үүсгэж буй хүчин зүйлийн гол шалтгааныг олж тодорхойлон тохирсон арга хэмжээ авахад чухал хувь нэмэр оруулж байна.

Тайлант онд үйл ажиллагааны эрсдэлтэй тохиолдлуудын бүртгэл, үйл ажиллагааны эрсдэлийн гол үзүүлэлтийн гүйцэтгэлийг тайлагнах “Үйл ажиллагааны эрсдэлийн програм”-ыг ашиглалтанд оруулав. Ингэснээр үйл ажиллагааны эрсдэлийн гүйцэтгэлийг тайлагнах үйл ажиллагаа хялбар, илүү боловсронгуй болж, үйл ажиллагааны эрсдэлийн мэдээлэл нь Монголбанкны мэдээллийн санд хадгалагдаж, мэдээллийг боловсруулах, ашиглах илүү боломжтой боллоо.

Тайлант хугацаанд Төв банкны үнэт цаасны арилжаа болон гадаад валютын дуудлага худалдааны үйл ажиллагаанд эрсдэлийн үнэлгээний зураглал хийх аргачлалыг ашиглан эрсдэлийн үнэлгээг хийсэн бөгөөд уг зураглалын дагуу үйл ажиллагаатай холбоотой эрсдэлийг тодорхойлон бууруулах чиглэлээр холбогдох арга хэмжээг авч ажилласан.

Монголбанкны бүх нэгжүүдэд үйл ажиллагааны эрсдэл хариуцсан ажилтан ажиллаж, тусгай сургалтад хамрагдан, хурал уулзалтыг тогтмол зохион байгуулж эхэллээ. Энэ нь нэг талаар нийт байгууллагын хэмжээнд эрсдэлийн удирдлагын талаарх мэдлэг, мэдээллийг түгээж, нөгөө талаар нэгж тус бүр хоорондоо нягт уялдаа, холбоотой хамтран ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлж байна.

4.7. БЭЛЭН МӨНГӨНИЙ ЭРЭЛТ, НИЙЛҮҮЛЭЛТ

Бэлэн мөнгөний эрэлт өмнөх жилүүдтэй харьцуулахад мөнгөн дүнгээр бага зэрэг буурах хандлагатай, харин тоо ширхэгийн хувьд аажим өссөн хандлага тайлант онд ажиглагдлаа.

2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар гүйлгээнд байгаа бэлэн мөнгө 471.96 сая ширхэг, 897.38 тэрбум төгрөг байв.

Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгөний хэмжээг 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн үлдэгдэлтэй харьцуулвал тоо ширхэгийн хувьд 18.93 сая ширхэгээр буюу 4.2 хувиар өсч, мөнгөн дүнгээр 71.2 тэрбум төгрөгөөр буюу 7.4 хувиар буурсан байна.

Хүснэгт 4.5. Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгөний үзүүлэлт, мөнгөн дүнгээр

№	Мөнгөн тэмдэгт	Гүйлгээнд байгаа бэлэн мөнгө оны эцсийн байдлаар (сая төгрөг)							
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1	1	26	29	30	30	31	32	32	33
2	5	12	131	133	136	140	143	146	149
3	10	527	571	623	680	744	830	900	970
4	20	736	880	966	1,010	1,086	1,343	1,488	1,622
5	50	1,676	1,843	2,016	1,982	2,242	2,725	3,134	3,300
6	100	3,375	3,745	3,963	4,039	4,526	5,480	6,138	6,596
7	200	68	34	34	35	36	36	36	37
8	500	5,200	5,661	5,978	5,702	6,390	7,057	7,772	8,312
9	1000	13,727	14,263	14,756	16,278	17,962	18,570	19,724	20,291
10	5000	64,394	53,975	50,003	43,420	54,091	62,875	68,902	67,545
11	10000	234,702	207,230	187,416	148,941	165,678	189,379	213,472	185,444
12	20000	501,525	553,908	544,274	484,264	570,665	617,887	646,835	603,081
Нийт		825,969	842,269	810,192	706,517	823,591	906,358	968,580	897,380

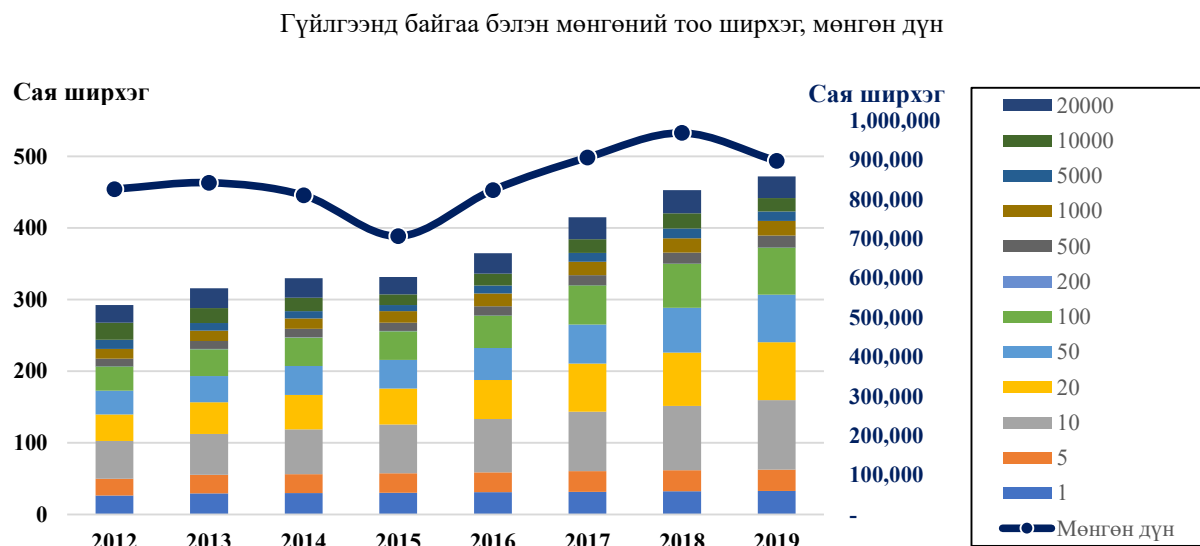
Хүснэгт 4.6. Гүйлгээнд байгаа бэлэн мөнгөний үзүүлэлт, тоо ширхэгээр

№	Мөнгөн тэмдэгт	Гүйлгээнд байгаа бэлэн мөнгө оны эцсийн байдлаар (сая ширхэг)							
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1	1	26.4	29.26	29.72	30.30	31.01	31.71	32.32	32.80
2	5	23.5	26.24	26.70	27.24	27.97	28.68	29.29	29.75
3	10	52.7	57.06	62.31	67.96	74.43	83.05	90.04	97.01
4	20	36.8	44.00	48.28	50.50	54.28	67.17	74.40	81.12
5	50	33.5	36.86	40.32	39.64	44.85	54.49	62.68	66.01
6	100	33.8	37.45	39.64	40.39	45.27	54.80	61.38	65.96
	200	0.3	0.17	0.17	0.18	0.18	0.18	0.18	0.18
7	500	10.4	11.32	11.96	11.40	12.78	14.11	15.54	16.62
8	1000	13.7	14.26	14.76	16.28	17.96	18.57	19.72	20.29
9	5000	12.9	10.79	10.00	8.68	10.82	12.58	13.78	13.51
10	10000	23.5	20.72	18.74	14.89	16.57	18.94	21.35	18.54
11	20000	25.1	27.70	27.21	24.21	28.53	30.89	32.34	30.15
Нийт		292.6	315.8	329.8	331.7	364.7	415.2	453.02	471.96

Мөнгөн дүнгийн хэмжээгээрээ буурсан үзүүлэлттэй гарсан гүйлгээн дэх бэлэн мөнгийг нийт мөнгөний нийлүүлэлт болон М1 мөнгөний өөрчлөлттэй харьцуулж үзэхэд уг 2 хувьсагчийн жилийн өсөлт аажмаар буурсан хандлагыг дагасан байна.

Харин гүйлгээнд эргэлдэж байгаа бэлэн мөнгөний тоо ширхэг өссөн нь жижиг дүнтэй мөнгөн тэмдэгтүүд гүйлгээнээс буцаан татагдалгүй банкнаас гадуур иргэдийн гарт үлдэж байгаатай холбоотой юм.

Зураг 4.1. Мөнгөн дэвсгэртүүдийн бүтцийн тоо ширхэг, мөнгөн дүнгийн өөрчлөлт:

Гүйлгээнд эргэлдэж байгаа бэлэн мөнгөний сүүлийн 8 жилийн ерөнхий хандлагаас харахад тоо ширхгийн хувьд тогтмол өсөлттэй явж ирсэн бол мөнгөн дүнгээрээ 2014-2015 онд буурч, 2016-2018 онд эргэн өссөн байгаа нь эдийн засгийн мөчлөгийг дагадагийн илрэл юм.

Түүнчлэн бэлэн мөнгөний энэ хөдөлгөөнөөс харахад хэдийгээр бэлэн бус төлбөр тооцооны төрөл бүрийн шинэ хэрэгслүүд, шинэ технологи нэвтэрч иргэдийн өдөр тутмын тооцоонд ашиглагдаж буй боловч бэлнээр хийх төлбөрийг эрс бууруулах хэмжээнд хүрч чадахгүй байна гэсэн үг юм.

Монголбанк сүүлийн 3 жилд төгрөгийг хуурамчаар үйлдэх явдлыг багасгах, зогсоох зорилгоор мөнгөн тэмдэгтийн хамгаалалтын элементүүдийг сүүлийн үеийн шинэ дэвшилтэт технологиор солих, сайжруулах зорилт тавин ажиллаж буй бөгөөд энэ зорилтынхоо хүрээнд 2019 онд нөөцийг нь шинээр дахин бүрдүүлэх шаардлагатай болсон 50 төгрөг, 20000 төгрөгийн дэвсгэртийг шинэчлэн гүйлгээнд гаргалаа. Тухайлбал, иргэдэд зориулж энгийн нүдээр шууд хараад хуурамчаар үйлдсэн тэмдэгтээс төвөггүй ялгаж таних боломжтой хамгаалалтын элементүүд болох 3-н хэмжээст, микро оптик хөдөлгөөнт гадаргуутай тууз, мөн 3-н хэмжээст өнгө нь хувирагч элемент, харааны бэрхшээлтэй иргэдэд зориулсан товгор таних тэмдэг зэргийг дурдаж болно. Энэхүү шинэчлэгдсэн 2 дэвсгэрт нь түүхэн болон үндэсний уламжлалт хэв маягийг хамгийн сүүлийн үеийн технологитой төгс хослуулсан хамгаалалтын цоо шинэ элемент агуулсанаараа онцлог болсон. Эдгээр хамгаалалтын шинэ таних тэмдгүүдийг оруулж өгсөнөөр монгол төгрөг хуурамчаар үйлдэгдэхээс найдвартай хамгаалагдаж, иргэд олон нийт жинхэнэ мөнгөн дэвсгэртийг хялбархан таних боломжтой болсон.

Монгол улсын 21 аймаг дахь Монголбанкны хэлтэс, салбарт шаардлагатай бэлэн мөнгөний нөөцийг бүрдүүлэхэд зориулан 11 аймагт 106.2 тэрбум төгрөгийн зузаатгалыг тайлант онд хийлээ.

4.8 МЭДЭЭЛЛИЙН ТЕХНОЛОГИ

Монголбанкны Мэдээллийн технологийн газар нь 2019 онд банк хоорондын төлбөр тооцооны систем, банк хоорондын валют арилжааны цахим талбар, зээлийн мэдээллийн сан болон байгууллагын дотоод үйл ажиллагаанд ашиглаж буй цахим мэдээллийн системүүдийн аюулгүй, найдвартай, тасралтгүй ажиллагааг хангаж ажиллалаа.

Мөн одоо ашиглагдаж байгаа системүүдийг сайжруулах, боловсронгуй болгохын зэрэгцээ шинэ техник, технологийг үйл ажиллагаандаа нэвтрүүлэн дараах ажлуудыг хийж гүйцэтгэсэн байна. Тухайлбал:

- Банк хоорондын валютын дуудлага худалдааны системийг шинэчлэн хөгжүүлж, валют арилжааны цахим талбарт нэгтгэх. Ингэснээр дуудлага худалдааг ялгаатай болон ижил ханшаар хуваарилалт хийх, шинээр хувь тэнцүүлэн хуваарилах боломжтой болсон.
- Монголбанкны үйл ажиллагааны эрсдэлийг бууруулах үүднээс Эрсдэлийн удирдлагын мэдээллийн сангийн програм хангамжийг шинээр боловсруулж, ашиглалтанд оруулсан.
- Банк хоорондын бага дүнтэй гүйлгээний системийн шинэ хувилбарыг нэвтрүүлэх ажлын хүрээнд Монголбанкны гүйлгээ дамжуулах програмыг шинэчилсэн.
- Зээлийн мэдээллийн санд алдаатай мэдээлэл нийлүүлэхээс сэргийлж, иргэн болон байгууллагын регистрийн дугаарыг УБЕГ-ын мэдээллийн сантай автоматаар тулгаж шалгадаг болгосон.
- Монголбанкнаас эрхлэн гаргадаг дурсгалын зоосыг Монгол улсын аль ч арилжааны банкны карт ашиглан онлайнгаар худалдан авах боломжтой болгосон.
- Монголбанкны дотоод ажлын төлөвлөгөө, гүйцэтгэл, үнэлэлтийн системийн шинэ хувилбарыг нэвтрүүлсэн.
- Монголбанкны нөөц төвд өгөгдлийн сангийн нөөц хувилбарыг бий болгон, үндсэн төв ажиллахгүй тохиолдолд нөөц төвөөс хэвийн үйл ажиллагааг үргэлжлүүлэн ажиллах боломжтой болсон.
- Монголбанкны байр хоорондын дотоод сүлжээний хурдыг 10Gbps хүртэл нэмэгдүүлсэн.

Түүнчлэн мэдээллийн технологийн тасралтгүй үйл ажиллагааг хангах, мэдээллийн аюулгүй байдлыг дээшлүүлэх, вирусын болон аливаа халдлагаас урьдчилан сэргийлэх, тэдгээрээс хамгаалах, хариу арга хэмжээ авахад чиглэсэн үйл ажиллагааг улам сайжруулахад чиглэсэн арга хэмжээнүүд авч ажиллалаа.

4.9 МОНГОЛБАНКНААС 2019 ОНД ГАРГАСАН ЭРХ ЗҮЙН АКТ, ШИЙДВЭРИЙН ХУРААНГУЙ

Д/д	Эрх зүйн акт, шийдвэр	Огноо	Дугаар	Агуулга
Банкны үйл ажиллагаанд хяналт тавих чиглэлээр				
	Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны журам батлах тухай	2019.01.21	A-26	Мэдээлэх үүрэгтэй этгээдийн мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх, түүнээс урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх мэдээлэлтэй холбоотой үйл ажиллагаа, үүргийг нарийвчлан тодорхойлох
	Банкны чанаргүй активыг бууруулах удирдлага, тогтолцоо, тайлагнах үлгэрчилсэн журам	2019.01.23	A-32	Банкны удирдлагаас чанаргүй активаа бууруулах, төлүүлэх ажиллагааг төлөвлөх, удирдах, хэрэгжүүлэх, хянах болон тайлагнах тогтолцоог банк өөрийн үйл ажиллагааны цар хүрээ, онцлогт нийцүүлэн бүрдүүлэх шаардлага, чиглэлийг тогтоох
	Банкны үйл ажиллагаанд тавих хязгаарлалтыг тооцох, хангах, тайлагнах, хяналт тавих журам	2019.02.12	A-36	Банкны тухай хуулийн 17 дугаар зүйлд заасан хязгаарлалтыг тооцох, хангах, тайлагнах, хяналт тавих харилцааг зохицуулах, харилцан хамаарал бүхий этгээд, банкнаас томоохон харилцагч, холбогдох этгээдтэй харилцахад баримтлах зарчмыг тодорхойлох
	Дахин хөрөнгөжүүлсэн банкнаас гаргах хувьцаанд хөрвөх хоёрдогч өглөг, давуу эрхийн хувьцааны нөхцөлийн журам	2019.02.20	A-53/30	Дахин хөрөнгөжүүлэх банкны энгийн хувьцаанд хөрвөх хоёрдогч өглөг, энгийн хувьцаанд хөрвөх давуу эрхийн хувьцааг гаргах, хөрвүүлэх нөхцлийг тодорхойлохтой холбоотой харилцааг зохицуулах
	Монголбанкны зээлийн мэдээллийн албаны дүрэм	2019.02.22	A-55	Монголбанкны Зээлийн мэдээллийн албаны үйл ажиллагааны хүрээ, эрх, үүрэг, Монголбанкны бусад нэгж, зээлийн мэдээллийн үйлчилгээ үзүүлэгч, зээлийн мэдээлэл нийлүүлэгч, хэрэглэгчтэй харилцах зарчим, харууллагын талаарх харилцааг зохицуулах

Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам	2019.02.25	A-57	Банкны тухай хуулийн 16.1.1, 16.1.2-т заасан шаардлагыг банк үйл ажиллагаандаа хэрхэн биелүүлж байгааг тооцох зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг Монголбанкнаас тогтоож, түүний биелэлтэд хяналт тавих
Банк байгуулах тусгай зөвшөөрөл журам	2019.03.22	A-82	Монголбанкнаас Банкны тухай хуулийн 3 дугаар бүлгийг үндэслэн банк байгуулах тусгай зөвшөөрөл олгохыг хүссэн өргөдөл хүлэн авах, банк байгуулах хүсэлт хуулиар тогтоосон шаардлага, нөхцөлийг хангасан эсэхийг судалж хянах, банк байгуулах тусгай зөвшөөрөл олгох, зөвшөөрөл олгохоос татгалзах, тусгай зөвшөөрлийг хүчингүй болгохтой холбогдсон харилцааг зохицуулах
Банкны үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийн журам			Монголбанк Банкны тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.4 дэх хэсгийг үндэслэн банкны үйл ажиллагааны нэмэлт зөвшөөрөл авах хүсэлтийг хүлээн авах, хүсэлтийг хянаж судлах, банкны үйл ажиллагааны нэмэлт зөвшөөрөл олгох, олгосон зөвшөөрлийг хязгаарлах, түдгэлзүүлэх, хүчингүй болгохтой холбогдсон харилцааг зохицуулах
Банкны хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хэмжээ, бүтцэд өөрчлөлт оруулах зөвшөөрлийн журам		A-82	Монголбанк Банкны тухай хуулийн 36 дугаар зүйлийг үндэслэн банкны хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хэмжээ, бүтцэд өөрчлөлт оруулах, шинээр хувьцаа болон хувьцаанд хамаарах үнэт цаас гаргах, аливаа этгээд нөлөө бүхий хувьцаа эзэмшигч болох, нөлөө бүхий хувьцаа эзэмшигчийн хувьцааны хэмжээ, бүтцэд өөрчлөлт оруулах зөвшөөрөл олгох, олгосон зөвшөөрлийг хүчингүй болгохтой холбогдсон харилцааг зохицуулах
Банк байгуулах, банкны үйл ажиллагаа эрхлэх, банкны хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хэмжээ бүтцэд өөрчлөлт оруулах хүсэлт, холбогдох баримт бичгийг хянан шийдвэрлэх заавар			Банк байгуулах, банкны үйл ажиллагаа эрхлэх, банкны хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хэмжээ, бүтцэд өөрчлөлт оруулах хүсэлт, баримтыг хүлээн авах, холбогдох журмын дагуу хянах, шийдвэрлэхэд ашиглах
Төлбөрийн картын журам	2016.04.05	A-92	Төлбөрийн картын Монгол улсын нутаг дэвсгэр дэх үйл ажиллагааг зохицуулах, зөвшөөрөл олгох, хүчингүй болгох, оролцогчийн эрх, үүрэг, хариуцлагыг тодорхойлох, хэрэгжилтэд хяналт тавих
Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам	2019.05.23	A-138	Банкны тухай хуулийн 16.1.1, 16.1.2-т заасан шаардлагыг банк үйл ажиллагаандаа хэрхэн биелүүлж байгааг тооцох зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг Монголбанкнаас тогтоож, түүний биелэлтэд хяналт тавих
Активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журам	2019.06.10	A-155/134	Банк эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, төлбөр тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 27.1-д заасан зээл болон бусад активыг ангилах, Банкны тухай хуулийн 35.5-д заасан актив төлөгдөхөд учирч болзошгүй алдагдлаас хамгаалах сан байгуулах, зарцуулахад тавигдах доод шаардлагыг Монголбанкнаас тогтоох, банкинд мөрдүүлэх үйл ажиллагааг зохицуулах
Автомат клиринг хаус системийн дүрэм	2019.10.07	A-262	Автомат клиринг хаус системээр дамжуулан Монгол улсын нутаг дэвсгэр дээр шилжүүлэг хийх, тус системд оролцох эрхийг олгох, түдгэлзүүлэх, оролцогчийн эрх, үүрэг, хариуцлагыг тодорхойлох, үйл ажиллагааны хэрэгжилтэд хяналт тавих харилцааг зохицуулах
Зээлийн мэдээллийн үйлчилгээ үзүүлэх тусгай зөвшөөрлийн журам	2019.10.23	A-264	Зээлийн мэдээллийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэх, Монголбанкнаас зээлийн мэдээллийн үйлчилгээ үзүүлэх тусгай зөвшөөрөл олгох, олгосон тусгай зөвшөөрлийн хүчингүй болгох, тусгай зөвшөөрөл бүхий хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих харилцааг зохицуулах
Банкны заавал байлгах нөөцийг тогтоох, тооцох, хяналт тавих журам	2019.12.06	A-295	Монголбанкнаас мөнгөний бодлого болон макро зохистой бодлогыг хэрэгжүүлэх, банкны төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг хангах зорилгоор банкны заавал байлгах нөөцийг хуульд заасны дагуу тогтоох, тооцох, хангалтад хяналт тавих

4.10 ЭДИЙН ЗАСГИЙН СУДАЛГАА, СУРГАЛТЫН ХҮРЭЭЛЭН

Судалгааны ажил: ЭЗССХ нь 2019 онд Монгол улсын хөгжлийн, эдийн засгийн болон санхүүгийн бодлогын шийдвэрт дэмжлэг болох чиг үүргийн хүрээнд дараах судалгааны ажлуудыг хийж гүйцэтгэн, судалгааны товхимолд хэвлүүлж цахим хуудсанд байршуулав. Үүнд:

- “Монгол орон сүүлийн 30 жилд: Амжилт сорилт”
- “Дундаж давхаргын өрхийн санхүүгийн байдал 2018”
- “Татварын багц хууль”-ийн төслийн талаарх Монголбанкны байр суурь”
- “Ханшийн шилжих үр нөлөө (Ханшийн дамжих нөлөөлөл)”
- “Эдийн засгийн салбаруудын хөрөнгийн хуваарилалт”
- “Эдийн засгийн өсөлтийг хангах, инфляцийн төлөв байдлыг шинжих асуудал”
- “Хямралын эсрэг бодлого, сургамжууд (Санхүүгийн хямрал)”
- “Улирлын нөлөөллийг хэмжих асуудлууд”
- “Монгол улсын эдийн засгийн гүйцэтгэлийн индекс”
- Эдийн засгийн 2019 оны I улирлын тойм
- “Худалдааны дайны эдийн засагт нөлөөлөх сувгууд: Монгол Улсын кейс”
- “Худалдааны дайны эдийн засгийн үндэслэл ба Монгол Улсын эдийн засаг”
- Төсвийн бодлогын талаарх судалгаа
- Эдийн засгийн 2019 оны II улирлын тойм, эхний хагас жилийн төлөв байдлын эмхтгэл
- “Бүсүүдийн эдийн засаг” – тоо мэдээний тойм
- “Дэлхийн улс орнууд болон монгол улс дахь орлогын тэгш бус байдал”
- “Үнийн өөрчлөлтийн талаарх асуудлууд (Үнийн өөрчлөлтийн орон зайн харилцан хамаарал)”
- “Валютын ханшид нөлөөлөх мөнгөний болон бодит хүчин зүйлс, ЕМР индекс”
- “Эдийн засгийн бүтээмж, түүнийг нэмэгдүүлэх боломж”
- “Монгол улсын өрхийн хэрэглээ, санхүүгийн байдал – 2019”
- “Мөнгөний бодлогын орлогын болон баялгийн ялгаатай байдалд үзүүлэх нөлөө”

Монгол улсын хэмжээнд шаардлагатай, эдийн засгийн бодлогын судалгаагаар төрийн байгууллагуудыг хангаж ажиллах чиг үүргийн хүрээнд дараах ажлыг зохион байгуулав:

- “Эдийн засгийн 2019 оны I улирлын тойм”-ыг цахим хуудсанд байршуулж, Мөнгө, Санхүү, Баялаг сэтгүүлд хэвлүүлсэн ба англи хувилбарыг олон улсын байгууллагууд руу илгээв;
- Мөнгө, санхүү баялаг сэтгүүлд хэвлэгдсэн судалгааны ажлуудыг төрийн байгууллагуудад хүргүүлэв;
- “Эдийн засгийг энгийнээр” сэтгүүлийг хэвлүүлж УИХ-ын гишүүд, Эдийн засгийн байнгын хороо, МУ-ын Ерөнхийлөгчийн тамгын газар, УИХ-ын даргын тамгын газар зэрэг төрийн байгууллагуудад хүргүүлснээс гадна цахим хуудсанд байршуулав.

Сургалт: Санхүүгийн салбарын мэргэжилтнүүд, төрийн албан хаагчид, оюутан сурагчид болон орон нутгийн санхүүгийн хэрэглэгчдэд холбогдох газруудтай хамтран дараах сургалт, арга хэмжээг зохион байгуулав:

- Банкны засаглалыг сайжруулахад арилжааны банкны ТУЗ-ын хараат бус гишүүдийн оролцоог нэмэгдүүлэх зорилгоор ТУЗ-ын хараат бус гишүүдийг хамруулсан семинар, санал солилцох уулзалтыг зохион байгуулав;
- Арилжааны банкны ажилтнуудад мэдээлэл өгөх, санал солилцох зорилго бүхий сургалтуудыг давхардсан тоогоор 300 гаруй арилжааны банкны ажилтнуудын дунд зохион байгуулав.

Сургалтууд нь Монголбанкны комплаенс, санхүүгийн тайлагналын олон улсын стандарт, төлбөрийн систем, мөнгө угаалт болон терроризмын санхүүжилттэй тэмцэх, мөнгөн тэмдэгтийн нууцлал, финтек ба банкуудын харилцаа холбоо, өгөгдлийн засаглал, чанаргүй активын удирдлага, Базелийн хорооны стандарт, санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашиг зэрэг сэдвүүдийн хүрээнд зохион байгуулагдав;

- Хөдөө орон нутгийн санхүүгийн хэрэглэгчдэд банкны үйл ажиллагааны талаар цогц ойлголт олгох, тэдгээрийн мэдлэгийг дээшлүүлэх зорилгоор орон нутаг дахь зорилтот бүлгүүдэд чиглэсэн сургалтыг бүс нутгаар зохион байгуулав;
- Ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдад эдийн засгийн талаар суурь мэдлэг олгох, төв банкны үйл ажиллагааг танилцуулах сургалтыг нийт 600 гаруй сурагчдын дунд зохион байгуулав;
- Монголбанкны шинэ ажилтны чиглүүлэх сургалтыг жилд хоёр удаа, мөн Эрдэнэт Үйлдвэр ТӨҮГ-ын удирдлага, хамт олонд эдийн засгийн төлөв байдал ба валютын ханшийн талаар мэдээлэл өгөх сургалтыг тус тус зохион байгуулав.

Хурал, арга хэмжээ: Төрийн бусад байгууллага яам, тамгын газар, агентлагуудтай нягт хамтран ажиллах орчныг бүрдүүлэх, зөвшөөрөгдсөн судалгааны ажлуудыг илтгэл хэлбэрээр хурал зөвлөгөөнд танилцуулах чиг үүргийн хүрээнд дараах хурал, уулзалтуудыг зохион байгуулав:

- “Хөрөнгө оруулалтын орчин: Тогтвортой байдал” сэдэвт олон улсын бага хурлыг Судалгаа статистикийн газар, Олон улсын санхүүгийн корпораци болон Үндэсний хөгжлийн газартай хамтран зохион байгууллаа;
- Үндэсний тооцооны системийг нэвтрүүлэгч, оролцогч, хэрэглэгчдийг нэг дор цуглуулж, хэрэгжилт, ашиглалт, хэрэглээний талаарх мэдлэг, мэдээллээ солилцох зорилго бүхий “Үндэсний тооцоо - 2019” хурлыг зохион байгуулав;
- “Тинкбанк 2019 - Мөнгө санхүүгийн орчин” хэлэлцүүлэгт “Эдийн засгийн төлөв, инфляцын дүн шинжилгээ” сэдэвт илтгэл, “Үндэсний тооцоо - 2019” хуралд “Эдийн засгийн өсөлтийн шинжилгээ” сэдэвт илтгэл тавьж, “Эдийн засгийн бодлогын чуулган – 2019”, “Гадаад худалдаа, хөрөнгө оруулалтын орчин ба сорилт”, “Төлбөрийн тэнцэл ба гадаад өр”, “Хөрөнгө оруулалтын орчин: Тогтвортой байдал” сэдэвт хурлуудын хэлэлцүүлэгт тус тус оролцов.

МОНГОЛБАНК (ТӨВ БАНК)

АУДИТЛАГДСАН САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАН

2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

АГУУЛГА

БАНКНЫ ТУХАЙ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

ЗАХИРЛУУДЫН ЗӨВЛӨЛИЙН ХАРИУЦЛАГЫН ТАЛААРХ МЭДЭГДЭЛ

ХАРААТ БУС АУДИТОРЫН ДҮГНЭЛТ

АШИГ, АЛДАГДАЛ БА БУСАД ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ОРЛОГЫН ТАЙЛАН

САНХҮҮГИЙН БАЙДЛЫН ТАЙЛАН

ӨМЧИЙН ӨӨРЧЛӨЛТИЙН ТАЙЛАН

МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

МОНГОЛБАНК

БАНКНЫ ТУХАЙ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

ЗАХИРЛУУДЫН ЗӨВЛӨЛИЙН ГИШҮҮД:	Б. Лхагвасүрэн	Ерөнхийлөгч (2019.11.22-нд Дэд ерөнхийлөгчөөс
	дэвшин, томилогдсон)	
	Н.Баяртсайхан	Ерөнхийлөгч (2019.11.22-нд чөлөөлөгдсөн)
	Г.Дөлгөөн Тэргүүн Дэд Ерөнхийлөгч	(2020.05.07-нд томилогдсон)
	О.Эрдэмбилэг	Тэргүүн Дэд Ерөнхийлөгч (2020.05.07-нд чөлөөлөгдсөн)
	Г.Энхтайван	Дэд Ерөнхийлөгч (2020.05.07-нд томилогдсон)
	Д.Ган-Очир	Ерөнхий эдийн засагч
	Б.Гантуяа	Ерөнхийлөгчийн хуулийн зөвлөх
	Б.Баярдаваа	Мөнгөний бодлогын газрын захирал
	А.Энхжин	Нөөцийн удирдлага, санхүүгийн зах зээлийн
	газрын захирал	
	Н.Батсайхан	Хяналт, шалгалтын газрын захирал
	Р.Саранцэцэг	Мөнгөн тэмдэгтийн газрын захирал
	Д.Аюуш	Хууль, эрх зүйн газрын захирал
	Б.Батдаваа	Судалгаа, статистикийн газрын захирал
	Э.Анар	Төлбөр тооцооны газрын захирал
	Т.Амарсайхан	Дотоод аудитын газрын захирал
	Ж.Батхуяг	Тамгын газрын захирал
	Ц.Гарьд	Санхүү бүртгэлийн газрын захирал
	Д.Баянзул	Эрсдэлийн удирдлагын албаны захирал
	Д.Довчинбазар	Мэдээллийн технологийн газрын захирал
АЛБАН ХАЯГ:	Монголбанкны төв байр Бага тойруу-3, 15160 Улаанбаатар-46, Монгол Улс	
АУДИТОРУУД:	Эрнст энд Янг Монголия Аудит ХХК Мэргэшсэн нягтлан бодогчид	

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

МОНГОЛБАНК

ЗАХИРЛУУДЫН ЗӨВЛӨЛИЙН ХАРИУЦЛАГЫН ТАЛААРХ МЭДЭГДЭЛ

Монголбанк (цаашид “Банк”)-ны санхүүгийн тайланг бэлтгэх нь Захирлуудын зөвлөлийн үүрэг мөн.

Бид энэхүү тайлангийн 6-77 дугаар хуудсанд үзүүлсэн санхүүгийн тайлангууд нь 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх Банкны санхүүгийн байдал хийгээд тухайн өдрөөр дуусгавар болсон санхүүгийн жилийн үйл ажиллагааны үр дүн, мөнгөн гүйлгээг Санхүүгийн Тайлагналын Олон Улсын Стандартуудын дагуу үнэн зөв, материаллаг зөрүүгүй илэрхийлсэн болохыг үүгээр мэдэгдэж байна.

Захирлуудын зөвлөл нь Банкны санхүүгийн байдлыг үнэн зөв, үндэслэлтэй толилуулах нягтлан бодох бүртгэлийг хөтлөн явуулах, санхүүгийн тайлангуудыг Тодруулга 2-т толилуулсан шаардлагад нийцэж байгааг хариуцах үүрэгтэй.

Мөн Банкны хөрөнгийг хамгаалах, залилан, бусад зөрчил дутагдлаас урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх арга хэмжээг эрх мэдлийнхээ хүрээнд авч хэрэгжүүлэх нь Захирлуудын зөвлөлийн ерөнхий үүрэг болно.

Захирлуудын зөвлөл нь санхүүгийн тайлангуудыг бэлтгэхдээ нягтлан бодох бүртгэлийн зохистой бодлогыг тууштай баримталж, үндэслэлтэй бөгөөд оновчтой үнэлгээ, тооцооллыг хийж, нягтлан бодох бүртгэлийн холбогдох бүх стандартыг дагаж мөрдсөн гэж үзэж байна.

Захирлуудын зөвлөлийг төлөөлөн гарын үсэг зурсан:

Б. Лхагвасүрэн
Монголбанкны Ерөнхийлөгч

2020 оны 5 дугаар сарын 22

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

Ernst & Young Mongolia Audit LLC
Suite 200, 8 Zovkhis Building
Seoul Street 21
Ulaanbaatar 14251
Mongolia

Tel: +976 11 314032 / +976 11 312005
Fax: +976 11 312042
ey.com

ХАРААТ БУС АУДИТОРЫН ДҮГНЭЛТ

Монголбанкны Захирлуудын зөвлөлд

Хязгаарлалттай дүгнэлт

Бид Монголбанк ("Банк")-ны 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх санхүүгийн байдлын тайлан, тухайн өдрөөр дуусгавар болсон жилийн ашиг алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайлан, өмчийн өөрчлөлтийн тайлан, мөнгөн гүйлгээний тайлан, нягтлан бодох бүртгэлийн гол бодлогуудын товчоо болон бусад тайлбар тодруулгуудаас бүрдсэн санхүүгийн тайлангуудад аудит хийж гүйцэтгэлээ.

Бидний дүгнэлтээр аудиторын тайлангийн Хязгаарлалттай дүгнэлтийн үндэслэл хэсэгт дурдсан асуудлаас үүсч болох үр нөлөөнөөс бусдаар дээрх санхүүгийн тайлангууд нь 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх Банкны санхүүгийн байдал болон тухайн өдрөөр дуусгавар болсон жилийн санхүүгийн үйл ажиллагааны үр дүн, мөнгөн гүйлгээг Санхүүгийн тайлагналын олон улсын стандартууд ("СТОУС")-ын дагуу материаллаг алдаагүй, үнэн зөв толилуулсан байна.

Хязгаарлалттай дүгнэлтийн үндэслэл

Санхүүгийн тайлангийн Тодруулга 23-т толилуулснаар Банкны эрдэнэсийн санд 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 916,278 сая төгрөгийн (2018 онд 837,376 сая төгрөг) дансны үнэтэй зооснууд багтсан. Эдгээр нь 1925 онд тухайн үеийн төв банкнаас анх гүйлгээнд гаргасан мөнгөн зооснууд (шаашид "Зоос") юм.

Эрдэнэсийн сангийн тухай хуулийн дагуу Банк нь эрдэнэсийн санд багтах хөрөнгийг орлогодох эрхтэй ба Банкны дотоод бодлого, журмын дараах шаардлагыг хангасан тохиолдолд Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалаар баталж, эрдэнэсийн сангийн хөрөнгө гэж үзнэ.

- Тухайн үнэт зүйлийн ач холбогдлын зэргээс хамаарч Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дэргэдэх Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн зэрэглэл, үнэлгээ тогтоох мэргэжлийн зөвлөлийн тодорхойлолттой байх,
- Үнэт зүйл нь эрдэнэсийн чулуу болон үнэт металаар хийгдсэн бол итгэмжлэгдэж, хүлээн зөвшөөрөгдсөн лабораторийн сорилтын дүгнэлттэй байх,
- Үнэт зүйлийн түүх, соёлын өндөр ач холбогдолтой болохыг батлах Эрдэнэсийн сангийн мэргэжлийн зөвлөлийн санал, дүгнэлт гэх мэт тухайн чиглэлийн мэргэжилтний тодорхойлолт, судалгааны болон бусад баримтуудтай байх,

Бид дээрх Зооснуудыг Банкны дотоод бодлого, журмын дагуу эрдэнэсийн сангийн хөрөнгө гэж үзсэн хангалттай, зохистой аудитын нотлох баримт олж авах боломжгүй байсан тул уг Зооснууд нь Эрдэнэсийн сангийн хөрөнгөөр бүртгэгдэж, ангилагдах зохих хууль, журмын шалгуурыг хангаж байгаа эсэхийг тодорхойлох боломжгүй байсан. Иймд 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх эрдэнэсийн санд байгаа 916,278 сая төгрөгийн дансны үнэ (2018: 837,376 сая.төг) бүхий Зооснуудыг эрдэнэсийн сангийн хөрөнгө хэмээн зохистой ангилсан эсэх, үүнтэй холбоотойгоор Банкны 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх өөрийн хөрөнгийн эцсийн үлдэгдэл болон 2019 оны 01 дүгээр сарын 01 буюу 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх өөрийн хөрөнгийн эхний үлдэгдэл дэх бусад нөөц санд Зооснуудыг бодит үнэ цэнээр илэрхийлэхэд үүссэн 914,539 сая төгрөг болон 837,376 сая төгрөгийн дахин үнэлгээний нэмэгдлийг тус тус бүртгэх нь зүйтэй байсан эсэхийг тодорхойлох боломжгүй байлаа.

Бид энэхүү аудитын ажлыг Аудитын олон улсын стандарт ("АОУС")-уудын дагуу хийж гүйцэтгэлээ. Уг стандартуудын дагуу хүлээсэн үүрэг хариуцлагуудыг энэхүү тайлангийн "Санхүүгийн тайлангийн аудитад хүлээх аудиторын үүрэг хариуцлага" хэсэгт харуулав. Бид Нягтлан бодогчдын ёс зүйн олон улсын стандартын зөвлөлөөс баталсан Мэргэшсэн нягтлан бодогчдын ёс зүйн дүрэм ("МНБЭЗД") болон Монгол улсад мөрдөгдөж буй санхүүгийн тайлангийн аудиттай холбоотой ёс зүйн шаардлагуудын дагуу Банкнаас хараат бус бөгөөд МНБЭЗД болон тэдгээр шаардлагад заасан бусад ёс зүйн үүрэг хариуцлагаа бүрэн биелүүлсэн болно. Бидний олж авсан аудитын нотолгоо нь бидний гаргасан дүгнэлтэд хангалттай, зохистой үндэслэл болж чадна гэдэгт бид итгэлтэй байна.

Ernst & Young Mongolia Audit LLC
Suite 200, 8 Zovkhis Building
Seoul Street 21
Ulaanbaatar 14251
Mongolia

Tel: +976 11 314032 / +976 11 312005
Fax: +976 11 312042
ey.com

ХАРААТ БУС АУДИТОРЫН ДҮГНЭЛТ (Үргэлжлэл)

Монголбанкны Захирлуудын зөвлөл

Санхүүгийн тайлангуудтай холбоотойгоор удирдлага болон засаглах эрх мэдэл бүхий этгээдүүдийн хүлээх хариуцлага

Санхүүгийн тайлангуудыг СТОУС-ын дагуу бэлтгэх, үнэн зөв толилуулах ба залилан, алдааны улмаас үүсч болох материаллаг дүнг буруу илэрхийлэлгүй санхүүгийн тайлангуудыг бэлтгэх боломжийг бий болгоход шаардлагатай гэж удирдлагын тодорхойлсон дотоод хяналтуудад удирдлага хариуцлага хүлээнэ.

Банкны удирдлага нь санхүүгийн тайланг бэлтгэхдээ Банкны үйл ажиллагааг зогсоох эсвэл татан буулгахаар төлөвлөсөн эсвэл эдгээрээс өөр бодит сонголт байхгүйгээс бусад тохиолдолд санхүүгийн тайлангуудыг гаргахдаа удирдлага нь тасралтгүй байх зарчмын дагуу Банкны үйл ажиллагааг тасралтгүй явуулах чадварыг үнэлэх, боломжтой бол тасралтгүй байх зарчимтай холбоотой асуудлуудыг тодруулах, нягтлан бодох бүртгэлийн тасралтгүй байх суурийг хэрэглэх үүрэгтэй.

Захирлуудын зөвлөл нь Банкны санхүүгийн тайлагналын үйл явцад хяналт тавих үүрэгтэй.

Санхүүгийн тайлангийн аудитад хүлээх аудиторын үүрэг хариуцлага

Залилан эсвэл алдаанаас үүссэн материаллаг буруу тайлагналуудаас санхүүгийн тайлан нь бүхэлдээ ангид эсэх талаарх үндэслэлтэй баталгаа олж авах, дүгнэлт бүхий аудиторын тайлан гаргах нь бидний зорилго юм.

Зохистой баталгаажуулалт гэдэг нь өндөр түвшний баталгаажуулалт боловч АОУС-ын дагуу хийгдсэн аудит нь оршин байгаа материаллаг буруу тайлагналуудыг байнга илрүүлнэ гэсэн баталгаа биш юм. Буруу тайлагналууд нь залилан эсвэл алдаанаас үүсч болох ба хэрэв тэдгээр нь дангаараа эсвэл нийтдээ санхүүгийн тайланд үндэслэн гаргасан хэрэглэгчдийн эдийн засгийн шийдвэрт нөлөөлөх магадлалтай бол материаллагт тооцогдоно.

АОУС-ын дагуу хийх аудитын үед бид мэргэжлийн үнэлэмж, мэргэжлийн үл итгэх зарчмыг баримтлан ажилладаг. Бид мөн:

- Залилан эсвэл алдааны улмаас үүсч болох санхүүгийн тайлангийн материаллаг буруу тайлагналуудын эрсдэлүүдийг таних, үнэлэх, тэдгээр эрсдэлд тохирох аудитын горимуудыг боловсруулах, гүйцэтгэх, өөрсдийн дүгнэлтэд үндэслэл болохуйц хангалттай, зохистой аудитын нотолгоог олж авах. Залилан нь хуйвалдах, бичиг баримт хуурамчаар үйлдэх, санаатайгаар орхигдуулах, буруу мэдэгдэл хийх, дотоод хяналтыг зөрчих зэрэг үйлдлүүдтэй холбоотой байж болох тул залилангаас үүдэн гарсан материаллаг буруу тайлагналыг илрүүлэхгүй байх эрсдэл нь алдаанаас үүдэн гарсан буруу тайлагналыг ирүүлэхгүй байх эрсдэлээс өндөр байдаг.
- Банкны дотоод хяналтын үр нөлөөтэй байдалд дүгнэлт өгөх зорилгоор биш тухайн нөхцөл байдалд тохирохуйц аудитын горим боловсруулахын тулд аудитад хамааралтай дотоод хяналтын талаар ойлголт олж авах.
- Хэрэглэсэн нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогууд нь зохистой эсэх, удирдлагын зүгээс нягтлан бодох бүртгэлийн ойролцоолсон тооцооллууд, тэдгээрт холбогдох тодруулгууд нь үндэслэлтэй эсэхийг үнэлэх.
- Нягтлан бодох бүртгэлийн тасралтгүй байх зарчмыг удирдлага зохистой хэрэглэсэн эсэх, олж авсан аудитын нотолгоонд үндэслэн Банкны үйл ажиллагаагаа тасралтгүй явуулах чадамжид мэдэгдэхүйц эргэлзээ үүсгэж болох үйл явдал эсвэл нөхцөл байдалтай холбоотой материаллаг тодорхой бус байдал байгаа эсэхийг дүгнэх. Хэрэв материаллаг тодорхой бус байдал байна гэж дүгнэвэл, бид аудиторын тайландаа санхүүгийн тайлангийн холбогдох тодруулгыг хийж өгөх эсвэл ийм тодруулга хангалтгүй бол дүгнэлтээ өөрчлөх шаардлагатай болдог. Аудиторын тайлан гарах өдөр хүртэл олж авсан аудитын нотолгоонд үндэслэн бид дүгнэлтээ гаргадаг. Гэхдээ ирээдүйн үйл явдал эсвэл нөхцөл байдал Банкны тасралтгүй байх зарчмыг алдагдуулж болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

ХАРААТ БУС АУДИТОРЫН ДҮГНЭЛТ (Үргэлжлэл)

Монголбанкны Захирлуудын зөвлөлд

Санхүүгийн тайлангийн аудитад хүлээх аудиторын үүрэг хариуцлага (Үргэлжлэл)

- Санхүүгийн тайлангууд (үүнд тодруулгууд багтана)-ын ерөнхий толилуулга, бүтэц, агуулгыг үнэлэх мөн санхүүгийн тайлангууд нь зөв толилуулгын шаардлагыг хангахуйц байдлаар холбогдох ажил гүйлгээ, үйл явдлуудыг илэрхийлсэн эсэхийг үнэлэх.

Бид аудитын ажлын төлөвлөсөн хамрах хүрээ, цаг хугацаа, томоохон хэмжээний дутагдал болон аудитын явцад олж тогтоосон дотоод хяналтын томоохон доголдол зэргийг багтаасан асуудлуудыг Захирлуудын зөвлөлд мэдэгддэг.

Бусад

Банкны 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр дуусгавар болсон жилийн санхүүгийн тайланд өөр аудитор аудит хийж, 2019 оны 3 дугаар сарын 29-ний өдөр тэдгээр санхүүгийн тайланд эрдэнэсийн сантай холбоотой өөрчлөлттэй дүгнэлт өгсөн.

Энэхүү тайланг өөр ямар нэгэн зорилгоор биш, Монгол Улсын Төв банкны тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлд заасны дагуу Захирлуудын зөвлөлийн хүсэлтээр аудитыг гүйцэтгэн Банкны Захирлуудын зөвлөлд зориулан гаргалаа. Бид энэхүү тайлангийн агуулгын хүрээнд аливаа гуравдагч талын өмнө хариуцлага хүлээхгүй болно.

Ernst & Young Mongolia Audit LLC
ЭРНСТ ЭНД ЯНГ МОНГОЛИЯ АУДИТ ХХК
Мэргэшсэн нягтлан бодогчид

Гарын үсэг зурсан

Доржбатын Мандахбаяр
Захирал

Баталсан

Адриан Чу
Партнер

Улаанбаатар хот, Монгол улс
Огноо: 2020 оны 5 дугаар сарын 22

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

МОНГОЛБАНК

2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31-НИЙ ӨДРӨӨР ДУУСГАВАР БОЛСОН ЖИЛИЙН АШИГ, АЛДАГДАЛ БА БУСАД ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ОРЛОГЫН ТАЙЛАН

	Тодруулга	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Хүү, түүнтэй адилтгах орлого	6	724,318	517,004
Хүү, түүнтэй адилтгах зардал	7	(1,182,320)	(921,433)
Цэвэр хүүгийн зардал		(458,002)	(404,429)
Алт, үнэт металын арилжааны болон үнэлгээний цэвэр ашиг	8	499,822	182,883
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн цэвэр алдагдал	9	(227,872)	(33,462)
Гадаад валютын арилжааны болон ханшийн тэгшитгэлийн цэвэр ашиг	10	85,335	136,460
Санхүүгийн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын (алдагдал)/буцаалт	11	(14,521)	75,588
Өрийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалтын арилжааны цэвэр алдагдал	12	(3,833)	(9,641)
Өрийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалтын арилжааны цэвэр ашиг		4,604	6,831
Өрийн бичгийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийн (алдагдал)/ашиг	13	(88,524)	73,621
Үйл ажиллагааны бусад орлого	14	28,847	22,281
Үйл ажиллагааны болон бусад зардал	15	(55,735)	(41,725)
Тайлант жилийн (алдагдал)/ашиг		(229,879)	8,407
Бусад дэлгэрэнгүй орлого:			
<i>Дараагийн тайлант хугацаанд ашиг, алдагдлын тайлан руу дахин ангилагдах бусад дэлгэрэнгүй орлого:</i>			
- Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогоор илэрхийлэгдэх санхүүгийн хөрөнгийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийн ашиг(алдагдал)	34	66,702	(6,587)
- Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогоор илэрхийлэгдэх санхүүгийн хөрөнгийг борлуулах үед ашиг, алдагдлын тайланд шилжүүлсэн	34	3,833	9,641
<i>Дараагийн тайлант хугацаанд ашиг, алдагдлын тайлан руу дахин ангилагдахгүй бусад дэлгэрэнгүй орлого:</i>			
- Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл	34	—	18,436
- Эрдэнэсийн сангийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл	34	137,035	924,729
Тайлант жилийн бусад дэлгэрэнгүй орлого		207,570	946,219
Тайлант жилийн нийт дэлгэрэнгүй (алдагдал)/орлого		(22,309)	954,626

Захирлуудын зөвлөлийг төлөөлж энэхүү тайланг нийтлэхийг хүлээн зөвшөөрөв.

Б. Лхагвасүрэн
Монголбанкны Ерөнхийлөгч

Ц. Гарья
Санхүү бүртгэлийн газрын захирал

Тодруулгууд нь энэхүү санхүүгийн тайлангийн салшгүй нэг хэсэг болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

МОНГОЛБАНК
2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31-НИЙ ӨДРИЙН БАЙДЛААРХ
САНХҮҮГИЙН БАЙДЛЫН ТАЙЛАН

	Тодруулга	2019 сая.төг	2018 сая.төг
ХӨРӨНГӨ			
Бэлэн мөнгө	16	214,244	72,027
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө	17	4,458,508	2,868,239
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	18	442,918	442,293
Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	19	3,873,142	4,677,189
Өмчийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	20	11,734	11,734
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	21	3,254,437	2,463,612
Алт, үнэт металл	22	3,108,684	2,185,657
Эрдэнэсийн сан	23	1,068,860	931,241
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	24	260,778	199,657
Засгийн газрын үнэт цаас	25	134,028	64,331
Бусад хөрөнгө	26	492,322	848,790
Үндсэн хөрөнгө ба биет бус хөрөнгө	27	94,149	66,451
Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө		1,003	4,144
НИЙТ ХӨРӨНГӨ		17,414,807	14,835,365
ӨР ТӨЛБӨР			
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	28	897,417	968,618
Төв банкны үнэт цаас	29	4,629,293	5,005,515
Засгийн газрын хөрөнгө	30	2,201,585	1,130,107
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	31	6,038,704	4,215,585
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	24	545,040	368,710
Гадаад өр төлбөр	32	4,969,684	4,906,130
Бусад өр төлбөр	33	31,388	116,695
НИЙТ ӨР ТӨЛБӨР		19,313,111	16,711,360
ӨӨРИЙН ХӨРӨНГӨ			
Дүрмийн сан	34	60,000	60,000
Хуримтлагдсан алдагдал		(3,698,110)	(3,071,835)
Бусад нөөц	34	1,739,806	1,135,840
ӨӨРИЙН ХӨРӨНГИЙН ДУТАГДАЛ		(1,898,304)	(1,875,995)
НИЙТ ӨР ТӨЛБӨР БА ӨӨРИЙН ХӨРӨНГӨ		17,414,807	14,835,365

Захирлуудын зөвлөлийг төлөөлж энэхүү тайланг нийтлэхийг хүлээн зөвшөөрөв.

Б. Лхагвасүрэн
 Монголбанкны Ерөнхийлөгч

Ц. Гарья
 Санхүү бүртгэлийн газрын захирал

Тодруулгууд нь энэхүү санхүүгийн тайлангийн салшгүй нэг хэсэг болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

МОНГОЛБАНК

2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31-НИЙ ӨДРӨӨР ДУУСГАВАР БОЛСОН ЖИЛИЙН
ӨМЧИЙН ӨӨРЧЛӨЛТИЙН ТАЙЛАН

	Дүрмийн сан сая.төг (Тодруул.34)	Бусад нөөц сая.төг (Тодруул.34)	Хуримтлагд- сан алдагдал сая.төг (Тодруул.34)	Өөрийн хөрөнгийн дутагдал сая.төг
2018 оны 1-р сарын 1-ний өдрөөр	5,000	18,375	(2,853,996)	(2,830,621)
Тайлант жилийн нийт дэлгэрэнгүй орлого	—	946,219	8,407	954,626
Хуримтлагдсан алдагдлаас дүрмийн санд хуваарилсан	55,000	—	(55,000)	—
Хуримтлагдсан алдагдлаас бусад нөөцөд шилжүүлсэн	—	171,246	(171,246)	—
2018 оны 12-р сарын 31 болон 2019 оны 1-р сарын 1-ний өдрөөр	60,000	1,135,840	(3,071,835)	(1,875,995)
Тайлант жилийн нийт дэлгэрэнгүй алдагдал	—	207,570	(229,879)	(22,309)
Хуримтлагдсан алдагдлаас бусад нөөцөд шилжүүлсэн	—	396,396	(396,396)	—
2019 оны 12-р сарын 31-ний өдрөөр	60,000	1,739,806	(3,698,110)	(1,898,304)

Тодруулгууд нь энэхүү санхүүгийн тайлангийн салшгүй нэг хэсэг болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

МОНГОЛБАНК

2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31-НИЙ ӨДРӨӨР ДУУСГАВАР БОЛСОН ЖИЛИЙН
МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

	Тодруулга	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Үйл ажиллагааны мөнгө гүйлгээ			
Тайлант жилийн (алдагдал)/ашиг		(229,879)	8,407
<i>Тохируулгууд:</i>			
Өрийн бичгийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийн (алдагдал)/ашиг	13	88,524	(73,621)
Алт, үнэт металын арилжааны болон үнэлгээний бодит бус ашиг, цэвэр	8	(382,855)	(164,176)
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн цэвэр алдагдал/(ашиг)	9	136,512	(84,985)
Гадаад валютын ханшийн тэгшитгэлийн цэвэр ашиг	10	(13,541)	(7,070)
Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний алдагдал	15	—	411
Үндсэн болон биет бус хөрөнгийн элэгдэл, хорогдол	15	4,793	3,077
Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгийг борлуулсны гарз	15	1,144	—
Үндсэн хөрөнгийг данснаас хассан болон борлуулсны гарз	15	70	4
Санхүүгийн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын алдагдал/(буцаалт)	11	14,521	(75,588)
Хүүгийн орлого	6	(724,318)	(517,004)
Хүүгийн зардал	7	1,182,320	921,433
Үйл ажиллагааны хөрөнгө, өр төлбөрийн өөрчлөлтийн өмнөх үйл ажиллагааны мөнгөн гүйлгээ		77,291	10,888
<i>Үйл ажиллагааны хөрөнгө, өр төлбөрийн өөрчлөлтүүд:</i>			
Алт, үнэт металын цэвэр өсөлт		(540,172)	(1,482,533)
Эрдэнэсийн сангийн цэвэр өсөлт		(584)	(1,253)
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцлийн цэвэр (өсөлт)/бууралт		(783,553)	626,577
Дотоодын банкуудад олгосон зээлийн цэвэр (өсөлт)/бууралт		(2,928)	415,754
Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалтын цэвэр бууралт/(өсөлт)		164,877	(300,812)
Засгийн газрын үнэт цаасны цэвэр өсөлт		—	(6,265)
Бусад хөрөнгийн цэвэр бууралт		262,037	38,678
Төв банкны үнэт цаасны цэвэр (бууралт)/өсөлт		(386,102)	1,542,376
Засгийн газрын хөрөнгийн цэвэр өсөлт/(бууралт)		1,041,240	(811,450)
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламжийн цэвэр өсөлт		1,732,796	965,987
Бусад өр төлбөрийн цэвэр (бууралт)/өсөлт		(85,783)	88,151
Үйл ажиллагаанаас орсон хүүгийн өмнөх цэвэр мөнгөн гүйлгээ		1,479,119	1,086,098
Хүлээн авсан хүү		664,423	300,870
Төлсөн хүү		(1,150,735)	(893,446)
Үйл ажиллагаанаас орсон цэвэр мөнгөн гүйлгээ		992,807	493,522
Хөрөнгө оруулалтын мөнгөн гүйлгээ			
Үндсэн болон биет бус хөрөнгийн худалдан авалт	27	(32,619)	(17,438)
Үндсэн хөрөнгө борлуулснаас хүлээн авсан мөнгө		58	566
Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө борлуулснаас хүлээн авсан мөнгө		2,154	—
Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогоор илэрхийлэгдэх санхүүгийн хэрэгсэл болон хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлэгдэх урт хугацаат өрийн хэрэгслийн худалдан авалт		(2,943,376)	(4,633,328)
Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогоор илэрхийлэгдэх санхүүгийн хэрэгсэл болон хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлэгдэх урт хугацаат өрийн хэрэгсэл борлуулснаас хүлээн авсан мөнгө		3,635,984	3,640,586
Засгийн газрын үнэт цаасны эргэн төлөлт		—	103,535
Хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагаанаас орсон/(зарцуулсан) цэвэр мөнгөн гүйлгээ		662,201	(906,079)

Тодруулгууд нь энэхүү санхүүгийн тайлангийн салиггүй нэг хэсэг болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

МОНГОЛБАНК

2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31-НИЙ ӨДРӨӨР ДУУСГАВАР БОЛСОН ЖИЛИЙН
МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

	Тодруулга	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Санхүүгийн үйл ажиллагааны мөнгөн гүйлгээ			
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгөний (өсөлт)/бууралт	28	(71,201)	62,222
Гадаад өр төлбөрийн цэвэр бууралт*		(1)	(684)
Санхүүгийн үйл ажиллагаанд (зарцуулсан)/орсон цэвэр мөнгөн гүйлгээ		(71,202)	61,538
Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгийн ханшийн өөрчлөлтийн нөлөө		148,534	78,276
Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгийн цэвэр өсөлт/(бууралт)		1,732,339	(272,743)
Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгийн эхний үлдэгдэл		2,940,241	3,212,984
Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн эцсийн үлдэгдэл	16	4,672,580	2,940,241

Санхүүгийн үйл ажиллагаанаас үүссэн өр төлбөрийн өөрчлөлт:

*2019 оны санхүүгийн үйл ажиллагаанаас үүссэн өр төлбөрийн бүх өөрчлөлт нь мөнгөн бус өөрчлөлт ба үүнд гадаад өр төлбөр, тухайлбал Хятадын ардын банкнаас авсан санхүүжилтийн хуримтлагдсан хүүгийн өр 92,043 сая төгрөг (2018 онд 98,433 сая төгрөг), ханшийн тэгшитгэлийн бодит бус алдагдал 67,552 сая төгрөг (2018 онд 176,555 сая төгрөг) багтсан.

Тодруулгууд нь энэхүү санхүүгийн тайлангийн салшгүй нэг хэсэг болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

1. БАНКНЫ ТУХАЙ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Танилцуулга. Монголбанк (цаашид “Банк”) нь Монгол Улсын Төв банк бөгөөд Үндсэн хууль, Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хууль болон бусад холбогдох хуулиудын дагуу үйл ажиллагаагаа явуулдаг. Монгол Улсын Засгийн газрын 1924 оны 6 дугаар сарын 2-ны өдрийн тогтоолоор анх байгуулагдсан.

Банк нь бүхий л үйл ажиллагаагаа Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт явуулдаг. Монголбанкны системд орон нутгийн нийт 17 хэлтэс, салбар болоод Лондон, Их Британи дахь төлөөлөгчийн газар багтдаг.

Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуульд зааснаар Банкны үндсэн зорилго нь Монгол Улсын үндэсний мөнгөн тэмдэгт болох төгрөгийн тогтвортой байдлыг хангах, санхүүгийн зах зээл болон банкны тогтолцооны тогтвортой байдлыг хангах замаар эдийн засгийн хөгжилд тэнцвэртэй дэмжлэг үзүүлэх явдал юм.

Банк нь ашгийн төлөө ажилладаггүй. Төрөөс үүсгэн байгуулсан тусгай хуулийн этгээдийн хувьд Банкны үйл ажиллагааны санхүүгийн үр дүн болон хөрөнгө, өр төлбөр, өөрийн хөрөнгийн бүтэц нь Банкны үйл ажиллагаагаар тодорхойлогддог.

Банк нь Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуулийн дагуу дараах үндсэн үйл ажиллагааг явуулдаг. Үүнд:

- Монгол Улсын үндэсний мөнгөн тэмдэгтийг гүйлгээнд гаргах;
- Эдийн засаг дахь мөнгөний нийлүүлэлтийг зохицуулах замаар мөнгөний бодлого боловсруулж, хэрэгжүүлэх;
- Засгийн газрын санхүүгийн зуучлагчийн үүргийг гүйцэтгэх (“Засгийн газар” эсвэл “Төрийн”);
- Банкны үйл ажиллагаанд хяналт тавих;
- Банк хоорондын төлбөр тооцоог зохион байгуулах;
- Гадаад валютын улсын нөөцийг эзэмших, удирдах;
- Эцсийн зээлдүүлэгчийн үүргийг гүйцэтгэх болон дахин санхүүжилтийн системийг зохион байгуулах;
- Бусад хамтын ажиллагаа бүхий төв банкууд, олон улсын банк болон санхүүгийн байгууллагуудад Монгол Улсыг төлөөлөх;
- Санхүү, зээлтэй холбоотой бусад чиг үүргүүдийг хуульд тодорхойлсон хэм хэмжээний дагуу гүйцэтгэх.

Хуульд заасны дагуу Банк нь төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг дэмжих зорилгоор банкуудад зээл олгох, хоёрдогч зах зээл дээр үнэт цаас худалдах, худалдан авах, гадаад валют, үнэт метал худалдах, худалдан авах, дотоодын ба гадаадын зах зээл дээр үнэт метал болон энгийн металаар хийсэн дурсгалын зоосыг худалдах, Засгийн газрын үнэт цаас гаргах үйл ажиллагааг зохицуулах, Засгийн газар болон Сангийн яам (Монгол Улсын Засгийн газрын санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэгч байгууллага) гэх мэт бусад төрийн байгууллагууд, Олон улсын байгууллагуудын дансыг Банкинд байршуулах болон өөрийн үүргийг гүйцэтгэхэд шаардлагатай бусад үйл ажиллагааг явуулдаг.

Банкны дүрмийн санг Монгол Улсын төр бүрэн эзэмшдэг. Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуульд заасны дагуу Захирлуудын зөвлөлийн үндсэн үүрэг нь мөнгөний бодлогын зарчмыг тодорхойлж, түүний хэрэгжилтэд хяналт тавих явдал юм. Түүнчлэн Банкны Ерөнхийлөгч ирэх оны орлого, зардлын жилийн төсвийг батлах, түүний биелэлт гүйцэтгэл болон тайлант жилийн ашгийн хуваарилалтын талаар тайлагнах, Банкны жилийн санхүүгийн тайланг батлах зэрэг Монгол Улсын хууль тогтоомжид заасан эрх мэдлийн хүрээнд бусад чиг үүргийг гүйцэтгэдэг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

1. БАНКНЫ ТУХАЙ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бүртгэгдсэн хаяг ба үйл ажиллагаа явуулж буй байршил. Банкны бүртгэгдсэн албан ёсны хаяг нь Монгол Улс, Улаанбаатар 46, Бага Тойруу 3, 15160.

Банкны 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр дуусгавар болсон тайлант жилийн санхүүгийн тайланг 2020 оны 5 дугаар сарын 22-ны өдрийн Захирлуудын зөвлөлийн шийдвэрээр хэвлэн нийтлэхийг зөвшөөрсөн.

2. САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАГНАЛЫН ТОГТОЛЦОО, ТАЙЛАН БЭЛТГЭХ ҮНДЭСЛЭЛ БОЛОН ТОЛИЛУУЛГА

Тайлан бэлтгэх үндэслэл. Банкны санхүүгийн тайлангуудыг Нягтлан Бодох Бүртгэлийн Олон Улсын Стандартын Зөвлөлөөс гаргасан Санхүүгийн Тайлагналын Олон Улсын Стандарт (“СТОУС”)-ын дагуу бэлтгэсэн.

Эдгээр санхүүгийн тайлангуудыг бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд илэрхийлэгддэг өрийн, өмчийн хэрэгсэл болон засгийн газрын үнэт цаас, бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь ашиг, алдагдлын тайланд илэрхийлэгддэг санхүүгийн хөрөнгүүд, бодит үнэ цэнээр нь бүртгэдэг алт, үнэт метал, санхүүгийн үүсмэл хэрэглүүр, эрдэнэсийн сан болон үндсэн хөрөнгөөс бусдаар түүхэн өртгийн зарчмын дагуу бэлтгэж, тайлагнасан болно.

Тайлагналын мөнгөн нэгж. Санхүүгийн тайлангууд нь Банкны үйл ажиллагааны мөнгөн нэгж буюу Банкны үйл ажиллагаагаа эрхлэн явуулдаг үндсэн эдийн засгийн орчны мөнгөн нэгж болох Монгол Улсын үндэсний мөнгөн тэмдэгт “төгрөг”-өөр илэрхийлэгдсэн болно.

Санхүүгийн тайлангийн толилуулга. Банк нь санхүүгийн байдлын тайлангийн зүйлсийг хөрвөх чадварынх нь дарааллаар толилуулдаг. Санхүүгийн байдлын тайлангийн өдрийн дараах 12 сарын дотор (богино хугацаанд) ба 12 сараас дээш хугацаанд (урт хугацаанд) эргэн төлөгдөх эсвэл барагдуулах төлбөрийн талаарх шинжилгээг Тодруулга 37-д толилуулав.

Хэрэв Банк нь хүлээн зөвшөөрсөн дүнгүүдийг цэвэршүүлэх хуулиар олгогдсон эрхтэй, тооцоог цэвэр дүнгээр нь барагдуулах, эсвэл хөрөнгийг борлуулж өр төлбөрийг барагдуулах ажлыг нэгэн зэрэг хийхээр зэхэж байгаа тохиолдолд л санхүүгийн хөрөнгө ба өр төлбөрийг хооронд нь цэвэршүүлж, цэвэр дүнгээр санхүүгийн байдлын тайланд толилуулна. Банкны нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогод тусгайлан толилуулаагүй, аливаа нягтлан бодох бүртгэлийн стандарт, тайлбараар шаардаагүй, зөвшөөрөөгүй бол орлого, зарлагыг ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд цэвэршүүлэн тайлагнахгүй.

Тасралтгүй байх зарчим. Удирдлага нь эдгээр санхүүгийн тайланг тасралтгүй байх зарчмын дагуу бэлтгэсэн. 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар Банк өөрийн хөрөнгийн дутагдалтай, цэвэр богино хугацаат өр төлбөртэй байсан. Банк нь үндэсний мөнгөн тэмдэгт гаргагч этгээдийн хувьд төгрөгийн хөрвөх чадварын эрсдэлд орохгүй гэж удирдлага үзэж байгаа тул Банк ирээдүйд тасралтгүй байх зарчмын дагуу үйл ажиллагаагаа үргэлжлүүлэхгүй байх эрсдэлд орохгүй гэдэгт удирдлага итгэлтэй байна. Өөрийн хөрөнгийн удирдлагын талаар Тодруулга 40-с харна уу.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

3. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН БОДЛОГО БОЛОН ТОЛИЛУУЛГАД ОРСОН ӨӨРЧЛӨЛТҮҮД

2019 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдөр болон түүнээс хойшх тайлант хугацаанд заавал мөрдөх шинэ стандартууд болон стандартын нэмэлт өөрчлөлтүүд батлагдан гарсан ба эдгээрийг Банк хугацаанаас нь өмнө мөрдөж эхлээгүй байгаа.

Шинэ болон өөрчлөгдсөн стандарт, тайлбарууд

• СТОУС 16	<i>Түрээс</i>
• СТОУТХ Тайлбар 23	<i>Орлогын албан татварын тодорхой бус асуудлууд</i>
• СТОУС 9 Нэмэлт өөрчлөлт	<i>Сөрөг утгатай нөхөн олговор дахь урьдчилгааны шинж чанарууд</i>
• НББОУС 28 Нэмэлт өөрчлөлт	<i>Хараат ба хамтарсан компани дахь урт хугацаат хөрөнгө оруулалт</i>
• 2015-2017 оны СТОУС-ын жилийн сайжруулалтууд	<i>СТОУС 3 Бизнесийн нэгдэл, СТОУС 11 Хамтын хэлэлцээр, НББОУС 12 Орлогын албан татвар ба НББОУС 23 Зээлийн өртөг стандартуудад орсон нэмэлт өөрчлөлтүүд</i>
• НББОУС 19 Нэмэлт өөрчлөлт	<i>Төлөвлөгөөний өөрчлөлт, цомхотгол ба тохиролцоо</i>

СТОУС 16 Түрээс

СТОУС 16 нь түрээсийн хүлээн зөвшөөрөлт, хэмжилт, толилуулга, тодруулгын үндсэн зарчмыг тодорхойлж, түрээслэгчийг бүх түрээсээ НББОУС 17-д заасан санхүүгийн түрээсийн нягтлан бодох бүртгэлтэй ижил төстэй бүртгэлээр бүртгэхийг шаардаж байгаа. Энэхүү стандарт нь түрээслэгчийг “бага дүнтэй хөрөнгийн түрээс” (компьютер гэх мэт) болон “богино хугацааны түрээс” (түрээсийн хугацаа нь 12 сар ба түүнээс бага)-ийн бүртгэлээс чөлөөлсөн. Түрээслэгч нь түрээсийн хугацааны эхэнд түрээсийн төлбөр төлөх үүрэг (өөрөөр хэлбэл түрээсийн өр төлбөр) болон түрээсийн хугацааны туршид түрээсэлсэн хөрөнгийг ашиглах эрх бүхий хөрөнгийг хүлээн зөвшөөрнө. Түрээслэгч түрээсийн өр төлбөрийн хүүний зардал болон ашиглах эрх бүхий хөрөнгийн элэгдлийн зардлыг тус тусад нь хүлээн зөвшөөрнө.

Мөн түрээслэгч нь тодорхой үйл явдлууд (жишээлбэл, түрээсийн хугацааны өөрчлөлт, түрээсийн төлбөрийг тодорхойлоход ашигласан индекс болон хүүгийн түвшний өөрчлөлтөөс үүсэх ирээдүйн түрээсийн төлбөрийн өөрчлөлт) тохиолдох бүрт түрээсийн өр төлбөрийг дахин хэмжих шаардлагатай. Энэ тохиолдолд түрээсийн өр төлбөрийн дахин хэмжилтийг ихэвчлэн ашиглах эрх бүхий хөрөнгийн дансны дүнг тохируулах байдлаар хүлээн зөвшөөрнө.

СТОУС 16-д заасан түрээслүүлэгчийн нягтлан бодох бүртгэл нь НББОУС 17-гийн дагуух одоогийн бүртгэлээс нэг их өөрчлөгдөөгүй. Түрээслүүлэгчийн хувьд СТОУС 16-гийн түрээсийн ангиллын зарчим нь НББОУС 17-гийн одоогийн зарчимтай ижил бөгөөд түрээсийг санхүүгийн болон үйл ажиллагааны түрээс гэж 2 ангилан бүртгэх шаардлага нь хэвээрээ байгаа.

СТОУС 16-г 2019 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн мөрдөнө. Банк 2019 оны 01 дүгээр сарын 01-нээс эхлэн тус стандартыг өөрчлөн буцаан мөрдөх аргаар хэрэгжүүлж эхэлсэн.

Банк нь түрээслүүлэгчийн зүгээс байгуулсан ганц түрээсийн гэрээтэй тул СТОУС 16-г дагаж мөрдсөнөөр санхүүгийн тайланд материаллаг нөлөө үзүүлэхгүй гэж үзэж байна.

3. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН БОДЛОГО БОЛОН ТОЛИЛУУЛГАД ОРСОН ӨӨРЧЛӨЛТҮҮД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

СТОУТХ Тайлбар 23 Орлогын албан татварын тодорхой бус асуудлууд

Энэхүү тайлбар нь НББОУС12 Орлогын албан татвар стандартыг хэрэгжүүлэхэд үүсдэг орлогын албан татварын бүртгэлийн тодорхой бус асуудлуудыг зохицуулдаг. Уг тайлбар НББОУС 12-ын хамрах хүрээнээс гадуурх татвар, хураамж болон татварын бүртгэлийн тодорхойгүй байдлаас үүсэх хүү, торгуультай холбоотой шаардлагуудад хамаарахгүй.

Банк нь Монгол Улсын аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуульд заасны дагуу орлогын албан татвараас чөлөөлөгдсөн байдаг тул энэхүү тайлбар нь нөлөө байхгүй.

СТОУС 9 Нэмэлт өөрчлөлт: Сөрөг утгатай нөхөн олговор дахь урьдчилгааны шинж чанарууд

СТОУС 9-ийн дагуу, гэрээний мөнгөн гүйлгээ нь “үндсэн төлбөр болон хүүгийн төлөлт” (үндсэн төлбөр болон хүүгийн төлөлтийн тест) болон хэрэгсэл нь тухайн ангиллын зохих бизнес загварт багтсан өрийн хэрэглүүрийг хорогдуулсан өртгөөр эсвэл бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд тусгагдах гэж хэмжиж болно. СТОУС 9-ийн нэмэлт өөрчлөлт нь гэрээг хугацаанаас нь өмнө цуцлахад хүргэх үйл явдал эсвэл нөхцөл байдал болон гэрээг хугацаанаас нь өмнө цуцлахад зохих нөхөн төлбөрийг аль тал төлөхөөс үл хамааран санхүүгийн хөрөнгө нь үндсэн төлбөр болон хүүгийн төлөлтийн шалгуурыг давах боломжийг олгосон.

Нэмэлт өөрчлөлт нь 2019 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр болох бөгөөд ухраан ашиглагдах ба хугацаанаас нь өмнө ашиглаж болно. Эдгээр нэмэлт өөрчлөлтүүдийг дагаж мөрдсөнөөр Банкны санхүүгийн тайланд материаллаг нөлөө гарахгүй гэж дүгнэж байна.

2015-2017 оны СТОУС-ын жилийн сайжруулалтууд

Эдгээр сайжруулалтуудад дараах багтана. Үүнд:

- **НББОУС 12 Орлогын албан татвар**

Уг нэмэлт өөрчлөлт нь ногдол ашигт ногдох орлогын албан татварыг хувьцаа эзэмшигчдэд хуваарилснаас илүүтэй, болж өнгөрсөн ажил гүйлгээ эсвэл хуваарилагдах боломжтой ашгийг бий болгосон үйл явдалтай уялдуулан нарийвчилж өгсөн. Тиймээс, ногдол ашигт ногдох орлогын албан татварыг ашиг алдагдал, бусад дэлгэрэнгүй орлого эсвэл өмчийн өөрчлөлтийн тайланд анх ажил гүйлгээ болон үйл явдлыг бүртгэсний дагуу хүлээн зөвшөөрнө. Энэ нэмэлт өөрчлөлтийг дагаж мөрдсөнөөр Банкны санхүүгийн тайланд нөлөө гарахгүй.

- **НББОУС-23 Зээлийн өртөг**

Энэхүү нэмэлт өөрчлөлтөөр тухайн хөрөнгийг зориулалтын дагуу ашиглах, худалдахад шаардагдах бүхий л үйл ажиллагаа бүрэн хийгдсэн тохиолдолд шаардлага хангасан хөрөнгийг бий болгох зорилгоор анх авсан аливаа зээлийг ерөнхий зээлийн нэг хэсэг гэж үздэг.

Байгууллага анх удаа энэхүү нэмэлт өөрчлөлтийг мөрдөж байгаа тайлант хугацааны эхэнд эсвэл түүнээс хойш гарсан зээлийн өртөгт уг нэмэлт өөрчлөлтийг хэрэгжүүлнэ. Банкны одоогийн бүртгэл энэ нэмэлт өөрчлөлттэй нийцэж байгаа тул уг нэмэлт өөрчлөлтийг дагаж мөрдсөнөөр Банкны санхүүгийн тайланд нөлөө гарахгүй.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

3. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН БОДЛОГО БОЛОН ТОЛИЛУУЛГАД ОРСОН ӨӨРЧЛӨЛТҮҮД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)Батлагдсан боловч хэрэгжиж эхлээгүй стандартууд

Банкны санхүүгийн тайланг бэлтгэн гаргах өдрийн байдлаар батлагдсан боловч хэрэгжиж эхлээгүй байсан стандарт, стандартын тайлбаруудын жагсаалтыг дор үзүүлэв. Банк энэхүү стандартуудыг хүчин төгөлдөр хэрэгжиж эхлэх өдрөөс мөрдөх хандлагатай байна.

• СТОУС 10 болон НББОУС 28 Нэмэлт өөрчлөлт	<i>Хөрөнгө оруулагч болон Хараат /Хамтарсан компанийн хоорондох хөрөнгө борлуулалт болон хөрөнгө хуваарилалт³</i>
• СТОУС 17	<i>Даатгалын гэрээ²</i>
• НББОУС 1 болон НББОУС 8 Нэмэлт өөрчлөлт	<i>Материаллаг тодорхойлолт¹</i>
• СТОУС 9, НББОУС 39 болон СТОУС 7 Нэмэлт өөрчлөлт	<i>Хүүний түвшний харьцуулалтын сайжруулалт¹</i>
• СТОУС-ын үзэл баримтлалын тодорхойлолтод орсон нэмэлт өөрчлөлт	<i>Үзэл баримтлал¹</i>
• СТОУС 3 Нэмэлт өөрчлөлт	<i>Бизнесийн тодорхойлолт¹</i>

Батлагдсан боловч хэрэгжиж эхлээгүй байгаа стандартууд (үргэлжлэл)

- 1 2020 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр болно.
- 2 2021 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр болно.
- 3 Уг өөрчлөлтийн хүчин төгөлдөр болох өдрийг НББОУС3-с тодорхойгүй хугацаагаар хойшлуулсан ч өөрчлөлтийг хэрэгжих хугацаанаас өмнө мөрдөх байгууллага тэдгээрийг цаашидын тайлант хугацаанд хэрэгжүүлэх нь зүйтэй.

СТОУС 17 Даатгалын гэрээ

2017 оны 5-р сард НББОУС3 нь даатгалын гэрээний хүлээн зөвшөөрөлт, хэмжилт, тайлагнал болон толилуулгын зарчмуудыг тусгасан нягтлан бодох бүртгэлийн иж бүрэн шинэ стандарт болох СТОУС 17 Даатгалын гэрээг гаргасан. СТОУС 17 хүчин төгөлдөр болсноор СТОУС 4 Даатгалын гэрээ стандартыг орлосон. СТОУС 17 нь даатгалыг гаргаж буй аж ахуйн нэгжийн төрлөөс үл хамааран бүх төрлийн даатгалын гэрээ, (жишээлбэл, амь нас, шууд бус даатгал, дахин даатгал гэх мэт) түүнчлэн тодорхой онцлог бүхий санхүүгийн хэрэгсэл болон баталгаанд үйлчилнэ. СТОУС 17 нь 2021 оны 01-р сарын 01-нээс хойш буюу түүнээс хойшх тайлагналын хугацаанд хүчин төгөлдөр болох бөгөөд шаардлагатай тоон үзүүлэлтүүдийг харьцуулна. Банкны санхүүгийн тайланд СТОУС 17 нь материаллаг нөлөө үзүүлэхгүй гэж үзэж байна.

НББОУС 1, НББОУС 8-д орсон нэмэлт өөрчлөлт: “Материаллаг” тодорхойлолт

2018 оны 10-р сард НББОУС3-с НББОУС 1 Санхүүгийн тайлангийн толилуулга болон НББОУС 8 Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлого, нягтлан бодох бүртгэлийн тооцооллын өөрчлөлт болон алдаа стандартуудад нэмэлт өөрчлөлт оруулж, “материаллаг” гэсэн тодорхойлолтыг стандартуудад нийцүүлж, тодорхойлолтыг илүү нарийвчилж өгсөн. Шинэ тодорхойлолтоор “тухайн мэдээллийг орхисон, буруу бичсэн эсвэл тодорхой бус орхисон тохиолдол нь санхүүгийн тайлангийн үндсэн хэрэглэгчдийн санхүүгийн тайланг үндэслэн гаргасан шийдвэрт нөлөөлөх бол уг мэдээлэл нь материаллаг” гэж тусгажээ.

“Материаллаг” тодорхойлолтод оруулсан өөрчлөлт нь Банкны санхүүгийн тайланд материаллаг нөлөө үзүүлэхгүй гэж үзсэн.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

3. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН БОДЛОГО БОЛОН ТОЛИЛУУЛГАД ОРСОН ӨӨРЧЛӨЛТҮҮД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)***СТОУС 3-т орсон нэмэлт өөрчлөлт: Бизнесийн тодорхойлолт***

2018 оны 10-р сард НББОУС 3-с Бизнесийн нэгдлийн стандартад заасан бизнесийн тодорхойлолтод нэмэлт өөрчлөлт оруулсан ба энэ нь байгууллагуудад худалдаж авсан цогц үйл ажиллагаа болон хөрөнгө нь бизнес мөн эсэхийг тодорхойлоход туслах зорилготой юм. Бизнес гэж тодорхойлох шаардлагуудыг тодорхой болгож, зах зээлд оролцогчид үгүй болсон элементийг орлох чадвартай эсэх гэсэн үнэлгээг хасаж, худалдаж авсан үйл явц нь бодитой эсэхийг үнэлэх заавар нэмж, бизнес болон гарцын тодорхойлолтуудыг илүү нарийвчилж, сонголтоор бодит үнэ цэнийн төвлөрлийн тестийг танилцуулсан. Нэмэлт өөрчлөлтүүдийн хамт шинэ жишээ тайлбаруудыг оруулсан болно.

Энэхүү нэмэлт өөрчлөлтүүд нь анх хэрэгжүүлж эхэлсэн өдрөөс буюу түүнээс хойш хийгдсэн гүйлгээ, бусад үйл явдлуудад хамааралтай тул шилжилтийн өдөр Банкинд эдгээр өөрчлөлт нь нөлөөлөхгүй.

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД**Гадаад валютын хөрвүүлэг**

Банкны үйл ажиллагааны мөнгөн тэмдэгт нь түүний үйл ажиллагаа явуулж буй эдийн засгийн үндсэн орчны үндэсний мөнгөн тэмдэгт байна. Банкны үйл ажиллагааны болон тайлагналын мөнгөн тэмдэгт нь Монгол Улсын үндэсний мөнгөн тэмдэгт болох “Монгол төгрөг” юм.

Мөнгөн хөрөнгө ба өр төлбөрүүдийг холбогдох тайлант үеийн эцэст төгрөгийн албан ханшаар үйл ажиллагааны мөнгөн нэгжид хөрвүүлж бүртгэнэ. Төлбөр тооцоо хийх болон жилийн эцсийн Төгрөгийн албан ханшид мөнгөн хөрөнгө ба өр төлбөрийг үйл ажиллагааны мөнгөн тэмдэгтэд хөрвүүлэхэд үүсэх ханшийн олз, гарзыг ашиг, алдагдлын тайланд (гадаад валютын хөрвүүлгийн ашиг, алдагдлаар) хүлээн зөвшөөрдөг.

Түүхэн өртгөөр бүртгэдэг мөнгөн бус зүйлсийг тайлант жилийн хаалтын ханшаар хөрвүүлж бүртгэхгүй. Харин өмчийн хөрөнгө оруулалт зэрэг бодит үнэ цэнэ нь гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн мөнгөн бус зүйлсийг бодит өртгийг тодорхойлсон өдрийн ханшаар хөрвүүлж бүртгэнэ.

Санхүүгийн хэрэгсэл – гол хэмжилтийн нэр томьёо

Бодит үнэ цэнэ нь мэдээлэл бүхий холбоогүй талууд сайн дураараа хоорондоо хөрөнгө солилцох эсвэл өр төлбөр барагдуулахад бэлэн буй үнийг хэлнэ. Бодит үнэ цэнэ нь санхүүгийн хөрөнгийн хувьд идэвхтэй зах зээл дээр зарласан өнөөгийн худалдан авах үнэ, санхүүгийн өр төлбөрийн хувьд өнөөгийн худалдах үнэ болно. Идэвхтэй зах зээл гэдэг нь хөрөнгө ба өр төлбөртэй холбоотой гүйлгээ хангалттай их хэмжээгээр тогтмол хийгддэг, тэдгээрийн үнийн мэдээллийг хэдийд ч авах боломжтой байхыг хэлнэ. Санхүүгийн хэрэгслийн санал болгож байгаа үнэ нь хөрөнгийн зах зээл эсвэл бусад санхүүгийн байгууллагуудаас тогтмол нийтэд зарладаг буюу мэдээлэл нь нээлттэй олдох боломжтой ба эдгээр үнийн дагуу зах зээл дээр холбоогүй этгээдүүдийн хооронд байнгын тогтмол гүйлгээ хийгддэг тохиолдолд санхүүгийн хэрэглүүрийг идэвхтэй зах зээл дээр санал болгосон гэж үздэг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Харин зах зээлийн үнийн талаар мэдээлэл олдохгүй тохиолдолд зарим санхүүгийн хэрэглүүрийг тэдгээрийн бодит үнэ цэнийг хямдруулсан мөнгөн гүйлгээний үнэлгээний загвар эсвэл холбоогүй талуудын хооронд сүүлийн үед хийгдсэн хэлцлийн үнэ, эсвэл санхүүжигч талын санхүүгийн мэдээлэл дээр үндэслэх гэх мэт үнэлгээний бусад аргачлалыг ашиглан тооцдог. Үнэлгээний аргачлалууд нь зах зээлд тогтмол ажиглагдаагүй мэдээлэл ашиглах тохиолдолд таамаглал хийхийг шаардаж болно. Хэрэв энэ мэт таамаглалыг зохистой өөр боломжит хувилбараар өөрчилсөн тохиолдолд орлого, нийт хөрөнгө эсвэл нийт өр төлбөрийн дүнд томоохон өөрчлөлт гарч болохоор бол холбогдох тодруулгуудыг эдгээр санхүүгийн тайланд хийсэн болно.

Гүйлгээний зардлууд нь санхүүгийн хэрэглүүрийг худалдан авах, шинээр гаргах эсвэл борлуулахтай шууд холбоотой нэмэлт зардлууд юм. Нэмэлт зардал гэж гүйлгээг хийгээгүй тохиолдолд үүсэхгүй байх зардлыг хэлнэ. Гүйлгээний зардалд зуучлагч, борлуулагч (борлуулалтын үүрэг гүйцэтгэж буй ажилтнууд), зөвлөх, брокер, дилерүүдэд төлсөн хураамж шимтгэл, зохицуулах агентлаг, хөрөнгийн биржийн ногдуулсан хураамж төлбөрүүд, мөн шилжүүлгэд ногдуулсан татвар хураамжууд хамаарна. Гүйлгээний зардалд өрийн хямдруулалт болон урамшуулал, санхүүгийн зардлууд, дотоодын захиргааны буюу хадгалалтын зардлууд орохгүй.

Хорогдуулсан өртөг (ХӨ) гэдэг нь санхүүгийн хэрэглүүрийг анхлан хүлээн зөвшөөрсөн дүнгээс аливаа үндсэн төлбөрийн эргэн төлөлтийг хасаж, хуримтлагдсан хүүг нэмж, санхүүгийн хөрөнгийн хувьд үнэ цэнийн бууралттай холбоотой аливаа хасагдуулгыг хассан дүн юм. Хуримтлагдсан хүүнд хойшлогдсон гүйлгээний зардлыг анх хүлээн зөвшөөрөхөд үүссэн хорогдуулга, хугацааны эцэст төлөх дүнг үр ашигт хүүгийн аргаар тооцсон аливаа урамшуулал эсвэл хямдруулалтын дүнгийн хорогдуулалт багтана. Хуримтлагдсан купон болон хорогдуулсан урамшуулал ба хямдруулалтыг (анх хүлээн зөвшөөрөхөд хойшлогдсон шимтгэлийн хамт) оруулсан хуримтлагдсан хүүгийн орлого, хуримтлагдсан хүүгийн зардлыг тусад нь толилуулахгүй, харин санхүүгийн байдлын тайлан дахь холбогдох хөрөнгө, өр төлбөрийн дансны үнэнд оруулж толилуулна.

Үр ашигт хүүгийн арга нь хүүгийн орлого эсвэл хүүгийн зардлыг хамаарах хугацааны турш дансны үнээс тооцогдох хүүгийн түвшинг тогтмол байлгахар (үр ашигт хүүгийн хувь) хуваарилах арга юм. Үр ашигт хүүгийн түвшин нь ирээдүйд орж ирэхээр тооцоолсон мөнгөн урсгалын орлого, эсвэл гарах зарлагыг (ирээдүйн зээлийн алдагдлыг үл харгалзан) санхүүгийн хэрэгслийн хүлээгдэж буй хугацаа эсвэл зохистой бол түүнээс богино хугацааны турш хямдруулж санхүүгийн хэрэгслийн бүртгэлийн цэвэр дүнг гаргаж авах хүүгийн түвшин юм.

Үр ашигт хүү нь хувьсах хүүтэй хэрэгслийн мөнгөн урсгалыг хүүг өөрчлөх дараагийн мөч хүртэл хямдруулах боловч зах зээлийн хүү рүү тохируулдаггүй бусад хувьсагчид эсвэл тухайн хэрэглүүрт тусгайлан заасан хөвөгч хүүний түвшинд зээлийн эрсдэлийг нэмж тооцсоон урамшуулал, хямдруулалтад хамаарахгүй. Эдгээр урамшуулал болон хямдруулалтыг тухайн хэрэгслийн хүлээгдэж буй нийт хугацааны туршид хорогдуулна.

Өнөөгийн үнэ цэнийн тооцоололд гэрээний талуудын хооронд төлөх эсвэл хүлээн авах бүх хураамж, шимтгэлийг оруулах бөгөөд тэдгээр нь үр ашигт хүүгийн бүрэлдэхүүн хэсэг болно. Анх хүлээн зөвшөөрөх үед зээлийн үнэ цэнийн бууралттай байсан хөрөнгүүдийн хувьд үр ашигт хүүг зээлийн эрсдэлд тохируулан гэрээний төлөлтөөс илүүтэй анх хүлээн зөвшөөрөх үеийн хүлээгдэж буй мөнгөн урсгалд үндэслэн тооцдог.

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хэрэгсэл - анхны хүлээн зөвшөөрөлт ба дараагийн тайлант үеийн хэмжилт

Санхүүгийн хэрэгсэл гэж нэг байгууллагын санхүүгийн хөрөнгө, өөр нэг байгууллагын санхүүгийн өр төлбөр эсвэл өмчийн хэрэглүүрийг илэрхийлэх аливаа гэрээ хэлцлийг хэлнэ.

Санхүүгийн хэрэгсэл - анхны хүлээн зөвшөөрөлт ба дараагийн тайлант үеийн хэмжилт (үргэлжлэл)

Хүлээн зөвшөөрөх өдөр. Санхүүгийн хэрэглүүрүүдийг Банк нь тухайн хэрэгслийн гэрээний нэг тал болсон өдөр Банкны санхүүгийн байдлын тайланд хүлээн зөвшөөрнө. Үүнд хэвийн нөхцөлтэй арилжаа буюу санхүүгийн хөрөнгө худалдан авах, худалдахад холбогдох хөрөнгийг зах зээлийн журам, хэлцлээр тогтоосон хугацаанд зайлшгүй шилжүүлэхийг шаарддаг арилжаа орно.

Санхүүгийн хэрэгслийн анхны хэмжилт. Санхүүгийн хэрэгслийн анхны хүлээн зөвшөөрөлтийн үеийн ангилал нь тэдгээрийн гэрээний нөхцөл болон уг санхүүгийн хэрэглүүрийг удирдах бизнес загварт үндэслэдэг. Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь ашиг, алдагдлаар (БҮЦӨАА) бүртгэгдэх санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрөөс бусад бүх санхүүгийн хэрэглүүрүүдийг гүйлгээний зардал шингээсэн бодит үнэ цэнээр нь анхлан хэмжинэ. БҮЦӨАА-аар илэрхийлэгдэх санхүүгийн хэрэглүүрийг бодит үнэ цэнээр хүлээн зөвшөөрөх ба холбогдох гүйлгээний зардлыг ашиг, алдагдлын тайланд бүртгэнэ.

Хорогдуулсан өртгөөр бүртгэгдэх санхүүгийн хөрөнгө болон бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогод (БҮЦӨБДО) илэрхийлэгдэх өрийн хөрөнгө оруулалтыг анх хүлээн зөвшөөрсний дараа зээлийн үнэ цэнийн хүлээгдэж буй алдагдлын (ЗҮЦХА) санг хүлээн зөвшөөрөх ба энэ нь нягтлан бодох бүртгэлийн алдагдалд хүргэдэг.

Санхүүгийн хэрэглүүрийг анхны хүлээн зөвшөөрсөн бодит үнэ цэнэ нь ажил гүйлгээний үнээс ялгаатай үед Банк дор дурдсан “Эхний өдөр”-ийн ашиг ба алдагдлыг бүртгэнэ.

“Эхний өдөр”-ийн ашиг ба алдагдал. Ажил гүйлгээний үнэ нь бодит үнэ цэнээсээ ялгаатай бөгөөд бодит үнэ цэнэ нь зах зээлийн ажил гүйлгээнээс ажиглагдахуйц өгөгдөлд суурилсан үнэлгээний аргачлал ашигласан байвал Банк нь бодит үнэ цэнэ болон ажил гүйлгээний үнийн зөрүүг (Эхний өдөр”-ийн ашиг ба алдагдлаар) ашиг, алдагдлын тайланд даруй хүлээн зөвшөөрнө. Бодит үнэ цэнийг ажиглагдахуйц бус мэдээлэл ашиглан тооцсон тохиолдолд ажил гүйлгээний үнэ болон бодит үнэ цэнийн зөрүүг зөвхөн ашигласан мэдээлэл ажиглагдахуйц болох үед эсвэл санхүүгийн хэрэглүүрийг үл хүлээн зөвшөөрөх үед л ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрнө.

i) Санхүүгийн хөрөнгө

Ангилал ба хэмжилт. Банк өөрийн бүх санхүүгийн хөрөнгөө тэдгээрийг удирдах бизнесийн загвар болон гэрээний нөхцөлд үндэслэн Хорогдуулсан өртгөөр (ХӨ) бүртгэх, Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогод (БҮЦӨБДО) илэрхийлэгдэх, Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь ашиг, алдагдлаар (БҮЦӨАА) бүртгэгдэх гэсэн ангиллуудын аль нэгээр ангилж, хэмжинэ. Өрийн санхүүгийн хэрэгслийн ангилал болон дараа үеийн хэмжилт нь (i) уг хөрөнгийн багцыг удирдах Банкны бизнес модел (ii) хөрөнгийн мөнгөн урсгалын онцлогоос хамаарна.

Банк санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл болон арилжааны үнэт цаасны багцыг бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь ашиг, алдагдлын тайланд бүртгэгдэх санхүүгийн хөрөнгөөр ангилж, хэмждэг. Хэмжилт болон хүлээн зөвшөөрөлтийн нийцгүй байдлыг ихээхэн хэмжээгээр арилгаж, буруулж байгаа нөхцөлд Банк нь санхүүгийн хэрэглүүрийг бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь ашиг, алдагдлын тайланд бүртгэгдэх гэж тодорхойлж болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бизнес модел. Банк санхүүгийн хөрөнгөө мөнгөн урсгал бий болгох зорилгоор хэрхэн удирдаж байгаагаар бизнес модел тодорхойлогдох ба Банкны зорилго:

- (i) зөвхөн хөрөнгийн гэрээний мөнгөн урсгалыг цуглуулж авах,
- (ii) хөрөнгийн гэрээний мөнгөн урсгал болон хөрөнгийг худалдсанаас олох мөнгөн урсгалын аль алийг цуглуулж авах,
- (iii) хэрэв (i) ба (ii)-ын аль нь ч биш бол санхүүгийн хөрөнгийг "бусад" бизнес моделд хамааруулж, БҮЦӨАА-аар хэмжинэ.

Бизнес моделийг бүлэг хөрөнгүүдийн (багцын түвшинд) хувьд тодорхойлох ба үүнийг үнэлгээ хийх өдрийн байдлаарх багц хөрөнгүүдэд Банкны зүгээс тодорхойлсон зорилгодоо хүрэхийн тулд авч хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааны талаарх бүхий л нотолгоонд үндэслэн хийнэ. Банкны бизнес моделийн үнэлгээнд суурилсан санхүүгийн хөрөнгүүдийн ангиллыг тодруулга 39-с харна уу.

Мөнгөн урсгалын онцлог. Хөрөнгийг гэрээний мөнгөн урсгалыг цуглуулж авах эсвэл гэрээний мөнгөн урсгал болон хөрөнгийг худалдсанаас олох мөнгөн урсгалыг цуглуулж авах зорилгоор эзэмшиж буй бизнес моделийн хувьд Банк уг мөнгөн урсгал нь зөвхөн үндсэн төлбөр болон хүүгийн төлбөрийг илэрхийлэх шалгуур (ҮТХТ шалгуур)-ыг хангаж байгаа эсэхийг үнэлнэ. Гэрээний мөнгөн урсгал нь ҮТХТ-ийн шалгуурыг давсан эсэхийг тодорхойлоход санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл агуулсан санхүүгийн хөрөнгийг бүхэлд нь авч үзнэ. Энэ үнэлгээг хийхдээ Банк гэрээний мөнгөн урсгал нь зээлийн гэрээний үндсэн тохиролцоогоор хийгдсэн эсэх, ялангуяа хүү нь зөвхөн зээлийн эрсдэл, мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнэ болон зээлийн бусад эрсдэл, ашгийн түвшинг багтаасан эсэхийг харгалзан үзнэ.

Санхүүгийн хэрэгсэл - анхны хүлээн зөвшөөрөлт ба дараагийн тайлант үеийн хэмжилт (үргэлжлэл)

ii) Санхүүгийн хөрөнгө (үргэлжлэл)

Мөнгөн урсгалын онцлог (үргэлжлэл). Гэрээний нөхцөлүүд нь зээлийн үндсэн нөхцөлтэй үл нийцэх эрсдэл болон тогтворгүй байдлыг агуулж байвал санхүүгийн хөрөнгийг БҮЦӨАА-аар хэмжинэ. ҮТХТ шалгуурын үнэлгээг хөрөнгийг анхлан хүлээн зөвшөөрөх үед хийх бөгөөд дараа нь дахин үнэлэхгүй.

Хорогдуулсан өртгөөр хэмжигддэг өрийн хэрэглүүрийг санхүүгийн байдлын тайланд зээлийн үнэ цэнийн хүлээгдэж буй алдагдал (ЗҮЦХА)-ын хасагдуулгыг хассан цэвэр дүнгээр тайлагнана. Зээлийн үүрэг болон санхүүгийн баталгааны хувьд ЗҮЦХА-ын санг санхүүгийн байдлын тайлангийн өр төлбөр хэсэгт тусад нь хүлээн зөвшөөрнө. БҮЦӨАА хэмжигдэх өрийн хэрэгслийн хувьд ЗҮЦХА-ын хасагдуулгыг хассан хорогдуулсан өртгийн цэвэр өөрчлөлтийг ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрөгдөх бөгөөд дансны үнийн бусад өөрчлөлтийг БҮЦӨБДО-ын тайланд БҮЦӨБДО-д бүртгэгдэх өрийн хэрэглүүрээс үүссэн ашиг/алдагдлаар тайлагнана.

Дахин ангилал. Хөрөнгийн багцыг удирдаж байгаа бизнес модел бүхэлдээ өөрчлөгдсөн тохиолдолд л санхүүгийн хэрэглүүрийг дахин ангилна. Дахин ангилал нь ирээдүйд нөлөө үзүүлэх бөгөөд бизнес модел өөрчлөгдсөний дараах хамгийн эхний тайлагналын үеийн эхнээс хэрэгжинэ.

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт - Зээлийн үнэ цэнийн хүлээгдэж буй алдагдал (ЗҮЦХА)-ын хасагдуулга. Банк нь хорогдуулсан өртөг болон БҮЦӨБДО-оор бүртгэгдэх санхүүгийн өрийн хэрэгсэл болоод зээлийн үүрэг, санхүүгийн баталгааны ЗҮЦХА-г ирээдүйн төсөөлсөн нөхцөл байдалд суурилан үнэлдэг. Банк тайлант хугацаа бүрт ЗҮЦХА-г хэмжиж, зээлийн үнэ цэнийн бууралтын хасагдуулгыг тохируулдаг. ЗҮЦХА-ын хэмжилт нь дараах өгөгдлүүдийг хамруулдаг. Үүнд:

- (i) олон янзын боломжит үр дүнг үнэлж тодорхойлсон зохистой, магадлалаар жигнэсэн дүн;
- (ii) мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнэ;
- (iii) тайлагналын хугацаа бүрийн эцэст өнгөрсөн үйл явдлууд, одоогийн нөхцөл байдал болон ирээдүйн эдийн засгийн нөхцөл байдлын талаарх хэт их өртөг, хүчин чармайлтгүйгээр олдох боломжтой үндэслэл бүхий бэлэн мэдээллүүд.

Банк нь анхны хүлээн зөвшөөрөлтийн дараа зээлийн чанарын өөрчлөлтөд үндэслэсэн үнэ цэнийн бууралтын дараах "3 шатлал" бүхий загварыг ашиглана:

- Шатлал 1: Анхны хүлээн зөвшөөрөлтөөс хойш ямар нэг үнэ цэнийн бууралтгүй санхүүгийн хөрөнгүүдийг "1-р шатлал"-т ангилна. 1-р шатлалын санхүүгийн хөрөнгүүдийн ЗҮЦХА нь тайлант өдрөөс хойш 12 сарын дотор эсвэл хэрэв түүнээс богино хугацаатай бол гэрээний дуусах хугацаа хүртэлх (12 сарын ЗҮЦХА) хугацаанд үүсч болох зээл чанаргүйдэх үйл явдлаас үүдэн гарах хүлээгдэж буй алдагдлын хэмжээтэй ижил дүнгээр хэмжигдэнэ.
- Шатлал 2: Хэрэв Банк анхны хүлээн зөвшөөрөлтөөс хойш зээлийн эрсдэл нь мэдэгдэхүйц нэмэгдсэн гэдгийг тогтоовол хөрөнгийг "2-р шатлал"-д шилжүүлэх бөгөөд ЗҮЦХА нь хөрөнгийн нийт хугацаанд буюу гэрээ дуусах хүртэл хүлээгдэж буй эргэн төлөлтүүдийг харгалзан (Нийт хугацааны ЗҮЦХА) үзсэн хүлээгдэж буй алдагдлын дүнгээр хэмжигдэнэ.
- Шатлал 3: Хэрэв Банк санхүүгийн хөрөнгө үнэ цэнийн бууралтад орсон гэж тодорхойлсон бол уг хөрөнгийг "3-р шатлал" руу шилжүүлэх ба нийт хугацаанд хүлээгдэж буй алдагдлын дүнгээр ЗҮЦХА-г хэмжинэ.

Банкны үнэ цэнийн бууралтад орсон хөрөнгийн тодорхойлолт болон чанаргүйдлын тодорхойлолтыг Тодруулга 37-д тайлбарласан. Анх худалдан авах эсвэл шинээр гаргахад үнэ цэнийн бууралттай байсан санхүүгийн хөрөнгүүдийн хувьд ЗҮЦХА-г үргэлж хөрөнгийн нийт хугацааны турш тооцсон ЗҮЦХА-ын дүнгээр хэмжинэ.

ЗҮЦХА-ыг хэмжих зорилгоор Банк макро эдийн засгийн хувьсагчдын төсөөллийг багтаасан ирээдүйг харсан, баримтаар дэмжигдэх боломжтой мэдээллүүдийг ашигладаг. Гэвч эдийн засгийн аливаа төсөөллийн адил, тэдгээрийн тохиолдох магадлал, төсөөлөл нь тодорхой бус байх өндөр боломжтой тул бодит үр дүн нь төсөөллөөс ихээхэн зөрөх магадлалтай. Тодруулга 37-д ЗҮЦХА загварт ашигласан өгөгдөл, таамаглал, тооцооллын техникийн талаарх мэдээллийг дэлгэрэнгүй тусгав.

Өөрчлөлт. Банк санхүүгийн хөрөнгийн гэрээний нөхцөлийг өөрчлөх эсвэл дахин тохиролцох тохиолдол гардаг. Банк нь гэрээний мөнгөн урсгалын өөрчлөлт нь мэдэгдэхүйц эсэхийг үнэлэхдээ дараах зүйлсийг харгалзан үзнэ. Үүнд: хөрөнгийн эрсдэлийн үнэлгээнд мэдэгдэхүйц нөлөө үзүүлэхээр хүүгийн түвшний томоохон өөрчлөлт, мөнгөн нэгжийн өөрчлөлт, хөрөнгийн зээлийн эрсдэлд мэдэгдэхүйц нөлөөлөх шинэ барьцаа эсвэл зээлийн сайжруулалт, зээлдэгчийн санхүүгийн хүндрэлд ороогүй байх үеийн зээлийн сунгалт гэх мэт гэрээний шинэ нөхцөл (ашгийн хуваарилалт эсвэл өмчид суурилсан өгөөж гм) байгаа эсэх.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хэрэгсэл - анхны хүлээн зөвшөөрөлт ба дараагийн тайлант үеийн хэмжилт (үргэлжлэл)

i) Санхүүгийн хөрөнгө (үргэлжлэл)

Санхүүгийн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт - Зээлийн үнэ цэнийн хүлээгдэж буй алдагдал (үргэлжлэл)

Өөрчлөлт (үргэлж). Хэрэв өөрчлөгдсөн нөхцөлүүд нь анхны нөхцөлөөс мэдэгдэхүйц зөрүүтэй бол анхны хөрөнгийн мөнгөн урсгал хүчингүй болж, Банк анхны санхүүгийн хөрөнгийг үл хүлээн зөвшөөрч шинэ хөрөнгийг бодит үнэ цэнээр нь хүлээн зөвшөөрнө. Дараа үеийн үнэ цэнийн бууралтыг тооцох зорилгоор дахин тохиролцоо хийсэн өдрийг анхны хүлээн зөвшөөрөлтийн өдөр гэж үзэх ба мөн зээлийн эрсдэлд мэдэгдэхүйц өсөлт байгаа эсэхийг харгалзан үзнэ.

Банк нь шинэ зээл буюу өрийн хэрэгсэл нь үндсэн төлбөр болон зээлийн хүүгийн шалгуурт нийцэж байгаа эсэхийг үнэлнэ. Үл хүлээн зөвшөөрсөн анхны хөрөнгийн дансны үнэ болон мэдэгдэхүйц өөрчлөлт орсон шинэ хөрөнгийн бодит үнэ цэнийн зөрүү нь өмчлөгчидтэй хийсэн хөрөнгийн гүйлгээтэй холбоотойгоос биш бол уг зөрүүг ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрнө.

Дахин тохиролцоо нь зээлдэгчийн санхүүгийн хүндрэл болон анхны тохиролцсон төлбөрөө төлөх боломжгүй байдлаас үүдсэн үед хийгдэж байгаа нөхцөлд Банк нь хөрөнгийн шинэчлэгдсэн болон анхны мөнгөн гүйлгээг харьцуулж, гэрээний өөрчлөлтийн үр дүнд хөрөнгийн эрсдэл болон өгөөж ихээхэн хэмжээгээр өөрчлөгдөж байгаа эсэхийг үнэлнэ. Хэрэв эрсдэл болон өгөөж өөрчлөгдөөгүй бол өөрчлөгдсөн хөрөнгө нь анхны хөрөнгөөс мэдэгдэхүйц өөрчлөгдөөгүй гэж үзэн хөрөнгийг үл хүлээн зөвшөөрөхгүй. Банк өөрчлөгдсөн гэрээний мөнгөн урсгалыг анхны үр ашигт хүүгийн түвшин (эсвэл анх худалдан авах, шинээр гаргахад үнэ цэнийн бууралттай байсан санхүүгийн хөрөнгийн зээлийн эрсдэлээр тохируулсан үр ашигт хүүгийн түвшин)-ээр хямдруулах замаар нийт дансны үнийг дахин тооцоолж, өөрчлөлтийн олз, гарзыг тайлант хугацааны ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрнө.

Үл хүлээн зөвшөөрөлт. Банк санхүүгийн хөрөнгийг дараах тохиолдолд үл хүлээн зөвшөөрнө: (а) хөрөнгийн төлбөрийг авсан эсвэл хөрөнгөтэй холбоотой мөнгөн урсгалыг хүлээн авах эрх дуусгавар болсон, (б) хөрөнгөтэй холбоотой мөнгөн урсгалыг хүлээн авах эрхээ бусдад шилжүүлэн өгсөн эсвэл дараах үед хөрөнгийг дамжуулах хэлцэлд оролцсон (i) хөрөнгийг эзэмшилтэй холбоотой бүхий л эрсдэл болон өгөөжийг бүхэлд нь бусдад шилжүүлсэн, эсвэл (ii) хөрөнгийг эзэмшилтэй холбоотой бүхий л эрсдэл болон өгөөжийг бүхэлд нь бусдад шилжүүлээгүй ч, өөртөө авч үлдээгүй буюу хяналтын эрхийг хадгалж үлдээгүй. Гэрээний нөгөө тал хөрөнгийн борлуулалтад нэмэлт хязгаарлалт хийхгүйгээр холбоогүй гуравдагч этгээдэд бүхэлд нь худалдах чадамжгүй тохиолдолд хяналтын эрхийг хадгалж үлдсэн гэж үзнэ.

ii. Санхүүгийн өр төлбөр

Хэмжилтийн ангилал. Санхүүгийн өр төлбөрийг дараахаас бусад тохиолдолд дараа үеийн хорогдуулсан өртгөөр нь хэмжинэ.

- (i) БҮЦӨАА бүртгэгдэх санхүүгийн өр төлбөр: энэхүү ангилал нь үүсмэл хэрэглүүр, борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй санхүүгийн өр төлбөр (богино хугацаат үнэт цаас гм), бизнесийн нэгдлийн үед худалдан авагч талын хүлээн зөвшөөрсөн болзошгүй үүрэг, анхны хүлээн зөвшөөрөлтийн үед бүртгэсэн бусад санхүүгийн өр төлбөр

- (ii) Санхүүгийн баталгааны гэрээ болон зээлийн үүрэг

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Үл хүлээн зөвшөөрөлт. Санхүүгийн өр төлбөрийг өр төлбөрийн үүрэг нь барагдах, цуцлагдах эсвэл дуусгавар болоход үл хүлээн зөвшөөрнө. Хэрэв одоо байгаа санхүүгийн өр төлбөрийн зээлдүүлэгч нь хэвээрээ боловч ялгаатай нөхцөлтэй гэрээгээр өр төлбөрийг сольсон эсвэл одоо байгаа өр төлбөрийн нөхцөл эрс өөрчлөгдсөн бол тухайн солилцоо болон өөрчлөлтийг анхны хүлээн зөвшөөрсөн санхүүгийн өр төлбөрийн үл хүлээн зөвшөөрөлт ба шинэ өр төлбөрийн анхлан хүлээн зөвшөөрөлт гэж үзнэ. Анхны санхүүгийн өр төлбөрийн дансны дүн ба төлсөн дүнгийн зөрүүг ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрнө.

Бэлэн мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгө

Гадаад болон үндэсний мөнгөн тэмдэгтийн хөрвөх чадварын өөрчлөлтийг мөнгөн гүйлгээний тайланд тусгах зорилгоор тодорхой хэмжээний мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгөнд түргэн хөрвөх чадвартай, үнэ цэнээ алдах эрсдэл багатай зүйлсийг оруулдаг. Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгөнд бэлэн мөнгө болон богино хугацаанд зарцуулж болох гурван сараас бага хугацаатайгаар байршуулсан хугацаатай хадгаламж, хугацаагүй хадгаламж, түүнчлэн дотоодын мөнгөн тэмдэгтээр засгийн газрын байгууллагууд болон дотоодын банкуудад байршуулсан хугацаагүй хадгаламжууд орно. Тодруулга 16-г харна уу. Зарцуулалтад хязгаарлалт хийсэн эсвэл хөрвөх чадвар муутайгаас шууд мөнгөнд хөрвөдөггүй санхүүгийн хөрөнгийг мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгөнд оруулаагүй. Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгийг (i) гэрээний мөнгөн урсгалыг цуглуулах зорилгоор эзэмшиж байгаа ба гэрээний мөнгөн урсгал нь үр ашигт хүүгийн аргыг ашиглан ҮТХТ-г илэрхийлж байгаа, (ii) БҮЦӨАА-аар илэрхийлэгдээгүй тул хорогдуулсан өртгөөр бүртгэдэг.

Алт, үнэт метал

Олон улсын стандартад нийцсэн алт, үнэт металыг гадаадын банкинд биет болон биет бус хэлбэрээр хадгалдаг. Байршуулсан алт нь гадаад валютын нөөцийн нэг хэсгийг илэрхийлнэ. Алтыг трой унцаар хэмжиж бүртгэх ба Банкнаас зарласан албан ханшийн дагуу төгрөгөөр үнэлнэ. Алтны албан ханш нь Лондонгийн Алтны захын Холбооноос зарласан үнэт металын ам.долларын ханшийг (тогтмол) Банкнаас зарласан төгрөг-ам.долларын харьцах албан ханшаар төгрөгт хөрвүүлснээр илэрхийлэгддэг болно. Алтыг дээр дурдсан байдлаар эзэмшихээс гадна Банк нь Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулдаг алт олборлогч аж ахуйн нэгж, иргэдээс цэвэршүүлээгүй алт, мөнгийг худалдан авч гадаад зах зээлд цэвэршүүлэн худалддаг (Тодруулга 22-г харна уу).

Алтан болон мөнгөн гулдмайг бодит үнэ цэнээр нь санхүүгийн байдлын тайланд тусгах ба дахин үнэлгээг өдөр бүр хийдэг. Бодит үнэ цэнийг тогтоохдоо алт ба мөнгөний зах зээлийн үнийг харгалзан үздэг. Дахин үнэлгээний олз гарзыг ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрөх ба энэхүү бодит бус ашиг, алдагдлыг жилийн эцэст өөрийн хөрөнгө дэх “Үнэт металын дахин үнэлгээний нөөц сан”-д хуримтлагдсан ашиг/алдагдлаас шилжүүлдэг (Тодруулга 34-г харна уу). Бусад үнэт метал болох дурсгалын зоос, цэвэршүүлээгүй алт, мөнгө зэрэг бусад үнэт металыг бараа материалаар бүртгэж өртөг, цэвэр боломжит үнэ цэнийн аль багаар нь хэмждэг.

Эрдэнэсийн сан

Эрдэнэсийн сангийн тухай хууль 1994 онд анх батлагдсан. Эрдэнэсийн сангийн тухай хуулиар “Эрдэнэс” гэж түүхий эд, хайлш, химийн нэгдэл, бүтээгдэхүүн, түүх, соёлын дурсгалт зүйл зэрэг ямар ч байдалд байгаа үнэт металл, эрдэнийн чулуут хэлнэ гэж заасан. Эрдэнэсийн сан үндсэн болон гүйлгээ сангаас бүрдэнэ.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Үндсэн санд Улсын их хурлын тогтоолоор “Түүх, соёлын хосгүй үнэт, дурсгалт зүйлс” гэж үзсэн үнэт зүйлс орно. Үндсэн сангийн эрдэнэсийг дотор нь байнгын хэсэг буюу худалдах, шилжүүлэхийг хориглосон зүйлс, байнгын бус хэсэг буюу урьдчилсан зөвшөөрлөөр борлуулах боломжтой зүйлс гэж ангилдаг.

Гүйлгээ санд үнэт металл боловсруулах аж ахуйн нэгжийн үйлдвэрлэлийн, мөн эрдэм шинжилгээний ажил, эмчилгээний хэрэгцээнд зориулан гүйлгээнд оруулах цэвэршүүлсэн болон цэвэршүүлээгүй үнэт металл, түүгээр хийсэн зоос, засч өнгөлсөн болон байгалийн төрхөөрөө байгаа эрдэнийн чулуу, сувд болон Банкны “Эрдэнэсийн сангийн үйл ажиллагааны журам”-аар тодорхойлсон болон Банкны Ерөнхийлөгчийн тушаалаар батлагдсан эрдэнэсийн зүйл гэж үзсэн бүх зүйлс хамаарна.

Эрдэнэсийн сангийн үйл ажиллагааны журмын дагуу эрдэнэсийн санд худалдан авах, шилжүүлэн авах үнэт зүйл нь дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд:

- Тухайн үнэт зүйлийн ач холбогдлын зэргээс хамаарч Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дэргэдэх Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн зэрэглэл, үнэлгээ тогтоох мэргэжлийн зөвлөлийн тодорхойлолттой байх,
- Үнэт зүйл нь эрдэнийн чулуу болон үнэт металаар хийгдсэн бол итгэмжлэгдэж, хүлээн зөвшөөрөгдсөн лабораторийн сорилтын дүгнэлттэй байх,
- Үнэт зүйлийн түүх, соёлын өндөр ач холбогдолтой болохыг батлах Эрдэнэсийн сангийн мэргэжлийн зөвлөлийн санал, дүгнэлт гэх мэт тухайн чиглэлийн мэргэжилтний тодорхойлолт, судалгааны болон бусад баримтуудтай байх.

Эрдэнэсийн санг анхлан бүртгэхдээ өртгөөр нь дараа нь бодит үнэ цэнээс нь хуримтлагдсан үнэ цэнийн бууралтыг хассан дүнгээр хэмждэг. Эрдэнэсийн санг таван жилд нэг удаа дахин үнэлэх ба хэрэв хөрөнгийн бодит үнэ цэнэ нь дансны үнээсээ материаллаг хэмжээгээр зөрүүтэй байх үзүүлэлт илэрсэн тохиолдолд дахин үнэлгээ хийж, хөрөнгийн дансны үнийг бодит үнэ цэнээс материаллаг зөрүүгүй байхаар тохируулна.

Дахин үнэлгээний нэмэгдэл нь бусад дэлгэрэнгүй орлогод бүртгэгдэх ба өөрийн хөрөнгө дэх “Эрдэнэсийн сангийн дахин үнэлгээний нөөц сан”-г нэмэгдүүлнэ. Өмнө нь ижил төрлийн хөрөнгийн дахин үнэлгээний бууралтыг ашиг, алдагдлын тайланд тусгасан бол уг хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдлийг мөн ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрнө. Үүнээс гадна дахин үнэлгээний өөрчлөлт нь хөрөнгийн үнэлгээг бууруулах үед уг бууралтыг тухайн хөрөнгөд харгалзах дахин үнэлгээний нэмэгдлээс (хэрэв байвал) бууруулж, дахин үнэлгээний нэмэгдлээс давсан хэсгийг ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрдөг. Хөрөнгийг худалдан борлуулах, эсвэл данснаас хасах үед тухайн хөрөнгөд харгалзах дахин үнэлгээний нөөц санг хуримтлагдсан ашиг руу шилжүүлнэ. Дахин үнэлгээний толилуулгыг Тодруулга 38-с харна уу.

Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж

Банк харилцагч банк руу мөнгө шилжүүлж, байршуулснаар бусад банкуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламжийг хүлээн зөвшөөрнө. Бусад банкуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламжийг дараах тохиолдолд хорогдуулсан өртгөөр нь бүртгэнэ: (i) гэрээний мөнгөн урсгалыг цуглуулж авах зорилготой байршуулсан бөгөөд эдгээр мөнгөн урсгал нь хүү болон үндсэн төлөлтөөс бүрдэж буй, (ii) бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь ашиг, алдагдлаар илэрхийлэгдэхгүй.

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Банкууд болон бусад зээлдэгч нарт олгосон зээл, тэдгээрээс авах бусад авлага

Банк нь цааш арилжаалах зорилгогүйгээр тусгайлан заасан эсвэл тодорхойлох боломжтой хугацаанд эргүүлэн төлөгдөх нөхцөлтэйгөөр, идэвхтэй зах зээл дээр бүртгэлгүй, үүсмэл бус авлагыг санхүүжүүлэх мөнгөн хөрөнгийг харилцагч банкууд болон бусад зээлдэгчдэд шилжүүлсэн үед банкууд болон бусад зээлдэгч нарт (жишээ нь Сангийн яам, байгууллагууд) олгосон зээлийг хүлээн зөвшөөрдөг.

Эдгээр зээлийн мөнгөн урсгалын онцлог нь гэрээний мөнгөн урсгалыг цуглуулж авах зорилготой бөгөөд ҮТХТ-өөс бүрдэхээс гадна зээлийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг ашиг, алдагдлын тайланд илэрхийлэхгүй тул уг мөнгөн урсгалын онцлог болоод бизнес загварт үндэслэн Банкууд болон бусад зээлдэгч нарт олгосон зээл, тэдгээрээс авах бусад авлагыг хорогдуулсан өртгөөр ангилдаг. Үнэ цэнийн бууралтын санг ирээдүйг таамагласан хүлээгдэж буй зээлийн алдагдал (“ХЗА”)-ын загвараар тооцдог. ХЗА-ын загварт ашигласан өгөгдөл, таамаглал, тооцооллын аргуудыг Тодруулга 37 болон 18-аас үзнэ үү.

Тухайн зээл болон бусад авлагыг СТОУС 13-ын шаардлагад зааснаар үндсэн зах зээлийн хэрэгсэл гэж үзсэн тохиолдолд зах зээлийн хүүгийн түвшнээс доогуур хүүтэй олгосон зээл болон бусад авлагыг бүртгэхдээ анхны хүлээн зөвшөөрөлтийн алдагдлыг бүртгэхгүй. Харин зах зээлийн хүүгийн түвшнээс доогуур хүүтэй олгосон зээл болон бусад авлага нь үндсэн зах зээлийн шалгуурыг хангахгүй тохиолдолд анхны хүлээн зөвшөөрөлтийн алдагдлыг ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрнө. Холбогдох ажил гүйлгээний мөн чанар нь Банкны үндсэн чиг үүрэг болох үндэсний мөнгөн тэмдэгт болон эдийн засгийг хамгаалахад чиглэсэн (мөнгөний бодлогын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх, инфляцыг тогтворжуулах, эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих болон Монгол Улсын банкны салбарын тогтвортой байдлыг хангах зэрэг) үйл ажиллагаатай холбоотой бол зээл ба бусад авлагыг үндсэн зах зээлийн тодорхойлолтын шаардлагыг хангасан гэж үзнэ.

Зээлдүүлсэн үнэт цаас ба буцаан худалдан авах хэлцлүүд

Харилцагч этгээдэд зээлдэгч буцаан төлөх нөхцөлтэй олгогддог худалдах, буцаан худалдан авах гэрээг (“репо хэлцэл”) баталгаажсан санхүүгийн гүйлгээ гэж үздэг. Repo хэлцлээр худалдсан үнэт цааснуудыг санхүүгийн бүртгэлээс хасдаггүй. Харин хөрөнгө хүлээн авагч гэрээний дагуу тус хөрөнгийг борлуулах болон дахин барьцаанд тавих эрхтэй үед уг үнэт цааснуудыг “Буцаан худалдан авах авлага” гэж ангилдаг ба бусад тохиолдолд үнэт цаасыг санхүүгийн байдлын тайланд дахин ангилдаггүй.

Зээлдэгчээс Банкинд эргэн төлөх нөхцөлтэй буцаан худалдах хэлцлийн (“урвуу репо хэлцэл”) дагуу худалдан авсан үнэт цаасыг гадаадын санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө эсвэл дотоодын банкинд олгосон зээлийн аль тохиромжтойгоор нь бүртгэнэ. Буцаан худалдан авах болон худалдах үнийн зөрүүг хүүгийн орлого гэж хүлээн зөвшөөрөх ба үр ашигт хүүгийн аргаар репо хэлцлийн хугацааны турш хуримтлуулна. Буцаан худалдан авах болон худалдах гэрээгээр зарсан үнэт цаасны ангилалд үндэслэн Банк нь буцаан худалдан авах гэрээнүүдийг хорогдуулсан өртгөөр ангилна.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Өрийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалт

Бизнес загвар болон мөнгөн урсгалын онцлогт үндэслэн Банк нь өрийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалтыг хорогдуулсан өртгөөр бүртгэгдэх эсвэл бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд бүртгэгдэх гэж ангилна. Хэрэв өрийн үнэт цаасыг гэрээний мөнгөн урсгалыг нь цуглуулах зорилгоор эзэмшиж байгаа бөгөөд мөнгөн урсгал нь ҮТХТ-өөс бүрдэж байгаа, мөн нягтлан бодох бүртгэлийн зөрүүг ихээхэн хэмжээгээр багасгахын тулд бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг ашиг, алдагдлын тайланд бүртгэх санхүүгийн хөрөнгө гэж бүртгэдэггүй бол өрийн үнэт цаасыг хорогдуулсан өртгөөр бүртгэнэ.

Хэрэв өрийн үнэт цаасыг гэрээний мөнгөн урсгалыг цуглуулах болон борлуулах зорилгоор эзэмшиж байгаа бөгөөд мөнгөн урсгал нь ҮТХТ-өөс бүрдэж байгаа, мөн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг ашиг, алдагдлын тайланд бүртгэхгүй бол өрийн үнэт цаасыг бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд бүртгэгдэх өрийн хэрэглүүрээр бүртгэнэ. Эдгээр хөрөнгийн хүүгийн орлогыг үр ашигт хүүгийн аргаар тооцож ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрнө. ХЗА-ын загвараар тооцсон үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрнө. Дансны үнийн бусад өөрчлөлтүүдийг бусад дэлгэрэнгүй орлогод хүлээн зөвшөөрнө. Өрийн үнэт цаасыг үл хүлээн зөвшөөрөх үед бусад дэлгэрэнгүй орлогод өмнө нь хүлээн зөвшөөрсөн хуримтлагдсан олз, гарзыг ашиг, алдагдлын тайланд шилжүүлнэ.

2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр хорогдуулсан өртгөөр бүртгэгдэж байсан Засгийн газрын үнэт цаасны бизнес загвар 2019 онд өөрчлөгдөж, гэрээний мөнгөн урсгалыг цуглуулахаар зорилгоор эзэмшиж байсныг мөнгөн урсгал цуглуулахаас гадна худалдан борлуулах зорилгоор эзэмших болсон тул бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд бүртгэгдэх ангилал руу дахин ангилагдсан.

Өмчийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалт

Бэлэн мөнгө төлөх гэрээний үүрэг хариуцлага агуулаагүй болон хувьцаа гаргагчийн цэвэр хөрөнгөд эзлэх хувь оролцоо байгаа гэдгийг нотлох санхүүгийн хэрэглүүрүүд гэх мэт хувьцаа гаргагчийн хувьд өмчийн тодорхойлолтод нийцэх санхүүгийн хөрөнгийг Банкны оруулсан өмчийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалт гэж үзнэ. Энэхүү хөрөнгө оруулалтыг зөвхөн хөрөнгө оруулалтын үр ашгийг хүртэх гэхээсээ илүү стратегийн зорилгоор эзэмшдэг тул өмчийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалтуудын бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг бусад дэлгэрэнгүй орлогод хүлээн зөвшөөрч, хэмждэг. Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийн олз, гарзыг бусад дэлгэрэнгүй орлогод хүлээн зөвшөөрөх ба уг олз, гарзыг дараа нь ашиг, алдагдлын тайланд (борлуулах үед ч) шилжүүлэхгүй. Хэрэв үнэ цэнийн бууралтын гарз үүсвэл үнэ цэнийн бусад өөрчлөлтөөс тусад нь хэмжихгүй. Ногдол ашиг нь хөрөнгө оруулалтын өгөөжөөс илүү хөрөнгө оруулалтын нөхөн төлбөрийг илэрхийлэхээс бусад тохиолдолд Банк төлбөр хүлээн авах эрхтэй болоход ногдол ашгийг ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрнө.

Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл

Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэлд дотоодын банкуудтай хийсэн гадаад валютын форвард, своп болон хүүгийн своп хэлцлүүд багтана. Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл нь БҮЦӨАА-аар бүртгэгдэх санхүүгийн хэрэгсэл бөгөөд бодит үнэ цэнээрээ хэмжигдэнэ. Бүх санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн хувьд бодит үнэ цэнэ нь эерэг бол хөрөнгөөр, сөрөг бол өр төлбөрөөр тусгана. Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг тухайн жилийн ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрнө. Банк нь хейджийн бүртгэлийг хэрэглэдэггүй.

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бусад хөрөнгө

Бусад хөрөнгө нь авлага болон урьдчилж төлсөн зардлаас бүрдэнэ. Өрийн бичгийн авлагаас бусад авлагуудыг аккруэл сууриар бүртгэж, хорогдуулсан өртгөөр хэмжинэ. Авлагыг гэрээний дагуу эрх үүссэн үед хүлээн зөвшөөрнө. Урьдчилж төлсөн зардлыг төлбөр хийгдсэн үед хүлээн зөвшөөрч тухайн ажил үйлчилгээг бүрэн авсны дараа ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрнө. Авлагын үнэ цэнийн бууралтын санг ирээдүйг таамагласан ЗҮЦХА-ын загвараар тодорхойлно. ЗҮЦХА-ын загварыг хэмжихэд ашигласан загвар, мэдээлэл, таамаглалуудыг Тодруулга 37-с үзнэ үү.

Өрийн бичгийн авлагыг бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь ашиг, алдагдлын тайланд илэрхийлэгдэх санхүүгийн хөрөнгөөр бүртгэнэ. Бодит үнэ цэнийг тайлант хугацаа бүрийн зах зээлийн хүүнд үндэслэсэн хямдруулсан мөнгөн урсгалын загвараар тооцож, хэмждэг. Өрийн бичгийн зах зээлийн хүүг Монголбанкны бодлогын хүү дээр өрийн бичиг гаргагчийн зээлийн эрсдэлийн түвшинг нэмж тодорхойлсон.

Барилга байгууламж болон бусад үндсэн хөрөнгө

Барилга, байгууламжийг дор дурдсанчлан дахин үнэлэгдсэн дүнгээс хуримтлагдсан элэгдэл болон шаардлагатай бол үнэ цэнийн бууралтын зардлыг хассан дүнгээр хэмждэг.

Банк эзэмшиж буй барилга, байгууламжийг өртгөөр нь анхлан хүлээн зөвшөөрнө. Барилга, байгууламжийг дахин үнэлдэг бөгөөд дансны үнэ болон бодит үнэ цэнийн хооронд материаллаг зөрүү байгаа эсэхийг тайлант хугацааны эцэс бүрт үнэлж, баталгаажуулдаг.

Дансны үнэ дахин үнэлгээгээр нэмэгдсэн тохиолдолд нэмэгдсэн дүнгээр бусад дэлгэрэнгүй орлого хүлээн зөвшөөрч, өөрийн хөрөнгийн холбогдох дахин үнэлгээний санг нэмэгдүүлнэ. Тухайн хөрөнгийн өмнө үүссэн дахин үнэлгээний нэмэгдлийг бууруулж буй дахин үнэлгээний хорогдлыг бусад дэлгэрэнгүй орлогод хүлээн зөвшөөрч, өөрийн хөрөнгөнд өмнө хүлээн зөвшөөрсөн дахин үнэлгээний нөөцийн санг бууруулах ба үнэлгээний бусад бүх бууралтыг тайлант хугацааны ашиг, алдагдлын тайланд хүлээн зөвшөөрнө. Дахин үнэлсэн хөрөнгийг данснаас хасах үед өөрийн хөрөнгө дэх холбогдох дахин үнэлгээний нөөцийг хуримтлагдсан ашиг эсвэл хуримтлагдсан алдагдал руу шууд шилжүүлнэ.

Банк эзэмшиж буй бусад үндсэн хөрөнгийг өртгөөс хуримтлагдсан элэгдэл болон шаардлагатай бол үнэ цэнийн бууралтын зардлыг хассан дүнгээр бүртгэнэ. Урсгал засварын зардлыг гарсан тухай бүрт нь бүртгэнэ. Барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжийн томоохон бүрэлдэхүүн хэсгийг сольсон бол холбогдох зардлыг хөрөнгийн дансны үнэд капиталжуулж, сольсон хэсгийг данснаас хасна.

Үндсэн хөрөнгийн үнэ цэнэ буурсан эсэхийг удирдлага тайлант хугацаа бүрийн эцэст үнэлдэг. Үнэ цэнэ буурсан шинж тэмдэг илэрсэн тохиолдолд удирдлага хөрөнгийн бодит үнэ цэнээс тухайн хөрөнгийг борлуулахтай холбоотой зардлыг хассан дүн болон түүний ашиглалтын үнэ цэнийн дүнгийн аль ихээр нь нөхөгдөх өртгийг тооцно. Дансны үнийг нөхөгдөх өртөг хүртэл бууруулж, гарзыг тухайн тайлант жилийн ашиг, алдагдлын тайланд бүртгэдэг (барилгын хувьд өөрийн хөрөнгө дэх дахин үнэлгээний сангаас хэтэрсэн тохиолдолд). Хөрөнгийн ашиглалтын үнэ цэнэ эсвэл бодит үнэ цэнээс борлуулах өртгийг хассан үнэ цэнийн тооцоололд өөрчлөлт орсон бол өмнөх жилүүдэд хүлээн зөвшөөрсөн үнэ цэнийн бууралтын гарзыг буцаана.

Үндсэн хөрөнгийн борлуулалтын олз, гарзыг борлуулалтаас хүлээн авсан мөнгөн дүн болон дансны үнийг харьцуулж тооцох ба тухайн тайлант жилийн ашиг, алдагдлын тайланд (үйл ажиллагааны бусад орлого, зардлын хэсэгт) бүртгэнэ.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Элэгдэл. Дуусаагүй барилгыг элэгдүүлэхгүй. Барилга болон бусад үндсэн хөрөнгийг үлдэх өртөг хүртэл тэдгээрийн ашиглалтын хугацааны турш шулуун шугамын аргаар элэгдүүлнэ.

	Ашиглалтын хугацаа, жилээр
Барилга, байгууламж	6 – 60 жил
Тавилга, компьютер төхөөрөмж	3 – 20 жил

Банк ашиглаглалтын хугацаа нь дуусч байгаа хөрөнгийн үлдэх өртгийг тухайн хөрөнгийн борлуулалтаас олох боломжтой үнээс борлуулахад гарах зардлыг хассан дүнгээр тооцдог. Хөрөнгийн үлдэх өртөг, ашиглалтын хугацааг тайлант хугацааны эцэс бүрт хянаж, шаардлагатай гэж үзвэл тохируулна.

Биет бус хөрөнгө

Банкны биет бус хөрөнгө нь ашиглалтын тодорхой хугацаатай бөгөөд голчлон капиталжуулсан програм хангамжуудын лицензээс бүрддэг. Худалдаж авсан компьютерын програм хангамжуудын өртөг нь тэдгээрийг худалдан авах, ашиглахад бэлэн болгох явцад гарсан зардлуудаас бүрдэнэ. Биет бус хөрөнгийг үлдэх өртөг хүртэл нь тооцсон ашиглалтын хугацаа болох 4 жилийн хугацаанд шулуун шугамын аргаар хорогдуулна.

Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө

Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө нь Монголбанкнаас 1993 оны 9 дүгээр сард гүйлгээнд гаргасан төлбөрийн хэрэгслээр ашиглагдах боломжтой цаасан болон зоосон мөнгөн тэмдэгтийг илэрхийлнэ. Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгийг Монголбанкнаас дотоодын банкууд болон бусад харилцагчдад бэлэн мөнгө олгох үед нэрлэсэн үнээр нь өр төлбөрөөр бүртгэдэг. Банк нь бусад банкууд болон харилцагчид бэлэн мөнгө олгох үед гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө ба зоосыг нэрлэсэн үнийн дагуу өр төлбөрөөр бүртгэдэг. Банк бэлтгэл сан болон гүйлгээ касст буй төгрөгийг гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгөнд оруулж тооцдоггүй.

Төв Банкны үнэт цаас

Банкны гаргасан үнэт цаасыг бодит үнэ цэнээр нь анх бүртгэх ба дараа нь үр ашигт хүүгийн аргаар тооцсон хорогдуулсан өртгөөр нь хэмжинэ. Хорогдуулсан өртгийг тооцохдоо үнэт цаасыг гаргах үед үүссэн хөнгөлөлт эсвэл урамшуулал болон үр ашигт хүүний нэг хэсэг болох үнэт цаас гаргалттай холбоотой зардлуудыг авч үзнэ.

Засгийн газрын харилцах, хадгаламж

Засгийн газар болон бусад төрийн байгууллагуудын данс нь засгийн газар болон бусад харилцагчдад төлөх үүсмэл бус өр төлбөр бөгөөд үр ашигт хүүгийн аргаар хорогдуулсан өртгөөр бүртгэгдэнэ. Засгийн газрын дансдын дийлэнх нь Олон Улсын Валютын Сан (ОУВС), Герман улсын засгийн газар (КФВ), Азийн Хөгжлийн Банк (АХБ)-ны санхүүжилттэй хөтөлбөрийн хүрээнд Сангийн яамнаас авсан урт хугацаат зээлтэй холбоотой. Тодруулга 30-г харна уу.

Гадаад өр төлбөр

Гадаад өр төлбөрийг анхлан бодит үнэ цэнээр нь бүртгэх ба дараа нь үр ашигт хүүгийн аргаар тооцсон хорогдуулсан өртгөөр бүртгэнэ. Гадаад өр төлбөрийн дийлэнх хэсгийг Хятадын Ардын Банк (Хятадын Төв банк)-аас авсан зээл бүрдүүлнэ (Тодруулга 32).

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж

Банкинд харилцагч банкуудаас мөнгө шилжин ирэхэд дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламжийг хүлээн зөвшөөрдөг. Үүсмэл бус өр төлбөрийг хорогдуулсан өртгөөр бүртгэнэ.

Болзошгүй алдагдлын нөөц сан

Энэ нь цаг хугацаа болон дүн нь тодорхойгүй санхүүгийн бус өр төлбөр юм. Банкинд өнгөрсөн үйл явдлын үр дүнд өнөөгийн хуулийн дагуу, эсвэл хууль эрх зүйн дагуу үүрэг хариуцлага хүлээх болсон, мөн уг үүрэг хариуцлагыг шийдвэрлэх явцад эдийн засгийн өгөөж агуулсан зарлагын урсгал гарах өндөр магадлалтай үед, мөн энэхүү үүргийг мөнгөн дүнгээр бодитой илэрхийлэх боломжтой болсон тохиолдолд нөөц санг бүртгэнэ.

Олон Улсын Валютын Сантай хамааралтай үйл ажиллагаа

Монгол Улс болон Олон Улсын Валютын Сан (ОУВС) хоорондын харилцаанд үзүүлэх Банкны үндсэн үүргээс шалтгаалж Банк нь ОУВС-тай хамтран ажилладаг. СТОУС-ын дагуу хөрөнгө болон өр төлбөрийн тодорхойлолтын нөхцөлийг хангасан ОУВС-ийн хөтөлбөртэй холбоотой тооцоог Банкны санхүүгийн тайланд хүлээн зөвшөөрдөг. СТОУС-ын дагуу хөрөнгө болон өр төлбөрийн тодорхойлолтод нийцэхгүй ОУВС-тай хамаарал бүхий тооцоог Банк өөрийн санхүүгийн тайланд хүлээн зөвшөөрөхгүй.

ОУВС-тай холбоотой хөрөнгө ба өр төлбөрүүд

Эдгээр санхүүгийн тайлангуудад хүлээн зөвшөөрөгдсөн ОУВС-тай холбоотой хөрөнгөнд Зээлжих Тусгай Эрх (ЗТЭ)-ийн хөрөнгө багтана, Тодруулга 17-г харна уу. ОУВС-д өгөх өр төлбөрт ЗТЭ-ийн хуваарилалт бүхий өр төлбөрүүд багтана, Тодруулга 32-с лавлана уу.

ЗТЭ-ээр бүртгэгдсэн хөрөнгө, өр төлбөрүүдийг тайлант өдрийн ЗТЭ-ийн төгрөгтэй харьцах албан ханшаар хөрвүүлдэг. Төгрөгийн ЗТЭ-тэй харьцах албан ханшийг ОУВС-гийн тогтоосон ЗТЭ, ам.долларын ханшийн мэдээлэл болон Банкны тайлант хугацааны ам.доллар болон төгрөгийн албан ханшид үндэслэн тооцдог.

Монгол Улсын Засгийн газрын ОУВС-тай холбоотой хөрөнгүүд

Банк ОУВС-гийн санхүүжилтийн худалдан авалттай холбоотой ямар нэг гэрээт үүрэг, хариуцлага хүлээгээгүй тул ОУВС-тай холбоотой тодорхой хөрөнгүүд хөрөнгө ба өр төлбөр хүлээн зөвшөөрөх СТОУС-ын тодорхойлолтод нийцдэггүй. Эдгээр хөрөнгөд ОУВС-д хувь нийлүүлсэн хөрөнгө болон ОУВС-аас Өргөтгөсөн Санхүүжилтийн Хөтөлбөрийн хүрээнд авсан зээл багтана. Банк нь Монгол Улс болон ОУВС хоорондын харилцаанд Монгол Улсын Засгийн газрын итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчийн үүргийг гүйцэтгэдэг. Сангийн яам нь Монгол Улсын санхүүгийн зуучлагчийн үүргийг гүйцэтгэнэ. Иймд Монгол Улсын ОУВС-аас авах авлага болон (ОУВС-д нийлүүлсэн хувь хөрөнгө зэрэг) ОУВС-д төлөх өр төлбөрүүд нь Сангийн яамны хөрөнгө, өр төлбөр болох учир Банкны санхүүгийн тайланд тусгагдаагүй.

ОУВС-д нийлүүлсэн хувь хөрөнгө. Энэхүү хувь хөрөнгө нь тусгай төрлийн хөрөнгө бөгөөд ОУВС-гийн гишүүн орны хувьд Монгол Улсын хувь нийлүүлсэн хөрөнгийг илэрхийлнэ. Хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хэмжээ нь улс орон бүрийн хувьд өөр байдаг бөгөөд эдийн засгийн хэмжээ, цар хүрээнд тулгуурлан ОУВС-гийн Удирдах зөвлөлөөс тогтоодог. Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө гишүүн орнуудын саналын эрх, тусгай сангаас хүртэх санхүүгийн нөөцийн хязгаар болон зээлжих тусгай эрх (оруулсан хөрөнгийн хэмжээтэй нь хувь тэнцүүлэн)-д үндэслэн оролцогчийн хувь хүртэх хязгаарыг тодорхойлдог. Монгол Улсын оруулсан хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн дийлэнх хэсэг нь Сангийн яамнаас ОУВС-д гаргасан хүүгүй үнэт цаасаар төлөгдсөн ба ОУВС-ын №1, №2 дугаар дансуудад кредит талыг бүртгэсэн болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар Монгол Улсын ОУВС-д оруулсан хувь хөрөнгийн үлдэгдэл 72.3 сая ЗТЭ (2018 онд 72.3 сая ЗТЭ). Сангийн яам нь өрийн бичиг гаргаж энэхүү квотын төлбөрийг хийдэг тул энэхүү дүн нь Сангийн яамны хөрөнгөөр бүртгэгдэнэ.

ОУВС-д гаргасан үнэт цаас. Энэхүү үнэт цаас нь Монгол Улсын үндэсний мөнгөн тэмдэгтээрх ОУВС-гийн хөрөнгө бөгөөд а дээр дурдсан хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн төлбөрт гаргасан өрийн бичиг юм. Сангийн яам нь ОУВС-тай зээлийн эрхийн ашиглалтын талаар гэрээ байгуулсан тохиолдолд өрийн бичгээр баталгаажуулдаг.

ОУВС-ийн №1, №2 дугаар дансууд. Нийлүүлсэн хувь хөрөнгийн төлбөр, санхүүжилтийн худалдан авалт болон буцаан худалдан авалтын гүйлгээнд №1 дүгээр дансыг ашигладаг. Монгол төгрөгөөр гүйцэтгэх ажил гүйлгээнд №2 дугаар дансыг ашигладаг. Данс №1 болон №2 нь 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр 673.3 сая төгрөгийн (2018: 635 сая төгрөг) үлдэгдэлтэй байна.

Өргөтгөсөн Санхүүжилтийн Хөтөлбөр (ӨСХ)

2017 оны 5 дугаар сарын 24-нд ОУВС-гийн Удирдах зөвлөл Монгол Улсын эдийн засгийн реформыг дэмжих зорилгоор Өргөтгөсөн Санхүүжилтийн Хөтөлбөр (ӨСХ)-ийн хүрээнд гурван жилийн хугацаатай 314.5 сая ЗТЭ-ийн дүн бүхий өргөтгөсөн санхүүжилтийг баталсан. ӨСХ нь ОУВС-гаас Монгол Улсад олгосон жилийн 1.53-аас 1.59 хувийн хүүтэй зээлийг илэрхийлнэ. Зээлийн санхүүжилтийг 2017 оны 5 дугаар сарын 25-ны өдөр Монголбанк болон Сангийн яамны хооронд байгуулсан харилцан ойлголцлын санамж бичигт үндэслэн Монголбанкинд нээсэн холбогдох дансанд шилжүүлсэн. Зээл, түүний эргэн төлөлт нь ЗТЭ-ээр илэрхийлэгдсэн бөгөөд Монголбанк нь Сангийн яамны өмнөөс ОУВС-д хуваарийн дагуу эргэн төлөлтийг хийдэг.

2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар ӨСХ-ийн хүрээнд Сангийн яаманд өгөх 3 жилийн хугацаатай өр төлбөрийн хэмжээ 157.7 сая ЗТЭ буюу 594,794 сая төгрөг (2018: 157.9 сая ЗТЭ буюу 578,771 сая төгрөг) байсан, Тодруулга 30-г харна уу.

Дүрмийн сан

Дүрмийн сан нь Өөрийн хөрөнгөнд багтдаг, дэлгэрэнгүйг Тодруулга 34-с харна уу.

Ерөнхий нөөцийн сан

Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хуулиар тайлант жилийн цэвэр орлогын 40 хувийг (хамгийн багадаа) ерөнхий нөөцийн санд хуваарилах ба үлдэх хэсгийг (хамгийн ихдээ 60 хувь хүртэлх) Улсын Төсөвт шилжүүлэхийг заасан. Ерөнхий нөөцийн сан нь өмнөх жилүүдэд хуримтлуулсан, тайлант жилийн цэвэр орлогын дээр дурдсан хэсгээс бүрдэх ба Банк уг санг бүрэн захиран зарцуулах эрхтэй. Энэ санд Улсын төсөвт өмнөх жилүүдэд хуваарилсан болон цаашид хуваарилах дүнг оруулдаггүй. 2019, 2018 онуудад Банк хуримтлагдсан алдагдалтай ажилласан тул ерөнхий нөөцийн санд шилжүүлэг хийгээгүй.

Бусад нөөц сан

Бусад нөөц сан нь гадаад валют, алт, үнэт метал (мөнгө), барилга байгууламж, болон эрдэнэсийн сангийн дахин үнэлгээний сангуудаас гадна болон БҮЦӨБДО-д илэрхийлэгдэх санхүүгийн хөрөнгө оруулалтын дахин үнэлгээний сангаас бүрддэг. Банк нь Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хуулийн дагуу гадаад валют, алт үнэт металын ханшийн тэгшитгэлийн бодит бус ашгийг гадаад валют болон алт, үнэт металын дахин үнэлгээний санд жил бүрийн эцэст шилжүүлдэг ба харин бодит бус алдагдлыг холбогдох сангуудаар хаадаг.

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Зээлтэй холбоотой үүрэг хариуцлага

Банкинд зээлтэй холбоотой үүрэг хариуцлага байдаг ба үүнд аккредитив болон Хятадын Ардын Банк (БНХАУ-ын Төв Банк, цаашид “ХАБ” гэх) –тай байгуулсан хэлэлцээр орно. Хэлэлцээр нь ХАБ-аас Банкинд юаниар олгосон санхүүжилт болон Банкнаас ХАБ-д төгрөгөөр олгосон санхүүжилт юм (Тодруулга 35).

Тайлант хугацааны эцэс бүрт төлбөрийн үүрэг хариуцлага нь i) анхны хүлээн зөвшөөрөлтийн хорогдуулалтыг тооцоогүй төлбөрийн тооцооны үлдэгдэл дээр нэмээд ii) ЗҮЦХА-ын загвараар тодорхойлсон эрсдэлийн сангийн дүнгээр хэмжигддэг. Хэрэв дуусгавар болгоогүй төлбөрийн үүрэг хариуцлагын дүнд хураамж авдаг бол түүнийг тухайн үүргийн хүчинтэй хугацаанд харгалзуулан орлого гэж хүлээн зөвшөөрдөг.

Орлого, зардлын хүлээн зөвшөөрөлт

Хүүгийн орлого, зардлыг бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь ашиг, алдагдлаар илэрхийлэгддэгээс бусад өрийн хэрэгслүүдийн хувьд аккруэл сууриар, үр ашигт хүүгийн аргаар тооцоолон бүртгэнэ. Энэ арга нь талуудын хооронд байгуулсан гэрээний дагуу төлөгдсөн эсвэл хүлээн авсан бүх хураамж, гүйлгээний зардал, урамшуулал болон хөнгөлөлтийг үр ашигт хүүгийн нэг хэсэг гэж үзэж цаг хугацааны хувьд хойшлуулах ба үр ашигт хүүгийн аргаар бодсон хүүгийн орлого эсвэл зардлаар бүртгэдэг. Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь ашиг, алдагдлаар илэрхийлэгддэг өрийн хэрэгслийн (өрийн бичиг) хүүгийн орлогыг нэрлэсэн хүүгээр тооцоолж тайлант үеийн ашиг, алдагдлын тайлангийн “БҮЦӨАА илэрхийлэгдэх санхүүгийн хөрөнгийн ашиг, алдагдал” гэж толилуулна.

Бусад бүх шимтгэл, хураамж болон бусад орлого, зардлыг аккруэл суурьт үндэслэн тухайн ажил гүйлгээний гүйцэтгэлтэй уялдуулан хүлээн зөвшөөрөх бөгөөд гүйцэтгэлийг нийт үзүүлэх үйлчилгээнээс бодитоор үзүүлсэн үйлчилгээний хувь хэмжээгээр тооцож ашиг, алдагдлын тайланд бүртгэдэг.

Бэлэн мөнгө хэвлэхтэй холбогдож гарсан зардлууд

Банк нь Монгол Улсын цаасан мөнгөн дэвсгэрт болон зоосон мөнгөний хэвлэлтийг удирддаг ба тэдгээрийг хэвлүүлэхтэй холбоотой урьдчилж гарсан зардлыг “Бусад хөрөнгө” дансанд бүртгэх ба хэвлэсэн мөнгөн тэмдэгтийг үйлдвэрлэгчээс Банкны үндэсний мөнгөний тэмдэгтийн нөөц санд шилжүүлэх үед зардлаар хүлээн зөвшөөрдөг.

Ажилчдын зардал болон холбогдох шимтгэлүүд

Цалин хөлс, түүнтэй холбоотой бусад зардлуудыг (ээлжийн амралт, өвчтэй байх үеийн нөхөн олговор, шагнал урамшуулал болон мөнгөн бус тэтгэмж гэх мэт) Банк ажилтнуудын холбогдох ажил үйлчилгээ үзүүлсэн жилд харгалзуулан зардал гэж хүлээн зөвшөөрдөг. Ээлжийн амралтын мөнгө, нөхөн олговортой бусад богино хугацаат чөлөө авалтыг ажилтнуудад ирээдүйд нөхөн олговортой чөлөө авах эрхийг үүсгэх үйлчилгээг үзүүлсэн үед, харин өвчний улмаас чөлөө авах гэх мэт нөхөн олговортой богино хугацаат чөлөө авалтыг чөлөө авсан тухайн үед зардлаар хүлээн зөвшөөрдөг.

Ажилчдын тэтгэмж

Банк нь дотоод дүрэм журмын дагуу ажилтнуудынхаа ажлын нөхцөл байдлыг сайжруулах, нийгмийн халамжийн асуудлыг шийдэх үүднээс тодорхой хөрөнгийг нийгмийн хөгжлийн санд хуваарилж, хуримтлуулдаг. Эдгээр дансдыг тэтгэмж, нөхөн олговор, ажилтнуудын гүйцэтгэлд суурилсан цалин урамшууллыг олгох, ажилтнуудын нийгмийн халамжийн хүрээнд бусад хэрэгцээг хангах зорилгоор ашигладаг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

4. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Удирдлага нь 2018 оны 12 дугаар сарын 31 болон 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар Нийгмийн хөгжлийн сангийн дүн нь эдгээр богино болон урт хугацаат төлбөрүүдийг төлөх бүрэн боломжтой, мөн хүлээн зөвшөөрсөн тусламж, тэтгэмжийн өр төлбөр нь тухайн тайлант өдрөөр тусламж тэтгэмжийн үүргүүдийн өнөөгийн үнэ цэнээс хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй байгаа үнэлгээний тооцоо (актуар)-ны олз, гарз болон гарсан үйлчилгээний зардлыг хассан дүнгээс материаллаг хэмжээгээр зөрөхгүй гэж үзэж байна.

Орлогын албан татвар

Монгол Улсын Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуульд заасны дагуу Банк нь орлогын албан татвараас чөлөөлөгдсөн байдаг.

Холбоотой талуудын ажил гүйлгээ

Холбоотой талууд гэдэгт Банктай дараах байдлаар холбогдсон аж ахуйн нэгж болон хувь хүн орно. Үүнд:

(а) Банктай дараах байдлаар холбогдсон хувь хүн эсвэл тухайн хувь хүний ойрын төрөл садан:

- (i) Банкинд дангаараа эсвэл хамтран хяналт тогтоосон;
- (ii) Банкинд томоохон нөлөөлөлтэй эсвэл;
- (iii) Банкны гол удирдах албан тушаалтнуудын нэг.

(б) Дараах нөхцөлүүдийн аль нэгийг хангасан байгууллага нь Банкны холбоотой тал гэж үзнэ. Үүнд:

- (i) Монгол Улсын Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлагууд;
- (ii) Нэг нь нөгөө байгууллагын хараат эсвэл хамтын хэлэлцээрт байгууллага байх;
- (iii) Аль аль байгууллага нь нэг ижил гуравдагч этгээдийн хамтарсан хэлэлцээрт талууд байх;
- (iv) Нэг байгууллага нь гуравдагч этгээдийн хамтарсан хэлэлцээрт байгууллага бөгөөд нөгөө байгууллага нь уг гуравдагч этгээдийн хараат байгууллага байх;
- (v) Байгууллага нь Банкны эсвэл Банктай холбоотой талын ажиллагсдыг урамшуулах зорилгоор ажил эрхлэлтийн дараах тэтгэмж олгодог. Хэрвээ Банк нь уг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлдэг бол дэмжлэг хүртэж буй ажиллагсад нь мөн Банктай холбоотой тал болно.
- (vi) (а)-д тодорхойлсон хувь хүн дангаараа эсвэл хамтран хяналт тогтоосон байгууллага;
- (vii) (а)(i)-д тодорхойлсон хувь хүн нь байгууллагад ихээхэн нөлөөлөлтэй эсвэл уг байгууллагын гол удирдах албан тушаалтнуудын нэг;
- (viii) Банкийг гол удирдах албан тушаалтнаар хангадаг байгууллага.

Холбоотой талуудын боломжит бүх хамаарлыг авч үзэхдээ зөвхөн хуулийн хэлбэрийг биш хамаарлын мөн чанарыг чухалчлан анхаарсан болно. Холбоотой талуудтай хийсэн бүх материаллаг ажил гүйлгээ болон үлдэгдлийг санхүүгийн тайланд толилуулсан ба дэлгэрэнгүйг Тодруулга 36-с харна уу.

5. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ ҮНЭЛЭМЖ, ТООЦООЛОЛ БОЛОН ТӨСӨӨЛЛҮҮД

Банк санхүүгийн тайлангийн дүнгүүд болон дараагийн тайлант жилийн хөрөнгө, өр төлбөрт нөлөөлөхүйц таамаглал, үнэлэмжийг хийдэг. Удирдлага нь өөрсдийн туршлага болон ирээдүйн үйл явдлын талаарх нөхцөл байдалд зохистой гэж үзсэн үнэлэлт, таамаглал зэрэг бусад хүчин зүйлүүдэд суурилан тооцооллыг тогтмол хянадаг. Мөн удирдлага нь нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогыг хэрэгжүүлэх явцад ач холбогдол бүхий тооцооллуудаас гадна тодорхой үнэлэмжүүдийг хийдэг. Санхүүгийн тайланд хүлээн зөвшөөрөгдсөн дүнгүүдэд мэдэгдэхүйц нөлөө үзүүлэх үнэлэмжүүд болон дараагийн тайлант жилд хөрөнгө, өр төлбөрийн дүнгүүдэд томоохон тохируулга хийх шаардлага үүсч болох ба үүнд дараах зүйлс хамаарна.

Санхүүгийн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт. СТОУС9-ийн дагуу бүх санхүүгийн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтыг тооцоход үнэлэмж шаардагддаг. Ялангуяа ирээдүйн мөнгөн урсгалын дүн болон хугацаа, барьцаа хөрөнгийн үнэлгээ мөн зээлийн эрсдэлийн томоохон өөрчлөлтийг тодорхойлоход үнэлэмж шаарддаг. Эдгээр тооцоолол нь хэд хэдэн хүчин зүйлээс шалтгаалан өөрчлөгдөж болох бөгөөд эдгээрийн өөрчлөлт нь өөр өөр түвшний үнэ цэнийн бууралтын үр дүнд хүргэж болно.

Банкны зээлийн үнэ цэнийн хүлээгдэж буй алдагдлын (ЗҮЦХА) тооцоолол нь хувьсах өгөгдөл болон тэдгээрийн харилцан хамаарлыг сонгоход ашигласан олон төсөөллүүдээс бүрдсэн цогц загварын үр дүн юм.

Санхүүгийн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт (үргэлжлэл). ЗҮЦХА загварын элементүүд нь доорх нягтлан бодох бүртгэлийн үнэлэмж болон тооцооллыг шингээсэн байна:

- Үнэлгээ бүрт ашиглах чанаргүйдлийн магадлалыг (ЧМ) тодорхойлдог Банкны дотоод зээлийн үнэлгээний загвар
- Банкны шатлалын үнэлгээ
- Банкны санхүүгийн хөрөнгийн зээлийн эрсдэл мэдэгдэхүйц хэмжээгээр ихэссэнийг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтүүд хийгээд үүний үр дүнд санхүүгийн хөрөнгүүдийн нөөц санг нийт хугацааны ЗҮЦХА болон чанарын үнэлгээ ашиглан тооцох
- Өгөгдлүүдийн сонголт болон томъёонуудыг ашиглан ЗҮЦХА загварын хөгжүүлэлт
- Макро эдийн засгийн өгөгдлүүдийн харилцан холбоо хамаарал болон эдгээрийн чанаргүйдэлд өртөх дүн (ЧӨД), алдагдалд хүргэх чанаргүйдэлд (АХЧ) үзүүлэх нөлөөг тодорхойлох
- ЗҮЦХА загварт ирээдүйг чиглэсэн макро эдийн засгийн хувилбаруудаас сонгох, тэдгээрийн жигнэсэн дундаж магадлалыг тодорхойлох, эдийн засгийн өгөгдлүүдийг гаргах.

Банк нь хорогдуулсан өртгөөр болон бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогод илэрхийлэгдэх гэж ангилсан бүхий л өрийн үнэт цаасуудад ЗҮЦХА-ын хэмжилтийг хийдэг ба хүлээгдэж буй зээлийн алдагдлын тооцоолол болон бодит зээлийн алдагдлын хоорондын зөрүүг багасгах үүднээс модел болон түүнд ашигласан өгөгдлүүдийг байнга хянаж үздэг.

Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн бодит үнэ цэнэ. Банк гадаад валютын урсгалын нэмэгдүүлэх, хүүгийн түвшин болон гадаад валютын зээлийн хэмжээг бууруулах, гадаад валютын ханшийн өсөлтийн эрсдэлийг саармагжуулах гэх мэт бодлогын шинж чанартай авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний хүрээнд ихэвчлэн дотоодын банкуудтай санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн хэлцлүүдийг тогтмол хийдэг. Эдгээр үүсмэл хэрэглүүрүүдийг бодит үнэ цэнээр нь хэмждэг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

5. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ ҮНЭЛЭМЖ, ТООЦООЛОЛ БОЛОН ТӨСӨӨЛЛҮҮД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

2014 оны эхний улирлаас эхлэн Банк нь дотоодын банкуудтай урт хугацааны своп хэлцлүүдийг хийж эхэлсэн. Эдгээр нь 2-5 хүртэлх жилийн хугацаатай урт хугацаат төгрөг/ам.долларын своп хэлцлүүд юм. Түүнчлэн 2017 оны 12 дугаар сараас хойш Банк дотоодын банкуудтай шинэ төрлийн урт хугацаат, хүүгийн своп хэлцлүүдийг хийж эхэлсэн. Эдгээр нь 1-8 жилийн хугацаатай хүүгийн загварт суурилсан төгрөг-ам.долларын своп хэлцлүүд юм.

Дээрх хэлцлүүдийн форвард ханшийг Мөнгөний Бодлогын Газраас эконометрик загвар ашигласан үнэлгээний аргачлалаар тооцоолсон. Дээрх урт хугацаат хэрэгслүүдийн үнийн талаар зах зээлийн хангалттай мэдээлэл байдаггүй. Удирдлага эконометрик загвар ашиглан форвард ханшийг тооцоолох нь хүүгийн загварт суурилсан томъёог ашигласнаас илүү оновчтой гэж үзсэн. Ажиглагдахуйц зах зээлийн мэдээлэлд үндэслээгүй төсөөлөл ашиглан үнэлсэн үүсмэл хэрэгслийн бодит үнэ цэнийн талаарх мэдээллийг Тодруулга 38-с үзнэ үү.

Удирдлага дээрх санхүүгийн хэрэгслийг анх хүлээн зөвшөөрөхөд олз, гарз үүсэх эсэхийг харгалзан үзсэн ба хэлцлүүд зах зээлд оролцогчдын хувьд сайн дурын үндсэн дээр явагдсан тул олз гарз үүсэхгүй гэж үзсэн. Мөн тус үнэлэмжийг хийхдээ эдгээр хэрэглүүрийн үндсэн зах зээлийг илэрхийлж байна гэж удирдлага үзсэн.

Өрийн бичгийн бодит үнэ цэнэ. Банк нь тодорхой томоохон хэдэн харилцагчдад жилийн 21 хувийн хүүтэй, тодорхой шалгуурыг хангасан тохиолдолд зээлийн хүүг жилийн 7-8 хувь хүртэл бууруулах нөхцөлтэй зээлийг тэдний гаргасан өрийн бичгийг худалдан авах замаар олгосон ба 2014 онд 350,000 сая төгрөг, 2016 онд 465,000 сая төгрөгийг тус тус санхүүжүүлсэн. Өрийн бичиг нь БҮЦӨАА-аар бүртгэгдэх санхүүгийн хөрөнгөөр ангилагдсан.

Удирдлага өрийн бичгийн бодит үнэ цэнийг хямдруулсан мөнгөн урсгалын загвараар тооцдог. Бодит үнэ цэнийн тооцоололд холбогдох боломжит мэдээлэлд үндэслэн дараах үнэлэмжүүдийг ашигласан. Үүнд:

- Ирээдүйн мөнгөн урсгалын магадлал: Удирдлага ирээдүйн мөнгөн урсгалын магадлалыг өрийн бичиг гаргагчийн санхүүгийн түүхэн мэдээлэлд үндэслэл үнэлсэн ба өрийн бичгийн эргэн төлөлт хугацаандаа бүрэн хийгдэнэ гэж үзсэн.
- Хямдруулалтын хүүгийн түвшин: Банкны бодлогын хүүг 2-14.5 хувиар нэмэгдүүлж тооцох нь компаниудын үйл ажиллагааны цар хүрээ, шинж чанар болон хүү төлөх чадварын харьцааг харгалзан үнэлсэн эрсдэлээс хамаарч олгох төгрөгийн санхүүжилтийн зах зээлийн хүүний түвшинг ойролцоогоор илэрхийлнэ гэж үзсэн.

Ажиглагдахуйц зах зээлийн мэдээлэлд үндэслээгүй төсөөлөл ашиглан үнэлсэн өрийн бичгийн бодит үнэ цэнийн талаарх мэдээллийг Тодруулга 38-с үзнэ үү.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

5. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ ҮНЭЛЭМЖ, ТООЦООЛОЛ БОЛОН ТӨСӨӨЛЛҮҮД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Хадгаламжийн даатгалын корпораци (ХДК)-д тавих хяналт ба оролцоо. Банк ХДК-д хяналтын эрхтэй эсэх улмаар Банкны санхүүгийн тайланд түүнийг нэгтгэх эсэхийг тодорхойлохдоо Банк болон ХДК-ийн хоорондын харилцааны бодит байдлын талаар үнэлэлт хийсэн. Уг үнэлэлтийг хийхдээ дараах байдлыг харгалзан үзсэн. Үүнд:

- ХДК-ийн эрх мэдэл,
- ХДК-ийн үйл ажиллагаа дахь оролцооноос өгөөж хүртэх нөхцөл байдал, ХДК дахь эрх мэдлээ ашиглан Банкны хүртэх ашгийн хэмжээнд нөлөөлөх чадвар. Банк ХДК-ийн үйл ажиллагаанд шууд оролцож чаддаг бол Банк ХДК-д эрх мэдэлтэй гэж үзнэ. ХДК-ийн дүрмийн дагуу Үндэсний хороо нь долоон гишүүнээс бүрдэх бөгөөд Банкны Тэргүүн Дэд Ерөнхийлөгч Үндэсний хорооны гишүүн бөгөөд дарга нь байна. Үндэсний хорооны бусад зургаан гишүүд нь:
- Санхүү төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын Төрийн нарийн бичгийн дарга;
- Санхүүгийн зохицуулах хорооны дэд дарга; ХДК-ийн Гүйцэтгэх захирал;

Гурван гишүүнийг Банкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайд болон Банкуудын холбооноос нэр дэвшүүлдэг ба Банкны Ерөнхийлөгч болон Сангийн сайдын хамтарсан тушаалаар томилдог. (Банкуудын холбоо нь бусад дотоодын банкуудаас бүрдэх бөгөөд Банк ордоггүй) Корпорацитай холбоотой бүх шийдвэр нь Үндэсний хорооны долоон гишүүний саналаар батлагдах ба аль нэг гишүүн нь ХДК-ийн үйл ажиллагааг удирдах давуу эрхгүй байна. Банкны Тэргүүн Дэд Ерөнхийлөгч нь Үндэсний хороог даргалах боловч ХДК-ийн үйл ажиллагааг дангаар удирдах эрхгүй. Мөн Банк бусад гурван гишүүдийг томилох хязгаарлагдмал эрхтэй байгаа нь ХДК-д хяналт болон нөлөөгүй гэдгийг илэрхийлж байна. Иймд Удирдлага ХДК-ийн үйл ажиллагааг санхүүгийн тайландаа нэгтгэх шаардлагагүй гэж үзсэн болно.

Эрх хүлээн авагч томилогдсон банкуудад тавих хяналт ба оролцоо. Банк нь Эрх хүлээн авагч томилсон банкуудад хяналтын эрхтэй эсэх болон тэдгээрийг санхүүгийн тайланд нэгтгэх шаардлагатай эсэхийг тодорхойлохдоо Банк болон тухайн банкуудын хоорондын харилцааны бодит байдлын талаар үнэлэлт хийсэн. Уг үнэлэлтийг хийхдээ дараах байдлыг харгалзан үзсэн:

- Банк нь хуулийн шаардлагын дагуу Эрх хүлээн авагч томилсон;
- Эрх хүлээн авагч нь зөвхөн итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчийн байр сууринаас хандаж банкныг татан буулгах тодорхой зорилготой ба тухайн банкны ямар нэгэн стратегийн шийдвэрийг гаргадаггүй;
- Эрх хүлээн авагч нь хуулиар тодорхойлсон хүрээнд ажиллах ба өр барагдуулах дарааллыг мөн хуулиар тодорхойлсон. Иймд, Эрх хүлээн авагч нь Банкны үр өгөөжид нөлөөлөх зорилгоор тодорхой шийдвэр гаргах эрхгүй болно;
- Хэдийгээр Банк нь Эрх хүлээн авах үйл ажиллагааны хүрээнд банкуудад зээл олгож болох боловч энэхүү зээлийг хадгаламж эзэмшигчдийн хадгаламжийг эргүүлэн төлөх баталгааны хуулийн дагуу засгийн газрын үүргийг биелүүлэхийн тулд засгийн газрын нэрийн өмнөөс олгох болно. Ийм учраас эдгээр зээлийн авлагын үр өгөөж нь засгийн газрын бондын хэлбэртэй байна гэж удирдлага үзэж байна;
- Эрх хүлээн авагчийн үйл ажиллагаанаас авсан үр өгөөж бага байна.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

5. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ ҮНЭЛЭМЖ, ТООЦООЛОЛ БОЛОН ТӨСӨӨЛЛҮҮД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Дээрх зүйлүүд дээр үндэслэн хэдийгээр Банк нь эрх хүлээн авсан банкуудын үйл ажиллагааг удирдах эрхтэй боловч өөрийн эрхээ үр ашигт нөлөөлөх зорилгоор ашиглаж болохгүй ба тэдгээр үр ашиг нь эрх хүлээн авсан банкны гүйцэтгэлээс хамаардаггүй болно. Иймд удирдлага эдгээр банкуудыг санхүүгийн тайланд нэгтгэх шаардлага байхгүй гэж үзэж байна.

Эрдэнэсийн сан. Хүлээн зөвшөөрөлт. Монгол Улсын Эрдэнэсийн сангийн тухай хуулийн дагуу Банк нь Эрдэнэсийн сангийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдан явуулах эрхтэй цор ганц байгууллага юм. Эрдэнэсийн сан нь түүх, соёлын хосгүй үнэт, дурсгалт зүйлс, 1925 онд гаргасан мөнгөн зоос зэргээс бүрддэг. Эрдэнэсийн сангийн үнэт зүйлсийг музейд тавих, үзэсгэлэн гаргах байдлаар олон нийтэд танилцуулдаг бөгөөд музейн тасалбараас олсон орлогыг Банкны ашиг, алдагдлын тайланд үйл ажиллагааны бусад орлого дансанд бүртгэдэг. Банкны Нөөцийн удирдлага, санхүүгийн зах зээлийн газар Эрдэнэсийн сангийн үйл ажиллагааг, тэдгээрийн засвар үйлчилгээ, харуул хамгаалалтыг удирдан зохион байгуулж, хариуцдаг.

Банк нь Эрдэнэсийн сангийн тухай болон холбогдох бусад хууль тогтоомжийн тайлбартай холбогдуулан мэргэжлийн хуульчаас хуулийн зөвлөгөө авсны үндсэн дээр удирдлага нь эрдэнэсийн санг Банкны санхүүгийн байдлын тайланд хөрөнгөөр бүртгэх нь зүйтэй гэж үзсэн. Эрдэнэсийн сангийн тухай хуулийн дагуу Банк эрдэнэсийн санг удирддаг ба уг сангийн эдийн засгийн үр өгөөжийг Банк хүртдэг гэж үзсэн нь энэхүү хуулийн тайлбарт нөлөөлсөн гол үндэслэл юм.

Эрдэнэсийн сан. Хэмжилт. Тодруулга 4 Нягтлан бодох бүртгэлийн гол бодлогууд-д толилуулснаар Эрдэнэсийн санг анхлан бүртгэхдээ өртгөөр нь дараа нь бодит үнэ цэнээс нь хуримтлагдсан үнэ цэнийн бууралтыг хассан дүнгээр хэмжинэ. Банк Эрдэнэсийн сангийн бодит үнэ цэнийг олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн үнэлгээний компанийн бэлтгэсэн тайланд үндэслэн тодорхойлдог. 2019 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар Эрдэнэсийн сан нь 1,068,860 сая төгрөгийн (2018 онд 931,241 сая төгрөг) үлдэгдэлтэй байна. Эрдэнэсийн сангийн бодит үнэ цэнийг 3 дугаар түвшинд ангилсан ба энэ нь бодит үнэ цэнийг тооцохдоо ажиглагдахуйц зах зээлийн мэдээлэлд суурилагагүй болохыг илэрхийлдэг. Бодит үнэ цэнийг хэмжих аргачлалын дэлгэрэнгүйг Тодруулга 38-с харна уу.

6. ХҮҮ, ТҮҮНТЭЙ АДИЛТГАХ ОРЛОГО

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Үр ашигт хүүгийн аргачлалаар тооцсон хүүгийн орлого		
Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогод тайлагнагдах болон хорогдуулсан өртгөөр бүртгэгдэх өрийн хэрэгсэл	157,048	149,675
Буцаан худалдан авах гэрээ	45,645	44,609
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө	87,080	44,571
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	14,933	20,539
Засгийн газрын үнэт цаас	11,732	15,760
	<u>316,438</u>	<u>275,154</u>
Бусад хүү, түүнтэй адилтгах орлого		
Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь ашиг, алдагдлын тайланд бүртгэгдэх бусад хөрөнгө	46,247	103,376
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	361,633	138,474
	<u>407,880</u>	<u>241,850</u>
	<u>724,318</u>	<u>517,004</u>

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

7. ХҮҮ, ТҮҮНТЭЙ АДИЛТГАХ ЗАРДАЛ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
<i>Үр ашигт хүүгийн аргачлалаар тооцсон хүүгийн зардал</i>		
Төв банкны үнэт цаас	514,534	453,313
Гадаад өр төлбөр	250,319	274,747
Дотоодын банкуудын заавал байлгах нөөцийн биелэлтэд олгосон урамшуулал (Тод.31)	76,035	55,295
Засгийн газрын хөрөнгө	60,820	31,174
Дотоодын банкуудын хөрөнгө	11,870	7,360
Бусад хүүгийн зардал	1,041	1,641
	<u>914,619</u>	<u>823,530</u>
<i>Бусад хүү болон түүнтэй адилтгах зардал</i>		
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	267,701	97,903
	<u>1,182,320</u>	<u>921,433</u>

8. АЛТ, ҮНЭТ МЕТАЛЫН АРИЛЖААНЫ БОЛОН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ЦЭВЭР АШИГ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Мөнгөжсөн алт, үнэт металын арилжааны цэвэр ашиг	81,328	7,782
Алт цэвэршүүлэлтийн зөрүүнээс үүссэн цэвэр ашиг	35,639	10,925
Мөнгөжсөн алт, үнэт металын дахин үнэлгээний бодит бус ашиг, цэвэр	382,855	164,176
	<u>499,822</u>	<u>182,883</u>

9. САНХҮҮГИЙН ҮҮСМЭЛ ХЭРЭГСЛИЙН ЦЭВЭР АЛДАГДАЛ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн бодит ашиг/(алдагдал)	(91,360)	(118,447)
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн бодит бус (алдагдал) /ашиг	(136,512)	84,985
	<u>(227,872)</u>	<u>(33,462)</u>

10. ГАДААД ВАЛЮТЫН АРИЛЖААНЫ БОЛОН ХАНШИЙН ТЭГШИТГЭЛИЙН ЦЭВЭР АШИГ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Гадаад валютын ханшийн тэгшитгэлийн бодит ашиг, цэвэр	71,705	127,105
Гадаад валютын ханшийн тэгшитгэлийн бодит бус ашиг, цэвэр	13,541	7,070
Гадаад валют арилжааны ашиг, цэвэр	89	2,285
	<u>85,335</u>	<u>136,460</u>

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

11. САНХҮҮГИЙН ХӨРӨНГИЙН ҮНЭ ЦЭНИЙН БУУРАЛТЫН АЛДАГДАЛ/(БУЦААЛТ)

Тайлант жилд ашиг алдагдлын тайланд бүртгэгдсэн санхүүгийн хэрэгслийн ЗҮЦХА-н нэмэгдэл болон буцаалт:

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Бусад санхүүгийн хөрөнгө (Тодруулга 26)	7,175	(74,029)
Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт (Тодруулга 19)	5,298	1,409
Дотоодын банкуудад олгосон зээл (Тодруулга 18)	2,726	(4,054)
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл (Тодруулга 21)	74	—
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө(Тодруулга 17)	(141)	152
Засгийн газрын үнэт цаас (Тодруулга 25)	(611)	934
	<u>14,521</u>	<u>(75,588)</u>

12. ӨРИЙН ҮНЭТ ЦААСААРХ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТЫН АРИЛЖААНЫ АЛДАГДАЛ

Өрийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалтын арилжааны цэвэр алдагдал нь хөрөнгийг борлуулах болон дуусгавар болох үед дахин үнэлгээний нөөцөөс ашиг, алдагдлын тайлан руу илэрхийлэгдсэн бодит ашиг, алдагдлын зөрүүг илэрхийлнэ. Тайлант үеийн эцэст өрийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалтын арилжааны цэвэр алдагдал нь 3,833 сая төгрөг (2018 онд 9,641 сая төгрөг) байна.

13. ӨРИЙН БИЧГИЙН БОДИТ ҮНЭ ЦЭНИЙН ӨӨРЧЛӨЛТИЙН АШИГ/(АЛДАГДАЛ)

Өрийн бичгийн бодит үнэ цэнийн алдагдал 88,524 сая төгрөг (2018 онд 73,621 сая төгрөгийн ашиг) нь зөвхөн БҮЦӨАА тайланд илэрхийлэгдэх өрийн бичгийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг илэрхийлнэ.

14. ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ БУСАД ОРЛОГО

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Шимтгэлийн орлого	14,018	9,414
Дотоодын банкнаас авсан торгуулийн орлого	12,175	3,353
Дотоодын банкнаас авсан нэг удаагийн хүүгийн орлого	—	1,053
Үндсэн хөрөнгийн түрээсийн орлого	580	531
Үйл ажиллагааны бусад орлого	2,074	7,930
	<u>28,847</u>	<u>22,281</u>

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

15. ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ БОЛОН БУСАД ЗАРДАЛ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Цалин, урамшууллын зардал	20,231	15,320
Мөнгөн тэмдэгт хэвлүүлэх зардал	11,527	7,232
Үндсэн хөрөнгө ба биет бус хөрөнгийн элэгдэл/хорогдол (Тодруулга 27)	4,793	3,077
Алт тээвэрлэх хүргүүлэх зардал	1,557	2,353
Харилцаа холбоо, ашиглалтын зардал	1,823	1,650
Борлуулах зорилготой үндсэн хөрөнгө борлуулсны гарз	1,144	—
Тээврийн болон албан томилолтын зардал	1,305	1,217
Харуул хамгаалалтын зардал	1,382	1,198
Гишүүнчлэл болон мэргэжлийн үйлчилгээний зардал	658	1,154
Зар сурталчилгааны зардал	1,054	1,062
Системийн засварын зардал	860	943
Алтны санхүүжилттэй холбоотой зардал	1,329	894
Сургалтын зардал	463	541
Үндсэн хөрөнгийн засварын зардал	308	524
Хуулийн үйлчилгээний зардал	813	439
Үндсэн хөрөнгө дахин үнэлсний гарз	—	411
Үндсэн хөрөнгө данснаас хассаны гарз	70	4
Бусад зардал	6,418	3,706
	<u>55,735</u>	<u>41,725</u>

16. МӨНГӨ, ТҮҮНТЭЙ АДИЛТГАХ ХӨРӨНГӨ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Бэлэн мөнгө	214,244	72,027
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө(Тодруулга 17)		
- Гадаад валютын богино хугацаат хадгаламж	3,553,803	2,081,845
- Хугацаагүй хадгаламж	769,362	640,138
- Зээлжих тусгай эрх	135,171	146,231
Мөнгөн гүйлгээний тайлангийн зорилгоорх нийт мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгө	<u>4,672,580</u>	<u>2,940,241</u>

Дээрх дүнгүүдийг мөнгөн гүйлгээний тайлангийн зорилгоор мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгө гэж тайлагнасан.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

17. ГАДААДЫН САНХҮҮГИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДАД БАЙРШУУЛСАН ХӨРӨНГӨ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Гадаад валютын богино хугацаат хадгаламж	3,553,803	2,081,845
Хугацаагүй хадгаламж	769,362	640,138
Зээлжих тусгай эрх	135,171	146,231
Дэлхийн банкинд оруулсан хувь хөрөнгө	172	166
Бусад хувь хөрөнгө	11	11
Нийт дүн	4,458,519	2,868,391
Хасах нь: Үнэ цэнийн бууралтын сан	(11)	(152)
Цэвэр дүн	4,458,508	2,868,239

Богино хугацаат хадгаламж. нь Гадаадын төв банкууд, бусад санхүүгийн байгууллагад байршуулсан 80 хүртэлх хоногийн хугацаатай (2018: 92 хоног) ам.доллар, фунт, юаны богино хугацаат хадгаламж болно.

Хугацаагүй хадгаламж. Гадаадын төв банкууд, бусад санхүүгийн байгууллага дахь харилцах дансдын үлдэгдлийг илэрхийлнэ.

Зээлжих тусгай эрх (ЗТЭ). ОУВС-д Монгол Улсаас төлөх хувь хэмжээтэй холбоотой нөөцийн хөрөнгийг нөхөх зээлжих тусгай эрхийн хадгаламжийг илэрхийлнэ. 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 35.8 сая ЗТЭ (2018 онд 39.9 сая ЗТЭ) байсан бөгөөд хүү тооцогддог.

Дэлхийн банкинд оруулсан хувь хөрөнгө. Энэ нь Дэлхийн банкны гишүүнчлэлийн нөхцөлийн дагуу байршуулсан хадгаламж болон түүнд оруулсан хувь хөрөнгө юм. Энэ дүн нь харгалзах өр төлбөрийн дүнтэй таарч байгаа ба хүү тооцогддоггүй (Тодруулга 32). Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа хөгжлийн байгууллагын гишүүн орнуудын Төв банк болон бусад нэр хүнд бүхий олон улсын байгууллагуудад байршуулсан тул энэ хөрөнгөнд үнэ цэнийн бууралт үүсэхгүй.

Бусад хувь хөрөнгө. Энэ үлдэгдэл нь Монгол улс СВИФТ сүлжээнд нэгдэн орох үед төлсөн хураамжтай холбоотой.

Гадаадын байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламжийн үнэ цэнийн бууралтын сан

Доорх хүснэгтэд ЗҮЦХА-г хэмжих зорилгоор 2019 болон 2018 оны 12 дугаар сарын 31-нээрх гадаадын банкуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламжийн үлдэгдлийг зээлийн эрсдэлийн чанарыг харуулав. Бүх үлдэгдэл нь эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагын гишүүн орнуудын Төв банкууд болон бусад нэр хүнд бүхий олон улсын байгууллагуудад байршуулсан байгаа тул 1-р шатлалд багтсан.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

17. ГАДААДЫН БАЙГУУЛЛАГУУДАД БАЙРШУУЛСАН ХӨРӨНГӨ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Банкны зээлийн эрсдэлийн чанарын үнэлгээний тайлбарын талаар болон ЗҮЦХА-ын хэмжилтийн аргачлалыг мөн гадаадын банкуудад байршуулсан хөрөнгийн үлдэгдэлд хамаарах чанаргүйдэл болон зээлийн эрсдэлийн мэдэгдэхүйц өсөлтийн тодорхойлолтыг Тодруулга 37-с үзнэ үү.

	12 сар ЧМ	Гадаад валютын богино хугацааны хадгаламж	Хугацаагүй хадгаламж.	Зээлжих тусгай эрх	Дэлхийн банкинд оруулсан хувь хөрөнгө	Бусад хувь хөрөнгө	Нийт
2019 оны 12 сарын 31	шатлал	сая.төг	сая.төг	сая.төг	сая.төг	сая.төг	сая.төг
Дотоодын үнэлгээ							
Онц сайнт	0%-0.06%	3,553,803	769,362	135,171	172	11	4,458,519
Нийт дүн		3,553,803	769,362	135,171	172	11	4,458,519
(-) ЗҮЦХА-ын сан		–	(11)	–	–	–	(11)
Цэвэр дүн		3,553,803	769,351	135,171	172	11	4,458,508
2018 оны 12 сарын 31							
Дотоодын үнэлгээ							
Онц сайнт	0%-0.1%	2,081,845	640,138	146,231	166	11	2,868,391
Нийт дүн		2,081,845	640,138	146,231	166	11	2,868,391
(-) ЗҮЦХА-ын сан		(19)	(131)	(2)	–	–	(152)
Цэвэр дүн		2,081,826	640,007	146,229	166	11	2,868,239

Доорх хүснэгтэд гадаадын банкуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламжийн 2019 болон 2018 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар ЗҮЦХА-ын сангийн тохируулгыг харуулав.

ЗҮЦХА-ын сан	2019	2018
	сая.төг	сая.төг
1-р сарын 1-ний өдрөөр	152	–
Тайлант жилийн үнэ цэнийн бууралтын алдагдал/(буцаалт) (Тод.11)	(141)	152
12-р сарын 31-ний өдрөөр	<u>11</u>	<u>152</u>

ОУВС-ын зээлжих тусгай эрх, Дэлхийн банкинд оруулсан хувь хөрөнгө болон бусад хувь хөрөнгө Банкны зээлийн эрсдэлд оруулахгүй бөгөөд энэхүү хөрөнгө эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагын гишүүн орнуудын Төв банкууд болон бусад нэр хүнд бүхий олон улсын байгууллагуудад байршуулсан байгаа тул бүрэн эргэн төлөгдөнө гэж үзэж байна. Эдгээр хөрөнгийн аль нь ч барьцаа хөрөнгөөр баталгаажуулсангүй. Газар зүйн байршлын шинжилгээ, валютын ханшийн эрсдэл, хүүгийн эрсдэл болон дуусгавар хугацааны шинжилгээг Тодруулга 37-с үзнэ үү.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

18. ДОТООДЫН БАНКУУДАД ОЛГОСОН ЗЭЭЛ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Үнэ тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн зээл	442,104	436,781
Бусад зээл	8,580	10,552
Нийт дүн	450,684	447,333
Хасах нь: Үнэ цэнийн бууралтын сан	(7,766)	(5,040)
Хорогдуулсан өртгөөрх дотоодын банкуудад олгосон зээл	442,918	442,293

Үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрийн хүрээнд олгосон зээл

2012 оны 11 дүгээр сараас Банк нь засгийн газартай хамтран хэрэгжүүлсэн үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрийн хүрээнд тодорхой салбаруудын (шатахуун, хүнс, барилга гэх мэт) дотоодын компаниудад дамжуулан зээлдүүлэх зорилгоор төгрөгийн зээлийг дотоодын банкуудад олгосон. Эдгээр зээлүүд засгийн газрын хамтарсан шийдвэрээр тодорхойлсон нөхцөлийн дагуу олгогдсон бөгөөд Банкны зүгээс нөхцөлийг тогтоох эрх мэдэл байгаагүй. Мөн энэхүү хөтөлбөрт хамрагдах компаниудыг засгийн газар тодорхойлсон бөгөөд зээл олгох шийдвэр гаргасан тохиолдолд дотоодын банкууд Банкнаас санхүүжилтийг нэхэмжлэн авч, компаниудад дамжуулан олгосон.

Үүний үр дүнд дотоодын банкуудад олгосон зээлийн хүүгийн түвшин нь жилийн 0.89-өөс 4 хувь байх боломжийг засгийн газар бүрдүүлсэн. Удирдлага дээрх санхүүгийн хэрэгслийг анх хүлээн зөвшөөрөхөд олз, гарз үүсэх эсэхийг харгалзан үзсэн. Энэхүү зээл нь Төв банкны үндсэн үүрэг болох мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэх, инфляцыг тогтворжуулах зорилгын хүрээнд зах зээлд мөнгөний нийлүүлэлтийг хийсэн бөгөөд зээлүүд тусдаа зах зээлийн сегментийн гүйлгээ (жишээ нь үндсэн зах зээл) мөн болохыг удирдлага харгалзан үзсэн ба эдгээр зээлийг анх хүлээн зөвшөөрөх үед ямар нэгэн алдагдал, олзыг хүлээн зөвшөөрөх шаардлагагүй гэж дүгнэсэн.

Банк нь засгийн газар, Монголын ипотекийн корпорац (МИК) болон дотоодын банкуудтай байгуулсан “Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийн гэрээ”-ний дагуу дотоодын банкуудад Үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрийн хүрээнд олгосон санхүүжилтийн төлбөрийн дүнд давуу эрхтэй “Ипотекийн зээлээр баталгаажсан бонд” (ИЗББ) авсан.

Үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрийн хүрээнд дотоодын банкуудад олгосон зээлийн үлдэгдэл нь 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 442,104 сая төгрөг (2018 онд 436,781 сая төгрөг) байна. Банкнаас дотоодын банкуудад олгосон ипотекийн зээлийн санхүүжилтийн хүү жилийн 2 хувь болон 4 хувь байсан болно.

Бусад зээл

Төгрөгөөр олгосон зээл. “Бусад зээл”-ийн нэг хэсэг болох төгрөгөөр олгосон зээлд АХБ-ны дэмжлэгтэйгээр дотоодын банкуудад олгосон 2,020 сая төгрөгийн (2018 онд 1,491 сая төгрөг) зээл, Герман Улсын засгийн газрын (КФВ) дэмжлэгтэйгээр дотоодын банкуудад олгосон 5,498 сая төгрөгийн (2018 онд 7,533 сая төгрөг) зээл багтаж байна.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

18. ДОТООДЫН БАНКУУДАД ОЛГОСОН ЗЭЭЛ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

АХБ-ны зээлийг ажлын байр нэмэгдүүлэх зорилгоор дотоодын банкуудаар дамжуулан олгосон. АХБ-ны ажлын байр нэмэгдүүлэх төсөлтэй холбоотой зээл нь үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх, шинэ ажлын байрыг бий болгох зорилготой. зээл нь жилийн 7 хувь (2018 онд жилийн 7-с 10 хувь)-ийн хүүтэй бөгөөд эргэн төлөлтийн хугацаа олгосон өдрөөс хамаарч ялгаатай байгаа болно.

Монгол Улсын жижиг, дунд бизнесийг дэмжих зорилгоор дотоодын банкуудаар дамжуулан олгосон зээл нь КФВ-ын I болон II хөтөлбөрүүдээр дамжин хэрэгждэг.

Зээлийн гэрээний дагуу Банк зээлийн төлөх хугацаа болмогц тухайн дотоодын банкны Монголбанкн дахь данснаас хөрөнгийг шууд татах эрхтэй.

Гадаад валютын зээл. “Бусад зээл”-ийн нөгөө хэсэг болох гадаад валютаар олгосон зээлийн дийлэнх хувийг Герман Улсын засгийн газрын (КФВ) Монгол Улсын жижиг, дунд аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжих хөтөлбөрийн хүрээнд дотоодын банкуудад олгосон 290 сая төгрөг (2018 онд 719 сая төгрөг)-ийн зээл, банкуудын мэргэжилтнүүдийн ур чадварыг дээшлүүлэх, банкны системийг сайжруулах АХБ-ны хөтөлбөрийн 772 сая төгрөг (2018 онд 809 сая төгрөг)-ийн зээл тус бүр бүрдүүлж байна.

Герман Улсын засгийн газраас Монгол Улсын жижиг, дунд аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжих зорилгоор дотоодын банкуудад олгосон зээл нь бие даасан хоёр тусдаа КФВ хөтөлбөрөөр хэрэгжиж байна. Эдгээр зээл нь жилийн 1.25-аас 1.75 хувийн хүүтэй бөгөөд ямар нэгэн үнэт цаасаар баталгаажуулжгүй. Эдгээр хөтөлбөрийн зээлийг дотоодын гурван банкаар дамжуулан КФВ-ийн тогтоосон тодорхой шалгуурт нийцсэн зээлдэгчдэд олгосон. Иймээс эргэн төлөлтийн хугацаа нь олгосон өдрөөс хамааран ялгаатай байна. Энэ зээлтэй холбоотой хийгдсэн удирдлагын үнэлэмжийг Тодруулга 5-аас харна уу. Зээлийн гэрээний дагуу Банк зээлийн төлөх хугацаа болмогц тухайн дотоодын банкны Банк дахь данснаас шууд татах эрхтэй.

Дотоодын банкны ажилтнуудын ур чадварыг дээшлүүлж, банкуудын програм хангамжийг сайжруулах зорилготой зээл нь Монгол Улс болон Азийн хөгжлийн банкны хооронд байгуулагдсан гэрээний дагуу “Ди-Эй-Ай” (Тайланд) Лимитед компанийн зохион байгуулсан сургалтыг санхүүжүүлэх зорилгоор олгогдсон. Энэхүү зээлийн эргэн төлөгдөх хугацаа нь 14 жил.

Дотоодын банкуудад олгосон зээл үнэ цэнийн бууралтын сан

2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний болон 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар хорогдуулсан өртгөөр бүртгэсэн банкуудад олгосон зээлийн үнэ цэнийн бууралтын санг дор харуулав:

Үнэ цэнийн бууралтын алдагдал	ЧӨД сая.төг	Ирээдүйн дундаж ЧМ	АХЧ	ЗҮЦХА сая.төг
2019 оны 12 дугаар сарын 31				
Шатлал 1	437,453	2.6% - 4.4%	25%	3,059
Шатлал 3	13,231	100%	38%	4,707
	<u>450,684</u>			<u>7,766</u>
2018 оны 12 дугаар сарын 31				
Шатлал 1	<u>447,334</u>	0.2% - 4.6%	45%	<u>5,040</u>

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

18. ДОТООДЫН БАНКУУДАД ОЛГОСОН ЗЭЭЛ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Доорх хүснэгтэд дотоодын банкуудад олгосон зээлийн дансны дүн ба холбогдох ЗҮЦХА-ын өөрчлөлтийг харуулав. Банкны шатлалын ангилал болон ЗҮЦХА-ын тооцооллын аргачлал зэрэг бодлого журмыг тодруулга 37-д дэлгэрэнгүй тусгасан болно.

	Шатлал 1 мян.төг	Шатлал 2 мян.төг	Шатлал 3 мян.төг	Нийт мян.төг
2019 оны 1-р сарын 1-ний өдрөөрх дансны дүн	447,334	–	–	447,334
Шинээр үүссэн эсвэл худалдан авсан хөрөнгө	386,979	–	–	386,979
Төлсөн эсвэл үл хүлээн зөвшөөрсөн хөрөнгө	(383,629)	–	–	(383,629)
Шилжилт/ Шатлал 3 руу	(13,231)	–	13,231	–
2019 оны 12-р сарын 31-ний өдрөөрх дансны дүн	437,453	–	13,231	450,684
2018 оны 1-р сарын 1-ний өдрөөрх дансны дүн	861,322	–	–	861,322
Шинээр үүссэн эсвэл худалдан авсан хөрөнгө	197,184	–	–	197,184
Төлсөн эсвэл үл хүлээн зөвшөөрсөн хөрөнгө	(611,173)	–	–	(611,173)
2018 оны 12-р сарын 31-ний өдрөөрх дансны дүн	447,333	–	–	447,333

	Шатлал 1 сая.төг	Шатлал 3 сая.төг	Нийт сая.төг
2019 оны 1-р сарын 1-ний өдрөөрх ЗҮЦХА-ын сан	5,040	–	5,040
Тайлант жилд байгуулсан (Тодруулга 11)	2,726	–	2,726
Шилжилт/ Шатлал 3 руу	(4,395)	4,395	–
Шилтжилтийн ЗҮЦХА дах нөлөөлөл	(312)	312	–
2019 оны 12-р сарын 31-ний өдрөөрх ЗҮЦХА-ын сан	3,059	4,707	7,766
2018 оны 1-р сарын 1-ний өдрөөрх ЗҮЦХА-ын сан	9,094	–	9,094
Тайлант жилийн нийт хөдөлгөөн (Тодруулга 11)	(4,054)	–	(4,054)
2018 оны 12-р сарын 31-ний өдрөөрх ЗҮЦХА-ын сан	5,040	–	5,040

Тодруулга 37-д тусгаснаар Монгол Улсын томоохон банкуудыг олон улсын зэрэглэл тогтоогч байгууллагын зүгээс үнэлсэн байдлаар эрэмбэлсэн. Дээрх шинжилгээ олон улсын зэрэглэл олгогч байгууллагуудын үнэлгээ өгсөн байдалд суурилсан болно. Зэрэглэл олгогдоогүй байгаа Монгол Улсын бусад банкуудын хувьд Банк тухайн банкны хамгийн сүүлийн үеийн санхүүгийн мэдээллүүд, санхүүгийн байдал, өөрийн хөрөнгийн зохистой байдал, холбогдох хөрөнгүүдийн зээлийн чанарыг үнэлэхэд зориулсан бусад мэдээллүүдийг харгалзан авч үздэг болно.

ЗҮЦХА-ын тооцоололд ашиглаж буй өгөгдөлийн өөрчлөлтийг Тодруулга 37-с харна уу.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

19. ӨРИЙН ҮНЭТ ЦААСААРХ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
БҮЦӨБДО-оорх өрийн үнэт цаас		
-РАМП хөрөнгө оруулалтын данс	870,831	814,702
-АНУ-ын засгийн газрын үнэт цаас	327,866	537,676
-Олон улсын төлбөр тооцооны банкинд оруулсан хөрөнгө оруулалт	136,676	—
-КФВ-ны бонд	67,814	—
- Хятадын засгийн газрын бонд	35,746	113,770
-Европын хөрөнгө оруулалтын банкны бонд	10,910	—
-Олон улсын төлбөр тооцооны банкны гаргасан бонд	—	789,252
Дансны дүн	1,449,843	2,255,400
Хорогдуулсан өртгөөр бүртгэгдэх өрийн үнэт цаас		
-Давуу эрхтэй ИЗББ	2,380,404	2,378,773
-Хөгжлийн банкны үнэт цаас	49,522	44,305
Нийт дүн	2,429,926	2,423,078
Хасах нь: Үнэ цэнийн бууралтын сан	(6,627)	(1,288)
Цэвэр дүн	2,423,299	2,421,789
Нийт өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	3,873,142	4,677,189

1) БҮЦӨБДО-д бүртгэгдэх өрийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалт

“Рамп” Хөрөнгө оруулалтын данс. Гадаад валютын нөөцийн удирдлагыг сайжруулах зорилгоор Монголбанк нь Дэлхийн банкны “Нөөцийн удирдлагыг сайжруулах зөвлөгөө ба нөөцийн удирдлага” төслийг 2011 оноос хэрэгжүүлсэн.

2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар хөрөнгө оруулалтын дансны үлдэгдэл нь 0.32 сая ам.доллар буюу 864 сая төгрөг (2018 онд 0.29 сая ам.доллар буюу 770 сая төгрөг) бүхий мөнгөн хөрөнгө, 319 сая ам.доллар буюу 869,976 сая төгрөг (2018 онд 335 сая ам.доллар буюу 813,932 сая төгрөг)-ийн үнэт цааснаас бүрдэж байна. Хөрөнгө оруулалтын дансыг АНУ-ын Нью-Йоркийн Холбооны нөөцийн банкинд байршуулсан.

АНУ-ын Засгийн газрын үнэт цаас. Санхүүгийн жилийн эцсээрх уг хөрөнгө оруулалтын дансны үлдэгдэл 120 сая ам.доллар буюу 327,866 сая төгрөг (2018 онд 203.4 сая ам.доллар буюу 537,676 сая төгрөг) байна. Уг бондын хугацаа нь 1-ээс 2 жил (2018: 2-с 3 жил) ба жилийн 1.125-аас 2.75 хувийн (2018: жилийн 0.9-өөс 2.75 хувь) хүүний өгөөжтэй болно. Энэ хөрөнгө оруулалтуудыг 1-р шатлалын гэж үзсэн. Барьцаагүй болно.

Олон улсын төлбөр тооцооны банкны (ОУТТБ) хөрөнгө оруулалтын данс Гадаад валютын нөөцийн удирдлагыг сайжруулах зорилгоор Монголбанк нь ОУТТБ-тай Нөөцийн удирдлагыг сайжруулах зөвлөгөө ба нөөцийн удирдлагын төслийг 2019 оноос хэрэгжүүлсэн. 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар хөрөнгө оруулалтын дансны үлдэгдэл нь 50 сая ам.доллар буюу 136,676 сая төгрөг (2018: тэг) байна.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

19. ӨРИЙН ҮНЭТ ЦААСААРХ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Хятадын засгийн газрын бонд. Банк нь 2018 оны 1-р улиралд Хятадын ардын банкнаас гаргасан юанийн Хятадын засгийн газрын бондод хөрөнгө оруулалт хийсэн. 2019 оны 12 дугаар сарын 31-нээрх уг хөрөнгө оруулалтын дансны үлдэгдэл 91 сая юань буюу 35,746 сая төгрөг (2018 онд 295 сая юань буюу 113,770 сая төгрөг) байна. Уг бондын хугацаа 2 жил ба жилийн 3.68 хувийн хүүний өгөөжтэй (2018 онд 1-3 жилийн хугацаатай, жилийн 1.43-аас 3.6 хувийн хүүний өгөөжтэй). Энэ хөрөнгө оруулалтуудыг 1-р шатлалын гэж үзсэн. Барьцаагүй болно.

ОУТТБ-ны бонд. Өрийн үнэт цаас ба бондын зах зээлийн үнэд тулгуурласан бодит үнэ цэнээр хэмжигддэг. Дээрх бүх бондууд жилийн 2.44 хувийн (2018: жилийн 2.44 хувь) хүүтэй богино хугацаатай буюу дуусах хугацаа нь хамгийн ихдээ 94 хоног (2018: 94 хоног) хүртэлх хугацаатай. Банк эдгээр бондыг өндөр нэр хүндтэй ОУТТБ-ын хувьд бага эрсдэлтэй гэж үзэж хөрөнгө оруулсан ба 2019 онд бүрэн төлөгдөж дуусгавар болсон.

Хөрөнгө оруулалтын данс дахь өрийн үнэт цаасны зээлийн эрсдэлийн чанарыг Стандарт энд Пүүрс болон Мүүдийсийн рейтингээр үнэлэхэд Аа3-аас Ааа зэрэглэлтэй буюу Онцсайн байсан. Дэлгэрэнгүй мэдээллийг тодруулга 37-с харна уу.

Доорх хүснэгтэд БҮЦӨБДО-д бүртгэгдэх өрийн хэрэгслийн 2019 болон 2018 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг харгалзах ЗҮЦХА-ыг шатлал бүрээр харуулав.

	2019		2018	
	Шатлал 1		Шатлал 1	
	Бодит үнэ цэнэ сая.төг	ЗҮЦХА сая.төг	Бодит үнэ цэнэ сая.төг	ЗҮЦХА сая.төг
1-р сарын 1-ний өдрөөрх	2,255,400	120	811,416	–
Шинээр үүссэн эсвэл худалдан авсан хөрөнгө	2,630,433	–	4,083,304	120
Төлсөн эсвэл үл хүлээн зөвшөөрсөн хөрөнгө	(3,491,616)	(40)	(2,891,666)	–
Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт (Тодруулга 34)	9,440	–	3,106	–
Хуримтлуулсан хүү	(263)	–	2,054	–
Гадаад валютын ханшийн зөрүү	46,449	–	247,186	–
12-р сарын 31-ний өдрөөрх	1,449,843	80	2,255,400	120

2) Хорогдуулсан өртгөөрх өрийн үнэт цаас

МИК-ийн охин компаниудын гаргасан давуу эрхтэй ипотекийн зээлээр баталгаажсан бонд (Давуу эрхтэй ИЗББ). Банк нь 2013 оны 6 дугаар сарын 13-ны өдөр МИК болон дотоодын банкуудтай гурван талт “Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн ерөнхий гэрээ”-г байгуулсан. 2016 оноос эхлэн гэрээнд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан ба Монгол Улсын засгийн газар гэрээнд оролцогч тал болсон. Уг гэрээний хүрээнд Банк дотоодын банкуудад олгосон бага хүүтэй зээлийн төлбөрт МИК-иас гаргасан давуу эрхтэй ИЗББ-ыг хүлээн авсан, энэ талаар Тодруулга 18-өөс харна уу. Тус бонд нь 20 хүртэлх жилийн хугацаатай, жилийн 4.5 хувийн хүүтэй.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

19. ӨРИЙН ҮНЭТ ЦААСААРХ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Хөгжлийн банкны үнэт цаас. Банк нь 2015 оны 9 дүгээр сарын 23-ны өдөр Хөгжлийн банкны нийт 60,000 сая төгрөгийн нэрлэсэн үнэ бүхий, жилийн 4 хувийн хүүтэй өрийн бичгийг худалдан авсан. Энэхүү өрийн бичгийг удирдлага нь зах зээлийн үнээс доогуур хүүтэй гэж үзсэн. Эдгээр өрийн бичгийн анх хүлээн зөвшөөрөх үеийн бодит үнэ цэнэ 31,397 сая төгрөг байсан бөгөөд Хөгжлийн банкны үнэт цаасны нэрлэсэн үнэ болон бодит үнэ цэнийн хоорондын зөрүү болох 28,603 сая төгрөгийг 2015 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр дуусгавар болсон тайлант жилийн ашиг, алдагдалд хүлээн зөвшөөрсөн.

Хүүгийн төлбөр нь хагас жил тутамд төлөгдөх нөхцөлтэй. 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх өрийн бичгийн дансны үнэ 49,552 сая төгрөг (2018: 44,305 сая төгрөг) байсан.

2019 болон 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар хорогдуулсан өртгөөрх өрийн үнэт цаас нь 1-р шатлалд орох ба зээлийн эрсдэлийн үнэлгээнд тулгуурласан үзүүлэлт нь “сайн” байна. Банкны зээлийн эрсдэлийн чанарыг харуулах системийн болон ЗҮЦХА-ийн тооцоолол, хэмжилтийн аргачлалын тайлбарын талаар Тодруулга 37-с үзнэ үү.

Өрийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалтын үнэ цэнийн бууралтын сан

Доорх хүснэгтэд Банкны дотоод зээлийн үнэлгээний систем, 12 сар ЧМ шатлал болон жилийн эцсийн шатлалаар ангилан ЗҮЦХА-ын дүнг харуулж байна. Банкны дотоод үнэлгээний систем, ЗҮЦХА-ын журам болон хэмжилтийн аргачлалын дэлгэрэнгүйг тодруулга 37-с харна уу.

	12 сар ЧМ шатлал	Шатлал 1 сая.төг	Шатлал 2 сая.төг	Шатлал 3 сая.төг	Нийт сая.төг
2019 оны 12 сарын 31					
Дотоодын үнэлгээ					
Онц сайн	0% - 0.26%	80	—	—	80
Сайн	2.57% - 4.42%	6,627	—	—	6,627
		6,707	—	—	6,707
2018 оны 12 сарын 31					
Дотоодын үнэлгээ					
Онц сайн	0.003% - 0.04%	120	—	—	120
Сайн	3.25%	1,289	—	—	1,289
		1,409	—	—	1,409

БҮЦӨБДО-д бүртгэгдэх өрийн үнэт цаасны 80 сая төгрөгийн (2018 онд 120 сая төгрөг) ЗҮЦХА-ын сан нь тухайн тайлант жилийн бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд тусгагдсан.

2019 болон 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалтын ЗҮЦХА-ын өөрчлөлтийг доорх хүснэгтэд харуулав.

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
1-р сарын 1-ний өдрөөрх	1,409	—
Тайлант жилийн нийт хөдөлгөөн (Тодруулга 11)	5,298	1,409
12-р сарын 31-ний өдрөөрх	6,707	1,409

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

20. ӨМЧИЙН ҮНЭТ ЦААСААРХ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
БҮЦӨБДО-оорх өмчийн үнэт цаас		
МИК Холдинг ХК-д оруулсан өмчийн хөрөнгө оруулалт	5,139	5,139
Бусад өмчийн хөрөнгө оруулалт	6,595	6,595
Нийт өмчийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	11,734	11,734

МИК Холдинг ХК-д оруулсан өмчийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалт. Банк МИК Холдинг ХК-ийн 421,241 ширхэг энгийн хувьцааг (нийт хувьцааны 2.03 хувь) эзэмшдэг бөгөөд 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар тус хөрөнгө оруулалтын бодит үнэ цэнэ 5,139 сая төгрөг (2018 онд 421,241 хувьцаа 5,139 сая төгрөгийн бодит үнэтэй) байв.

Бусад өмчийн хөрөнгө оруулалт. Үүнд Олон улсын хөрөнгө оруулалтын банк, Эдийн засгийн хамтын ажиллагааны ОУ-ын банк болон Монголын банкны холбоонд оруулсан хөрөнгө оруулалтууд багтдаг ба бодит үнэ цэнийг зохистойгоор үнэлэх боломжгүй тул өртгөөр нь бүртгэгдсэн.

21. УРВУУ БУЦААН ХУДАЛДАН АВАХ ХЭЛЦЭЛ

	2019 сая.төг	2018 MNT'million
Нью-Йоркийн Холбооны Нөөцийн банк	2,700,444	2,141,558
Дотоодын банкууд	554,067	322,054
Нийт дүн	3,254,511	2,463,612
Хасах нь: Үнэ цэнийн бууралтын сан	(74)	—
Цэвэр дүн	3,254,437	2,463,612

Нью-Йоркийн Холбооны Нөөцийн банк. Нью-Йоркийн Холбооны нөөцийн банкинд байршуулсан хадгаламжийн хувьд Банк нь “Автомат хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр”-т хамрагдсан. Энэхүү хөтөлбөрийн дагуу 250,000 ам.доллараас давсан дүнгээр Нью-Йоркийн Холбооны нөөцийн банкны буцаан худалдан авах гэрээ (буцаан худалдан авах репо)-ний дагуу хөрөнгө оруулалт хийгддэг.

2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр буцаан худалдан авах репо гэрээнд оруулсан хөрөнгө оруулалт нь 988 сая ам.доллар буюу 2,700,444 сая төгрөг (2018: 810 сая ам.доллар буюу 2,141,558 сая төгрөг) байна. Энэхүү хөрөнгө оруулалт 2 хоногийн (2018: 3 хоног) хугацаатай бөгөөд жилийн 1.45 хувийн (2018: 2.43 хувь) хүүтэй. Холбогдох хөрөнгө оруулалтыг байнга барьцаагаар баталгаажуулдаг боловч тус хөтөлбөрийн дагуу үнэт цаасанд хөрөнгө оруулалт хийснийг тодорхойлох нь хүндрэл бэрхшээлтэй байна.

Дотоодын банкууд. Дотоодын банкуудтай байгуулсан “Төгрөгийн” буцаан худалдан авах гэрээнүүд нь Хөгжлийн банкны үнэт цаас болон засгийн газрын үнэт цааснуудаар баталгаажсан урт болон богино хугацаат зээлийг илэрхийлдэг.

2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар дотоодын банкууд дахь төгрөгийн овернайт буцаан худалдан авах хэлцлийн дүн 494,291 сая төгрөг, 2 хоногийн хугацаатай, жилийн 13 хувийн хүүтэй (2018: 254,651 сая төгрөг, 4 хоногийн хугацаатай, жилийн 13 хувийн хүүтэй) байсан. Энэ гэрээ нь засгийн газрын үнэт цаасаар баталгаажсан.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

21. УРВУУ БУЦААН ХУДАЛДАН АВАХ ХЭЛЦЭЛ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

2019 оны 12-р сарын 31-ны байдлаар урвуу буцаан худалдан авах хэлцлийн нэрлэсэн үнэ нь 65,000 сая төгрөгийн дүнтэй (2018: 75,145 сая төгрөг), 3-6 жилийн хугацаатай (2018: 3-6 жил), жилийн 7.5 хувийн хүүтэй (2018: жилийн 7.5 хувийн хүүтэй) ба Хөгжлийн банкнаас гаргасан үнэт цаасаар баталгаажсан байна 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх дансны үнэ нь 59,776 сая төгрөг (2018: 67,403 сая төгрөг) байсан.

Банк 2016 онд урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл хийсэн. Энэ гэрээ нь 2016 оны 9 сарын 30-ны өдрийг хүртэл жилийн хувьсах хүүгээс 3 хувь хүүг хасаж тооцох ба 2016 оны 10 дугаар сарын 11-ний өдрөөс жилийн 7.5 хувь тогтмол хүүтэй болсон. Удирдлага тус хэлцлийг зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй гэж үнэлэхдээ холбоогүй талуудын хооронд хийгдсэн ижил төстэй ажил гүйлгээ болон үр ашигт хүүгийн аргыг ашигласан бөгөөд анх хүлээн зөвшөөрөхөд үүссэн алдагдал нь 23,426 сая төгрөг байсан.

Урвуу буцаан худалдан авах хэлцлийн үнэ цэнийн бууралтын сан

Нью-Йоркийн Холбооны Нөөцийн банк болон дотоодын банкны урвуу буцаан авах хэлцлүүдийн нь Банкны дотоод үнэлгээний системээр 2019 болон 2018 оны 12-р сарын 1-ний өдөр онц сайн болон онц сайн үнэлгээтэй байна. Тодруулга 37-с харна уу.

2019 оны 12 сарын 31 Дотоодын үнэлгээ	12 сар ЧМ шатлал	Нийт дүн сая.төг	ЗҮЦХА-ын сан сая.төг	Цэвэр дүн сая.төг
Онц сайн	0%	2,700,444	—	2,700,444
Сайн	2.57%-4.42%	554,067	(74)	553,993
		3,254,511	(74)	3,254,437

Банк нь 2018 оны 12-р сарын 31-ний байдлаарх урвуу буцаан худалдан авах хэлцлийн ЗҮЦХА сан нь материаллаг бус гэж үзсэн.

22. АЛТ, ҮНЭТ МЕТАЛ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Бодит үнэ цэнээр		
Мөнгөжсөн алт	3,053,057	2,033,388
Мөнгөжсөн мөнгө	4,472	2,362
Өртгөөр		
Худалдан авсан алт	36,800	143,244
Цэвэршүүлэхээр ачуулсан алт	12,375	5,030
Дурсгалын зоос	1,980	1,633
	3,108,684	2,185,657

Мөнгөжсөн алт болон мөнгө нь Английн Төв банк болон Скотиа Мокатта банкинд байршдаг. 2019 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар мөнгөжсөн металын дахин үнэлгээний бодит бус ашиг нь 382,855 сая төгрөг (2018: 164,176 сая төгрөг) байна. Тодруулга 13-аас харна уу.

Мөн дотоодын олборлогчдоос худалдан авсан, цэвэршүүлэхээс өмнөх мөнгөжөөгүй алт болон мөнгийг хадгалдаг болно. Бусад үнэт метал болох дурсгалын зоосыг бараа материалаар бүртгэж өртөг, цэвэр боломжит үнэ цэнийн аль багаар нь бүртгэдэг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

23. ЭРДЭНЭСИЙН САН

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Үндсэн сан	145,063	86,346
Гүйлгээ сан	923,797	844,895
	<u>1,068,860</u>	<u>931,241</u>

Доорх хүснэгтэд Эрдэнэсийн сангийн эд зүйлсийг шинж чанар, ангилалаар 2019 болон 2018 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар харуулав:

	Зоос сая.төг	Соёлын үнэт зүйлс сая.төг	Нийт сая.төг
2018 оны 1-р сарын 1-ний өдрөөр, өртгөөр	2,938	2,321	5,259
Нэмэгдсэн	10	1,243	1,253
Дахин үнэлсэн	835,691	89,038	924,729
2018 оны 12-р сарын 31 буюу			
2019 оны 1-р сарын 1-ний өдрөөр, бодит үнэ цэнээр	838,639	92,602	931,241
Нэмэгдсэн	7	577	584
Дахин үнэлсэн	78,902	58,122	137,035
2019 оны 12-р сарын 31-ний өдрөөр, бодит үнэ цэнээр	917,548	151,312	1,068,860

Эрдэнэсийн сан нь түүх, соёлын хосгүй үнэт, үнэт зүйлс, 1925 онд гаргасан зоос зэргээс бүрдэнэ. Эрдэнэсийн санд 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх Эрдэнэсийн санд 916,278 сая төгрөгийн (2018 онд 837,376 сая төгрөг) дансны үнэтэй зооснууд багтсан. Эдгээр зоос нь 1925 онд тухайн үеийн төв банкны с анх гүйлгээнд гаргасан мөнгөн зооснуудаас бүрддэг.

Удирдлага нь 2018 оноос эхлэн эрдэнэсийн сангийн нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогоо өөрчлөн бодит үнэ цэнээр нь хэмжиж эхэлсэн (Тодруулга 4-өөс дэлгэрэнгүйг харна уу) ба хөндлөнгийн үнэлгээний компани болох “Мэйк Диффэрэнс” ХХК-аар олон улсын үнэлгээний стандартын дагуу эрдэнэсийн сангийн эд зүйлсийг дахин үнэлүүлсэн. Эрдэнэсийн сан дахь эд зүйлсийг шууд харьцуулалтын арга болон өртгийн аргаар үнэлсэн. Шууд харьцуулалтын арга нь гарал үүсэл, нөхцөл байдал, бэлэг тэмдгийн нэр, одоогийн эзэмшигч, тухайн зүйлийн онцгой байдал зэрэг тодорхой зах зээлийн хүчин зүйлсэд тохируулсан харьцуулж болох үнийг ашиглан олон нийтийн болон онлайн дуудлага худалдаа зэрэг зах зээлд тулгуурласан нотолгоог суурь болгон ашигладаг арга юм.

Өртгийн арга нь анхны эд зүйлийн шинж, чанар, материалын насжилттай аль болох ойролцоо чанар, ашиглалт хөрөнгийг дахин үйлдвэрлэх өнөөгийн өртгийг тооцоолоход үндэслэсэн үнийг гаргадаг арга юм. Бодит үнэ цэнийн хэмжилтийн тухай дэлгэрэнгүйг Тодруулга 38-с харна уу.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

24. САНХҮҮГИЙН ҮҮСМЭЛ ХЭРЭГСЭЛ

Доорх хүснэгтэд хөрөнгө, өр төлбөр болон нэрлэсэн үнийг үүсмэл санхүүгийн хэрэгслийн бодит үнэ цэнээр харууллаа. Нэрлэсэн үнэ нь нийт дүнгээрээ үүсмэл санхүүгийн хэрэгслийн суурь үнэт цаасны дүн байх бөгөөд суурь хүү эсвэл хүүгийн индексээс шалтгаалан үүсмэл санхүүгийн хэрэгслийн үнэлгээнд өөрчлөлт орно. Нэрлэсэн үнэ нь жилийн эцсийн байдлаарх гүйлгээний дүнг харуулах боловч зах зээлийн эрсдэл эсвэл зээлийн эрсдэлийн алийг нь ч илэрхийлэхгүй.

Своп	Нэрлэсэн үнэ	Нэрлэсэн үнэ	Бодит үнэ	
	сая.ам доллар	сая.төг	Хөрөнгө сая.төг	Өр төлбөр сая.төг
2019	1,998	4,797,569	260,778	(545,040)
2018	1,876	4,936,887	199,655	(368,710)

Үүсмэл санхүүгийн хэрэгслийн хувьд анхны хөрөнгө оруулалт бага байх буюу эсвэл огт шаардагдахгүй. Хэдий тийм боловч эдгээр санхүүгийн хэрэгслүүд нь ихэвчлэн хөшүүргийн зэргийг өндөрсгөх бөгөөд нилээн тогтворгүй байдаг. Үүсмэл санхүүгийн хэрэгслүүдийн хэлцлийн хөрөнгө, түвшин, индексийн үнэлгээний бага хэмжээний өөрчлөлт нь ч банкны ашиг, алдагдалд томоохон нөлөө үзүүлж болзошгүй.

Банк нь үүсмэл санхүүгийн хэрэгслийн гэрээний эрсдэлд өртөх дүнг банкны зах зээлийн эрсдэлийн удирдлагын хүрээнд хянадаг. Эрсдэлийн удирдлагийн стратеги мөн хэрхэн эрсдэлийг удирдахыг тодруулга 37-д харуулав.

25. ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ҮНЭТ ЦААС

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Засгийн газрын үнэт цаас, хорогдуулсан өртгөөр	–	65,265
Хасах нь: Үнэ цэнийн бууралтын сан	–	(934)
Цэвэр дүн	–	64,331
Засгийн газрын үнэт цаас, БҮЦӨБДО-оор	134,028	–

Банк нь 2016 онд Засгийн газрын хэрэгжүүлсэн “Сайн” хөтөлбөрийн дагуу 453,712 сая төгрөгийн нэрлэсэн үнэтэй, жилийн 1.0-3.0 хувийн хүүтэй, 1-15 жилийн хугацаатай засгийн газрын үнэт цаасыг худалдан авсан ба удирдлага нь үүнийг зах зээлийн хүүний түвшнээс доогуур гэж үзсэн. Засгийн газрын үнэт цаас нь идэвхтэй зах зээл дээр арилжаалагддаггүй тул үүнийг идэвхтэй зах зээл болон зах зээлийн бус хүүгээр олгогдсон гүйлгээ эсэхийг тодорхойлоход удирдлагын үнэлэмж шаардагдсан. Тус үнэлэмжийг хийхэд хийхдээ холбоогүй талуудын хооронд хийгдсэн ижил төстэй ажил гүйлгээ болон үр ашигт хүүгийн аргыг ашигласан. Эдгээр үнэт цаасны бодит үнэ цэнэ анх хүлээн зөвшөөрөх үед 123,668 сая төгрөг байсан. СТОУС 39-ийн дагуу энэ нь зах зээлийн хүүний түвшингөөс доогуур байсан ба нэрлэсэн хүүний эсрэг үр ашигт хүү нь ойролцоогоор жилийн 18 хувь байсан тул 330,044 сая төгрөгийг “Эхний өдөр”-ийн ашиг, алдагдлаар 2016 онд хүлээн зөвшөөрсөн.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

25. ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ҮНЭТ ЦААС (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр хорогдуулсан өртгөөр бүртгэгдэж байсан Засгийн газрын үнэт цаасны бизнес модел 2019 онд өөрчлөгдөж, гэрээний мөнгөн урсгалыг цуглуулах зорилгоор эзэмшиж байсныг мөнгөн урсгал цуглуулахаас гадна худалдан борлуулах зорилгоор эзэмших болсон тул бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд бүртгэгдэх ангилалруу дахин ангилсан.

2019 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар Засгийн газрын үнэт цаасны үлдэгдэл нь 374 сая төгрөгийн нэрлэсэн үнэтэй, жилийн 1.0 хувийн купонтой, 15 жилийн хугацаатай байна. (2018 онд нь 374 сая төгрөгийн нэрлэсэн үнэтэй, жилийн 1.0 хувийн купонтой, 15 жилийн хугацаатай). Бодит үнэ цэнийн тодруулгыг Тодруулга 38-с харна уу.

Дансны үлдэгдэл нь зээлийн эрсдэлийн дээд хэмжээг илэрхийлэх ба 2019, 2018 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар зээлийн чанарын үнэлгээгээр сайн үнэлгээтэй байна. Банкны дотоод үнэлгээний систем болон ЗҮЦХА-ын тооцооллын аргачлалыг Тодруулга 37-д дэлгэрэнгүй тусгасан болно.

БҮЦӨБДО-оор бүртгэгдэх Засгийн газрын үнэт цаасны 611 сая төгрөгийн ЗҮЦХА-ын сан нь тайлант жилийн бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд тусгагдсан. 2018 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлэгдэх засгийн газрын үнэт цаасны дансанд 934 сая төгрөгийн ЗҮЦХА-ын сан байгуулсан байна.

2019 болон 2018 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар Засгийн газрын үнэт цааснуудын аль нь ч барьцаанд тавигдаагүй ба холбоотой талын ажил гүйлгээний дэлгэрэнгүйг Тодруулга 36-с харна уу.

Доорх хүснэгтэд БҮЦӨБДО-оор бүртгэгдэх Засгийн газрын үнэт цаасны 2019 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг харгалзах ЗҮЦХА-ыг сангийн тохируулгын хамт харуулав.

	Шатлал 1	
	Бодит үнэ цэнэ сая.төг	ЗҮЦХА сая.төг
2019 оны 1-р сарын 1-ний өдрөөрх	65,265	934
Шинээр үүссэн эсвэл худалдан авсан хөрөнгө	7,668	—
ЗҮЦХА-ын сангийн буцаалт	—	(611)
Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт	61,095	—
2019 оны 12-р сарын 31-ний өдрөөрх	<u>134,028</u>	<u>323</u>

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

26. БУСАД ХӨРӨНГӨ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Хорогдуулсан өртгөөрх бусад санхүүгийн хөрөнгө		
Хадгаламжийн Даатгалын Корпорациас авах авлага	149,092	193,710
Татан буугдсан Анод банкнаас хүлээн авсан хөрөнгө	58,965	60,615
Аж ахуйн нэгжүүдээс авах авлага	58,108	56,352
Татан буугдсан Капитал банкнаас авах авлага	54,480	—
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудаас авах зарга	23,898	23,106
Торгуулийн авлага	—	3,353
	344,543	337,136
Хасах нь: Үнэ цэнийн бууралтын сан	(265,574)	(255,851)
	78,969	81,285
БҮЦӨАА-аарх бусад санхүүгийн хөрөнгө		
Өрийн бичгийн авлага	394,621	748,656
Хорогдуулсан өртгөөрх бусад санхүүгийн бус хөрөнгө		
Урьдчилж төлсөн зардал	10,228	8,856
Бусад	8,504	9,993
	18,732	18,849
Нийт бусад хөрөнгө	492,322	848,790

Хадгаламжийн даатгалын корпорациас авах авлага. 2013 онд Банк Монголын банкны секторыг тогтворжуулах үндсэн зорилгоор 119,900 сая төгрөгийн жилийн 0.5%-ийн хүүтэй 10 жилийн хугацаатай зээлийг ХДК-д олгосон. Уг зээл нь 2023 оны 9 дүгээр сарын 30-нд эргэн төлөгдөх, жил бүр хүү төлөх гэрээний нөхцөлтэй. Төрийн банкны хувьцааг худалдан авах засгийн газрын шийдвэрийн хүрээнд Банк мөн онд ХДК-д 85,000 сая төгрөгийн богино хугацаат санхүүгийн дэмжлэгийн хамт нэг өдөр олгосон. Үүний үр дүнд ХДК нь Төрийн банк ХХК-ийн 75 хувийг эзэмших болсон. Гэрээнд зааснаар, Төрийн банк ХХК-ийн хувьчлалын орлогоос болон Төрийн банк ХХК-ийн тухайн санхүүгийн дэмжлэгийг эргэн төлүүлнэ гэж заасан байдаг.

Монгол улсын банкны салбарын тогтвортой байдлыг хангах зорилго болон банкны системийн дахин санхүүжилтийг эцсийн зээлдүүлэгчийн хувьд зохион байгуулсан онцлог байдлыг харгалзан үзсэний үндсэн дээр удирдлага тус санхүүгийн дэмжлэг бүхий зээл үндсэн зах зээлийн хүүгийн түвшинг илэрхийлнэ гэж дүгнэсэн. Эдгээр зээлийн дансны үлдэгдэл 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 43,185 сая төгрөг (2018 онд 78,710 сая төгрөг).

2014 болон 2016 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар зээлийг НББОУС 39-ийн дагуу үнэлж Төрийн банкны хувьчлал зогсонги байдалд орсны улмаас эргэн төлөлт хийгдэх эсэх нь тодорхойгүй гэж дүгнэн бүхэлд нь эрсдэлийн сан байгуулсан.

2018 оны 5 дугаар сард засгийн газар хэлэлцэж “2018 – 2020 онуудад төрийн өмчийн банк/ компаниудын хувьчлал”-ийг УИХ-д танилцуулахаар дэмжигдсэн бөгөөд УИХ-ын намрын чуулганаар батлуулна гэсэн хүлээлттэй байсан тул удирдлага нь хувьчлалтай холбоотой ахиц гарсны үндсэн дээр дахин үнэлгээ хийснээр зээлийг 115,000 сая төгрөгийн эрсдэлийн нөөц сангийн хамт 3-р шатлалаар үнэлж үр дүнд нь 78,700 сая төгрөгийн эрсдэлийн нөөц сангийн буцаалтыг орлого зарлагаар хүлээн зөвшөөрсөн.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

26. БУСАД ХӨРӨНГӨ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Хадгаламжийн даатгалын корпорациас авах авлага. 2019 оны санхүүгийн жилийн тайлан батлах өдөр хүртэл Засгийн газраас ямар нэг шийдвэр гараагүй тул 2019 онд 85 сая төгрөгийн авлагын үнэ цэнийн бууралтын санд ямар нэг өөрчлөлтийг удирдлага оруулаагүй. Жилийн 0.5 хувийн хүүтэй 119,900 сая төгрөгийн авлагын хувьд удирдлага нь тусгай үнэ цэнийн бууралтын үнэлгээг хийсэн ба 9,093 сая төгрөгийн үнэ цэнийн сангийн буцаалтыг бүртгэсэн.

2019 онд Капитал банкны дампууралтай холбоотойгоор Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай хуульд заасан даатгалын тохиолдол бий болж, улмаар Монголбанк болон ХДК-ийн хооронд Зээлийн төлбөр барагдуулах гэрээ, Шаардах эрх шилжүүлэх гэрээг үндэслэн даатгалын нөхөн төлбөр болох 44,663 сая төгрөгөөр авлагыг бууруулсан.

Татан буугдсан Анод банкнаас авах авлага 2015 онд Анод банкны эрх хүлээн авагчийн хугацаа дуусах үед Банк 73,662 сая төгрөгийн дансны үнэ бүхий хөрөнгийг хүлээн авсан. Үүнээс 2019 болон 2018 онд харгалзан 2,183 сая болон 3,632 сая төгрөгийг эргүүлэн төлүүлсэн. Эдгээр хөрөнгүүдийн хувьд 58,965 сая төгрөгийн (2018 онд 60,615 сая төгрөг) алдагдлын санг өмнөх онтой адил 100 хувь байгуулсан. СТОУС 9-ийн дагуу хөрөнгийг 3-р шатлалаар үнэлж чанаргүйдлийн магадлал болон алдагдалд хүргэх чанаргүйдлийн хэмжээ нь 100% байна.

Татан буугдсан Капитал банкнаас авах авлага. Клирингийн авлага 5,215 сая төгрөг, Заавал байлгах нөөцийн торгууль 4,602 сая төгрөг, ХДК-тай холбоотой авлага 44,663 сая төгрөг байна.

Аж ахуйн нэгжүүдээс авах авлагад Банктай хийсэн алтны опцион хэлцлийнхээ үүргийг өмнөх жилүүдэд биелүүлээгүй алт олборлогч компаниудаас авах авлага багтаж байгаа бөгөөд, 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар нийт 38,453 сая төгрөг (2018 онд 37,179 сая төгрөг)-ийн авлагын дүнд найдваргүй байдлыг тооцон болзошгүй алдагдлын нөөцийн санг бүрэн байгуулсан бөгөөд 3-р шатлалаар үнэлж чанаргүйдлийн магадлал болон алдагдалд хүргэх чанаргүйдлийн хэмжээ нь 100% байна.

Бусад аж ахуйн нэгжүүдээс авах авлагын хувьд 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 19,655 сая төгрөг (2018 онд 19,173 сая төгрөг) байна. Өмнөх онуудад авлагыг бүхэлд нь нөөц сан байгуулсан бөгөөд 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар 3-р шатлалаар авч үзэж чанаргүйдлийн магадлал болон алдагдалд хүргэх чанаргүйдлийн хэмжээ нь 100% байна.

Гадаадын санхүүгийн байгууллагаас авах зарга. Холбогдох гадаадын байгууллагууд үйл ажиллагаагаа зогсоосон учир эргэн төлөгдөхгүй гэж үзэн бүтэн дүнгээр болзошгүй алдагдлын нөөцийн санг байгуулсан. 2019 болон 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар Банк эдгээр хөрөнгийг 3-р шатлалаар үнэлсэн, чанаргүйдлийн магадлал болон алдагдалд хүргэх чанаргүйдлийн хэмжээ нь 100% байна.

Өрийн бичгийн авлага Өрийн бичгийн авлага нь БҮЦӨАА-аар бүртгэгдэх дотоодын компаниудаас гаргасан доорх өрийн бичгүүдийг илэрхийлэх бөгөөд үүнд:

2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар Банк 470,000 сая төгрөгийн (2018: 742,500 сая төгрөг) нэрлэсэн үнэтэй дотоодын таван (5) компанийн (2018 онд долоо (7) компани) болон дотоодын нэг банкны гаргасан өрийн бичгүүдийг эзэмшиж байна. Эдгээр өрийн бичгүүд нь 5-6 жилийн хугацаатай бөгөөд гэрээгээр тодорхойлж заасан хүүгийн түвшинтэй болно. Ихэнх өрийн бичгийн гэрээнүүд нь тодорхой нөхцөл хангагдсан тохиолдолд хүүгийн түвшин буурах нөхцөлтэйгээр баталгаажсан, тухайлбал эдгээр гэрээнүүд анхны хүүгийн түвшин өндөр байхаар заасан боловч тодорхой нөхцөл байдал хангагдсан тохиолдолд зээлийн хүүг зах зээлийн хүүгээс доогуур түвшин хүртэл бууруулах боломжтой. Банкны удирдлага болон хуулийн газар эдгээр гүйлгээг Төв банкны болон Монгол Улсын бусад холбогдох хуулийн заалтуудыг зөрчөөгүй гэж үзэж байгаа болно. Тайлант жилийн өрийн бичгийн бодит үнэ цэнийн ашиг, алдагдлын талаар Тодруулга 13-аас харна уу.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

26. БУСАД ХӨРӨНГӨ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бусад санхүүгийн бус хөрөнгө Бусад санхүүгийн бус хөрөнгүүд нь ихэвчлэн эргэн төлөлтүүд, ажилтнуудад олгосон урьдчилгаа, хангамжийн материал, бичиг хэргийн материал болон борлуулахад бэлэн хөрөнгүүдээс бүрдэнэ. 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар АХБ-наас авах авлага 4,270 сая төгрөг (2018 онд 3,965 сая төгрөг), төслийн хөрөнгө оруулалтын дүн 3,377 сая төгрөг (2018 онд 5,147 сая төгрөг) байна.

Бусад хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын сан. Доорх хүснэгтэд 2019 болон 2018 оны үнэ цэнийн бууралтын сангийн жилийн хөдөлгөөнийг харуулав.

	Шатлал 1 12 сар ЗҮЦХА	Шатлал 2 ЗҮЦНХХА	Шатлал 3 (Нийт хугацаанд зээлийн үнэ цэнийн хүлээгдэж буй алдагдал-ЗҮЦНХХА)						Нийт сая.төг
	Бусад санхүүгийн хөрөнгө сая.төг	Бусад санхүүгийн хөрөнгө сая.төг	ХДК- аас авах авлага сая.төг	Капитал банкнаас авах авлага сая.төг	Анод Банкнаас авах авлага сая.төг	Бусад ААН- үүдээс авах авлага сая.төг	Гадаадын санхүүгийн байгуул- лагаас авах авлага сая.төг	Нийт шатлал 3 сая.төг	
2019 оны 12-р сарын 31									
Нийт дүн									
2019 оны 1-р сарын 1-ний байдлаар	3,353	—	193,710	—	60,615	56,352	23,106	333,783	337,136
Нэмэгдсэн	—	—	425	54,480	—	—	—	54,905	54,905
Ханшийн тэгшитгэл	—	—	—	—	—	1,759	792	2,551	2,551
Тухайн жилийн эргэн төлөлт	(3,353)	—	(45,043)	—	(1,650)	—	—	(46,693)	(50,046)
2019 оны 12-р сарын 31- ний байдлаар	—	—	149,092	54,480	58,965	58,111	23,898	344,546	344,546
ЗҮЦХА									
2019 оны 1-р сарын 1-ний байдлаар	778	—	115,000	—	60,615	56,352	23,106	255,073	255,851
Алдагдлын сангийн ханшийн тэгшитгэл	—	—	—	—	—	1,759	792	2,551	2,551
Нэмэгдсэн/(Буцаасан) алдагдлын сан	(778)	—	(9,093)	18,696	(1,650)	—	—	7,953	7,175
2019 оны 12-р сарын 31- ний байдлаар	—	—	105,907	18,696	58,965	58,111	23,898	265,577	265,577
Цэвэр дүн	—	—	43,185	35,784	—	—	—	78,969	78,969

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

26. БУСАД ХӨРӨНГӨ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

2018 оны 12-р сарын 31	Шатлал 1 12 сар ЗҮЦХА	Шатлал 2 ЗҮЦНХХА	Stage 3 (lifetime ECL for credit impaired assets)					
	Бусад санхүүгийн хөрөнгө сая.төг	Бусад санхүүгийн хөрөнгө сая.төг	ХДК- аас авах авлага сая.төг	Анод Банкнаас авах авлага сая.төг	ААН- үүдээс авах авлага сая.төг	Гадаадын санхүүгийн байгуул- лагаас авах авлага сая.төг	Нийт шатлал 3 сая.төг	Нийт сая.төг
Нийт дүн								
2018 оны 1-р сарын 1-ний байдлаар	–	–	193,709	62,798	52,163	21,219	329,889	329,889
Нэмэгдсэн	3,353	–	1	–	–	–	1	3,354
Ханшийн тэгшитгэл	–	–	–	–	4,189	1,887	6,076	6,076
Тухайн жилийн эргэн төлөлт	–	–	–	(2,183)	–	–	(2,183)	(2,183)
2018 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар	3,353	–	193,710	60,615	56,352	23,106	333,783	337,136
ЗҮЦХА								
2018 оны 1-р сарын 1-ний байдлаар	–	–	115,000	62,798	52,163	21,219	329,880	329,880
Алдагдлын сангийн ханшийн тэгшитгэл	203	–	–	–	4,189	1,887	6,076	6,279
Нэмэгдсэн/(Буцаасан) алдагдлын сан	575	–	(78,700)	(2,183)	–	–	(80,883)	(80,308)
2018 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар	778	–	115,000	60,615	56,352	23,106	255,073	255,851
Цэвэр дүн	2,575	–	78,710	–	–	–	78,710	81,285

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

27. ҮНДСЭН ХӨРӨНГӨ БА БИЕТ БУС ХӨРӨНГӨ

	Барилга байгууламж	Дуусаагүй барилга	Тавилга, компьютер төхөөрөмж	Нийт биет хөрөнгө	Биет бус хөрөнгө	Нийт
Өртөг эсвэл дахин үнэлгээгээр	сая.төгрөг	сая.төгрөг	сая.төгрөг	сая.төгрөг	сая.төгрөг	сая.төгрөг
2019 оны 1 дүгээр сарын 1-ний байдлаар	86,423	14,996	13,609	115,028	496	115,524
Нэмэгдсэн	1,994	23,499	4,642	30,135	2,484	32,619
Худалдан борлуулсан	(13)	–	(1,451)	(1,464)	(377)	(1,841)
Данснаас хассан	(855)	–	(60)	(915)	–	(915)
2019 оны 12 дугаар сарын 31- ний байдлаар	87,549	38,495	16,740	142,784	2,603	145,387
Хуримтлагдсан элэгдэл/хорогдол						
2019 оны 1 дүгээр сарын 1-ний байдлаар	(42,994)	–	(5,655)	(48,650)	(423)	(49,073)
Тухайн жилийн элэгдлийн зардал (Тодруулга 15)	(1,577)	–	(2,673)	(4,250)	(543)	(4,793)
Худалдан борлуулсан	–	–	1,431	1,431	352	1,783
Данснаас хассан	793	–	52	845	–	845
2019 оны 12 дугаар сарын 31- ний байдлаар	(43,778)	–	(6,845)	(50,624)	(614)	(51,238)
Цэвэр дүн	43,771	38,495	9,895	92,160	1,989	94,149
Өртөг эсвэл дахин үнэлгээгээр						
2018 оны 1 дүгээр сарын 1-ний байдлаар	51,258	1,345	12,238	64,841	486	65,327
Нэмэгдсэн	1,145	13,651	2,632	17,428	10	17,438
Худалдан борлуулсан	(1,139)	–	(1,251)	(2,390)	–	(2,390)
Дахин үнэлсэн	35,159	–	–	35,159	–	35,159
Данснаас хассан	–	–	(10)	(10)	–	(10)
2018 оны 12 дугаар сарын 31- ний байдлаар	86,423	14,996	13,609	115,028	496	115,524
Хуримтлагдсан элэгдэл/хорогдол						
2018 оны 1 дүгээр сарын 1-ний байдлаар	(25,511)	–	(4,834)	(30,346)	(346)	(30,692)
Тухайн жилийн элэгдлийн зардал (Тодруулга 15)	(925)	–	(2,075)	(3,000)	(77)	(3,077)
Худалдан борлуулсан	576	–	1,248	1,824	–	1,824
Дахин үнэлсэн	(17,134)	–	–	(17,134)	–	(17,134)
Данснаас хассан	–	–	6	6	–	6
2018 оны 12 дугаар сарын 31- ний байдлаар	(42,994)	–	(5,655)	(48,650)	(423)	(49,073)
Цэвэр дүн	43,429	14,996	7,954	66,378	73	66,451

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

27. ҮНДСЭН ХӨРӨНГӨ БА БИЕТ БУС ХӨРӨНГӨ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Банк барилга, байгууламжаа 2018 оны 12 дугаар сарын 31-нд бодит үнэ цэнээр дахин үнэлүүлсэн. Үнэлгээг хөндлөнгийн үнэлгээний “Гроут Финанс Аудит” ХХК-аар хийлгэсэн. Үнэлгээнд ашигласан үнэлгээний суурь нь зах зээлийн үнэ, орлуулалтын өртөг, хямдруулсан мөнгөн урсгалын арга байсан. Бодит үнэ цэнийг тохирсон үнэлгээний аргаар тооцоолсон ба дараах таамаглалуудыг ашигласан: Ихэнх барилга, байгууламжийн хувьд гол зах зээл дээр харьцуулж болох хөрөнгийн мэдээлэл хангалттай байсан учир зах зээлийн арга илүү тохиромжтой байсан.

Орон нутгийн хоёр салбарын хувьд тухайн байршилд ижил төрлийн болон харьцуулж болох хөрөнгийн мэдээлэл хангалттай байгаагүй бөгөөд байгаа мэдээлэл нь их зөрүүтэй байсан учир өртгийн арга болон орлогын аргыг ашигласан. Ихэнх барилга, байгууламжийн хувьд зах зээл дээр харьцуулж болох хөрөнгийн мэдээлэл хангалттай байсан учир зах зээлийн арга тохиромжтой байсан.

2019 оны дуусаагүй барилгын 23,499 сая төгрөгийн нэмэгдэл нь (2018 онд 13,651 сая төгрөг) баригдаж байгаа төв оффисын барилгын болон мэдээллийн технологийн баазын ажилтай холбоотой.

2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар хөрөнгийг өртгөөс хасах нь элэгдэл гэж бүртгэсэн бол барилга байгууламжийн дансны дүн нь 13,440 сая төгрөг (2018 онд 13,098 сая төгрөг) байх байсан. Барилга байгууламжийн дансны үнийг доор харуулав:

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Санхүүгийн байдлын тайланд барилга, байгууламжийн дахин үнэлэгдсэн дүн statement of financial position	43,771	43,429
Өмчийн тайлан дахь дахин үнэлгээний нөөц (Тодруулга 34)	(30,331)	(30,331)
Барилга, байгууламжийн өртгөөс хасах нь хуримтлагдсан элэгдлийн дүн	13,440	13,098

2019 оны 12 дугаар сарын 31 болон 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар зээлийн барьцаанд тавьсан үндсэн хөрөнгө болон биет бус хөрөнгө байхгүй байна.

Банк – түрээслүүлэгч

Банк нь өөрийн төв байрныхаа нэг өргөтгөлийг буюу 1,024 м.кв-г 2015 оноос эхлэн 5 жилийн хугацаатайгаар түрээслүүлдэг. Түрээс нь зах зээлийн нөхцөлд тохируулан түрээсийн төлбөрийг жил бүр шинэчлэн тогтоох боломжийг агуулдаг. Түрээслэгчээс мөн үл хөдлөх хөрөнгийн үлдэгдэл үнэ цэнийн баталгаа гаргаж өгөх шаардлагатай. Банк нь 2019 онд нийт түрээсийн орлого 580 сая төгрөг (2018: 531 сая төгрөг) хүлээн авсан. (Тодруулга-14). Ирээдүйд хүлээн авах хамгийн бага түрээсийн орлогыг дор харуулав.

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Нэг жилийн дотор	580	531
Нэг жилээс дээш мөн таван жилээс доош	—	580
	580	1,111

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

28. ГҮЙЛГЭЭНД ГАРГАСАН БЭЛЭН МӨНГӨ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Гүйлгээнд гаргасан цаасан тэмдэгт	927,051	1,094,565
Тоолж шалгаагүй цаасан тэмдэгт	(29,655)	(125,968)
Гүйлгээнд гаргасан зоосон тэмдэгт	21	21
	<u>897,417</u>	<u>968,618</u>

	2018 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар сая төгрөг I	Өсөлт 2019 сая төгрөг	Бууралт 2019 сая төгрөг	2019 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар сая төгрөг I
Гүйлгээнд гаргасан цаасан тэмдэгт	1,094,566	2,033,413	(2,200,928)	927,051
Гүйлгээнд гаргасан зоосон төгрөг	21	87	(87)	21
	<u>1,094,587</u>	<u>2,033,500</u>	<u>(2,201,015)</u>	<u>927,072</u>
Дотоодын банкуудаас хүлээн авсан цаасан тэмдэгт*	(125,968)	(3,157,644)	3,253,957	(29,655)
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	<u>968,619</u>	<u>(1,124,144)</u>	<u>1,052,942</u>	<u>897,417</u>

*Дотоодын банкуудаас хүлээн авсан цаасан мөнгөн тэмдэгт нь Банкинд хадгалж хамгаалуулах зорилгоор дотоодын банкуудаас шилжүүлсэн илүүдэл цаасан мөнгөн тэмдэгтүүд ба банкуудын хүсэлтээр буцааж шилжүүлнэ.

29. ТӨВ БАНКНЫ ҮНЭТ ЦААС

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Үнэт цаасны өглөг	<u>4,629,293</u>	<u>5,005,515</u>

Энэхүү үлдэгдэл нь Банкнаас дотоодын банкуудад гаргасан үнэт цаас юм. Эдгээр үнэт цаас нь 7-с 184 хоногийн (2018 онд 7-с 184 хоног) хугацаатай бөгөөд 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар хүүгийн түвшин нь жилийн 11 хувь (2018 онд: 11-ээс 12 хувь) байна.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

30. ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХӨРӨНГӨ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Сангийн яамны харилцах данс	1,556,508	504,923
Сангийн яаманд төлөх зээлийн өр төлбөр:		
- Олон Улсын Валютын Сан (ӨСХ)	594,974	578,771
- Азийн Хөгжлийн Банк (АХБ)	16,331	17,017
- Германы Засгийн газар (КФВ)	28,630	23,169
- Олон улсын хөгжлийн агентлаг (ОУХА)	5,142	6,227
	2,201,585	1,130,107

Сангийн яамны харилцах дансууд. Эдгээр нь Банкиндахь Сангийн яамны хүү тооцогддоггүй харилцах дансууд юм. Гэхдээ 2019 онд зөвхөн нэг дансанд дунджаар жилийн 4.5 хувийн (2018 онд жилийн 4.16 хувь) хүүг холбогдох гэрээний дагуу тооцож олгосон.

Олон улсын байгууллагуудаас авсан зээллэгтэй холбоотойгоор Сангийн яаманд төлөх өр төлбөр. Эдгээр нь Монгол Улсын Засгийн газар Олон Улсын Валютын Сан (ОУВС), “КФВ” (Герман Улсын Засгийн газрыг төлөөлж), Азийн Хөгжлийн Банктай (АХБ) болон Олон улсын хөгжлийн агентлаг (ОУХА)-тай байгуулсан зээлийн гэрээтэй холбоотой. Энэхүү зээлд Монгол Улсын Сангийн яам санхүүгийн зуучлагчаар, Банк нь энэ төслийг хэрэгжүүлэгчээр ажиллаж байна.

Олон Улсын Валютын Сан (ОУВС). 2017 оны 5 дугаар сарын 24-нд ОУВС-гийн Удирдах Зөвлөл Монгол Улсын эдийн засгийн реформыг дэмжих зорилгоор Өргөтгөсөн Санхүүжилтийн Хөтөлбөр (ӨСХ)-ийн хүрээнд гурван жилийн хугацаатай 314.5 сая ЗТЭ-ийн дүн бүхий өргөтгөсөн санхүүжилтийг баталсан. ӨСХ нь ОУВС-гаас Монгол улсад ӨСХ-ийн хүрээнд олгосон жилийн 1.53-аас 1.59 хувийн хүүтэй зээл юм.

Санхүүжилтийг 2017 оны 5 дугаар сарын 25-нд Монголбанк болон Сангийн яамны хооронд байгуулсан харилцан ойлголцлын санамж бичигт үндэслэн Банк руу шилжүүлсэн. Эдгээр зээл нь Сангийн яамны өр төлбөр болно. Сангийн яам нь Монгол Улсын санхүүгийн зуучлагч болохын хувьд ОУВС-гийн ӨСХ-ийн хүрээнд олгосон зээлийн эргэн төлөлттэй холбоотой өрийн бичгийг гаргасан бөгөөд дээрх зээлийн эргэн төлөлтийг ОУВС-гийн өмнө хүлээнэ.

Олон Улсын Валютын Сан (ОУВС). Зээл болон түүний эргэн төлөлт нь ЗТЭ-ээр илэрхийлэгдсэн бөгөөд Монголбанк Сангийн яамны өмнөөс ОУВС-д хуваарийн дагуу эргэн төлөлтийг хийнэ. 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар ӨСХ-ийн хүрээнд Сангийн яаманд өгөх өр төлбөрийн хэмжээ гурван жилийн хугацаатай 158 сая ЗТЭ буюу 594,974 сая төгрөг (2018 онд 158 сая ЗТЭ буюу 578,771 сая төгрөг) байсан.

КФВ-аас авсан зээл нь жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих зорилготой 1995 он болон 2003 оны хөтөлбөрийн дагуу олгогдсон. Эдгээр зээлүүд нь еврогоор олгогдсон бөгөөд жилийн 0.75 хувийн хүүтэй, тус тус 30-аас 40 жилийн хугацаатай. Зээлийн үндсэн төлөлт 2005 оноос эхэлсэн ба 2012 оноос эхлэн хоёр дахь хөтөлбөрийн үндсэн төлбөр төлөгдөж эхэлсэн.

Азийн Хөгжлийн Банк (АХБ)-аас авсан зээл нь Монголд ядуурлыг бууруулах, хувийн бизнесийн салбарыг хөгжүүлэх, Засгийн газарт болон төрийн бус байгууллагууд, банкуудад зөвлөгөө өгөх, сургалт явуулахад дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор олгогджээ. Зээл нь жилийн 1 болон 2.5 хувийн хүүтэй, 17- оос 27 жилийн хугацаатай байна.

30. ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХӨРӨНГӨ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Дээр дурьдсан эх үүсвэрүүд нь маш бага буюу жилийн 0.75-аас 1 хувийн хүүтэй, сонгогдсон эдийн засгийн секторууд болон бусад бага хүү шаардлагатай өөр бусад тусгай зорилтуудыг хангах зорилгоор зээлдүүлэх нөхцөлтэй. Удирдлага нь энэхүү зээлийг анхны хүлээн зөвшөөрөлт болон эхэлж бүртгэхдээ ашиг бүртгэх шаардлагатай эсэхийг харгалзан үзсэн. Ингэхдээ эдгээр зээлийг харилцан тохиролцсон төсөлд заасан тусгай зорилготой зах зээлд зориулсан буюу нийтийн ашиг сонирхолд үйлчлэх хүүгүй эсвэл маш бага хүүтэй зээлийн хэрэгсэл хэмээн удирдлага үзсэн. Энэхүү зээлийн эх үүсвэрийг ашиглан тодорхой шалгуур хангасан арилжааны банкуудад бага хүүгээр санхүүжилт хийх буюу зээл олгох боломжтой байна. Иймд эдгээр зээлийн анхны хүлээн зөвшөөрөлтийн олзыг хүлээн зөвшөөрөх шаардлагагүй.

Санхүүжилтийн үр дүнд Банк нь шаардлага хангасан банкуудад хөнгөлөлттэй нөхцлөөр зээл олгох боломжтой болсон. Удирдлага нь дээрх хэрэгслүүдийг анхлан хүлээн зөвшөөрөх үед алдагдал хүлээн зөвшөөрөх шаардлагатай эсэхийг авч үзсэн. Эдгээр зээлүүд нь холбоогүй талуудад олгогдсон учир зээлийг зах зээлийн хүүгээр олгосон бөгөөд анх хүлээн зөвшөөрөлтийн алдагдлыг хүлээн зөвшөөрөх шаардлагагүй гэж үзсэн. Дээрх үнэлэмжид эдгээр хэрэгслүүд нь анхдагч зах зээлд олгогдсон гэдгийг авч үзсэн болно.

Сангийн яам нь Засгийн газрыг төлөөлөн хэрэгжүүлэгч агентын үүрэг гүйцэтгэдэг учир Банк ОУВС, КФВ болон АХБ-ны төлбөр тооцоонд шууд хариуцлага хүлээхгүй. Гэхдээ эдгээр зээлийн төслүүдийг хэрэгжүүлэгчийн хувьд Банк нь зээлийн хөрөнгийг дотоодын банкуудад оновчтой хуваарилах үүрэгтэй бөгөөд тэдгээр дотоодын банкууд нь ОУВС, КФВ болон АХБ-ны шалгуурт тэнцсэн зээлийн эцсийн хэрэглэгчдэд хүргэх үйл ажиллагааг хариуцна.

Сангийн яам ба Банк хоорондын гэрээний дагуу Банк нь Сангийн яамнаас ОУВС, КФВ болон АХБ-ны гэрээний ижил нөхцөлтэйгээр эдгээр зээлүүдийг авсан байна. Банк нь эдгээр зээлийн хөрөнгийг өөрийн дансанд байршуулж буйн хувьд, ОУВС, КФВ, АХБ болон Сангийн яамны хоорондын төлбөр тооцоог зохицуулах үүрэгтэй. Энэхүү зээлийн хөрөнгөөс дотоодын банкуудад олгогдсон зээлийн дэлгэрэнгүйг Тодруулга 18-аас харна уу.

Олон улсын хөгжлийн агентлаг (ОУХА) Монгол улсыг төлөөлж Сангийн яамны авсан зээл нь хувийн хэвшлийг дэмжих төсөл болон санхүүгийн чадавхыг дээшлүүлэх төслүүдэд зориулагдсан бөгөөд Сангийн яамнаас жилийн 1-3 хувийн хүүтэй, 14-өөс 15 жилийн хугацаатай зээлүүд болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

31. ДОТООДЫН БАНКУУДЫН ХАРИЛЦАХ, ХАДГАЛАМЖ

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Харилцах дансууд:		
- төгрөгөөр	1,999,419	1,453,952
- валютаар	2,415,955	2,487,064
Төгрөгийн овернайт хадгаламж	496,622	274,568
Гадаад валютын хадгаламж	1,126,708	—
	<u>6,038,704</u>	<u>4,215,584</u>

Эдгээр нь дотоодын банкуудаас харилцагчдынхаа хадгаламжийн тодорхой хувиар тооцож Банкинд заавад байлгах нөөц болон бусад төрлийн хадгаламжууд юм. Банк нь заавал байлгах нөөцийг хэмжээг тогтоодог ба шаардлагын хангасан үед банкуудад урамшууллын хүүг олгодог.

Урамшууллын хүү нь Банкны овернайт хадгаламж хүүгийн 50 хувьтай тэнцүү буюу 2019 оны 12-р сарын 31-ний өдрийн байдлаар жилийн 4.5 хувийн хүүтэй (2018 онд жилийн 4-өөс 4.5 хувийн хүү) байна. 2019 онд дотоодын банкуудын заавал байлгах нөөцийн биелэлтэд олгосон урамшуулал 76,035 сая төгрөг (2018 онд 55,295 сая төгрөг) байна. Тодруулга 7-с харна уу.

2019 оны 12 дугаар сарын 31-нээрх төгрөгийн овернайт хадгаламж нь дотоодын банкуудын байршуулсан жилийн 9 хувийн хүүтэй 2 хоногийн хугацаатай (2018 онд 9 хувийн хүүтэй 2 хоногийн хугацаатай) хадгаламж болно.

Гадаад валютын хадгаламж нь 7-90 хүртэлх хоногийн хугацаатай, жилийн 1.72-1.86 хүртэлх хувийн хүүтэй дотоодын банкуудын байршуулсан ам.долларын хадгаламжийг илэрхийлнэ.

32. ГАДААД ӨР ТӨЛБӨР

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
ХАБ-тай байгуулсан хэлэлцээр	4,785,483	4,727,193
ОУВС-гийн ЗТЭ-ийн хуваарилалт	183,945	178,685
Дэлхийн банкинд оруулсан хувь хөрөнгө	172	166
ОУХА-д оруулсан хувь хөрөнгө	39	39
Дэлхийн банкны харилцах данс	33	43
АХБ-ны харилцах данс	12	4
	<u>4,969,684</u>	<u>4,906,130</u>

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

33. БУСАД ӨР ТӨЛБӨР

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Бусад санхүүгийн өр төлбөр		
Бусад өглөг	23,066	15,853
Банк бус санхүүгийн байгууллагаас байршуулсан хөрөнгө	6,789	98,913
Бусад өр төлбөр		
Нийгмийн хөгжлийн сан	1,533	1,929
	<u>31,388</u>	<u>116,695</u>

Банк бус санхүүгийн байгууллагаас байршуулсан хадгаламж. Банк бус санхүүгийн байгууллагаас байршуулсан хадгаламж нь Үнэт цаасны төлбөр тооцооны төв, Хадгаламжийн даатгалын корпорацийн харилцах дансуудаас бүрдэнэ.

Нийгмийн хөгжлийн сан. Банк дотоод журмынхаа дагуу тодорхой хэмжээний хөрөнгийг ажилтнуудын ажлын болон амьжиргааны нөхцөлийг сайжруулах зорилгоор Нийгмийн хөгжлийн санд хуваарилдаг. Энэхүү хөрөнгө Банкны ажилтанд тэтгэмж, тусламж олгох, ажлын үзүүлэлтээр урамшуулах, ажилтны нийгмийн байдлыг хангах үүднээс орон сууц худалдан авахад дэмжлэг үзүүлэх, шаардлагатай үед нь санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэхэд зориулагдсан байна. Банкны удирдлага санхүүгийн жилийн эцсээр Нийгмийн хөгжлийн санд хуваарилсан хөрөнгийг хүлээгдэж буй үүргээ биелүүлэхэд хангалттай гэж үзсэн.

34. ДҮРМИЙН САН БОЛОН БУСАД НӨӨЦ САНГУУД

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Дүрмийн сан	<u>60,000</u>	<u>60,000</u>

2018 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрийн Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 10 дугаар тушаалын дагуу Банк нь эрсдэлийн сангийн буцаалтыг хуримтлагдсан алдагдлын данснаас тусгаарлан дүрмийн санг 55,000 сая төгрөгөөр нэмэгдүүлсэн. 2017 оын 9 дүгээр сарын 25-ны өдрийн Банкнаас УИХ-д хүргүүлсэн саналд үндэслэн 2017 оны 11 дүгээр сарын 16-ны өдрийн УИХ-ын 70 дугаар тогтоолоор дүрмийн сангийн хэмжээгээ нэмэгдүүлэх зөвшөөрлийг Банкинд олгосон. Эдийн засгийн байнгын хороо (ЭЗБХ) нь 2019 оны 3 дугаар сарын 4-ний 11/2200 тоот албан бичгээр гүйлгээний хэрэгжилтийг баталгаажуулсан.

Тиймээс удирдлагын зүгээс энэхүү гүйлгээ нь холбогдох хууль, журамд нийцэж байгаа бөгөөд тайлбарын тодорхой бус байдлын эрсдэл нь бага гэж үзэж байна. Удирдлага нь УИХ-ын 70 дугаар тогтоолд УИХ-аас өөрийн онцгой эрхээ Банкинд шилжүүлсэн тодорхой заалт байхгүйтэй холбогдуулан Банкны дүрмийн санг нэмэгдүүлсэн шийдвэрийн эрх зүйн үндэслэлийн талаар гуравдагч тал маргах тохиолдолд УИХ-аас өөр байр суурь илэрхийлэх, улмаар А-10 дугаар тушаалыг хүчингүйд тооцуулах арга хэмжээ авах эрсдэлийг үнэлсэн. 2019 онд дүрмийн санд өөрчлөлт ороогүй.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

34. ДҮРМИЙН САН БОЛОН БУСАД НӨӨЦ САНГУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бусад нөөцийн дэлгэрэнгүйг дор үзүүлэв:

	БҮЦӨБДО- оорх хөрөнгө оруулалтын үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан сая.төг	Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний сан сая.төг	Үнэт металын дахин үнэлгээний сан сая.төг	Эрдэнэсийн сангийн дахин үнэлгээний сан сая.төг	Нийт сая.төг
2018 оны 1 дүгээр сарын 1-нээр	1,383	11,895	5,097	—	18,375
БҮЦӨБДО-оор илэрхийлэгдэх өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалтын бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийн алдагдал	(6,587)	—	—	—	(6,587)
Борлуулах үед ашиг алдагдал руу шилжүүлсэн	9,641	—	—	—	9,641
Эрдэнэсийн сангийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл	—	—	—	924,729	924,729
Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний Нэмэгдэл	—	18,436	—	—	18,436
Хуримтлагдсан алдагдлаас шилжүүлсэн	—	—	171,246	—	171,246
2018 оны 12 дугаар сарын 31-нээр буюу 2019 оны 1-р сарын 1-нээр	4,437	30,331	176,343	924,729	1,135,840
БҮЦӨБДО-оор илэрхийлэгдэх өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалтын бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийн ашиг	66,702	—	—	—	66,702
Борлуулах үед ашиг алдагдал руу шилжүүлсэн	3,833	—	—	—	3,833
Эрдэнэсийн сангийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл	—	—	—	137,035	137,035
Хуримтлагдсан алдагдлаас шилжүүлсэн	—	—	396,396	—	396,396
2019 оны 12-р сарын 31-нээр	74,972	30,331	572,739	1,061,764	1,739,806

Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогоор илэрхийлэх өрийн үнэт цаасны дахин үнэлгээний нөөц сан. Энэхүү сан нь бусад дэлгэрэнгүй орлогоорх бодит үнэ цэнээр илэрхийлэх өрийн үнэт цаасны бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг бүртгэнэ.

Барилга байгууламжийн дахин үнэлгээний нөөц сан. Банкны барилгын дахин үнэлгээнээс үүссэн нэмэгдлийг өөрийн хөрөнгийн үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний санд бүртгэсэн. Дэлгэрэнгүйг Тодруулга 27-с харна уу.

Мөнгөжсөн алт, үнэт металын болон Гадаад валютын дахин үнэлгээний нөөц сан. Энэхүү санд мөнгөжсөн алт, үнэт металын ханшийн тэгшитгэлээс үүссэн мөн гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийн ханшийн тэгшитгэлээс үүссэн бодит бус ашгийг бүртгэсэн.

Эрдэнэсийн сангийн дахин үнэлгээний нөөц сан. Энэ санд Эрдэнэсийн сангийн дахин үнэлгээний нэмэгдлийг бүртгэсэн. Дэлгэрэнгүйг Тодруулга 23-с харна уу.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

35. БОЛЗОШГҮЙ ӨР ТӨЛБӨР БА ҮҮРЭГ ХАРИУЦЛАГА

Шийдэгдээгүй хэрэг. Бизнесийн хэвийн үйл ажиллагааны явцад Банкны эсрэг зарга мэдүүлэх явдал гарах боломжтой. Швейцар болон Герман улсуудад үйл ажиллагаа явуулдаг хоёр санхүүгийн байгууллагад холбогдох аккредитивийн гэрээтэй холбоотой шүүхийн маргаанд 2008 оноос хойш Банк хариуцагчаар татагдан, шүүх үйл ажиллагаа явагдсан. Эдгээр хэргүүд дээр Банк өөрийн байр сууриа баттай хамгаалж байсан ч, аккредитивийн гэрээний дагуу өөрийн хүлээсэн үүргийг харгалзан 2009 онд нийт дүнгээр (хүүг оруулан) нь болзошгүй алдагдлын нөөцийн сан байгуулсан. 2017 оны 7 дугаар сарын 25-нд уг маргаан Банкны талд шийдвэрлэгдсэн учир дээрх болзошгүй алдагдлын санг буцаан 2017 оны тайлант жилийн ашиг, алдагдлын тайланд бүртгэсэн. Банк 2018 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдрийн Монгобанкны Ерөнхийлөгчийн 10 дугаар тушаалын дагуу хуримтлагдсан алдагдлаасаа эрсдэлийн сангийн буцаалтыг тусгаарлан дүрмийн сангаа 55,000 сая төгрөгөөр нэмэгдүүлсэн. Тодруулга 34-г харна уу.

2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар дээрх заргуудаас өөр ямар нэгэн материаллаг гарз учруулах нэхэмжлэгчээр дуудагдсан шүүн таслах хуулийн хэргийн талаар удирдлагад мэдээлэл байхгүй байна. Иймд ямар нэг санг санхүүгийн тайланд хүлээн зөвшөөрөх шаардлагагүй гэж үзсэн.

Зээлтэй холбоотой төлбөрийн үүрэг. Банк нь Монгол Улсын засгийн газар, түүний харьяа байгууллагуудын хүсэлтээр Монгол Улсын хувьд чухал ач холбогдол бүхий салбарт (бараа үйлчилгээ экспортлох гэх мэт) зээлтэй холбоотой төлбөрийн үүрэг хүлээдэг. Эдгээр хэрэгслүүдийн гол зорилго нь Засгийн газар болон холбогдох талуудыг шаардлагатай эх үүсвэрээр хангахад оршино.

Гаргасан аккредитивүүд нь зээл болон аккредитивийн хэмжээнээс ашиглагдаагүй үлдсэн хэсгийг илэрхийлнэ. Банк ийм зээлтэй холбоотой төлбөрийн үүргийн хувьд уг зээлээс ашиглагдаагүй үлдсэн хэмжээгээр алдагдал хүлээх эрсдэлтэй юм.

Гэвч ихэнх зээл нь зээлийн эрсдэл багатай харилцагчдад олгогддог тул энэхүү болзошгүй алдагдлын хэмжээ нь нийт ашиглагдаагүй байгаа төлбөрийн үүргийн хэмжээнээс бага байна. Зээлтэй холбоотой төлбөрийн хариуцлагын хэмжээг дор харуулав:

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Болзошгүй өр төлбөр		
Импортын аккредитивүүд	(77,387)	(90,565)
Төлбөрийн үүрэг хариуцлага		
Хятадын ардын банкинд өгөх ашиглаагүй зээлийн шугамын эх үүсвэр	(5,400,000)	(5,400,000)
	<u>(5,477,387)</u>	<u>(5,490,565)</u>

Импортын аккредитивүүд. Импортын аккредитив нь Монгол Улсын Засгийн газарт импортын гэрээ хэлцэлтэй холбоотойгоор олгогдоно. Импортын аккредитивээр Банк Монгол Улсын Засгийн газрын эсвэл төрийн байгууллагуудын өмнөөс тэдгээрт болон Засгийн газрын хүсэлтээр бусад байгууллагуудад үйлчилгээ үзүүлсэн ба бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлсэн гадаадын хуулийн этгээдүүдэд төлбөр шилжүүлэх үүрэг хүлээнэ.

Хятадын Ардын банктай байгуулсан своп хэлэлцээр. Банк нь 2011 оны 5 дугаар сард Хятадын Ардын банктай “Хятадын юань/Монгол төгрөг солилцох своп хэлэлцээр”-ийн гэрээ байгуулсан ба гэрээг 2014 оны 8 дугаар сард болон 2017 оны 7 дугаар сард шинэчлэн баталсан. Төв банкууд уг мөнгийг хоёр улсын хоорондох худалдааг санхүүжүүлэх, санхүүгийн зах зээлийн тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор богино хугацаанд хөрвөх чадварыг хангах болон гэрээгээр тохирсон бусад зорилгоор ашиглах боломжтой.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

35. БОЛЗОШГҮЙ ӨР ТӨЛБӨР БА ҮҮРЭГ ХАРИУЦЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Хятадын Ардын банктай байгуулсан своп хэлэлцээр. Гэрээний дагуу Хятадын Ардын банк болон Банк нь хятадын юаниар төгрөг, монгол төгрөгөөр юань худалдан авах, худалдах хэлцлийг цаашид тодорхой хугацаанд хийх боломжтой. Гэрээнд зааснаар энэхүү хөрөнгийн ашиглах хугацаа 12 сар хүртэл байна. Хөрөнгө ашиглах зөвшөөрлийг нэг тал нь нөгөө талаас авах ёстой ба тухайн ашиглах хөрөнгийн дээд хэмжээ нь Банкны хувьд гэрээний дүн болох 15,000 сая юань (2018 онд 15,000 сая юань), Хятадын Ардын банкны хувьд 5,400,000 сая төгрөгөөр (2018 онд 5,400,000 сая төгрөг) хязгаарлагдана.

Хөрөнгийг ашиглах банк хөрөнгийн хэмжээндээ гэрээнд заагдсан хүүг тооцон төлөх үүрэгтэй. Банк юань ашигласан тохиолдолд, хүүгийн түвшин нь Шанхай-Интер банкны санал болгосон түвшин (“ШИБОР”) дээр 200 үндсэн оноо нэмсэнтэй тэнцэх ба ашиглах хугацааны турш тооцно. Харин Хятадын Ардын банк төгрөг ашигласан тохиолдолд, харгалзах ашиглалтын хугацаанд хүүгийн түвшин нь банк хоорондын төгрөгийн жигнэсэн дундаж хүүгийн түвшинтэй тэнцүү байна.

2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар Банкны зээлтэй холбоотой үүрэг хариуцлага нь ашиглагдсан дүн болох 12,000 сая юань буюу 4,693,440 сая төгрөг (2018: 12,000 сая юань буюу 4,628,760 сая төгрөг) ба ашиглагдаагүй дүн болох 3,000 сая юань буюу 1,173,360 сая төгрөг (2018: 3,000 сая юань буюу 1,157,190 сая төгрөг) байгаа нь Банкны хувьд цаашид хүлээн авч болох санхүүжилтийн үүргийг илэрхийлнэ.

Банкны удирдлага нь аккредитивийн гэрээ болон зээлийн шугамтай холбоотой өр төлбөрийн дүн нь материаллаг бус гэж үзсэн. Эдгээр ашиглагдаагүй зээлийн шугам болон аккредитив нь санхүүжилт хийгдэлгүйгээр хугацаа дуусах боломжтой. ЗҮЦХА-г зээлийн хөрвүүлгийн факторын аргаар үнэлсэн бөгөөд эдгээр үлдэгдлийн хүлээгдэж буй зээлийн алдагдал нь материаллаг бус дүнг илтгэнэ. Иймд Банк ямар нэг санг зээлийн үүрэг хариуцлагын хувьд болон санхүүгийн баталгааны хувьд хүлээн зөвшөөрөх шаардлагагүй гэж үзсэн.

Хөрөнгийн үүрэг. 2019 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар 15,608 сая төгрөгийн хөрөнгийн үүрэг (2018 онд 34,254 сая төгрөг) хүлээсэн ба энэ үүргийн ихэнх нь Төв банкны шинэ барилгын ажил болон мэдээллийн технологийн баазтай холбоотой.

36. ХОЛБООТОЙ ТАЛУУДЫН АЖИЛ ГҮЙЛГЭЭ

Банк 2019 оны 12 дугаар сарын 31 болон 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар дараах холбоотой талуудтай хийсэн гүйлгээ болон данснуудын үлдэгдлийг тодруулгад тусгасан. Үүнд: Засгийн газар (Сангийн яам зэрэг удирдлагыг нь Улсын Их Хурал болон Засгийн газраас томилдог байгууллагуудыг оролцуулна), Сангийн яам бүрэн эзэмшиж УИХ-аас удирдлагыг томилдог дотоодын банк болох Төрийн банк, мөн засгийн газрын эзэмшилд байж ЗГ-аас удирдлагыг томилдог Хөгжлийн банк, ба ХДК хамаарна. ХДК нь бүрэн төрийн өмчит бөгөөд үйл ажиллагааных нь бүх шийдвэр Банкны Тэргүүн Дэд Ерөнхийлөгчийн тэргүүлдэг Үндэсний Хорооны долоон гишүүний саналаар батлагдах ёстой.

Банк НББОУС 24-т орсон өөрчлөлт болох “Төрийн байгууллагуудын тодруулгад тавигдах шаардлагыг хэсэгчлэн чөлөөлөх” заалтыг ашигласан. Иймд төрийн байгууллагуудтай хийсэн материаллаг бус гүйлгээнүүдийг тус санхүүгийн тайланд тусгаагүй болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

36. ХОЛБООТОЙ ТАЛУУДЫ АЖИЛ ГҮЙЛГЭЭ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

2019 оны 12 дугаар сарын 31-нээрх холбоотой талуудын эзэмшиж буй дансны үлдэгдэл доорх байдалтай байна:

2019 оны 12-р сарын 31	Засгийн газар сая.төг	Төрийн банк сая.төг	Хөгжлийн банк сая.төг	ХДК сая.төг	Нийт сая.төг
Засгийн газрын үнэт цаас	134,028	—	—	—	134,028
Хөгжлийн банкны үнэт цаас	—	—	49,522	—	49,522
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	—	—	—	—	—
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	—	51,732	—	—	51,732
Санхүүгийн бус байгууллагуудад олгосон зээл	—	—	—	149,092	149,092
Дотоодын банкуудтай хийсэн своп хэлцэл	—	—	31,932	—	31,932
Төв банкны үнэт цаас	—	(774,323)	—	(206,068)	(980,391)
Дотоодын банкуудын хөрөнгө	—	(322,036)	(140,528)	—	(462,564)
Банк бус байгууллагуудын хөрөнгө	—	—	—	(5,889)	(5,889)
Засгийн газрын хөрөнгө	(2,201,585)	—	—	—	(2,201,585)
Нийт	(2,067,557)	(1,044,627)	(59,074)	(62,865)	(3,234,123)

2018 оны 12-р сарын 31	Засгийн газар сая.төг	Төрийн банк сая.төг	Хөгжлийн банк сая.төг	ХДК сая.төг	Нийт сая.төг
Засгийн газрын үнэт цаас	64,331	—	—	—	64,331
Хөгжлийн банкны үнэт цаас	—	—	44,305	—	44,305
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	—	7,718	—	—	7,718
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	—	57,565	—	—	57,565
Санхүүгийн бус байгууллагуудад олгосон зээл	—	—	—	193,710	193,710
Дотоодын банкуудтай хийсэн своп хэлцэл	—	797	56,044	—	56,841
Төв банкны үнэт цаас	—	(668,087)	(558,933)	—	(1,227,020)
Дотоодын банкуудын хөрөнгө	—	(233,381)	(1,870)	—	(235,251)
Банк бус байгууллагуудын хөрөнгө	—	—	—	(98,092)	(98,092)
Засгийн газрын хөрөнгө	(1,130,107)	—	—	—	(1,130,107)
Нийт	(1,065,776)	(835,388)	(460,454)	95,618	(2,266,000)

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

36. ХОЛБООТОЙ ТАЛУУДЫ АЖИЛ ГҮЙЛГЭЭ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

2019 оны болон 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар холбоотой талуудтай хийсэн орлого зарлагын гүйлгээнүүд дараах байдалтай байна:

	Засгийн газар	Төрийн банк	Хөгжлийн банк	ХДК	Нийт
	сая.төг	сая.төг	сая.төг	сая.төг	сая.төг
2019 оны 12-р сарын 31					
Хүүгийн орлого	11,603	6,404	97,029	425	115,462
Хүүгийн зардал	(60,819)	(72,686)	(117,952)	—	(251,458)
Хураамж шимтгэлийн орлого	239	1,647	—	—	1,886
Нийт	(48,977)	(64,635)	(20,923)	425	(134,110)
2018 оны 12-р сарын 31					
Хүүгийн орлого	15,760	5,960	15,641	545	102,385
Хүүгийн зардал	(31,174)	(51,480)	(27,390)	—	(251,457)
Хураамж шимтгэлийн орлого	210	1,248	—	—	1,886
Нийт	(15,204)	(44,272)	(11,749)	545	(147,186)

Бизнесийн ердийн үйл ажиллагааны үр дүнд дээр дурдсан үлдэгдэл дүнгүүд үүссэн болно. Холбоотой талд олгосон зээлээс бусад тайлант жилийн эцсээрх үлдэгдэл дүнгүүд барьцаагаар хангагдаагүй болно.

Импортын аккредитив гэрээ. 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар Банк 77,387 сая төгрөгийн (2018: 90,565 сая төгрөг) холбоотой талуудын импортын аккредитив гэрээний өр төлбөртэй байсан. Дэлгэрэнгүйг Тодруулга 35-аас харна уу.

Банкны үндсэн удирдлагын цалин болон бусад тэтгэмжийн талаарх мэдээллийг дор толилуулав:

	2019 сая.төг	2018 сая.төг
Цалин хөлс	1,292	790
Нийгмийн болон тэтгэврийн санд төлсөн шимтгэл	213	106
Тэтгэмжүүд	191	96
Бусад олговор	30	10
	1,753	1,002

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА

Банкны үйл ажиллагаа нь ямагт эрсдэлтэй байдаг ба тэдгээрийг зөв тодорхойлж, хэмжиж, хянаж байснаар эрсдэлийг хязгаарлаж, бусад хяналтын бодлогоор удирддаг. Эрсдэлийг зохистой удирдах нь банкуудын үйл ажиллагааг хэвийн явуулах, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, мөнгөний бодлого явуулах, тухайлбал инфляцыг зохистой түвшинд барихад чухал ач холбогдолтой. Эрсдэлүүд нь банкны үндсэн зорилгодоо хүрэх чадварыг хязгаарлах үр дагавартай байж болно. Ийм өндөр үр дагавартай эрсдэл Банкнд илүүтэй илрэх бөгөөд гадаад валютын хөрвүүлгээс хүлээх санхүүгийн гэнэтийн алдагдал нь үүний нэг жишээ болно. Санхүүгийн алдагдал нь бүхий л төрлийн санхүүгийн эрсдэлээс хамааралтай үүсдэг.

Үүнээс гадна Банк нь зээлийн, хөрвөх чадварын, зах зээлийн, үйл ажиллагааны, нэр хүндийн зэрэг эрсдэлд өртөж болно. Одоогийн банкны эрсдэлийн удирдлага нь төвлөрсөн бус ба газар, хэлтэс тус бүр тэдгээрийн үйл ажиллагаанд учирсан аливаа эрсдэлээс сэргийлэх бодлогыг баримталдаг. Банк нь Монгол Улсын Төв банк учраас түүний эрсдэлүүд онцгой байдаг ба тэдгээр эрсдэлүүдийг Банк стратеги төлөвлөлтийн үйл явцаар дамжуулан хянаж, илрүүлж байдаг. Үүнээс гадна Банк нь эрсдэлийн хяналтын стратегийг боловсруулах ба зарчим, хүрээ, бодлого хязгааруудыг хэрэгжүүлэх ажлыг ерөнхийлөн хариуцах “Эрсдэлийн хороо”-г байгуулах боломжийг идэвхтэй судалж байна.

Одоогоор Хөрөнгө оруулалтын хороо нь эрсдэлийн стратегийг боловсруулж, шаардлагатай хязгаарыг тогтоох үүрэгтэй ба Эрсдэлийн удирдлагын алба болон Нөөцийн удирдлага, санхүүгийн зах зээлийн газар нь үүнтэй холбоотой зарчмууд, үйлчлэх хүрээ, бодлого, хязгаарыг хэрэгжүүлдэг.

37.1 Эрсдэлийн удирдлагын бүтэц

Захирлуудын зөвлөл нь эрсдэлийг хянах ба энэ асуудлаар эцсийн хариуцлагыг хүлээнэ. Гэхдээ эрсдэлийг тодорхойлох, удирдах, хянах үүрэг бүхий бие даасан нэгжүүд байдаг.

Захирлуудын Зөвлөл. Захирлуудын Зөвлөл ерөнхий эрсдэлийн удирдлага болон эрсдэлийн стратеги, бодлогыг батлахаас гадна эрсдэлтэй холбоотой асуудлаар Банкны Ерөнхийлөгч, Тэргүүн Дэд Ерөнхийлөгчид зөвлөмж өгдөг.

Хяналтын Зөвлөл. Хяналтын зөвлөл нь Банкны дотоод бүтэц, зохион байгуулалтад харьяалагддаггүй бөгөөд бие даасан хяналт тавьж, Банк доторх ерөнхий эрсдэлийн үйл явцыг нь хянах үүрэгтэй.

Хөрөнгө оруулалтын хороо. Хөрөнгө оруулалтын хороо нь Банкны санхүүгийн эрсдэлийг удирдах үүрэгтэй хамгийн үндсэн нэгж бөгөөд Захирлуудын Зөвлөл болон Ерөнхийлөгчид санхүүгийн эрсдэлийн удирдлагын бодлогын талаар зөвлөмж өгдөг. Хөрөнгө оруулалтын хорооны бүрэлдэхүүнд Тэргүүн Дэд Ерөнхийлөгч, Дэд Ерөнхийлөгч, Эрсдэлийн удирдлагын албаны захирал, Нөөцийн удирдлага, санхүүгийн зах зээлийн газрын захирал, Санхүү бүртгэлийн газрын захирал багтдаг.

Хөрөнгө оруулалтын хороо нь тайлант оны “Жилийн хөрөнгө оруулалтын бодлого”-ыг хэлэлцэж, зөвшөөрөгдөх эрсдэлийн түвшинг тодорхойлдог. Энэхүү зөвшөөрөгдөх эрсдэлийн түвшинд үндэслэн улсын гадаад валютын нөөцийн бүтцийг гарган Ерөнхийлөгчид танилцуулж, батлуулдаг байна. Үүнд гадаад валютын нөөцийн бүтэц, түүний зохистой хэлбэлзэл, хөрөнгийн хуваарилалт, хөрөнгө оруулалтын хугацаа, боломжит хэрэгсэл, харилцагч байгууллагад тавьсан хязгаарлалт зэргийг тусгасан байдаг. Мөн Ерөнхийлөгч гадаад валютын нөөцтэй холбоотой харилцагч банк санхүүгийн байгууллагуудын жагсаалт, тэдгээрт тавих лимитийг улирал тутамд батлах ба энэ нь гадаад валют, зээл, хөрвөх чадвар, хүүгийн түвшний эрсдэлийг удирдах гол арга хэрэгсэл болдог.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Банкны санхүүгийн эрсдэлүүдээс гадаад валютын нөөцийн эрсдэл нь хамгийн чухал байдаг. Тиймээс Хөрөнгө оруулалтын хороо болон холбогдох газруудын үйл ажиллагаа нь гадаад валютын улсын нөөцтэй холбоотой эрсдэлийг удирдахад түлхүү чиглэгдсэн байна. Хөрөнгө оруулалтын хорооны өөр нэгэн үүрэг бол Эрсдэлийн удирдлагын алба, бусад холбогдох газруудад хяналт тавих, санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийн санхүүгийн эрсдэлийн бодлогын хэрэгжилт нийцтэй байгаа эсэхийг хянах үүрэгтэй байдаг. Санхүүгийн эрсдэлийг удирдах зорилгоор ашигласан аргуудыг доор толилуулав.

Эрсдэлийн Удирдлагын Алба. Эрсдэлийн удирдлагын алба ("ЭУА") нь гадаад валютын улсын нөөцтэй холбоотой эрсдэлийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх, бусад эрсдэлтэй холбоотой үйл ажиллагаанд хараат бус хяналт тавих үүрэгтэй. Мөн гадаад валютын нөөцийн удирдлага, эрсдэлийн бодлого боловсруулах, бенчмаркийн биелэлтийг хангуулах, лимитийн хэрэгжилтэд хяналт тавих, тайлагнах үйл ажиллагааг эрхэлдэг. Мөн түүнчлэн ЭУА гадаад валютын улсын нөөцийн эрсдэл, бүртгэлийн системтэй холбоотой эрсдэлийн арга хэмжээг цогцоор нь хэрэгжүүлэх үүрэгтэй.

Гадаад валютын улсын нөөцийн удирдлагын журамд зааснаар, нөөцийн удирдлагын үндсэн зорилго нь төрийн мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэх, төгрөгийн ханшийг тогтвортой байлгах, төлбөрийн тэнцлийн алдагдлыг хямралын үед санхүүжүүлэх, богино хугацаат гадаад өр төлбөрийг барагдуулахад шаардлагатай зохих хэмжээний гадаад валютын нөөцийг бүрэлдүүлэн бэлэн байлгахад оршино. Гадаад валютын улсын нөөцийг эзэмшиж буй гол зорилго нь:

- Мөнгөний бодлогыг дэмжих;
- Валютын зах зээлийн ханшийн хэт хэлбэлзлийг зохицуулах;
- Засгийн газрын гадаад валютын өр төлбөрт баталгаа гаргах;
- Улс орны хэмжээнд тохиолдсон гамшиг болон онцгой байдлын үед мөнгөний эх үүсвэр болгон хэрэглэх зэрэг болно.

Санхүүгийн болон үйл ажиллагааны эрсдэлийг бодлоготойгоор удирдаж, хянах нь гадаад валютын нөөцийн эрсдэлийн удирдлагын дээрх зорилгод дэмжлэг болно. Гадаад эрсдэлийг хянах зорилгоор Банк нь гадаад активыг сонгох, хуваарилах стратегийг тодорхойлдог. Үүнд нөөцийг байршуулах чөлөөтэй хөрвөх валютыг сонгох, валютуудын бэлэн байлгах хэмжээ, ямар бүтэцтэй байлгах, хөрвөх чадварын болон аюулгүй байлгах шаардлагуудад нийцүүлж хөрөнгө оруулалтын хэрэгслүүдийг ямар түвшинд барих, хүүгийн эрсдэлийг хянахын тулд хэрэгслүүдийн хугацаа ямар байх ёстой гэх мэт параметруудийг тогтоох зэрэг багтдаг.

Нөөцийн удирдлага, санхүүгийн зах зээлийн газар. Нөөцийн удирдлага, санхүүгийн зах зээлийн газар нь хөрөнгө оруулалтын бодлогыг тодорхой нэгжүүдээр дамжуулан хэрэгжүүлэх үүрэгтэй. Нөөцийн удирдлага, санхүүгийн зах зээлийн газрын захирал нь хөрөнгийн багцын бүтэц буюу хөрөнгийн бүрдэл хэсэг, хэрэгслүүд, харилцагч талууд, дуусгавар хугацаа, гадаад валютын нөөцийн хязгаарлалт зэргийг удирдах, хянах үүрэгтэй.

Дотоод аудитын газар. Банк нь зорилгодоо хүрэх, бодлого, төлөвлөгөөгөө хэрэгжүүлэхийн тулд Банкны үйл ажиллагаан дахь эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоо зохистой, үр ашигтай эсэхийг шалгах, үнэлэх нь Дотоод аудитын газар (ДАГ)-ын эрхэм зорилго юм. ДАГ нь Банкны мөрдөж буй бодлого, холбогдох горимуудын төлөвлөлт болон зохион байгуулалт, зохицуулалт, хэрэгжилттэй холбоотой үйл ажиллагааны, эрсдэлийн удирдлагад хяналт тавих санхүүгийн болон үйл ажиллагааны мэдээллийн иж бүрэн байдал, аюулгүй байдлыг хангах зэрэг үйл ажиллагаанууд нь холбогдох хууль, журамд нийцэж буй эсэхийг шалгах үүрэг бүхий нэгж болно.

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

ДАГ нь эрсдэлийн ерөнхий болон тусгайлсан үнэлгээг хийдэг. Эрсдэлийн зэрэгт нь тааруулан дотоод боловсон хүчний нөөцийг зохистой хуваарилах үүднээс урт хугацааны болон жилийн төлөвлөгөөг боловсруулж эрсдэлийн ерөнхий үнэлгээг тодорхойлж гүйцэтгэдэг бол эрсдэлийн тусгайлсан үнэлгээг тодорхой нэг асуудал үүссэн цаг тухай бүр хийдэг. ДАГ нь Банкны 2019 оны хяналт, шалгалтын ажлын хөтөлбөр, жилийн төлөвлөгөөний дагуу үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа бөгөөд үйл ажиллагааны хэсэг нэг бүрийн болзошгүй болон бодит эрсдэлийн зэргийг тусган харуулж чадах шалгуур үзүүлэлтүүдийг тодорхойлж хяналт шалгалтын ажлын дэс дарааллыг тогтоосон байна.

Энэ зорилгын үүднээс тодорхой зарим нэг шалгуур үзүүлэлтүүдийг боловсруулдаг ба шалгах гэж буй үйл ажиллагаанаас хамааран шалгуур үзүүлэлтийн төрөл нэг бүр дээр зохих жигнэсэн оноог гаргана. Үйл ажиллагааны хэсэг нэг бүр дээр жинлэсэн онооны нийт дүнг гаргаж, тэдгээрийг эрсдэлийн зэргээр нь өндөр, дунд, бага гэж ангилна.

Дотоод хяналтын системийг үнэлэх ажил нь дотоод аудитын ажлын маш чухал хэсэг юм. Энэхүү үнэлгээний ажлын зорилго нь зохистой горимууд, чадварлаг гүйцэтгэл байгаа эсэхийг баталгаажуулах түүнчлэн санхүүгийн тайлагналын системийн найдвартай байдал, бүх үйл ажиллагааны хууль журмын нийцлийг баталгаажуулах явдал юм. ДАГ нь хяналтын дүгнэлт болон өөрсдийн зөвлөмжүүдийг Ерөнхийлөгч болон Хяналтын зөвлөлд тайлагнадаг. Шалгалт бүрийн эцэст ДАГ Банкны удирдлагуудтай шалгалтын үр дүнг хэлэлцэж, удирдлагын авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээг эргэн хянадаг.

37.2 Зээлийн эрсдэл

Зээлийн эрсдэл нь гэрээ байгуулсан хэрэглэгч, үйлчлүүлэгч, харилцагч талууд үүргээ биелүүлж чадахгүйд хүрснээс үүдэн алдагдал хүлээж болох нэг төрлийн эрсдэл юм. Банкны харилцагч талуудтай хийсэн ажил гүйлгээ болон банкны зээл олголтоос үүдэн зээлийн эрсдэл бий болдог бөгөөд энэ нь санхүүгийн хөрөнгөө нэмэгдүүлэх болон тэнцлийн гадуурх зээлтэй холбоотой үүрэг хариуцлагыг үүсгэдэг.

Банк зээлийн эрсдэлд өртөх хамгийн их магадлал нь санхүүгийн байдлын тайланд санхүүгийн хөрөнгийн дансны дүнгээр тусгагддаг. Санхүүгийн баталгаа, ашиглаагүй зээлийн шугам болон импортын аккредитивын хувьд хамгийн их өртөх магадлалтай эрсдэл нь үүрэг хариуцлагын дүнгийн хэмжээ байна.

Зээлийн эрсдэлийг хөрөнгө оруулалтын хөрөнгийг зөв сонгох, хөрөнгө оруулалтын хөрөнгийн зээлийн чанарыг хянах, хөрөнгө оруулалтын хөрөнгө бүрийн оруулах хөрөнгө оруулалтын хэмжээнд хязгаарлалт тавьж өгөх зэргээр удирдаж, хянана. Хөрөнгө оруулалтын төрлөөр нь зээлийн эрсдэлийн хэмжээнд тавих хязгаарлалтын хэмжээ болон оролцогч талыг сонгоход удирдлагаас байнга зөвшөөрөл авна. Эдгээр эрсдэлүүдийг тойрох байдлаар хянадаг бөгөөд жил бүр эсвэл бүр ойр давтамжтайгаар хяналт тавина.

Зээлийн эрсдэлийг бууруулахын тулд гадаад валютын нөөцийг Ааа-с Аа3 болон Ааа зэрэглэлтэй засгийн газар (эсвэл Төв банк)-ын болон олон улсын байгууллагуудын үнэт цаасанд хөрөнгө оруулдаг. Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн хадгаламж болон мөнгөний зах зээлийн хэрэгслүүдэд учрах зээлийн эрсдэл нь олон улсын үнэлгээний байгууллагуудаас А3 болон түүнээс дээш зэрэглэл авсан харилцагчидтай ажил гүйлгээ явуулах замаар хязгаарлагдаж байна. Хэрэв харилцагч нь нэгээс дээш үнэлгээний байгууллагаас үнэлгээ (рейтинг) авсан бол хамгийн бага үнэлгээнд нь үндэслэдэг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Дотоодын мөнгөний бодлогын үйл ажиллагааны хувьд Банк зээлийн эрсдэлээ бууруулахын тулд барьцаа хөрөнгийг түлхүү хэрэглэдэг. Төв банкнаас санхүүжилт олгоход барьцаалах хөрөнгийн жагсаалтад заасан үндсэн төрлийн барьцаа хөрөнгүүдийг дор дурдав:

1. Төв банкны үнэт цаас (ТБҮЦ);
2. Засгийн газрын үнэт цаас;
3. Хөгжлийн банкны үнэт цаас;
4. Санхүүгийн байгууллагуудын гаргасан зээл.

Банкнаас тогтоосон зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүдийг бүх зээлдэгч банкууд хангах үүрэгтэй ба хэрэв дотоодын зээлдэгч банкууд энэхүү харьцаануудаас нэгийг биелүүлээгүй тохиолдолд Банк тухайн банкинд олгох буюу олгосон зээлийн үйл ажиллагааг цуцалдаг.

Зээлийн хязгаарлалт

Цаашилбал гадаад валютын улсын нөөцийн хувьд бүх харилцагчдад зээлийн хязгаар тогтоосон бөгөөд энэ нь зээлдэгчийн зэрэглэл, хөрөнгө, бусад хүчин зүйлд үндэслэнэ. Монголбанкны Ерөнхийлөгч нь зээлийн хязгаарыг улирал бүр тогтоох бөгөөд зээл нь тухайн хязгаартаа байгаа эсэхийг Эрсдэлийн удирдлагын алба өдөр тутам хянана. Банк өөрийн зээлийн эрсдэлийг хянахын тулд санхүүгийн хөрөнгийнхөө, ялангуяа банкуудад олгосон зээл болон бусад санхүүгийн хөрөнгө (Тодруулга 18 болон 26)-ийн насжилтын шинжилгээг хийж зээлээ эргэн төлөх чадвар нь муудаж буй харилцагчдын талаарх мэдээллийг захирлуудын зөвлөлд танилцуулах бөгөөд тус хурал дээр хэлэлцэн үзэж, холбогдох шийдвэрийг гаргана.

Тодруулга 35-д толилуулснаар Банк нь тодорхой хэмжээний зээлтэй холбоотой үүрэг хариуцлага хүлээсэн бөгөөд Монгол Улсын засгийн газар эсвэл түүний харьяа байгууллагуудын хүсэлтээр Монгол Улсын хувьд чухал ач холбогдол бүхий (бараа, үйлчилгээ экспортлох гэх мэт) зээлийн үүрэг хүлээдэг. Энэхүү хэрэгслийн гол зорилго нь засгийн газарт болон бусад төрийн байгууллагуудад санхүүжилтийн хөрөнгийг хангалттай байлгахад оршино. Нээсэн аккредитивүүд нь Банк өмнөөс нь төлбөрийг нь барагдуулах зайлшгүй үүрэг хүлээснийг илэрхийлдэг ба эдгээр хэрэгслийн эрсдэл нь зээлийн эрсдэлтэй ижил юм. Энэ төрлийн эрсдэлийг зээлтэй ижил аргаар бууруулж болно. зээлтэй холбоотой үүрэг нь Хятадын Ардын банктай хийсэн гэрээтэй холбоотой (Тодруулга 35) ба ашиглаагүй хэмжээг тодорхойлно. Хийсэн шинжилгээндээ үндэслэн Банкны удирдлага нь энэ төрлийн харилцагчаас үүдэлтэй зээлийн эрсдэлд орох магадлал нь бага хэмээн дүгнэжээ.

Банк зээлийн эрсдэлд өртөх хамгийн их магадлал нь санхүүгийн байдлын тайлангийн мөнгөн хөрөнгийн бүртгэлээрх дүнд нөлөөлдөг. зээлийн эрсдэл нь Тодруулга 21-д үзүүлсний дагуу барьцаа хөрөнгөөр багасч болно. Аккредитивууд болон своп хэлэлцээрийн ашиглах хэмжээг нэмэх хүсэлтээс үүдэх үүргийн хувьд зээлийн эрсдэлийн дээд хэмжээ нь энэхүү үүрэг, хариуцлагын дүнгээр илэрхийлэгдэнэ. (Тодруулга 35).

Үнэ цэнийн бууралтын үнэлгээ*Үл төлөгдөлт, үнэ цэнийн бууралт ба сайжруулалтын тодорхойлолт*

Зээлдэгч гэрээгээр хүлээсэн төлбөрөө 90 болон түүнээс дээш хоногоор хугацаа хэтрүүлсэн эсвэл Банк зээлдэгчийн барьцаа хөрөнгийг борлуулах замаар эргэн төлөлтийг гүйцээх магадлалтай бүх тохиолдолд тухайн санхүүгийн хэрэгслийг үл төлөгдөх магадлалтай гэж үзэн хүлээгдэж буй алдагдлыг тооцдог.

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Харилцагчдын санхүүгийн хэрэгслийг чанарын үнэлгээгээр үнэлж зээлийг “үнэ цэнийн бууралттай” гэж үзэх болон эргэн төлөгдөхгүй байх магадлалуудыг Банк авч үздэг. Энэ тохиолдолд Банк харилцагчийн санхүүгийн хэрэгслийг үл төлөгдөх магадлалтай эсэхийг нарийвчлан шинжилж хүлээгдэж буй алдагдлыг 2-р шат эсвэл 3-р шатны алинд нь тооцоологдохыг тодорхойлох замаар үнэлгээг хийнэ. Чанарын үнэлгээг хийхдээ дараах хүчин зүйлийг харгалзан үздэг. Үүнд:

- Зээлдэгч нь эрсдэлд орох нөхцөл байдал үүссэн эсвэл ойрын хугацаанд эрсдэх магадлалтайг тодорхойлсон Банкны дотоод үнэлгээ;
- Зээлдэгч Банкнаас яаралтай эх үүсвэр авах хүсэлт гаргах;
- Зээлдэгч нь бусад зээлдүүлэгчдэд хугацаа хэтэрсэн өр төлбөртэй байх;
- Зээлдэгч нас барах;
- Зээлийн барьцаа хөрөнгийн борлуулалтаас эргэн төлөлт хүлээгдэж байсан боловч барьцаа хөрөнгийн үнэ цэнэ материаллаг хэмжээгээр буурах;
- Зээлдэгчийн эргэлтийн хөрөнгө материаллаг хэмжээгээр буурах эсвэл томоохон харилцагчаа алдах;
- Зээлийн гэрээний нөхцөл, шаардлагыг зөрчих;
- Зээлдэгч (эсвэл зээлдэгчийн хамаарал бүхий аливаа хуулийн этгээд) нь дампуурлын талаарх өргөдөл мэдэгдэл гаргах
- Зээлдэгчийн тухай цуу яриа эсвэл санхүүгийн бэрхшээлтэй холбоотой баримтуудын улмаас хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй зээл эсвэл хөрөнгийн эх үүсвэр нь цуцлагдах

Үл төлөгдөх магадлалд орох эсэх шалгууруудын хүчин зүйл нь дараалсан зургаан сар үргэлжлэн илрээгүй бол санхүүгийн хэрэгслийг "үнэ цэнэ сайжирсан" гэж үзэн 3-р шатлалаас шилжүүлэх эсэхийг Банк өөрийн бодлогоор зохицуулна. Хөрөнгийн зээлийн үнэлгээ сайжирсны улмаас 1-р шатлал болон 2-р шатлалд дахин ангилах эсэх шийдвэр нь тухайн зээлийн болон зээл олгох үеийн дотоод үнэлгээтэй харьцуулахад эрсдэл хэрхэн өөрчлөгдсөн байгаагаас хамаарна.

Банкны дотоод үнэлгээний систем

Зээлийн эрсдэлийг үнийн дүнгээр нь санхүүгийн хэрэгслийг үнэлэх болон зээлийн эрсдэлийг хэмжихийн тулд Банк нь хөндлөнгийн олон улсын үнэлгээний байгууллагууд (Мүүдийс, Стандарт энд Пүүрс, Фитч)-ын гаргасан зээлжих зэрэглэлийн үнэлгээг ашигладаг. Олон улсын санхүүгийн зах зээлийн тогтвортой бус байдлаас үүдэн Банк нь тодорхой талуудтай тэдний үнэлгээг авч үзэхгүйгээр худалдаа хийхээ бүрэн больсон бөгөөд оролцогч талын эрсдэлээ зохистойгоор авч үзээгүйгээс үүдэн системийн эрсдэлд хүргэх боломжтой байдаг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Доорх хүснэгтэд хөндлөнгийн зээлийн үнэлгээг чанаргүйдлийн магадлалтай хувьтай нь хамт үндсэн хэмжүүртэй нь тохируулж харуулсан:

Зээлийн эрсдэлийн үнэлгээний үндсэн хэмжүүр	Хөндлөнгийн үнэлгээний байгууллагын өгсөн тохирох үнэлгээ	
	Стандарт энд Пүүрс	Мүүдийс
Онц сайн	AAA to A-	AAA to A3
Сайн	BBB+ to B-	Baa1 to B3
Хангалттай	CCC+ to CCC-	Caa1 to Caa3
Тусгайлан хянах	CC to C	Ca to C
Чанаргүйдэл	Чанаргүйдэл (дефолт)	Чанаргүйдэл (дефолт)

Зээлийн эрсдэлийн үнэлгээний үндсэн хэмжүүр бүрээр зээлжих чадварын зэргийг тодорхойлсон:

- Онц сайн – зээлийн чанар маш сайн, зээлийн эрсдэл бага;
- Сайн – зээлийн чанар сайн, зээлийн эрсдэл дунд зэрэг;
- Хангалттай – зээлийн чанар дунд зэрэг, зээлийн эрсдэл хангалттай;
- Тусгайлан хянах – ойроос хянах шаардлагатай, сайжруулах удирдлагыг баримтлах хэрэгслүүд;
- Чанаргүйдэл – чанаргүйдэл/дефолт болсон хэрэгсэл.

Банкны дотоод үнэлгээний систем (үргэлжлэл)

Монголын томоохон банкууд нь олон улсын үнэлгээний байгууллагуудаар зэрэглэлээ тогтоолгодог учир дотоодын банкуудад байршуулсан санхүүгийн хөрөнгийг энэхүү үнэлгээн дээр тулгуурлан хянах. Зээлжих зэрэглэлийн үнэлгээгүй банкуудын хувьд, Банк тэдгээр банкуудын сүүлийн үеийн санхүүгийн мэдээлэл, Банкны Хяналт шалгалтын газраас гаргаж буй санхүүгийн харьцааны шинжилгээ болон хамааралтай хөрөнгийн зээлийн эрсдэлийг үнэлэхэд хэрэглэдэг мэдээлэл болон бусад мэдээлэлд тулгуурлан дүгнэлт гаргадаг. Одоогоор Банк нь өөрийн боловсруулсан зээлийн үнэлгээний системийг банкуудад байршуулсан санхүүгийн хөрөнгийн зээлийн эрсдэлийг үнэлэхдээ ашигладаггүй байна.

Чанаргүйдэл болон зээлийн шатлал тодорхойлох нь

Банк нь дараах хүчин зүйлсээс нэг болон түүнээс илүү нь тохиолдож байвал чанаргүйдлийн үнэлгээг хийдэг.

- Зээлдэгч гэрээний төлбөрийг 90-ээс дээш хоногоор хугацаа хэтэрсэн;
- Дотоодын банкны өөрийн хөрөнгийн зохистой байдал Банкны тогтоосноос их үед;
- Санхүүгийн хөрөнгийн зээл, барьцаа хөрөнгийн үнэлгээний харьцаа нь 100 хувиас их;
- Альтманий Z үнэлгээ нь дотоодын банкуудын хувьд 1.1 болон байгууллагууд (хөгжиж буй орнууд) 1.8-оос доош байх;
- Зээлдэгч төлөхгүй байх магадлалын доорх шалгууруудыг хангасан:
 - гэрээний үүрэгт хүү эсвэл үндсэн төлөлтийг төлөөгүй эсвэл хугацаа хэтэрсэн.
 - дампуурлаа зарласан эсвэл хуулийн эрх хүлээн авсанаас үүдэн гэрээгээр хүлээсэн өр төлбөрийн эргэн төлөлтийг төлөхгүй байх эсвэл хугацаа хэтрэх магадлалтай болсон.
 - валютын ханшийн хямрал.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

- зээлийн гэрээний эргэн төлөлтийн нөхцөлд өөрчлөлт орсон эсвэл эрх бүхий байгууллагаас гэрээ байгуулсанаас үүдэн санхүүгийн үүрэг хариуцлагыг нь бууруулсан, үүнд гэрээний валютыг хүчээр өөрчилсөн (зээлдэгч эсвэл зээлдэгчийн эрх бүхий байгууллагаас) эсвэл анхны амлалтын зарим зүйлсийг хүчээр өөрчилсөн, жишээ нь индексац, дуусах хугацаа гэх мэт.

Банкны удирдлага дараах шалгуурын дагуу санхүүгийн хөрөнгийн шатлалыг тодорхойлдог:

№.	Шалгуур	Шатлал 1	Шатлал 2	Шатлал 3
1	Зээлийн гэрээний эргэн төлөлтийн хоцролт	30 хүртэлх хоног	30-аас 90 хүртэлх хоног	90 хоногоос дээш
2	Дотоодын банкны өөрийн хөрөнгийн зохистой харьцааны шинжилгээ	Монголбанкны шаардлагыг хангасан	Монголбанкны шаардлагыг хангаагүй.	Татан буугдсан/дефолт
3	Дотоодын банкуудын Альтманий Z үнэлгээ	Банкууд: $Z\text{-оноо} > 2.6$ Байгууллагууд: $Z\text{-оноо} > 3$	Банкууд: $1.1 < Z\text{-оноо} > 2.6$ Байгууллагууд: $1.8 < Z\text{-оноо} > 3$	Банкууд: $Z\text{-оноо} < 1.1$ Байгууллагууд: $Z\text{-оноо} < 1.8$
4	Зээл, барьцаа хөрөнгийн үнэлгээний харьцаа	70 хувиас бага	70-аас 100 хувь	100-аас илүү хувь

Дээр дурдсан шалгуур үзүүлэлтүүдээс гадна Банк олон улсын үнэлгээний байгууллагуудын банкууд болон байгууллагад өгсөн үнэлгээг хянадаг. Олон улсын байгууллагуудаас гаргасан зээлжих зэрэглэлийн ахих, буурах нь санхүүгийн хөрөнгийн шатлал тодорхойлоход тусгагддаг.

Чанаргүйдэлд өртөх дүн

Чанаргүйдэлд өртөх дүн ("ЧӨД") нь үндсэн үлдэгдэл ба хүүний эргэн төлөлт, зээлийн төлбөрийн хоцролт дээр хуримтлагдсан хүү, г.м., тайлагналын өдрийн дараа бүртгэлийн дүнд нөлөөлөх хүчин зүйлсийг харгалзан үзэж ирээдүйд чанаргүй болох өдрийн хүлээгдэж буй зээлийн бүртгэлийн дүнг хэлнэ.

1-р шатлалд буй зээлийн ЧӨД-г тооцоолохын тулд Банк нь 12 сарын хугацаанд үүсч болох чанаргүйдэх үйл явдлыг ЗҮЦ12сХА-г тооцоход авч үзнэ. 2-р шатлал болон 3-р шатлалуудад ЧӨД-г тодорхойлохдоо нийт хугацааны түүхэн чанаргүйдэх үйл явдлыг авч үзнэ.

Алдагдалд хүргэх чанаргүйдэл

Алдагдалд хүргэх чанаргүйдэл (АХЧ)-ийг Бизнесийн эрсдэлийн хэлтсийн зээлийн эрсдэлийн шинжээчид жил бүр үнэлдэг. АХЧ нь санхүүгийн хөрөнгийн чанаргүй болсон үнийн дүнд Банкны хүлээх алдагдлын түвшинг илтгэнэ. АХЧ нь харилцан тохиролцсон хэлбэр, нэхэмжлэлийн төрөл болон зэрэглэл, барьцаа хөрөнгө эсвэл бусад зээлийн дэмжлэг зэргээс шалтгаалан харилцан адилгүй байдаг. АХЧ нь ЧӨД-ийн хувиар илэрхийлэгддэг. АХЧ-ийг 12 сар эсвэл зээлийн хугацааны туршид тооцдог бөгөөд 12 сарын АХЧ-ийг дараагийн 12 сард чанаргүйдэл болох тохиолдолд гарах алдагдлын хувиар тооцдог. Зээлийн хугацааны турш дахь АХЧ-ийг үлдэгдэл зээлийн хугацаанд гарах алдагдлын хувиар тооцдог.

Санхүүгийн хэрэгсэлд барьцаа хөрөнгө байхгүй, чанаргүйдлийн түүхэн өгөгдөл хангалтгүй байгаа тохиолдолд Банк шинжээчдийн дүгнэлтийг ашигладаг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

АХЧ-г тооцоолоход алдагдлын талаарх тоон мэдээллийн боломжит байдлаас хамаарч дараах аргачлалуудаас тохирохыг нь сонгоно:

- Дотоодын загвар бий болгоход алдагдлын талаарх хангалттай мэдээлэлтэй үед: Макро эдийн засаг, тухайн сектор, алдагдлын талаар хангалттай тоон мэдээлэлтэй үед загвар хөгжүүлэх замаар симуляцийн арга ашиглан ирээдүйд учрах алдагдлыг тооцох.
- Алдагдлын талаар тодорхой хэмжээний мэдээлэлтэй үед: Багцын арга буюу зээлийн барьцаагаар хангагдсан хэсэг болон барьцаагаар хангагдаагүй хэсэгт нэгэн ижил алдагдлын хувь тооцох, симуляцийн арга ашиглан ирээдүйд учрах алдагдлыг тооцох.
- Алдагдлын талаар мэдээлэл хомс буюу байхгүй үед: Ижил төстэй санхүүгийн хөрөнгийн алдагдлын хувь хэмжээний мэдээлэл, эсвэл гадаадын зохицуулалтын байгууллагаас гаргасан өгөгдлийг ашиглах.

2018 болон 2019 онд Банк нь түүхэн мэдээлэл хязгаардагдмал учир АХЧ-ийн хэмжээг тооцоолохдоо Бэйзэлийн тоон нөлөөллийн судалгаа 3, Техникийн зааварчилгаа, чанаргүйдэл болсон үеийн алдагдлын хэмжээ суурийн аргыг ашигласан.

Доорх хүснэгтэд 2018 болон 2019 онуудад санхүүгийн хөрөнгө бүрт тодорхойлсон АХЧ-г харуулав.

	Гадаадын санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө	Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	Засгийн газрын үнэт цаас	Дотоодын банкуудад олгосон зээл	Бусад санхүүгийн хөрөнгө
	(Тод.17)	(Тод.19)	(Тод.21)	(Тод.25)	(Тод.18)	(Тод.26)
2019	25%	0%-25%	3.9%	15.5%	25%-38%	31%-38%
2018	45%	35%-45%	45%	45%	45%	45%

Зээлийн эрсдэлийн мэдэгдэхүйц өсөлт

Банк нь ЗҮЦХА-д хамаарах бүх хөрөнгийг тасралтгүй хянадаг. Санхүүгийн хэрэгсэл эсвэл санхүүгийн хэрэглүүрээс бүрдсэн багцын үнэ цэнийн бууралтыг ЗҮЦ12сХА эсвэл ЗҮЦНХХА-ын аргачлалаар тооцох нь зохистой эсэхийг тодорхойлохын тулд Банк нь анхлан хүлээн зөвшөөрснөөс хойш тухайн хөрөнгийн зээлийн эрсдэлийн мэдэгдэхүйц өсөлт (“ЗЭМӨ”) ажиглагдсан эсэхийг үнэлдэг.

Банк нь гэрээний нөхцөлд өөрчлөлт орсон хөрөнгийн зээлийн эрсдэл мэдэгдэхүйц ихэссэн тохиолдолд чанарын шинжилгээ хийдэг.Зарим тохиолдолд зээлийн эрсдэлийн мэдэгдэхүйц өсөлтийн шалтгааныг чанаргүйдэл бус “Чанаргүйдлийн тодорхойлолт”-д дурьдагдсан үйл явдлуудтай холбож тайлбарладаг.

Ижил төстэй бүлэг хөрөнгүүдийн хувьд ЗҮЦХА-г тооцож байгаа тохиолдолд мөн дээрхтэй ижил буюу анх хүлээн зөвшөөрөх үеийн зээлийн эрсдэлийн хэмжээнд мэдэгдэхүйц өсөлт гарсан эсэхийг шинжилдэг.

ЗҮЦХА-ын загварын ирээдүйн мэдээллийн тохируулга

Банк нь ЗҮЦХА-ын загварын бүрэлдэхүүн хэсэг болох ЧМ-г ирээдүйн мэдээлэлд үндэслэн тохируулснаар ЗҮЦХА-ын загварт ирээдүйн макро эдийн засгийн хөгжил хэрхэн нөлөөлж болохыг тусгадаг. Банк нь олон улсын үнэлгээний байгууллагын чанаргүйдлийн түүхэн үнэлэмж болон макро эдийн засгийн үзүүлэлт дээр үндэслэн ирээдүйн мэдээлэлд суурилсан ЧМ-ыг өөр өөр хувилбар нөхцөлүүдэд тооцсон.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

- Жилийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүн
- Хэрэглээний үнийн индекс (1 жилээр хоцорсон)
- Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт
- Ажилгүйдлийн түвшин

ЗҮЦХА -ын загварын ирээдүйн мэдээллийн тохируулга (үргэлжлэл)

Банк сүүлийн 21 жилийн макро эдийн засгийн хувьсагчид болон ЧМ-ын түүхэн өгөгдөл дээр шугаман регрессийн шинжилгээ хийсэн ба уг шинжилгээгээр ДНБ болон инфляцийн түвшин нь ЧМ-н түүхэн өгөгдөлтэй статистик ач холбогдолтой болох нь нотлогдсон. Иймээс ЧМ-ыг тооцох эцсийн загвар нь ДНБ болон инфляци гэсэн бие даасан хувьсагчидтай.

Арга зүйн хувьд, оновчтой макро эдийн засгийн хүчин зүйлүүдийг урьдчилан сонгохын тулд хамаарлын шинжилгээг хийсэн. Улмаар энгийн регрессийн шинжилгээг ашиглан коэффициентуудыг тодорхойлсон. Тодорхойлсон коэффициентууд болон таамаглалуудыг ашиглан чанаргүйдлийн хувийн урьдчилсан таамаглал болон түүхэн дундаж чанаргүйдлийн хувийн харьцааг тооцож, ЧМ-н ирээдүйн мэдээллийн тохируулгыг тооцоолсон. Эдгээр тохируулгын хүчин зүйлс болон тохируулагдсан ЧМ хувиуд нь ирээдүйн эдийн засгийн өсөлтийн талаар сайн төсөөлөл өгч чадах тул ЗҮЦХА загварын суурь төсөөлөл гэж үзсэн. Хамгийн сайн болон хамгийн муу төсөөллүүдийг тухайн загвараар таамагласан чанаргүйдлийн хувь дахь түүхэн тохируулагч хүчин зүйлүүдийг үндэслэн тооцсон ба тохируулагч хүчин зүйлийн тархалтыг тодорхой тоонуудаар хэмжсэн. Өөр өөр эдийн засгийн хувилбар дахь ЗҮЦХА-г тухайн төсөөлөлд хамаарах ЧМ хувьд үндэслэн тооцсон ба эцсийн ЗҮЦХА нь өгөгдсөн гурван төсөөллийн ач холбогдлын хувиар жинлэгдэж тооцогдоно. Үүнд: хамгийн сайн болон хамгийн муу төсөөлөлд тус бүр 30% ба суурь төсөөлөлд 40% ач холбогдол өгсөн.

Тооцооллын 3 хувилбарт хамаарах тохируулгын коэффициентыг доорх хүснэгтээс харна уу.

2019 оны 12-р сарын 31	ЗҮЦХА төсөөлөл	Ач холбогдол	Төсөөлөл	
			2019	2020
Түлхүүр үзүүлэлтүүд ДНБ өсөлтийн хувь	Хамгийн сайн	30%	7%	7.69%
	Суурь	40%	7%	5.70%
	Хамгийн муу	30%	7%	3.75%
Инфляцийн хувь	Хамгийн сайн	30%	8.6%	8%
	Суурь	40%	8.6%	8%
	Хамгийн муу	30%	8.6%	8%

Дараах хүснэгтэд бие даасан хувьсагчид болон түүхэн ЧМ-ын шугаман регрессийн загварын үр дүнд гарсан ирээдүйн тохируулга болон ЗҮЦХА-ын загварын эдийн засгийн хувилбар бүрт ашигласан ЧМ-ыг харуулав.

Ирээдүйн мэдээллийн тохируулга (итгэлцүүр)/ Тооцоолсон ЧМ	Хамгийн сайн төсөөлөл	Суурь төсөөлөл	Хамгийн муу төсөөлөл
Итгэлцүүр	0.85	1.15	1.45
Тооцоолсон ЧМ	2.57%	3.5%	4.42%

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Эдийн засгийн хувилбарууд болон түүний тохируулагч итгэлцүүрийг ашиглан гарсан ЗҮЦХА-н үр дүнг дор харуулав.

2019 оны 12-р сарын 31	Гадаадын санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө	Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	Засгийн газрын үнэт цаас	Дотоодын банкуудад олгосон зээл	Бусад санхүүгийн хөрөнгө
	(Тод.17)	(Тод.19)	(Тод.21)	(Тод.25)	(Тод.18)	(Тод.26)
<i>Сая төгрөгөөр</i>						
Хамгийн сайн (30%)	–	1,474	16	–	2,090	5,605
Суурь (40%)	11	2,706	30	323	3,106	7,478
Хамгийн муу (30%)	–	2,527	28	–	2,570	5,613
Нийт ЗҮЦХА	11	6,707	74	323	7,766	18,696
Эдийн засгийн төсөөллийн нөлөө	–	919	10	–	483	6

ЗҮЦХА-ын загварын ирээдүйн мэдээллийн тохируулга (үргэлжлэл)

2019 онд удирдлага нь гадаадын байгууллагуудад эзэмшиж буй санхүүгийн хөрөнгө буюу гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, гадаадын байгууллагуудын өрийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалт зэрэгт ЗҮЦХА тооцохдоо, Дефолт болох Магадлалын Үнэлгээний судалгаанд тулгуурласан зээлдэгч талын зээлийн үнэлгээ нь ирээдүйн мэдээллийг агуулдаг гэж таамагласан. Иймээс ЗҮЦ12сХА-г тооцохдоо Банк хамгийн шилдэг нэг хувилбарыг ашигласан. Энэ дүгнэлтэнд хүрэхийн тулд Банк ЧМ-ыг +/- 10 хувиар өөрчлөн мэдрэмтгий байдлын шинжилгээ хийсэн ба үүний үр дүнд ЗҮЦХА-ын дүнд 14 сая төгрөгийн материаллаг бус нөлөө гарсан.

Удирдлага нь 2018 онд ЧМ-ыг тооцохдоо, Дефолт болох Магадлалын Үнэлгээний Судалгаанд тулгуурлан зээлдэгч талын зээлийн үнэлгээ нь ирээдүйн мэдээллийг агуулдаг гэж таамагласан. Түүний дагуу тухайн үнэлгээг дараагийн 12 сарын хугацааны турш хадгалах өндөр магадлал (80%)-тай гэдгийг харгалзан Банк нь хамгийн шилдэг нэг хувилбарыг ашигладаг. Энэ дүгнэлтэнд хүрэхийн тулд Банк дефолт болох магадлалын хувьд үнэлгээг +/- 1 түвшингээр өөрчлөн мэдрэмтгий байдлын дүн шинжилгээг хийсэн бөгөөд үүний үр дүнд ЗҮЦХА-ийн дүнд 740 сая төгрөгийн материаллаг бус нөлөө гарсан. Хэрэв дефолт болсон үеийн алдагдлын хэмжээ нь одоогийнхтой харьцуулвал 10 хувиар их/бага тохиолдолд, ЗҮЦХА нь 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар 784 сая төгрөгөөр өснө/буурна.

37.3 Зах зээлийн эрсдэл

Зах зээлийн эрсдэл гэдэг нь санхүүгийн хэрэглүүрүүдийн бодит үнэ цэнэ эсвэл ирээдүйн орж ирэх мөнгөн урсгалын дүн нь зах зээлийн хувьсагчууд болох хүү болон валютын хөрвүүлгээс шалтгаалан хэлбэлзэх эрсдэлийг хэлнэ. Зах зээлийн болон эргэн төлөгдөх чадварын эрсдэлийг тодорхойлохдоо удирдлагын гол анхаардаг зүйлийн нэг нь гадаадын байгууллагуудад төлөх өр төлбөр болон импортын бүтцэд зөрүүг тодорхойлох явдал юм. Банк энэхүү эрсдэлийг мэдрэмтгий байдлын шинжилгээг ашиглан удирдаж хянадаг. Гадаад валютын төвлөрлийг эс тооцвол Банкинд зах зээлтэй холбоотой өөр ноцтой зах зээлийн эрсдэл байхгүй байна. Одоогоор Банк нь үнийн бусад эрсдэлд онцгой байдлаар өртөөгүй болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

37.4 Ханшийн эрсдэл

Ханшийн эрсдэл нь санхүүгийн хэрэгслийн үнэ цэнэ нь валютын ханшийн хэлбэлзлээс үүдэн өөрчлөгдөж байх эрсдэлийг хэлнэ. Ханшийн эрсдэлийг гадаад валютын багцыг төрөлжүүлэх замаар удирдаж болох ба дараах параметруудээр тодорхойлно:

- Гадаад валютын нөөцийн удирдлага.
- Гадаад валютын нөөц болон гадаад валютаар илэрхийлэгдэх урт ба богино хугацаат хөрөнгө оруулалтын багцад эзлэх тухайн гадаад валютын хамгийн их байх хэмжээ.

Гадаад валютын нөөцийг бүрдүүлэх валютын бүтцийг Захирлуудын зөвлөлөөс жил бүр баталдаг. Дараах хүснэгтэд тайлант хугацааны эцэст гадаад валютын болон ЗТЭ-ийн ханшийн харьцангуй боломжит өөрчлөлтөд ашиг, алдагдал болон өөрийн хөрөнгийн үзүүлэх мэдрэмтгий байдлыг харуулсан. Хүснэгт дэх сөрөг утгатай дүнгүүд нь ашиг, алдагдал дахь болзошгүй цэвэр бууралтыг илэрхийлэх ба эерэг утгатай дүнгүүд нь боломжит цэвэр өсөлтийг илэрхийлнэ.

Ханш	2019			2018		
	Валютын ханшийн өөрчлөлт %	Ашиг/ алдагдал дахь нөлөө сая.төг	Өмч дахь нөлөө сая.төг	Валютын ханшийн өөрчлөлт %	Ашиг/ алдагдал дахь нөлөө сая.төг	Өмч дахь нөлөө сая.төг
Ам.доллар	+/-10%	365,132	(251,478)	+/-10%	377,647	(247,332)
Юань	+/-10%	(422,174)	—	+/-10%	(410,144)	—
Евро	+/-10%	(1,861)	—	+/-10%	(1,861)	—
ЗТЭ	+/-10%	(65,299)	—	+/-10%	(65,299)	—
Бусад	+/-10%	328,872	—	+/-10%	328,872	—

Эрсдэлийн нөлөөний хэмжээ нь Банкны үндсэн үйл ажиллагааны мөнгөн нэгж (төгрөг) болон ЗТЭ-д хамаарагдах мөнгөн нэгжээс бусад валютын хувьд тооцоологдсон болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Доорх хүснэгт нь 2018 болон 2019 оны 12 дугаар сарын 31-нээрх ханшийн эрсдэлд мэдэгдэхүйц өртөж буй санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийг валют болон ЗТЭ-ээр илэрхийлэн харуулж байна.

	Төгрөг сая.төг	Ам.доллар сая.төг	Юань сая.төг	Евро сая.төг	ЗТЭ сая.төг	Бусад сая.төг	Нийт сая.төг
2019 оны 12-р сарын 31							
Бэлэн мөнгө	55	148,585	15,474	37,609	—	12,521	214,244
Гадаадын санхүүгийн байгууллага дахь хөрөнгө	—	3,212,079	595,213	102,239	135,171	413,806	4,458,508
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	441,856	772	—	290	—	—	442,918
Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	2,423,299	1,414,097	35,746	—	—	—	3,873,142
Өмчийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	5,139	—	—	6,595	—	—	11,734
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	553,993	2,700,444	—	—	—	—	3,254,437
Алт ба үнэт метал	—	—	—	—	—	3,057,529	3,057,529
Засгийн газрын үнэт цаас	134,028	—	—	—	—	—	134,028
Бусад санхүүгийн хөрөнгө	473,590	—	—	—	—	—	473,590
Нийт санхүүгийн хөрөнгө	4,031,960	7,475,977	646,433	146,733	135,171	3,483,856	15,920,130
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	(897,417)	—	—	—	—	—	(897,417)
Төв банкны үнэт цаас	(4,629,293)	—	—	—	—	—	(4,629,293)
Засгийн газрын харилцах, хадгаламж	(808,763)	(754,991)	—	(20,075)	(604,211)	(13,545)	(2,201,585)
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	(2,496,041)	(3,088,642)	(82,688)	(138,671)	—	(232,662)	(6,038,704)
Гадаад өр төлбөр	(84)	(172)	(4,785,483)	—	(183,945)	—	(4,969,684)
Бусад санхүүгийн өр төлбөр	(17,356)	(12,499)	—	—	—	—	(29,855)
Нийт санхүүгийн өр төлбөр	(8,848,954)	(3,856,304)	(4,868,171)	(158,746)	(788,156)	(246,207)	(18,766,538)
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	2,230,522	(2,514,784)	—	—	—	—	(284,262)
Цэвэр санхүүгийн хөрөнгө/(өр төлбөр)	(2,586,472)	1,104,889	(4,221,738)	(12,013)	(652,985)	3,237,649	(3,130,670)

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

	Төгрөг сая.төг	Ам.доллар сая.төг	Юань сая.төг	Евро сая.төг	ЗТЭ сая.төг	Бусад сая.төг	Нийт сая.төг
2018 оны 12-р сарын 31							
Бэлэн мөнгө	49	66,292	29	722	—	4,935	72,027
Гадаадын санхүүгийн байгууллага дахь хөрөнгө	—	1,763,160	641,367	131,186	146,229	186,297	2,868,239
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	440,765	809	—	719	—	—	442,293
Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	2,421,789	2,141,630	113,770	—	—	—	4,677,189
Өмчийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	5,139	—	—	6,595	—	—	11,734
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	322,054	2,141,558	—	—	—	—	2,463,612
Алт ба үнэт метал	—	—	—	—	—	2,035,750	2,035,750
Засгийн газрын үнэт цаас	64,331	—	—	—	—	—	64,331
Бусад санхүүгийн хөрөнгө	829,941	—	—	—	—	—	829,941
Нийт санхүүгийн хөрөнгө	4,084,068	6,113,449	755,166	139,222	146,229	2,226,982	13,465,116
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	(968,618)	—	—	—	—	—	(968,618)
Төв банкны үнэт цаас	(5,005,515)	—	—	—	—	—	(5,005,515)
Засгийн газрын харилцах, хадгаламж	(208,068)	(295,985)	—	(19,737)	(588,043)	(18,274)	(1,130,107)
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	(1,728,521)	(2,028,829)	(129,414)	(138,385)	—	(190,436)	(4,215,585)
Гадаад өр төлбөр	(86)	(166)	(4,727,193)	—	(178,685)	—	(4,906,130)
Бусад санхүүгийн өр төлбөр	(102,688)	(12,078)	—	—	—	—	(114,766)
Нийт санхүүгийн өр төлбөр	(8,013,496)	(2,337,058)	(4,856,607)	(158,122)	(766,728)	(208,710)	(16,340,721)
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	2,304,263	(2,473,316)	—	—	—	—	(169,053)
Цэвэр санхүүгийн хөрөнгө/(өр төлбөр)	(1,625,165)	1,303,075	(4,101,441)	(18,900)	(620,499)	2,018,272	(3,044,658)

37.5 Хүүгийн түвшний эрсдэл

Хүүгийн түвшний хэлбэлзлээс ирээдүйд орж ирэх мөнгөн урсгал эсвэл санхүүгийн хэрэгслийн бодит үнэ цэнэ өөрчлөгдөх эрсдэлийг хүүгийн түвшний эрсдэл гэнэ. Хүүгийн түвшний эрсдэлийг удирдах гол зорилго нь хөрөнгө оруулалт тус бүрээс эрсдэлийн хэмжээнээс хэтрүүлэхгүйгээр хөрөнгө оруулалтын бодлогын хүрээнд тогтвортой үр ашиг хүртэх явдал юм.

Банкны хөрөнгө болон өр төлбөрийн ихэнх хувь нь тогтмол хүүгийн түвшинтэй эсвэл хүүгүй байгаа нь хүүгийн түвшний эрсдэлийг ихээхэн хэмжээгээр бууруулдаг. Стратегийн харьцуулсан үзүүлэлтийг тодорхойлох явцдаа, хүүгийн түвшний эрсдэлийг багасгах зорилгоор Банк гадаад валютын нөөцийн багцад хугацааг нь зааж өгдөг. Энэхүү хугацааны хэрэгжилтийг өдөр бүр хянадаг. Хөрөнгө оруулалтын хугацаа нь хөндлөн шинжилгээний аргаар тодорхойлогдоно. Хөрөнгө оруулалтын хугацааг 1 жилээр, хамгийн бага үр өгөөжийн түвшинг сөрөг үр өгөөжөөр (1 жилийн хугацаанд үр өгөөжийн өөрчлөлт сөрөг бол), сөрөг үр өгөөжийн хүлээн зөвшөөрөх боломж 5 хувиас ихгүй байхаар өөрийн эрсдэлийн түвшинг тодорхойлж, ирээдүйн өгөөжийг таамаглах аргаар зохистой хугацааг тооцдог.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Дараах хүснэгтэд Банкны хүүгийн түвшний эрсдэлийн байдлыг харуулжээ. Энэ хүснэгтэд Банкны санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийг дансны үлдэгдэл дүнгээр, мөн гэрээнд заасан хүүгийн түвшин өөрчлөгдсөн буюу зээлийн хугацаа дуусгавар болсон өдрүүдийн аль түрүүнд болсноор ангилан үзүүлсэн байна:

	Хугацаагүй ба 1 сараас бага сая.төг	1-6 сар сая.төг	6-12 сар сая.төг	12 сараас дээш сая.төг	Нийт хүүтэй сая.төг	Хүүгийн мэтрэмтгий байдалгүй сая.төг	Нийт сая.төг
2019 оны 12-р сарын 31							
Нийт санхүүгийн хөрөнгө	10,296,664	1,566,341	255,759	3,847,900	15,966,664	214,244	16,180,908
Нийт санхүүгийн өр төлбөр	(11,629,974)	(1,330,204)	(4,735,312)	(688,816)	(18,384,306)	(927,272)	(19,311,578)
2019.12.31-нээрх цэвэр хүүгийн мэдрэмтгий байдлын зааг	(1,333,310)	236,137	(4,479,553)	3,159,084	(2,417,642)	(713,028)	(3,130,670)
2019 оны 12-р сарын 31							
Нийт санхүүгийн хөрөнгө	5,673,424	2,044,547	433,393	4,591,546	12,742,910	921,863	13,664,773
Нийт санхүүгийн өр төлбөр	(9,232,125)	(454,383)	(4,883,667)	(894,174)	(15,464,349)	(1,245,082)	(16,709,431)
2018.12.31-нээрх цэвэр хүүгийн мэдрэмтгий байдлын зааг	(3,558,701)	1,590,164	(4,450,274)	3,697,372	(2,721,439)	(323,219)	(3,044,658)

Дараах хөрөнгө болон өр төлбөрийн хүүг хувьсах хувь хэмжээгээр хуримтлуулдаг: ЗТЭ (Тодруулга 17), ЗТЭ-ийн хуваарилалт, банк болон Хятадын Ардын банкнаас авсан зээлүүд (Тодруулга 32). Хэрэв 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар бусад бүх хувьсагчийн хувьд тогтмол хүүгийн түвшин 100 суурь нэгжээр бага/өндөр байвал тухайн жилийн алдагдлын хэмжээ (Хятадын ардын банкнаас авсан хувьсагч хүүтэй зээлийн хүүгийн өр төлбөр бага байсны үр дүнд) 37,991 сая төгрөг (2018 онд 34,775 сая төгрөг)-өөр бага/өндөр байх байсан.

Банкны актив хөрөнгө болон өр төлбөрийн дийлэнх хэсэг нь тогтмол хүүтэй эсвэл хүүгүй бөгөөд Банк нь хувьсагч хүүтэй материаллаг актив хөрөнгө болон өр төлбөр байхгүй тул 2019 оны хүүгийн түвшний эрсдэлийн нөлөөлөл их биш гэж Банкны удирдлагууд үзсэн. Банк өөрийн санхүүгийн хэрэгслийн хүүгийн түвшинг хянаж байдаг. Доорх хүснэгтэд харгалзах тайлант өдрөөрх хүүгийн түвшинг удирдлагын тайланд үндэслэн нэгтгэсэн. Хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй үнэт цааснуудын хувьд хүүгийн түвшин нь тайлант өдрийн байдлаар дуусгавар өдөр хүртэлх хугацааны өгөөжийн зах зээл дээрх түвшинг илэрхийлнэ.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Доорх хүснэгт нь 2018 болон 2019 оны 12 дугаар сарын 31-нээрх Банкны санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийн хүүгийн мэдээллийг харуулж байна.

	2019					2018				
	Төгрөг	Ам. доллар	Евро	Юань	Бусад	Төгрөг	Ам. доллар	Евро	Юань	Бусад
Жилийн хүү										
Хөрөнгө										
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө	—	1.75%	—	2.81%	0.70%	—	2.52%	—	3.09%	0.68%
Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	—	1.90%	—	3.60%	—	—	1.91%	—	3.57%	—
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	12.36%	2.20%	—	—	—	10.25%	3.04%	—	—	—
Засгийн газрын үнэт цаас	1.00%	—	—	—	—	1.00%	—	—	—	—
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	2.56%	0.75%	1.25%	—	—	4.59%	0.75%	1.25%	—	—
Өр төлбөр										
Төв банкны үнэт цаас	11.06%	—	—	—	—	11.46%	—	—	—	—
Засгийн газрын харилцах, хадгаламж	—	2.53%	0.75%	—	1.00%	—	2.17%	0.75%	—	1.00%
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	9.00%	1.78%	—	—	—	9.00%	—	—	—	—
Гадаад өр төлбөр	—	—	—	5.08%	—	—	—	—	5.51%	—

Хүснэгт дэх “—” тэмдэг нь Банк харгалзах валютаар, харгалзах хөрөнгө, өр төлбөргүйг илтгэнэ

Газар зүйн эрсдэлийн төвлөрөл. 2019 оны 12 дугаар сарын 31-нээрх Банкны санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийн газар зүйн төвлөрлийг доорх хүснэгтээр харуулав:

	Монгол сая.төг	ЭЗХАБ-ын орнууд сая.төг	ОУВС сая.төг	ЭЗХАБ-ын бус орнууд сая.төг	Нийт сая.төг
Хөрөнгө					
Бэлэн мөнгө	214,244	—	—	—	214,244
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хадгаламж	—	3,728,124	135,171	595,213	4,458,508
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	442,918	—	—	—	442,918
Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	2,423,299	1,414,097	—	35,746	3,873,142
Өмчийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	5,201	6,533	—	—	11,734
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	553,993	2,700,444	—	—	3,254,437
Алт ба үнэт металл	—	3,057,529	—	—	3,057,529
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	260,778	—	—	—	260,778
Засгийн газрын үнэт цаас	134,028	—	—	—	134,028
Бусад санхүүгийн хөрөнгө	473,590	—	—	—	473,590
Нийт санхүүгийн хөрөнгө	4,508,051	10,906,727	135,171	630,959	16,180,908

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

Өр төлбөр

Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	(897,417)	—	—	—	(897,417)
Төв банкны үнэт цаас	(4,629,293)	—	—	—	(4,629,293)
Засгийн газрын харилцах, хадгаламж	(2,201,585)	—	—	—	(2,201,585)
Банкуудын харилцах, хадгаламж	(6,038,704)	—	—	—	(6,038,704)
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	(545,040)	—	—	—	(545,040)
Гадаад өр төлбөр	—	(256)	(183,945)	(4,785,483)	(4,969,684)
Бусад санхүүгийн өр төлбөр	(29,855)	—	—	—	(29,855)
Нийт санхүүгийн өр төлбөр	(14,341,894)	(256)	(183,945)	(4,785,483)	(19,311,578)

Цэвэр санхүүгийн хөрөнгө/(өр төлбөр)

(9,833,843)	10,906,471	(48,774)	(4,154,524)	(3,130,670)
-------------	------------	----------	-------------	-------------

**Зээлтэй холбоотой төлбөрийн үүрэг
(Тодруулга 35)**

(77,387)	—	—	(5,400,000)	(5,477,387)
----------	---	---	-------------	-------------

2018 оны 12 дугаар сарын 31-нээрх Банкны санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийн газар зүйн төвлөрлийг доорх хүснэгтээр харуулав:

	Монгол сая.төг	ЭЗХАБ-ын орнууд сая.төг	ОУВС сая.төг	ЭЗХАБ-ын бус орнууд сая.төг	Нийт сая.төг
Хөрөнгө					
Бэлэн мөнгө	72,027	—	—	—	72,027
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хадгаламж	—	2,079,403	146,229	642,607	2,868,239
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	442,293	—	—	—	442,293
Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	2,421,789	2,141,630	—	113,770	4,677,189
Өмчийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	5,201	6,533	—	—	11,734
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	322,054	2,141,558	—	—	2,463,612
Алт ба үнэт металл	—	2,035,750	—	—	2,035,750
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	199,657	—	—	—	199,657
Засгийн газрын үнэт цаас	64,331	—	—	—	64,331
Бусад санхүүгийн хөрөнгө	829,941	—	—	—	829,941
Нийт санхүүгийн хөрөнгө	4,357,293	8,404,874	146,229	756,377	13,664,773
Өр төлбөр					
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	(968,618)	—	—	—	(968,618)
Төв банкны үнэт цаас	(5,005,515)	—	—	—	(5,005,515)
Засгийн газрын харилцах, хадгаламж	(1,130,107)	—	—	—	(1,130,107)
Банкуудын харилцах, хадгаламж	(4,215,585)	—	—	—	(4,215,585)
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	(368,710)	—	—	—	(368,710)
Гадаад өр төлбөр	—	(251)	(178,685)	(4,727,194)	(4,906,130)
Бусад санхүүгийн өр төлбөр	(114,766)	—	—	—	(114,766)
Нийт санхүүгийн өр төлбөр	(11,803,301)	(251)	(178,685)	(4,727,194)	(16,709,431)
Цэвэр санхүүгийн хөрөнгө/(өр төлбөр)	(7,446,008)	8,404,623	(32,456)	(3,970,817)	(3,044,658)
Зээлтэй холбоотой төлбөрийн үүрэг (Тодруулга 35)	(90,565)	—	—	(5,400,000)	(5,490,565)

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бусад эрсдэлийн төвлөрөл. Банкны удирдлага дээр дурдсан харилцагчдын хязгаар бүрт зээлдэгчдийн талаарх тайлан мэдээллийг авах замаар зээлийн эрсдэлийн төвлөрлийг судалж, хяналт тавьдаг. 2019 оны 12 дугаар сарын 31 болон 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар Банкинд ийм төрлийн томоохон эрсдэлийн төвлөрөл байхгүй байна.

Төлбөрийн чадварын эрсдэл Санхүүгийн хэвийн болон хүнд нөхцөл байдалд өөрийн үүргээ гүйцэтгэж чадахгүй байх эрсдэлийг төлбөрийн чадварын эрсдэл гэнэ. Гадаад валютын хөрвөх чадварын эрсдэл нь Банкинд учирдаг хамгийн гол эрсдэлүүдийн нэг юм. Импортоос ихээхэн хамааралтай, Засгийн газрын гадаад өрийг байнга төлж байх шаардлагатай, дотоодын зах зээл дээрх валютын эрэлт, нийлүүлэлт байнга хэлбэлзэж байдаг нөхцөл байдлын үед төлбөрийн чадвар нь гадаад валютын нөөцийн удирдлагын авч үзэх ёстой чухал асуудал юм. Төлбөрийн чадварыг удирдахын тулд Банк гадаад валютын нөөцийн багцыг хоёр дэд багцад хуваадаг. Үүнд:

- Богино хугацаат хөрөнгө оруулалтын багц (бэлэн мөнгөний удирдлага эсвэл төлбөрийн чадварын багц орно): Энэ багцыг зээлийн өр төлөх, валютын зах зээлийн үйл ажиллагааг тогтвортой болгох зорилгоор ашигладаг. Уг багц бэлэн мөнгө, овернайт ба хугацаагүй хадгаламжаас бүрдэнэ. Энэхүү багц нь мөн хугацаат хадгаламжид, өндөр төлбөрийн чадвар (эргэн төлөгдөх чадвар) бүхий мөнгөний зах зээлийн хэрэгсэлд долоо хоногоос 12 сар хүртэлх дуусах хугацаа бүхий үнэт цаасанд болон мөнгөжсөн алтанд хөрөнгө оруулалт болон хийгддэг байна.
- Урт хугацаат хөрөнгө оруулалтын багц: Энэ багцын хөрөнгө оруулалтад дунд болон урт хугацааны, өндөр төлбөрийн чадвар бүхий Засгийн газрын бонд, үнэт цаас зэрэг санхүүгийн үүсмэл хэрэгслүүд багтдаг.

Хөрөнгө оруулалтын хороо гадаад валютын багцын хязгаарыг санал болгодог. Төлбөрийн чадварын эрсдэлийг бууруулахын тулд Гадаад валютын улсын нөөцийн удирдлагын журмын дагуу дараах хөрөнгийн бүтцийг дагаж мөрддөг:

- Нийт хөрөнгийн тогтоосон хязгаарын тодорхой хувиас багагүй хэсгийг богино хугацаат (1 жил хүртэлх) хөрөнгө болгон харилцах данс болон валютаар илэрхийлэгдсэн бэлэн мөнгө хэлбэрээр байршуулах;
- Нийт хөрөнгийн тогтоосон хязгаарын тодорхой хувиас багагүй хэсгийг богино хугацаат (1 жил хүртэлх) хөрөнгө болгон 6 сар хүртэлх хугацаатай хадгаламжийн хэлбэрээр байршуулах.

Гадаад арилжааны алдагдлын хязгаар 400,000 ам.доллар, арилжааны нэгжийн хязгаар 100,000 ам.доллар байх бөгөөд нэг удаагийн арилжааны хязгаар 50,000 ам.доллар байна.

Дараах хүснэгтэд 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийг гэрээнд заасан дуусах хугацаагаар нь харуулсан. Дуусгавар хугацааны тайланд тусгасан дүнгүүд нь санхүүгийн түрээсийн баталгаа (ирээдүйн санхүүгийн төлбөрийг хасахаас өмнөх), нийт зээлийн үүрэг, нийт санхүүгийн түрээсийн үүрэг зэргийг хамруулсан гэрээнд заасан, хямдруулаагүй мөнгөн гүйлгээ болно. Санхүүгийн байдлын тайланд дүнгүүд нь хямдруулсан мөнгөн гүйлгээн дээр үндэслэсэн байх тул хямдруулаагүй мөнгөн гүйлгээ нь тайланд тусгасан дүнгээс зөрүүтэй байна. Дуусах хугацааны шинжилгээний зорилгоор үүсмэл санхүүгийн хөрөнгийг холимог санхүүгийн хэрэгслүүдээс салгахгүй.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Аккредитивийг дэмжихэд шаардагдах төлбөрийн чадварын хэмжээ нь дуусах хугацааны шинжилгээнд харуулсан өр төлбөрийн хариуцлагын хэмжээнээс бага юм. Учир нь Банк гуравдагч талыг эдгээр гэрээн дээр үндэслэн хөрөнгө татна гэж үздэггүй байна. Доорх дуусгавар хугацааны шинжилгээний хүснэгт дэх одоогийн нийт гэрээнд үндэслэсэн өр төлбөрийн хэмжээ нь ирээдүйд шаардлагатай мөнгөний хэмжээг илэрхийлэхгүй. Учир нь ихэнх энэ төрлийн гэрээт өр төлбөр нь ямар нэгэн санхүүжилтгүйгээр хугацаа нь дуусах буюу цуцлагддаг.

Өр төлбөрийн дүн тодорхой заагаагүй тохиолдолд тодруулсан дүнг тайлант хугацааны эцсээрх нөхцөл байдлын үндсэн дээр тодорхойлно. Гадаад валютаар хийсэн төлбөрийг тайлант хугацааны эцсийн спот ханшаар шилжүүлэн тооцно.

Санхүүгийн өр төлбөрийн гэрээгээрх дуусгавар хугацааны шинжилгээг 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар доорх хүснэгтэд харуулав:

	Хугацаагүй ба 1 сараас бага сая.төг	1-6 сар сая.төг	6-12 сар сая.төг	12 сараас дээш сая.төг	Нийт сая.төг
Өр төлбөр					
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	897,417	—	—	—	897,417
Төв банкны үнэт цаас	4,278,866	380,783	5,285	—	4,664,934
Засгийн газрын харилцах, хадгаламж	1,558,247	997	5,952	637,223	2,202,419
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	5,623,492	416,565	—	—	6,040,057
Гадаад өр төлбөр	184,201	92,043	4,843,866	—	5,120,110
Бусад санхүүгийн өр төлбөр	29,855	—	—	—	29,855
<i>Нийт төлөгдсөн своп болон форвард:</i>					
- орох урсгал	40,857	1,009,778	97,940	1,081,947	2,230,522
- гарах урсгал	(50,882)	(1,461,462)	(128,949)	(873,491)	(2,514,784)
Зээлтэй холбоотой төлбөрийн үүрэг					
-ХАБ-тай байгуулсан хэлэлцээрийн ашиглагдаггүй санхүүжилт	5,400,000	—	—	—	5,400,000
-Бусад болзошгүй өр төлбөр	77,387	—	—	—	77,387
Санхүүгийн үүрэг хариуцлагын хүрээнд төлж болзошгүй өр төлбөрүүд	18,039,440	438,704	4,824,094	845,679	24,147,917

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Төлбөрийн чадварын эрсдэл (үргэлжлэл)

Санхүүгийн өр төлбөрийн гэрээгээрх дуусгавар хугацааны шинжилгээг 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар доорх хүснэгтэд харуулав:

	Хугацаагүй ба 1 сараас бага сая.төг	1-6 сар сая.төг	6-12 сар сая.төг	12 сараас дээш сая.төг	Нийт сая.төг
Өр төлбөр					
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	968,618	—	—	—	968,618
Төв банкны үнэт цаас	4,366,535	447,019	250,002	—	5,063,556
Засгийн газрын харилцах, хадгаламж	507,627	1,655	1,572	623,203	1,134,057
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	4,215,722	—	—	—	4,215,722
Гадаад өр төлбөр	178,936	—	4,788,532	—	4,967,468
Бусад санхүүгийн өр төлбөр	114,766	—	—	—	114,766
<i>Нийт төлөгдсөн своп болон форвард:</i>					
- орох урсгал	(37,344)	(265,425)	(167,721)	(1,833,773)	(2,304,263)
- гарах урсгал	39,654	288,581	185,903	1,959,178	2,473,316
Зээлтэй холбоотой төлбөрийн үүрэг					
-ХАБ-тай байгуулсан хэлэлцээрийн ашиглагдагүй санхүүжилт	5,400,000	—	—	—	5,400,000
-Бусад болзошгүй өр төлбөр	90,565	—	—	—	90,565
Санхүүгийн үүрэг хариуцлагын хүрээнд төлж болзошгүй өр төлбөрүүд	15,845,079	471,830	5,058,288	748,608	22,123,805

Дотоодын банкуудын хадгаламж болон засгийн газрын байгууллагуудад өгөх өр төлбөрүүдийн ихэнх хэсэг нь Банкны үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх тогтвортой эх үүсвэр болон үндсэн хадгаламжийг илэрхийлж байна. Үүнтэй адилаар Банк хэдийгээр гэрээний дагуу төлбөр хийх хугацааг хойшлуулах эрхгүй боловч гүйлгээнд байгаа бэлэн мөнгө, мөн санхүүжилтийн тогтвортой эх үүсвэрийг илэрхийлж байна. Хүлээгдэж буй дуусгавар хугацааны шинжилгээг доорх хүснэгтээс харна уу.

Банк нь хөрвөх чадварыг удирдах өр төлбөрүүдийн гэрээгээрх хямдруулаагүй дуусгавар хугацаанд суурилдаг шинжилгээг ашигладаггүй. Үүний оронд Банк санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийн дансны үнийн хүлээгдэж буй дуусгавар хугацааг болон үүнээс үүдэх тооцоолсон хөрвөх чадварын заагийг хянадаг. Доорх хүснэгтэд санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийн хүлээгдэж буй дуусгавар хугацааны шинжилгээг харуулав.

Санхүүгийн өр төлбөрийн хүлээгдэж буй дуусгавар хугацаа нь банкинд байршуулсан их хэмжээний хадгаламж (ихэвчлэн төрийн байгууллагууд болон дотоодын банкуудаас байршуулсан) болон гүйлгээн дэх бэлэн мөнгөнөөс шалтгаалаад гэрээний дуусгавар хугацаанаасаа өөр байж болно. Санхүүгийн өр төлбөрийг төлөх шаардлага гарахад борлуулахад бэлэн байдаг санхүүгийн хөрөнгө нь борлуулагдахаар хүлээгдэж буй өдөртөө үндэслэн дуусгавар хугацааны шинжилгээнд хамрагдана. Үнэ цэнийн бууралттай зээл нь ирээдүйд орж ирэх мөнгөн урсгалынхаа цаг хугацаанд тулгуурлах ба үнэ цэнийн бууралтын сангийн дүнгээр дансны үнийг цэвэршүүлсэн дүнгээр илэрхийлэгддэг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Төлбөрийн чадварын эрсдэл (үргэлжлэл)

Санхүүгийн хэрэгслийн дуусгавар хугацааны шинжилгээг 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар доорх хүснэгтэд харуулав:

	Хугацаагүй ба 1 сараас бага сая.төг	1-6 сар сая.төг	6-12 сар сая.төг	12 сараас дээш сая.төг	Нийт сая.төг
Хөрөнгө					
Бэлэн мөнгө	214,244	—	—	—	214,244
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	3,478,178	980,330	—	—	4,458,508
Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	1,010,064	32,789	106,841	2,723,448	3,873,142
Өмчийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	—	—	—	11,734	11,734
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	2,700,444	494,481	—	59,512	3,254,437
Алт ба үнэт метал	3,057,529	—	—	—	3,057,529
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	—	—	40	260,738	260,778
Засгийн газрын үнэт цаас	—	—	—	134,028	134,028
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	443	966	51,378	390,131	442,918
Бусад санхүүгийн хөрөнгө	50,006	57,775	97,500	268,309	473,590
Нийт санхүүгийн хөрөнгө	10,510,908	1,566,341	255,759	3,847,900	16,180,908
Өр төлбөр					
Гүйлгээнд байгаа бэлэн мөнгө	(897,417)	—	—	—	(897,417)
Төв банкны үнэт цаас	(4,254,293)	(370,000)	(5,000)	—	(4,629,293)
Засгийн газрын харилцах, хадгаламж	(1,558,247)	(981)	(5,823)	(636,534)	(2,201,585)
Банкуудын харилцах, хадгаламж	(5,623,208)	(415,496)	—	—	(6,038,704)
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	(10,025)	(451,684)	(31,049)	(52,282)	(545,040)
Гадаад өр төлбөр	(184,201)	(92,043)	(4,693,440)	—	(4,969,684)
Бусад санхүүгийн өр төлбөр	(29,855)	—	—	—	(29,855)
Нийт санхүүгийн өр төлбөр	(12,557,246)	(1,330,204)	(4,735,312)	(688,816)	(19,311,578)
Хөрвөх чадварын цэвэр зөрүү	(2,046,338)	236,137	(4,479,553)	3,159,084	(3,130,670)

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хэрэгслийн дуусгавар хугацааны шинжилгээг 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар доорх хүснэгтэд харуулав:

	Хугацаагүй ба 1 сараас бага сая.төг	1-6 сар сая.төг	6-12 сар сая.төг	12 сараас дээш сая.төг	Нийт сая.төг
Хөрөнгө					
Бэлэн мөнгө	72,027	–	–	–	72,027
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	1,477,144	1,391,095	–	–	2,868,239
Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	569,034	535,555	102,176	3,470,424	4,677,189
Өмчийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	–	–	–	11,734	11,734
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	2,396,315	10,111	–	57,186	2,463,612
Алт ба үнэт метал	2,035,750	–	–	–	2,035,750
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	–	–	771	198,886	199,657
Засгийн газрын үнэт цаас	699	–	–	63,632	64,331
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	53	86,207	180,924	175,109	442,293
Бусад санхүүгийн хөрөнгө	10	20,500	85,000	724,431	829,941
Нийт санхүүгийн хөрөнгө	6,551,032	2,043,468	368,871	4,701,402	13,664,773
Өр төлбөр					
Гүйлгээнд байгаа бэлэн мөнгө	(968,618)	–	–	–	(968,618)
Төв банкны үнэт цаас	(4,345,530)	(424,156)	(235,829)	–	(5,005,515)
Засгийн газрын харилцах, хадгаламж	(507,947)	(1,052)	(1,052)	(620,056)	(1,130,107)
Банкуудын харилцах, хадгаламж	(4,215,585)	–	–	–	(4,215,585)
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	(2,312)	(33,183)	(18,952)	(314,263)	(368,710)
Гадаад өр төлбөр	(178,937)	–	(4,727,193)	–	(4,906,130)
Бусад санхүүгийн өр төлбөр	(114,766)	–	–	–	(114,766)
Нийт санхүүгийн өр төлбөр	(10,333,695)	(458,391)	(4,983,026)	(934,319)	(16,709,431)
Хөрвөх чадварын цэвэр зөрүү	(3,782,663)	1,585,077	4,614,155	3,757,083	3,044,658

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

38. БОДИТ ҮНЭ ЦЭНИЙН ХЭМЖИЛТ

Бодит үнэ цэнээрээ бүртгэгддэг санхүүгийн хэрэгслийн хувьд бодит үнэ цэнийн шатлалын түвшингээр дараах бүлгүүдэд хувааж авч үздэг.

- 1-р түвшин: Хөрөнгө, өр төлбөрийн хувьд хөрөнгийн бирж дээр бүртгэлтэй (залруулаагүй), идэвхтэй зах зээл дээрх үнэ;
- 2-р түвшин: Бүртгэсэн бодит үнэ цэнэд томоохон нөлөө үзүүлэх бүх өгөгдлүүдийг нь шууд болон шууд бусаар ажиглах боломжтой бусад техникүүд;
- 3-р түвшин: Бүртгэлд бүртгэгдсэн бодит үнэ цэнэд мэдэгдэхүйц нөлөө үзүүлдэг, зах зээл дээр ажиглагддаг мэдээлэл ашигладаггүй аргачлалууд;

Удирдлага бодит үнэ цэнийн шатлалыг ашиглан санхүүгийн хэрэглүүрийг ангилахдаа өөрсдийн үнэлэмжийг хэрэглэдэг. Хэрэв бодит үнэ цэнийн хэмжилтэд томоохон залруулга хэрэгтэй ажиглагдахуйц өгөгдлүүд хэрэгтэй бол 3-р түвшингээр тооцоолдог. Үнэлгээнд оролцож буй өгөгдлүүдийн нөлөөг нийт дүнд эзлэх хэмжээгээр үнэлдэг.

Түвшин 1, 2 болон 3 хоорондын шилжилт

Бодит үнэ цэнээр бүртгэгддэг хөрөнгө болон өр төлбөрийн үнэ бодит үнэ цэнийн шатлалын түвшин хооронд шилжилт хөдөлгөөн гараагүй байна.

Бодит үнэ цэнэ болон бодит үнэ цэнийн түвшинг тодорхойлох

Бодит үнэ цэнэ гэдэг нь дампуурсан болон албадан борлуулахад хүрсэн этгээдээс бусад аливаа сонирхож буй талуудын хооронд, санхүүгийн хэрэглүүрийг зах зээл дээр арилжаалах дүн юм. Зах зээл дээр бүртгэлгүй санхүүгийн хэрэгслийн хувьд бодит үнэ цэнийг нь тохиромжтой үнэлгээний аргуудыг ашиглан тодорхойлно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

38. БОДИТ ҮНЭ ЦЭНИЙН ХЭМЖИЛТ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Дараах хүснэгтэд 2019 оны 12-р сарын 31 болон 2018 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар бодит үнэ цэнээрээ бүртгэгдсэн санхүүгийн хэрэглүүрийг бодит үнэ цэнийн түвшнээр нь ангилан үзүүлэв.

2019 оны 12-р сарын 31	Түвшин 1 сая.төг	Түвшин 2 сая.төг	Түвшин 3 сая.төг	Нийт сая.төг
Хөрөнгө, бодит үнэ цэнээр				
Санхүүгийн хөрөнгө				
- РАМП хөрөнгө оруулалтын дансны хөрөнгүүд	870,831	—	—	870,831
- АНУ-ын Засгийн газрын бонд	327,866	—	—	327,866
- ОУСБХБ-ны хөрөнгө оруулалт	136,676	—	—	136,676
- Хятадын засгийн газрын бонд	35,746	—	—	35,746
- КФВ бонд	67,814	—	—	67,814
- Европын хөрөнгө оруулалтын банкны бонд	10,910	—	—	10,910
- МИК-д оруулсан өмчийн хөрөнгө оруулалт	5,139	—	—	5,139
- Алт, үнэт металл	3,057,529	—	—	3,057,529
- Засгийн газрын үнэт цаас	—	134,028	—	134,028
- Өрийн бичгийн авлага	—	—	394,621	394,621
Санхүүгийн бус хөрөнгүүд				
- Барилга	—	—	43,771	43,771
- Эрдэнэсийн сан	—	—	1,068,860	1,068,860
Нийт бодит үнэ цэнээр хэмжигддэг хөрөнгүүд	4,512,511	—	1,507,252	6,153,791
Бодит үнэ цэнээр бүртгэгддэг өр төлбөрүүд				
Санхүүгийн үүсмэл хэрэглүүр	—	—	(284,262)	(284,262)
2018 оны 12-р сарын 31				
Хөрөнгө, бодит үнэ цэнээр				
Санхүүгийн хөрөнгө				
- РАМП хөрөнгө оруулалтын дансны хөрөнгүүд	814,702	—	—	814,702
- ОУСБХБ-ны бонд	789,252	—	—	789,252
- Хятадын засгийн газрын бонд	113,770	—	—	113,770
- АНУ-ын Засгийн газрын бонд	537,676	—	—	537,676
- МИК-д оруулсан өмчийн хөрөнгө оруулалт	5,139	—	—	5,139
- Алт, үнэт металл	2,035,750	—	—	2,035,750
- Өрийн бичгийн авлага	—	—	748,656	748,656
Санхүүгийн бус хөрөнгүүд				
- Барилга	—	—	43,429	43,429
- Эрдэнэсийн сан	—	—	931,241	931,241
Нийт бодит үнэ цэнээр хэмжигддэг хөрөнгүүд	4,296,289	—	1,723,326	6,019,615
Бодит үнэ цэнээр бүртгэгддэг өр төлбөрүүд				
Санхүүгийн үүсмэл хэрэглүүр	—	—	(169,053)	(169,053)

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

38. БОДИТ ҮНЭ ЦЭНИЙН ХЭМЖИЛТ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар хэмжсэн үнэлгээний аргачлал болон Түвшин 3-ын бодит үнэ цэнийн хэмжилтэд ашигласан өгөгдлүүдийн тодорхойлолтыг доорх хүснэгтэд харуулав:

	Бодит үнэ цэнэ сая.төг	Үнэлгээний аргачлал	Ашигласан өгөгдлүүд
Хөрөнгө, бодит үнэ цэнээр			
Санхүүгийн хөрөнгө			
– Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	260,778	Хямдруулсан мөнгөн урсгал	Z-тархалт, ЛИБОР 6 сар, Репо хүү/(бодлогын хүү), GAP загвараар тооцсон форвард ханш
– Өрийн бичгийн авлага	394,621	Хямдруулсан мөнгөн урсгал	Өрийн бичиг гаргагчийн аудитлагдсан санхүүгийн тайлан, зах зээлийн хүү (бодлогын хүү+зээлдэгчийн эрсдэл %) болон эргэн төлөлтийн хуваарийн дагуу мөнгөн урсгалын тооцоолол
Санхүүгийн бус хөрөнгө			
– Барилга	43,771	Зах зээлийн болон өртгийн арга	Харьцуулах боломжтой зах зээлийн үнэ болон хөндлөнгийн үнэлгээний компанийн дотоод хайлтын мэдээлэл
– Эрдэнэсийн сан	1,068,860	Зах зээлийн болон өртгийн арга	Харьцуулах боломжтой зах зээлийн үнэ болон хөндлөнгийн үнэлгээний компанийн дотоод хайлтын мэдээлэл
Өр төлбөр, бодит үнэ цэнээр			
Санхүүгийн өр төлбөр			
– Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	(545,040)	Хямдруулсан мөнгөн урсгал	Z-тархалт, ЛИБОР 6 сар, Репо хүү/(бодлогын хүү), GAP загвараар тооцсон форвард ханш
Түвшин 3-ын бодит үнэ цэнийн хэмжилт хийсэн нийт хөрөнгө	1,222,990		

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

38. БОДИТ ҮНЭ ЦЭНИЙН ХЭМЖИЛТ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар хэмжсэн үнэлгээний аргачлал болон Түвшин 3-ын бодит үнэ цэнийн хэмжилтэд ашигласан өгөгдлүүдийн тодорхойлолтыг доорх хүснэгтэд харуулав:

	Бодит үнэ цэнэ сая.төг	Үнэлгээний аргачлал	Ашигласан өгөгдлүүд
Хөрөнгө, бодит үнэ цэнээр			
Санхүүгийн хөрөнгө			
– Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	199,657	Хямдруулсан мөнгөн урсгал	Z-тархалт, ЛИБОР 12 сар, Репо хүү/(бодлогын хүү), GAP загвараар тооцсон форвард ханш
– Өрийн бичгийн авлага	748,656	Хямдруулсан мөнгөн урсгал	Өрийн бичиг гаргасан зээлдэгч нарын аудитлагдсан санхүүгийн тайлан, зах зээлийн хүү (бодлогын хүү+2%) болон эргэн төлөлтийн хуваарийн дагуу мөнгөн урсгалын тооцоолол
Санхүүгийн бус хөрөнгө			
– Барилга	43,429	Зах зээлийн болон өртгийн арга	Харьцуулах боломжтой зах зээлийн үнэ болон хөндлөнгийн үнэлгээний компанийн дотоод хайлтын мэдээлэл
– Эрдэнэсийн сан	931,241	Зах зээлийн болон өртгийн арга	Харьцуулах боломжтой зах зээлийн үнэ болон хөндлөнгийн үнэлгээний компанийн дотоод хайлтын мэдээлэл
Өр төлбөр, бодит үнэ цэнээр			
Санхүүгийн өр төлбөр			
– Санхүүгийн үүсмэл хэрэглүүр	(368,710)	Хямдруулсан мөнгөн урсгал	Z-тархалт, ЛИБОР 12 сар, Репо хүү/(бодлогын хүү), GAP загвараар тооцсон форвард ханш
Түвшин 3-ын бодит үнэ цэнийн хэмжилт хийсэн нийт хөрөнгө	1,554,273		

Үл ажиглагдахуйц өгөгдлийн өөрчлөлтийн хувьд бодит үнэ цэнийн мэдрэмтгий байдлын шинжилгээ

Доорх хүснэгтэд үл ажиглагдахуйц өгөгдлийг мэдэгдэхүйц өөрчлөгдөх үед 2019 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар Түвшин 3-ын бодит үнэ цэнийн үнэлэх боломжит хувилбаруудыг харуулав. Өөрчлөлтүүд нь Ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд тусгагдана. Мэдрэмтгийн байдлын хэмжээг бодит үнэ цэнэ хэмжих аргачлалын хүрээнд аргачлалд ашиглах өгөгдлийг тохиромжтой хэмжээнд тохируулж тооцоолдог.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

38. БОДИТ ҮНЭ ЦЭНИЙН ХЭМЖИЛТ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь харьцуулах боломжгүй ба тэнцүү хэмжээгээр өсч, буурахгүй. Учир нь аргачлалд ашигладаг өгөгдлүүд таатай болон таагүй өөрчлөлт бодит үнэ цэнэд харилцан адилгүй нөлөөлдөг.

Санхүүгийн хөрөнгө/ өр төлбөр	Үл ажиглагдахуйц өгөгдөл	Боломжит өөрчлөлтийн хувь	Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт	
			2019 сая.төг	2018 сая.төг
Санхүүгийн үүсмэл хөрөнгө	Ирээдүйн төг/ам долларын ханш	+5%	(94,991)	(45,069)
		-5%	108,333	56,595
Санхүүгийн үүсмэл өр төлбөр	Ирээдүйн төг/ам долларын ханш	+5%	(106,360)	(12,843)
		-5%	93,018	1,318
Өрийн бичгийн авлага	Хямдруулалтын хүүгийн түвшин	+100bps	(6,649)	(7,487)
		-100bps	3,545	7,487
Эрдэнэсийн сан	Зах зээлийн үнэ	+10%	106,180	92,470
		-10%	(106,180)	(92,470)
Барилга	Зах зээлийн үнэ	+20%	8,754	8,686
		-20%	(8,754)	(8,686)

Түвшин 3-ын бодит үнэ цэнийн хэмжилтийн тайлант жилийн хөдөлгөөнийг доор үзүүлэв.

Өрийн бичгийн авлага	2019 сая.төг	2018 сая.төг
1-р сарын 1	748,656	689,722
Төлсөн төлбөр	(272,500)	(60,000)
Цэвэр хуримтлагдсан хүү	6,989	45,313
Өрийн бичгийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийн (алдагдал)/ашиг (Тод.13)	(88,524)	73,621
12-р сарын 31	394,621	748,656
Санхүүгийн үүсмэл хөрөнгө, өр төлбөр цэвэр дүнгээр	2019 сая.төг	2018 сая.төг
1-р сарын 1	(169,053)	(255,740)
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн бодит бус (алдагдал)/ашиг (Тод.9)	(136,512)	84,985
Хүүний цэвэр орлого (Тод.6, Тод.7)	93,932	40,571
Төлсөн төлбөр	(72,629)	(38,869)
12-р сарын 31	(284,262)	(169,053)

Барилга байгууламж болон эрдэнэсийн сангийн бодит үнэ цэнийн тайлант жилийн хөдөлгөөнийг Тодруулга 27 болон Тодруулга 23-с тус тус харна уу.

(b) Бодит үнэ цэнээр хэмжигдээгүй санхүүгийн хөрөнгө ба өр төлбөр

Хөрвөх чадвар өндөртэй эсвэл богино хугацаат (нэг жилээс бага хугацаа) санхүүгийн хөрөнгө болон санхүүгийн өр төлбөрийн 2018 болон 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх бодит үнэ цэнэ нь тэдгээрийн дансны цэвэр үнэтэй ойролцоо байна.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

39. ХЭМЖИЛТЭЭР НЬ АНГИЛСАН БАЙДЛААР САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГСЛИЙГ ТОЛИЛУУЛАХ НЬ

Хэмжилтийн зорилгоор СТОУС 9 “Санхүүгийн хэрэглүүр” нь санхүүгийн хөрөнгийг дараах ангилалд ангилдаг: (a) Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь ашиг, алдагдлаар (БҮЦӨАА) хэмжих санхүүгийн хөрөнгө, (b) бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогод (БҮЦӨБДО) хэмжих өрийн хэрэгсэл (c) бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогод (БҮЦӨБДО) хэмжих өмчийн хэрэгсэл, (d) хорогдуулсан өртгөөрх (ХӨ) санхүүгийн хөрөнгө.

Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь ашиг, алдагдлаар (БҮЦӨАА) хэмжих санхүүгийн хөрөнгө нь 2 дэд ангилалтай: (1) Зайлшгүй ОЗБҮЦ-ээр хэмжих, (2) анх хүлээн зөвшөөрөхөд эсвэл дараа нь тодорхойлох хөрөнгө.

Доорх хүснэгтэд 2019 оны 12 дугаар сарын 31-нээрх санхүүгийн хөрөнгүүдийг тэдгээрийн хэмжилтийн ангиллаар нь үзүүлэв:

	ХӨ сая.төг	БҮЦӨБДО өрийн хэрэгсэл сая.төг	БҮЦӨБДО хэмжих өмчийн хэрэгсэл сая.төг	БҮЦӨАА (зайлшгүй) сая.төг	Нийт сая.төг
Санхүүгийн хөрөнгө					
Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгө					
-Бэлэн мөнгө	214,244	—	—	—	214,244
Санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө					
-Богино хугацаат хадгаламж—гадаад валютаар	3,553,803	—	—	—	3,553,803
-Хугацаагүй хадгаламж	769,351	—	—	—	769,351
-Зээлжих тусгай эрхийн хадгаламж	135,171	—	—	—	135,171
-Дэлхийн банкинд оруулсан хувь хөрөнгө	172	—	—	—	172
-Бусад хувь хөрөнгө	11	—	—	—	11
Харилцагч нарт олгосон зээл, урьдчилгаа					
-Үнэ Тогтворжуулах хөтөлбөрийн хүрээнд олгосон зээл	434,400	—	—	—	434,400
-Бусад зээл	8,518	—	—	—	8,518
Алт ба үнэт метал	—	—	—	3,057,529	3,057,529
Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт					
-РАМП хөрөнгө оруулалтын дансны хөрөнгө	—	870,831	—	—	870,831
-АНУ-ын засгийн газрын бонд	—	327,866	—	—	327,866
- ОУСБХБ-ны хөрөнгө оруулалт	—	136,676	—	—	136,676
- КФВ банкны бонд	—	35,746	—	—	35,746
-Хятадын засгийн газрын бонд	—	67,814	—	—	67,814
- Европын хөрөнгө оруулалтын банкны бонд	—	10,910	—	—	10,910
-Давуу эрхтэй ИЗББ	2,373,777	—	—	—	2,373,777
-Хөгжлийн банкны үнэт цаас	49,522	—	—	—	49,522
Өмчийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт					
- МИК-д оруулсан өмчийн хөрөнгө оруулалт	—	—	5,139	—	5,139
-Бусад өмчийн хөрөнгө оруулалт	—	—	6,595	—	6,595
Буцаан худалдан авах гэрээ					

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

- Нью-Йоркийн Холбооны нөөцийн банк	2,700,444	—	—	—	2,700,444
- Дотоодын банкууд	553,993	—	—	—	553,993
Засгийн газрын үнэт цаас	—	134,028	—	—	134,028
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	—	—	—	260,778	260,778
Бусад санхүүгийн хөрөнгө	78,969	—	—	394,621	473,590
НИЙТ САНХҮҮГИЙН ХӨРӨНГӨ	10,872,375	1,583,871	11,734	3,712,928	16,180,908

Доорх хүснэгтэд 2018 оны 12 дугаар сарын 31-нээрх санхүүгийн хөрөнгүүдийг тэдгээрийн хэмжилтийн ангиллаар нь үзүүлэв:

	БҮЦӨБДО хэмжих өрийн хэрэгсэл		БҮЦӨБДО хэмжих өмчийн хэрэгсэл		БҮЦӨАА (зайлшгүй)	Нийт
	ХӨ сая.төг	сая.төг	сая.төг	сая.төг	сая.төг	сая.төг
Санхүүгийн хөрөнгө						
Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгө						
-Бэлэн мөнгө	72,027	—	—	—	—	72,027
Санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө						
-Богино хугацаат хадгаламж-гадаад валютаар	2,081,826	—	—	—	—	2,081,826
-Хугацаагүй хадгаламж	640,007	—	—	—	—	640,007
-Зээлжих тусгай эрхийн хадгаламж	146,229	—	—	—	—	146,229
-Дэлхийн банкинд оруулсан хувь хөрөнгө	166	—	—	—	—	166
-Бусад хувь хөрөнгө	11	—	—	—	—	11
Харилцагч нарт олгосон зээл, урьдчилгаа						
-Үнэ Тогтворжуулах хөтөлбөрийн хүрээнд олгосон зээл	431,894	—	—	—	—	431,894
-Бусад зээл	10,399	—	—	—	—	10,399
Алт ба үнэт метал	—	—	—	2,035,750	2,035,750	
Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт						
- ОУСБХБ-ны бонд	—	789,252	—	—	—	789,252
-АНУ-ын засгийн газрын бонд	—	537,676	—	—	—	537,676
-Хятадын засгийн газрын бонд	—	113,770	—	—	—	113,770
-РАМП хөрөнгө оруулалтын дансны хөрөнгө	—	814,702	—	—	—	814,702
-Давуу эрхтэй ИЗББ	2,377,484	—	—	—	—	2,377,484
-Хөгжлийн банкны үнэт цаас	44,305	—	—	—	—	44,305
Өмчийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт						
- МИК-д оруулсан өмчийн хөрөнгө оруулалт	—	—	5,139	—	—	5,139
-Бусад өмчийн хөрөнгө оруулалт	—	—	6,595	—	—	6,595
Буцаан худалдан авах гэрээ						
- Нью-Йоркийн Холбооны нөөцийн банк	2,141,558	—	—	—	—	2,141,558
- Дотоодын банкууд	322,054	—	—	—	—	322,054
Засгийн газрын үнэт цаас	64,331	—	—	—	—	64,331
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	—	—	—	199,657	199,657	
Бусад санхүүгийн хөрөнгө	81,285	—	—	748,656	829,941	
НИЙТ САНХҮҮГИЙН ХӨРӨНГӨ	8,413,576	2,255,400	11,734	2,984,063	13,664,773	

2019 оны 12 дугаар сарын 31 болон 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар орлого зарлагаар бодит үнэ цэнийг хэмжих ангилалд хамаарах үүсмэл хэрэглүүрээс бусад Банкны бүх санхүүгийн өр төлбөр хорогдуулсан өртгөөр бүртгэгдсэн.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

40. ӨӨРИЙН ХӨРӨНГИЙН УДИРДЛАГА

Банкны өөрийн хөрөнгө нь нийт хөрөнгөөс нийт өр төлбөрийг хассаны дараа үлдэх дүнгээс бүрдэнэ. Өөрийн хөрөнгийг удирдахад Банкны баримтлах гол зорилго нь , чиг үүргээ хараат бусаар бүрэн хэрэгжүүлэх боломжоор хангасан хөрөнгийг тохиромжтой хэмжээнд барьж байх явдал юм. Банкны нийт өөрийн хөрөнгө нь санхүүгийн байдлын тайланд толилуулсан санхүүгийн тайлангийн өөрийн хөрөнгө хэсгийн дүнтэй тэнцүү гэж үздэг.

Банк нь төв банк тул өөрийн хөрөнгийн талаарх ямар нэгэн гадаад шаардлагууд тавигддаггүй байна. Төв банкны тухай хуульд Банкны зайлшгүй байлгах хөрөнгө (дүрмийн сан)-ийн доод хэмжээ болон Банк өөрийн хөрөнгөнд хуваарилах ёстой тухайн жилийн цэвэр ашгийн доод хэмжээг заасан байдаг.

Тодруулга 34 болон 35-т толилуулснаар 2018 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрийн Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 10 дугаар тушаалын дагуу эрсдэлийн сангийн буцаалтыг хуримтлагдсан алдагдлын данснаас тусгаарлан дүрмийн санг 55,000 сая төгрөгөөр нэмэгдүүлсэн. УИХ-ын Эдийн засгийн байнгын хорооны 2019 оны 3 дугаар сарын 04-ний өдрийн 11/2200 тоот албан бичгээр уг гүйлгээг хийсэн болохыг баталгаажуулсан бөгөөд Банкыг дүрмийн сангаа дахин нэмэгдүүлэхийг үүрэг болгосон. Удирдлага нь энэхүү гүйлгээг холбогдох хууль, журамд нийцэж байгаа гэж дүгнэж байна.

2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар дүрмийн сангийн хэмжээ 60,000 сая төгрөг (2018 оны 12 дугаар сарын 31: 60,000 сая төгрөг) байгаа бөгөөд энэ нь хуульд заасан хамгийн бага дүн болох 5,000 сая төгрөгөөс их байна. Хуулинд зааснаар Банкны цэвэр орлогын дор хаяж 40 хувийг Банкны өөрийн өмчид хуваарилж болох бөгөөд үлдсэн хувийг (дээд тал нь цэвэр орлогын 60 хувь) Улсын төсвийн дансанд шилжүүлнэ. 2018 болон 2019 онуудад Улсын төсвийн дансанд шилжүүлэг хийгдээгүй байна.

Банк нь 2019 оны тайлант жилд 229,879 сая төгрөгийн алдагдалтай (2018 онд 8,407 сая төгрөгийн ашигтай) ба 2019 оны 12 дугаар сарын 31 өдрийн байдлаар өөрийн хөрөнгийн нийт 1,898,304 сая төгрөгийн (2018: 1,875,998 сая төгрөг) сөрөг дүнтэй байна. Төв банкны тухай хуулийн 38-р зүйлд, хэрэв Төв банк нь өөрийн хөрөнгийн эх үүсвэрийн дутагдалд орвол засгийн газар үнэт цаас гаргах замаар уг алдагдлыг нөхөх асуудлыг УИХ шийдвэрлэнэ гэж заасан. Тиймээс засгийн газар Банкны энэхүү дутагдлыг санхүүжүүлэх үүрэг хүлээгээгүй болно. УИХ нь засгийн газрын бонд гаргах замаар Банкны энэхүү алдагдлыг арилгах боломжтой байна.

Энэхүү хуулийн 37-р зүйлд Банкны дахин үнэлгээний сан нь дараах хэсгүүдээс бүрдэнэ хэмээн заажээ. Үүнд:

- Монгол төгрөг болон гадаад валют солилцооны ханшийн хэлбэлзлээс шалтгаалан алт болон гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн хөрөнгө ба өр төлбөрийн валютыг дахин үнэлснээс үүдэлтэй зөрүү;
- Үндсэн хөрөнгө (байшин, барилга гэх мэт.) -ийн дахин үнэлгээнээс үүдэлтэй зөрүү.

Энэхүү хуулийн 37-р зүйлд гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн хөрөнгө ба өр төлбөр болон алтны дахин үнэлгээний цэвэр зөрүүг Банкны цэвэр орлогын тооцоонд хамааруулахгүй гэж заасан.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

41. ТАЙЛАНТ ХУГАЦААНЫ ДАРААХ ҮЙЛ ЯВДЛУУД

Ковид 19 цар тахлын үед Банкнаас улсын эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн тодорхой хариу арга хэмжээнүүдийг авч байна. Удирдлага тэдгээр арга хэмжээн нь Банкны 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх санхүүгийн тайланд нөлөө үзүүлэхгүй гэж үзэж байгаа ба доор дурдсанаас бусдаар тайлант хугацааны дараа эдгээр санхүүгийн тайлангуудад материаллаг нөлөө үзүүлэх бусад үйл явдал гараагүй болно.

2020 оны нэгдүгээр сард батлагдсан “Иргэний тэтгэвэр барьцаалсан зээлийн төлбөрийг төрөөс нэг удаа төлөх тухай” хуулийн дагуу “Эрдэнэс Монгол” ХХК-с нэг бүр нь 1,000,000 төгрөгийн нэрлэсэн үнэтэй, хүүгүй, 5 жилийн дараа эргэн төлөгдөх нийт 929,861 ширхэг үнэт цаасыг тэтгэвэр барьцаалсан зээлийн эргэн төлөлтийг хийхээр дотоодын банкуудад гаргасан ба Монголбанк тэдгээр бондыг худалдан авах үүрэгтэй. Энэхүү тайлан гарах өдрийн байдлаар Банк нэр бүхий 5 банкнаас нийт 40,512 ширхэг үнэт цаасыг анхны нөхцөлөөр худалдан аваад байна.

42. ХАРЬЦУУЛСАН МЭДЭЭЛЛҮҮД

2019 оны 12 дугаар сарын 31-нээрх аудитлагдсан санхүүгийн тайланд өмнөх тайлант жилийн дүнд дараах дахин ангиллыг оруулсан ба уг дахин ангиллууд нь толилуулгыг тогтмол байхад чиглэгдсэн, үйл ажиллагааны үр дүнд нөлөөгүй болно:

- а. Банкинд 2018 оны 12 дугаар сарын 31-ны өдрийн байдлаар эдийн засгийн үр өгөөж өгч эхлээгүй 8,000 сая төгрөгийн барилгыг Урьдчилж төлсөн зардал дансанд дахин ангилсан.
- б. Своп хэлцлийн хүүгийн орлого 138,474 сая төгрөг, өрийн бичгийн авлагын хүүгийн орлого 103,376 сая төгрөгийг Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн дахин үнэлгээний ашиг болон Орлого зарлага нь бодит үнэ цэнээр илэрхийлэгддэг санхүүгийн хөрөнгийн ашиг данснаас Хүү, түүнтэй адилтгах орлого дансанд тус тус дахин ангилсан.
- в. Своп хэлцлийн хүүгийн зардал 97,903 сая төгрөгийг Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн дахин үнэлгээний ашиг данснаас Хүү, түүнтэй адилтгах зардал дансанд дахин ангилсан.
- г. Алт, үнэт металын дахин үнэлгээний бодит бус ашиг 164,176 сая төгрөгийг Алт, үнэт металын арилжааны болон үнэлгээний цэвэр ашиг данстай нийлүүлэн ангилсан.
- д. Своп хэлцлийн бодит гарз 118,447 сая төгрөгийг Гадаад валютын арилжааны ашиг/(алдагдал) данснаас Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн цэвэр алдагдал дансанд дахин ангилсан.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

42. ХАРЬЦУУЛСАН МЭДЭЭЛЛҮҮД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

- е. Өрийн хэрэгслийн үнэ цэнийн бууралтын буцаалт 6,278 сая төгрөгөөр илүү илэрхийлэгдсэн байсныг Үйл ажиллагааны бусад орлого дансанд шилжүүлж, үнэ цэнийн бууралтын хөдөлгөөнд зохицуулагдсан.

2018 оны 12 дугаар сарын 31

	Өмнөх толилуулга сая.төг	Дахин ангилал сая.төг	Дахин ангиллын дараах сая.төг
<i>Санхүүгийн байдлын тайлан</i>			
ХӨРӨНГӨ			
Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгө	72,027	—	72,027
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө	2,868,239	—	2,868,239
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	442,293	—	442,293
Өрийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	4,677,189	—	4,677,189
Өмчийн үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт	11,734	—	11,734
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	2,463,612	—	2,463,612
Алт, үнэт метал	2,185,657	—	2,185,657
Эрдэнэсийн сан	931,241	—	931,241
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	199,657	—	199,657
Засгийн газрын үнэт цаас	64,331	—	64,331
Бусад хөрөнгө	a 840,790	8,000	848,790
Үндсэн хөрөнгө ба биет бус хөрөнгө	a 74,451	(8,000)	66,451
Борлуулах зорилгоор эзэмшиж хөрөнгө	4,144	—	4,144
НИЙТ ХӨРӨНГӨ	14,835,365	—	14,835,365
ӨР ТӨЛБӨР			
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	968,618	—	968,618
Төв банкны үнэт цаас	5,005,515	—	5,005,515
Засгийн газрын хөрөнгө	1,130,107	—	1,130,107
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	4,215,585	—	4,215,585
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл	368,710	—	368,710
Гадаад өр төлбөр	4,906,130	—	4,906,130
Бусад өр төлбөр	116,695	—	116,695
НИЙТ ӨР ТӨЛБӨР	16,711,360	—	16,711,360
ӨӨРИЙН ХӨРӨНГӨ			
Дүрмийн сан	60,000	—	60,000
Хуримтлагдсан алдагдал	(3,071,835)	—	(3,071,835)
Бусад нөөц	1,135,840	—	1,135,840
ӨӨРИЙН ХӨРӨНГИЙН ДУТАГДАЛ	(1,875,995)	—	(1,875,995)
НИЙТ ӨР ТӨЛБӨР БА ӨӨРИЙН ХӨРӨНГӨ	14,835,365	—	14,835,365

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

42. ХАРЬЦУУЛСАН МЭДЭЭЛЛҮҮД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

2018 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр дуусгавар болсон жилийн

		Өмнөх толилуулга сая.төг	Дахин ангилал сая.төг	Дахин ангиллын дараах сая.төг
<i>Ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайлан</i>				
Үр ашигт хүүгийн аргаар тооцсон хүүгийн орлого/Хүү, түүнтэй адилтгах орлого	б	275,154	241,850	517,004
Хүүгийн зардал/Хүү, түүнтэй адилтгах зардал	в	(823,530)	(97,903)	(921,433)
Хүүгийн цэвэр зардал		(548,376)	143,947	(404,429)
Алт, үнэт металын арилжааны болон үнэлгээний цэвэр ашиг	г	18,707	164,176	182,883
Алт, үнэт металын ханшийн тэгшитгэлийн ашиг	г	164,176	(164,176)	–
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн дахин үнэлгээний ашиг	б, в, д	125,556	(159,018)	(33,462)
Гадаад валютын арилжааны алдагдал	д	(116,162)	118,447	–
Гадаад валютын ханшийн тэгшитгэлийн ашиг/(алдагдал)		134,175	–	–
Гадаад валютын ханшийн тэгшитгэлийн цэвэр ашиг		–	–	136,460
Хорогдуулсан өртгөөр хэмжих дотоодын банкуудад олгосон зээлийн болзошгүй алдагдлын сангийн буцаалт/(болзошгүй алдагдлын нөөц сан)		4,054	–	–
БҮЦӨБДО-д илэрхийлэгддэг өрийн хэрэгслийн үнэ цэнийн бууралт		(120)	–	–
Хорогдуулсан өртгөөр хэмжих өрийн хэрэгслийн үнэ цэнийн бууралтын буцаалт	е	77,932	(6,278)	–
Санхүүгийн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын алдагдал/(буцаалт)		–	–	75,588
Өрийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалтын арилжааны алдагдал		(9,641)	–	(9,641)
БҮЦӨАА илэрхийлэгддэг санхүүгийн хөрөнгийн ашиг	б, г	176,997	(103,376)	73,621
Өрийн үнэт цаасны санхүүгийн хөрөнгө оруулалтын арилжааны орлого		6,831	–	6,831
Үйл ажиллагааны бусад орлого	е	16,003	6,278	22,281
Захиргааны ба үйл ажиллагааны бусад зардал		(41,725)	–	(41,725)
Тайлант жилийн ашиг		8,407	–	8,407
Бусад дэлгэрэнгүй орлого:				
<i>Орлого зарлагад дахин ангилагдаж болзогүй зүйлс:</i>				
Бусад хөрөнгийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийн гарз		(6,587)	–	(6,587)
Өрийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалтыг борлуулах үед ашиг, алдагдлын тайланд шилжүүлсэн олз		9,641	–	9,641
<i>Орлого зарлагад дахин ангилагдахгүй зүйлс:</i>				
- Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл		18,436	–	18,436
- Эрдэнэсийн сангийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл		924,729	–	924,729
Тайлант жилийн бусад дэлгэрэнгүй орлого		946,219	–	946,219
Тайлант жилийн нийт дэлгэрэнгүй орлого		954,626	–	954,626

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА-2019 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

43. МОНГОЛ ХЭЛ ДЭЭРХ ОРЧУУЛГА

Эдгээр санхүүгийн тайлангуудыг Англи болон Монгол хэл дээр бэлтгэсэн бөгөөд тэдгээрийн хооронд ялгаа гарвал Англи хэл дээрх тайланг эх хувь гэж үзнэ.

Сум, тосгодоор харилцах, хадгаламж болон зээл, 2019 оны эцсийн байдлаар

сая төгрөгөөр

Аймаг/Хот	Сум/Тосгон	Харилцах		Үүнээс: Иргэд	Хадгаламж		Зээл		Үүнээс: Иргэд
		Төгрөг	Валют		Төгрөг	Валют	Төгрөг	Валют	
Улсын дүн		3,297,889.4	2,320,373.9	1,182,320.6	10,507,675.8	3,411,558.0	15,958,467.2	1,973,781.6	9,266,387.7
Баруун бүс		89,472.9	2,558.6	59,616.5	523,666.7	8,115.2	851,824.0	2,696.5	795,353.8
Завхан	Нийт дүн	14,268.3	86.6	11,650.6	101,256.9	3,830.5	165,437.6	8.8	158,680.5
	Улиастай	5,951.9	85.4	3,811.9	36,659.8	3,419.5	65,793.4	7.8	59,641.9
	Алдархаан	309.9	-	306.7	1,383.1	-	5,163.3	-	5,163.3
	Асгаг	124.6	-	122.2	1,415.7	-	2,023.9	-	2,023.9
	Баянтэс	259.2	-	252.0	1,516.8	-	5,374.0	-	5,374.0
	Баянхайрхан	330.2	-	329.1	1,760.7	-	2,433.3	-	2,433.3
	Дөрвөлжин	386.2	0.4	280.1	3,428.0	237.5	5,011.9	-	5,008.8
	Завханмандал	176.9	0.0	172.0	2,048.3	-	2,287.8	-	2,287.8
	Идэр	240.1	0.1	232.1	1,921.2	7.1	4,100.5	-	4,100.5
	Их-Уул	605.5	0.0	572.1	5,085.0	0.2	6,164.0	1.0	5,965.0
	Нөмрөг	254.2	-	243.8	2,932.1	0.1	3,808.8	-	3,808.8
	Отгон	409.2	0.0	385.9	2,377.3	98.2	4,993.5	-	4,993.5
	Сантмаргаз	279.1	-	265.7	2,955.7	-	3,951.7	-	3,951.7
	Сонгино	330.3	0.0	321.6	2,198.1	-	3,135.8	-	3,135.8
	Тосонцэнгэл	1,407.1	0.2	1,293.2	12,059.0	35.5	19,726.6	-	19,341.8
	Түдэвтэй	371.7	-	360.6	2,979.4	27.1	3,702.5	-	3,702.5
	Тэлмэн	420.5	0.0	395.3	2,285.4	3.1	3,990.0	-	3,971.1
	Тэс	406.3	0.0	385.1	4,709.0	0.6	6,306.3	-	6,306.3
	Ургамал	194.9	0.0	191.4	2,246.0	1.5	2,073.2	-	2,073.2
	Цагаанхайрхан	234.0	-	226.1	1,583.1	0.1	2,652.4	-	2,652.4
Говь-Алтай	Цагаанчулуут	319.0	0.0	311.4	2,077.4	0.0	2,016.6	-	2,016.6
	Цэцэн-Уул	384.3	0.0	374.2	1,940.5	-	3,175.9	-	3,175.9
	Шилүүстэй	257.3	0.0	240.3	1,611.6	0.0	3,148.5	-	3,148.5
	Эрдэнэхайрхан	346.1	-	308.2	2,418.5	-	2,069.9	-	2,069.9
	Яруу	269.8	0.3	269.8	1,665.0	-	2,334.0	-	2,334.0
	Нийт дүн	17,574.8	27.0	11,511.7	92,639.4	168.5	127,655.5	9.8	120,189.5
	Есөнбулаг	10,228.8	26.5	4,356.2	40,021.9	135.7	66,623.5	9.8	59,583.4
	Алтай	466.2	-	460.7	3,316.0	0.2	5,235.4	-	5,235.4
	Баян-Уул	470.5	-	437.1	3,925.6	2.4	2,955.6	-	2,955.6

Бигэр	400.8	0.0	389.1	3,079.9	23.2	3,103.2	3,125.8	-	3,028.1
Бугаг	476.5	0.1	468.3	4,146.7	-	4,146.7	2,760.7	-	2,759.6
Дарив	408.4	-	351.0	2,893.8	6.0	2,899.7	2,528.1	-	2,494.3
Дэлгэр	476.0	0.0	472.1	3,696.6	0.2	3,696.8	5,855.6	-	5,855.6
Жаргалан	362.8	0.0	358.1	2,330.0	-	2,330.0	2,727.0	-	2,727.0
Тайшир	419.9	-	415.3	763.4	-	763.4	2,385.4	-	2,385.4
Тонхил	522.1	0.2	515.9	6,543.1	0.0	6,543.1	2,598.9	-	2,598.9
Төгрөг	334.1	-	314.6	3,299.7	-	3,299.7	2,909.8	-	2,909.8
Халиун	373.6	0.1	372.1	1,449.5	-	1,449.5	3,280.8	-	3,280.8
Хөхмөрөгт	326.7	0.0	323.0	1,947.5	-	1,947.5	3,844.1	-	3,804.1
Цогт	693.1	0.1	685.0	4,018.2	0.8	4,018.9	5,573.5	-	5,573.5
Цээл	577.6	-	572.3	3,889.3	-	3,889.3	3,187.7	-	3,128.7
Чандмань	422.3	0.0	415.3	2,715.4	0.0	2,715.4	4,012.9	-	3,831.5
Шарга	236.8	-	235.8	2,183.0	-	2,183.0	2,744.7	-	2,744.7
Эрдэнэ	378.7	0.0	369.8	2,419.8	0.0	2,419.8	5,306.2	-	5,293.2
Нийт дүн	16,342.5	1,578.5	11,496.7	106,297.2	2,658.4	107,215.8	172,492.5	2,644.3	158,776.9
Өлгий	11,363.2	1,322.6	6,986.3	75,238.0	2,518.5	76,016.7	117,531.7	2,644.3	103,887.3
Алтай	268.0	0.0	266.6	3,205.3	58.3	3,263.6	3,620.8	-	3,620.8
Алтанцогц	243.9	0.0	243.7	761.2	-	761.2	3,183.1	-	3,183.1
Баяннуур	411.7	0.0	400.3	2,773.2	0.9	2,774.1	3,924.7	-	3,924.7
Бугаг	188.1	254.0	173.1	1,363.5	64.8	1,428.3	3,414.2	-	3,374.2
Булган	445.0	0.0	416.3	5,164.6	-	5,164.6	3,057.1	-	3,057.1
Буянт	165.6	0.0	156.2	1,072.7	-	1,072.7	2,948.9	-	2,948.9
Дэлүүн	695.4	0.1	567.9	3,944.1	0.4	3,944.5	3,981.8	-	3,981.8
Ногооннуур	463.2	0.2	460.8	2,501.0	0.0	2,501.0	4,971.8	-	4,971.8
Сагсай	247.7	0.1	244.8	1,771.4	-	1,771.4	6,514.5	-	6,514.5
Толбо	359.9	-	345.7	1,766.3	14.7	1,781.0	3,573.2	-	3,573.2
Улаанхус	573.8	0.0	561.2	2,969.6	0.0	2,969.6	6,129.7	-	6,129.7
Цагааннуур	153.9	-	150.1	1,552.8	-	1,552.8	3,155.2	-	3,155.2
Цэнгэл	763.3	1.4	523.7	2,213.5	0.8	2,214.3	6,485.9	-	6,454.7

Баян-Өлгий

Нийт дүн	24,548.9	397.9	13,846.2	97,832.2	519.1	98,070.0	199,156.0	0.0	184,395.6
Жаргалант	17,232.7	301.5	6,812.4	55,920.6	481.9	56,117.7	120,264.8	0.0	105,794.4
Алтай	374.4	0.0	338.7	4,025.8	-	4,025.8	3,853.8	-	3,840.7
Булган	1,414.5	96.3	1,421.4	8,820.8	30.3	8,854.8	19,405.1	-	19,286.4
Баянт	329.0	0.0	310.3	1,877.4	-	1,877.4	3,487.6	-	3,487.6
Дарви	426.3	0.0	399.7	3,713.4	0.0	3,713.5	4,030.7	-	4,030.7
Дуут	246.7	-	232.5	1,286.0	0.3	1,286.3	2,831.1	-	2,831.1
Дөргөн	266.9	-	228.6	1,362.5	0.2	1,362.7	4,288.3	-	4,288.3
Зэрэг	415.5	-	394.0	2,594.6	0.0	2,594.6	3,977.8	-	3,969.2
Манхан	420.7	-	408.3	2,024.4	0.7	2,025.1	5,543.6	-	5,470.2
Мөнххайрхан	263.1	-	259.0	1,446.3	0.0	1,446.3	2,922.0	-	2,915.2
Мөст	511.5	-	494.1	2,994.0	0.0	2,994.0	3,301.9	-	3,295.1
Мянгад	398.7	0.0	386.5	1,342.5	4.0	1,346.5	3,258.9	-	3,258.9
Үенч	477.9	0.0	442.9	3,339.0	0.8	3,339.9	7,787.2	-	7,766.2
Ховд	239.0	0.0	236.2	1,985.0	-	1,985.0	3,917.2	-	3,917.2
Цэцэг	924.4	0.0	901.3	2,582.7	0.7	2,583.4	3,697.7	-	3,690.5
Чандмань	298.6	0.0	285.8	1,455.5	-	1,455.5	3,732.1	-	3,732.1
Эрдэнэбүрэн	309.1	0.0	294.5	1,061.5	-	1,061.5	2,856.2	-	2,821.8

Ховд

Аймаг/Хот	Сум/Тосгон	Харилцах		Үүнээс: Иргэд	Хадгаламж		Үүнээс: Иргэд	Зээл		Үүнээс: Иргэд
		Төгрөг	Валют		Төгрөг	Валют		Төгрөг	Валют	
Увс	Нийт дүн	16,738.4	468.6	11,111.3	125,641.1	938.7	124,965.7	187,082.4	33.6	173,311.3
	Улаангом	10,641.4	467.8	5,557.0	75,177.6	723.6	74,303.5	108,567.2	12.8	94,870.6
	Баруунгуруун	426.3	0.0	359.3	2,777.1	62.5	2,839.5	6,823.1	-	6,815.7
	Бөхмөрөн	306.4	-	291.4	2,489.1	-	2,489.1	4,047.5	-	4,047.5
	Давст	137.8	-	131.3	1,240.3	-	1,240.3	3,325.4	-	3,325.4
	Завхан	169.7	0.7	158.9	2,488.8	-	2,488.8	3,686.6	-	3,686.6
	Зүүнговь	422.9	0.0	402.4	1,894.1	0.0	1,894.1	5,271.8	-	5,271.8
	Зүүнхангай	539.6	0.0	415.4	5,696.2	0.1	5,680.0	3,151.2	-	3,151.2
	Малчин	235.5	-	224.5	2,169.6	-	2,169.6	3,109.6	-	3,109.6
	Наранбулаг	385.2	-	370.6	2,488.2	30.6	2,518.8	5,883.3	20.8	5,866.1
	Өлгий	189.7	0.0	176.8	1,285.7	0.3	1,286.0	3,790.7	-	3,784.2
	Өмнөговь	415.3	-	388.6	3,582.4	0.0	3,582.5	5,941.1	-	5,941.1
	Өндөрхангай	454.0	0.0	433.2	3,094.8	24.7	3,119.5	5,162.9	-	5,162.9
	Сагил	278.3	0.0	213.1	1,313.3	-	1,313.3	3,841.2	-	3,841.2
Орхон	Тариалан	381.1	0.0	350.4	3,857.3	0.0	3,857.4	3,277.3	-	3,264.9
	Түргэн	181.3	-	138.2	1,195.1	0.4	1,195.5	2,773.2	-	2,773.2
	Тэс	646.4	0.0	624.2	4,389.9	-	4,389.9	7,982.1	-	7,982.1
	Ховд	194.7	0.0	185.6	2,780.4	1.8	2,782.2	3,506.9	-	3,478.5
	Хяргас	350.7	0.0	335.0	3,620.9	71.7	3,692.6	3,444.4	-	3,444.4
	Цагаанхайрхан	382.1	-	355.5	4,100.3	22.9	4,123.3	3,497.1	-	3,494.5
	Нийт дүн	148,508.0	45,074.9	102,467.5	848,807.9	67,327.5	877,198.2	1,269,670.1	1,135.9	1,187,176.4
	Баян-Өндөр	51,840.2	44,268.1	29,949.4	273,135.0	44,907.6	283,619.0	342,702.4	816.9	297,568.5
	Жаргалант	346.8	0.1	344.6	1,668.7	10.0	1,678.7	337,473.7	816.9	292,364.7
	Нийт дүн	26,374.7	254.8	18,720.9	144,258.5	1,486.7	145,370.2	219,297.1	38.5	208,231.3
Өвөрхангай	Арвайхээр	9,804.3	165.6	6,071.4	61,267.2	665.0	61,673.1	113,155.9	8.0	102,646.3
	Баруунбаян-Улаан	419.4	0.0	394.8	3,162.8	-	3,162.8	3,932.9	-	3,932.9
	Бат-Өлзий	801.5	0.2	732.3	9,423.5	100.0	9,523.5	11,890.4	-	11,846.2
	Баянгол	838.6	0.0	833.9	3,496.6	0.4	3,497.0	3,254.9	-	3,254.9
	Баян-Өндөр	923.4	-	882.3	4,467.8	3.2	4,471.0	2,931.0	-	2,931.0
	Болд	676.9	0.8	651.1	4,103.5	22.3	4,125.8	5,673.3	-	5,673.3

Бүрд	527.7	50.5	547.0	4,352.8	0.0	4,352.9	3,789.0	-	3,789.0
Гучин-Ус	520.1	0.1	516.1	1,999.9	1.4	2,001.3	2,557.4	-	2,557.4
Есөнзүйл	414.6	-	413.2	1,468.8	2.8	1,471.6	2,966.7	-	2,966.7
Зүүнбаян-Улаан	511.7	0.1	495.6	1,501.8	10.4	1,512.2	3,684.4	-	3,684.4
Нарийнгээл	3,020.2	-	621.5	2,806.1	0.0	2,806.1	4,481.0	-	4,481.0
Өлзийт	480.3	-	476.9	2,063.3	-	2,063.3	2,440.4	-	2,440.4
Сант	671.9	3.0	672.1	3,795.2	0.1	3,795.3	3,628.4	-	3,628.4
Тарагт	427.2	0.0	420.9	992.2	-	992.2	2,878.6	-	2,878.6
Төгрөг	504.8	5.1	501.3	1,812.6	5.7	1,818.4	3,519.9	-	3,519.9
Уянга	1,334.1	0.0	1,126.9	9,132.9	4.7	9,137.6	10,050.1	-	10,050.1
Хайрхандулаан	669.5	0.0	663.9	3,340.7	0.1	3,340.8	4,002.7	-	4,002.7
Хархорин	2,029.1	24.3	1,689.7	18,663.0	657.0	19,204.1	25,489.4	15.2	25,022.7
Хужирт	1,799.5	5.0	1,010.1	6,407.4	13.6	6,421.1	8,970.7	15.3	8,947.7
Нийт дүн	9,702.1	39.3	7,989.4	55,354.3	535.4	55,820.2	127,572.4	83.8	121,732.8
Булган	3,803.4	12.0	2,385.3	19,202.3	273.1	19,405.9	45,730.5	57.9	40,962.1
Баян-Агт	366.5	6.2	368.4	2,605.7	4.9	2,610.7	5,394.2	-	5,275.7
Баяннуур	317.6	0.9	314.6	1,121.3	26.7	1,148.1	4,265.5	25.9	4,291.4
Бутаг	200.9	0.0	191.4	1,044.8	0.0	1,044.8	3,003.0	-	2,992.2
Бүрэгхангай	426.2	0.0	371.6	2,378.3	1.2	2,379.5	4,958.3	-	4,947.1
Гурванбулаг	384.8	-	361.9	3,466.8	2.5	3,469.3	4,633.1	-	4,602.1
Дашинчилэн	383.7	0.0	366.9	2,602.3	16.4	2,618.7	5,877.9	-	5,827.9
Могод	309.5	-	308.5	4,001.5	-	4,001.5	3,713.3	-	3,713.3
Рашаант	386.3	0.0	377.9	3,089.2	6.2	3,095.3	5,986.2	-	5,986.2
Сайхан	466.5	0.0	441.7	3,699.7	75.4	3,775.1	4,214.3	-	4,191.2
Сэлэнгэ	464.3	0.0	400.0	1,526.1	0.1	1,526.1	5,795.4	-	5,734.6
Тэшиг	444.6	-	420.2	1,328.6	4.0	1,332.7	6,429.9	-	6,311.0
Хангал	523.3	11.5	516.9	2,189.2	0.0	2,189.3	8,527.2	-	8,457.2
Хишиг-Өндөр	413.1	0.0	394.5	2,738.4	105.4	2,843.8	4,955.2	-	4,955.2
Хутаг-Өндөр	559.7	8.5	530.5	3,136.6	19.4	3,156.0	9,728.1	0.0	9,188.0
Орхон	251.5	0.0	239.2	1,223.5	-	1,223.5	4,360.5	-	4,297.5

Булган

Нийт дүн	18,994.8	129.7	13,621.9	113,784.5	2,165.8	115,810.1	194,795.5	1.4	187,439.2
Баянхонгор	10,748.5	91.4	6,169.2	54,910.3	2,017.5	56,789.5	87,361.8	1.4	80,350.5
Баацагаан	609.8	-	524.9	3,625.2	-	3,625.2	4,788.6	-	4,788.6
Баянбулаг	240.1	-	209.4	2,416.4	-	2,414.5	3,332.1	-	3,332.1
Баянговь	403.3	0.0	377.8	2,021.1	0.2	2,021.3	4,393.7	-	4,393.7
Баянлиг	509.0	-	481.7	5,147.7	13.3	5,161.0	5,813.8	-	5,813.8
Баян-Овоо	251.6	-	247.2	574.2	0.0	574.2	2,850.9	-	2,850.9
Баян-Өндөр	298.5	0.0	251.9	5,168.4	0.0	5,168.5	3,273.3	-	3,273.3
Баянцагаан	359.0	0.1	353.1	4,697.9	6.6	4,704.5	4,763.8	-	4,763.8
Болд	464.3	0.0	354.1	2,844.7	1.4	2,846.0	4,492.5	-	4,478.4
Бөмбөгөр	444.4	33.1	379.3	3,452.0	40.4	3,492.4	5,713.6	-	5,701.7
Бууцагаан	562.0	0.0	534.1	4,068.1	0.0	4,068.1	6,225.1	-	6,225.1
Галуут	491.0	0.0	484.9	2,733.0	-	2,733.0	5,933.2	-	5,913.3
Гурванбулаг	443.1	0.0	429.4	3,419.5	0.0	3,419.5	4,047.0	-	4,047.0
Жаргалант	424.0	0.0	416.5	3,430.5	0.1	3,430.6	26,836.6	-	26,586.7
Жинст	447.7	0.0	364.1	1,352.2	0.0	1,352.2	3,632.5	-	3,632.5
Заг	364.2	-	355.7	2,372.5	-	2,372.5	3,423.0	-	3,403.0
Өлзийт	412.9	0.0	406.0	2,031.5	-	2,031.5	4,717.8	-	4,708.7
Хүрээмарал	306.0	0.2	295.9	2,557.9	31.7	2,589.6	3,521.7	-	3,501.7
Шаргалжуут	218.8	0.0	204.4	1,204.1	0.0	1,204.2	1,956.2	-	1,956.2
Шинэжинст	468.2	4.8	300.0	3,766.1	54.3	3,820.4	3,019.4	-	3,019.4
Эрдэнэцогт	528.4	0.0	482.3	1,991.3	0.1	1,991.3	4,698.9	-	4,698.9

Баянхонгор

Аймаг/Хот	Сум/Тосгон	Харицах		Үүнээс: Иргэд	Хадгаламж		Зээл		Үүнээс: Иргэд
		Төгрөг	Валют		Төгрөг	Валют	Төгрөг	Валют	
Архангай	Нийт дүн	17,237.2	161.2	14,422.8	117,926.7	16,782.9	151,425.6	7.4	145,591.9
	Эрдэнэбулган	7,553.3	119.9	4,933.8	53,354.6	16,576.8	61,516.2	-	56,425.1
	Батцэнгэл	552.1	0.0	545.1	4,141.2	0.5	5,594.4	-	5,594.4
	Жаргалант	509.3	-	487.0	4,045.2	-	3,939.0	-	3,919.0
	Ихтамир	614.0	5.6	598.1	3,032.5	0.2	6,379.4	-	6,279.4
	Өгийнуур	396.2	0.0	339.2	1,996.8	0.2	4,574.1	-	4,555.8
	Өлзийт	467.7	27.8	477.7	4,458.6	14.1	6,462.9	7.4	6,470.3
	Өндөр-Улаан	759.6	-	752.6	4,119.9	-	4,911.9	-	4,911.9
	Тариат	705.9	0.0	693.0	4,049.6	0.9	6,295.8	-	6,095.8
	Төвшрүүлэх	438.1	0.1	435.6	2,082.6	0.5	4,598.1	-	4,581.6
	Хайрхан	557.4	0.0	554.8	5,063.8	0.3	5,648.5	-	5,648.5
	Хангай	368.8	0.0	368.6	2,263.9	-	3,395.1	-	3,395.1
	Хашааг	477.1	-	476.7	3,250.1	31.1	3,752.5	-	3,752.5
	Хотонт	600.3	-	590.5	3,812.9	0.8	6,150.8	-	6,117.5
	Цахир	312.6	-	298.2	2,374.6	119.3	2,704.4	-	2,699.6
	Цэнхэр	785.6	0.0	773.9	3,158.8	0.3	6,665.3	-	6,411.0
	Цэцэрлэг	540.3	-	518.4	4,656.5	0.0	4,566.6	-	4,566.6
	Чулуут	453.3	0.2	442.8	3,199.6	-	3,405.1	-	3,405.1
	Эрдэнэмандал	831.4	0.0	815.3	6,933.8	37.2	6,674.8	-	6,571.7
	Булган	314.4	7.6	321.6	1,931.6	0.8	4,190.8	-	4,190.8
Хөвсгөл	Нийт дүн	24,359.0	221.7	17,763.1	144,348.9	1,449.1	233,877.1	187.9	226,612.8
	Мөрөн	12,509.1	182.8	6,846.2	81,559.0	1,288.3	111,977.6	186.8	105,538.1
	Алаг-Эрдэнэ	461.5	0.0	402.3	1,634.1	-	4,849.0	-	4,849.0
	Арбулаг	537.5	2.3	532.1	1,476.9	-	4,571.0	-	4,571.0
	Баянзүрх	483.1	0.1	474.1	2,568.2	0.0	5,939.3	-	5,919.0
	Бүрэнгогтох	618.7	0.9	617.3	1,935.6	1.5	5,524.5	-	5,524.5
	Галт	710.5	1.1	662.9	5,146.2	4.5	6,916.8	-	6,916.8
	Жаргалант	482.9	0.0	425.6	5,055.4	3.1	5,147.2	-	5,108.1
	Их-Уул	880.2	10.2	835.4	3,036.3	0.1	6,835.7	-	6,835.7
	Рашаант	497.9	0.1	474.8	3,085.0	54.6	4,910.8	-	4,902.1

Ренчилхүмбэ	402.3	0.0	364.8	3,496.9	1.5	3,498.4	4,710.4	-	4,701.7
Тариалан	994.8	0.5	694.2	3,996.3	15.9	4,012.2	11,435.2	-	10,886.7
Тосонцэнгэл	555.2	0.0	532.7	3,006.4	-	3,006.4	5,634.5	-	5,634.5
Төмөрбулаг	376.0	0.2	358.9	2,093.3	0.0	2,093.3	5,457.4	-	5,457.4
Түнэл	322.1	0.0	310.5	1,434.6	-	1,434.6	5,808.9	-	5,799.4
Улаан-Уул	428.8	1.5	404.8	2,506.0	-	2,506.0	5,573.2	-	5,573.2
Ханх	279.3	0.3	271.6	1,505.9	-	1,505.9	5,146.6	-	5,146.6
Хатгал	527.8	14.4	452.4	2,412.9	6.8	2,419.7	5,010.4	-	4,875.1
Цагааннуур	237.5	2.4	223.9	1,213.7	0.6	1,214.2	3,220.0	-	3,205.1
Цагаан-Уул	986.9	0.0	935.5	4,787.0	0.1	4,787.0	5,468.8	-	5,468.8
Цагаан-Үүр	309.6	3.3	309.1	1,499.9	1.3	1,501.2	3,228.3	-	3,228.3
Цэцэрлэг	643.8	0.0	580.4	3,199.8	68.5	3,268.3	5,304.7	-	5,304.7
Чандмань-Өндөр	335.0	0.1	329.3	1,357.4	1.4	1,358.8	3,595.6	1.1	3,587.7
Шинэ-Идэр	390.8	-	379.7	3,133.4	-	3,133.4	3,680.5	-	3,680.5
Эрдэнэбулган	387.7	1.4	344.4	3,208.6	1.0	3,209.6	3,930.6	-	3,898.7
Төвийн бүс	172,426.7	54,393.2	116,218.3	800,853.4	38,404.0	822,645.5	1,553,453.7	2,285.2	1,449,461.0
Нийт дүн	18,338.1	247.0	15,030.0	91,402.1	669.9	91,984.7	196,790.7	8.5	193,095.3
Зуунмод	5,967.9	45.3	3,969.6	33,535.7	288.6	33,755.9	66,857.0	8.2	63,478.2
Алтанбулаг	484.3	0.0	472.2	1,892.0	0.0	1,892.0	6,082.7	-	6,082.7
Аргалант	263.5	-	196.0	1,004.9	0.4	1,005.4	2,704.3	-	2,672.7
Арухст	486.6	0.0	248.4	796.7	0.5	797.2	2,095.7	-	2,095.7
Багсүмбэр	916.4	0.2	750.0	2,466.3	6.3	2,472.7	8,185.5	-	8,185.5
Баян	310.3	0.0	308.5	1,686.4	0.0	1,686.4	5,941.6	-	5,941.6
Баян-Өнжүүл	376.5	195.3	355.9	2,786.0	237.9	3,023.9	4,080.4	0.3	4,080.7
Баяндэлгэр	273.2	-	248.5	866.9	-	866.9	2,116.6	-	2,116.6
Баянжаргалан	263.8	0.0	260.8	2,629.9	0.1	2,629.9	1,773.7	-	1,773.7
Баянхангай	221.5	0.1	217.1	742.3	0.3	742.7	3,735.1	-	3,735.1
Баянцагаан	398.9	-	381.4	1,595.2	0.4	1,595.6	3,592.8	-	3,585.1
Баянцогт	274.5	0.0	204.5	1,509.7	-	1,509.7	2,986.6	-	2,986.6
Баянчандмань	638.8	0.1	625.5	3,050.2	8.0	3,058.2	6,778.3	-	6,768.0
Борнуур	703.4	0.1	648.3	2,723.6	13.8	2,737.4	7,804.4	-	7,762.7
Бүрэн	380.3	0.1	365.5	3,198.1	2.4	3,200.5	5,785.6	-	5,785.6
Дэлгэрхаан	270.2	0.0	269.9	2,130.9	-	2,130.9	3,649.1	-	3,649.1
Заамар	1,576.2	3.4	1,420.1	9,352.3	10.5	9,344.0	10,964.9	-	10,964.9
Жаргалант	985.7	0.1	849.3	4,695.0	60.8	4,755.8	14,851.3	-	14,769.3

Төв

	Лүн	327.4	0.3	310.3	2,434.9	26.6	2,461.5	4,964.1	-	4,964.1
	Мөнгөнморг	227.8	0.0	226.6	1,051.0	-	1,051.0	3,086.4	-	3,086.4
	Өндөрширээт	357.8	-	351.6	1,485.3	0.0	1,485.3	3,922.4	-	3,922.4
	Сэргэлэн	109.0	0.0	108.1	248.2	5.8	253.9	3,459.9	-	3,427.7
	Сүмбэр	272.4	0.0	268.1	896.8	0.1	896.8	3,133.1	-	3,133.1
	Угтаал	460.0	0.0	454.7	1,563.5	5.4	1,568.9	4,502.5	-	4,422.5
	Цээл	307.3	0.5	303.2	1,989.4	0.1	1,989.5	3,980.3	-	3,980.3
	Эрдэнэ	596.4	1.4	570.7	1,309.5	1.7	1,311.2	3,032.9	-	3,032.9
	Эрдэнэсант	887.9	-	645.1	3,761.3	0.2	3,761.5	6,723.3	-	6,692.0
	Нийт дүн	4,843.4	43.6	3,569.6	20,608.9	295.3	20,900.4	67,489.9	-	63,763.0
Говьсүмбэр	Сүмбэр	3,650.8	43.5	2,896.5	17,868.8	289.3	18,154.3	54,494.2	-	50,854.2
	Баянтал	135.6	0.0	127.7	649.8	-	649.8	2,978.0	-	2,978.0
	Шивээ-говь	1,057.0	0.1	545.4	2,090.3	6.0	2,096.3	10,017.7	-	9,930.9

Аймаг/Хот	Сум/Тосгон	Харилцах		Үүнээс: Иргэд	Хадгаламж		Үүнээс: Иргэд	Зээл		Үүнээс: Иргэд
		Төгрөг	Валют		Төгрөг	Валют		Төгрөг	Валют	
Сэлэнгэ	Нийт дүн	32,010.7	602.5	20,502.5	103,055.0	3,130.3	105,919.5	300,884.9	1,130.7	290,565.5
	Сүхбаатар	7,336.8	317.7	5,401.6	32,864.5	2,009.2	34,803.6	99,359.5	1,113.3	93,852.3
	Алтанбулаг	1,390.0	8.7	1,369.5	3,864.1	10.0	3,874.1	7,512.3	-	7,472.3
	Баруунбүрэн	528.0	0.2	404.8	1,868.4	0.6	1,869.0	4,464.1	-	4,374.1
	Баянгол	1,641.1	24.0	1,420.1	4,229.7	110.4	4,340.1	11,863.9	-	11,836.9
	Ерөө	1,400.3	0.8	1,273.4	6,150.2	99.6	6,249.8	16,428.0	-	16,340.5
	Жавхлант	344.2	0.0	322.2	702.9	0.0	702.9	3,736.9	-	3,736.9
	Зүүнбүрэн	399.9	0.0	399.4	2,291.5	0.0	2,291.5	3,599.9	-	3,550.0
	Мандал	13,393.1	65.0	4,825.0	27,276.8	529.9	27,617.6	82,398.0	1.6	79,974.0
	Орхон	216.5	-	210.4	758.5	-	758.5	3,395.3	-	3,395.3
	Орхонтуул	522.7	0.1	517.8	2,409.0	0.3	2,409.2	6,779.1	-	6,779.1
	Сант	301.0	0.0	293.2	946.0	0.4	946.3	6,573.7	1.1	6,574.8
	Сайхан	1,694.1	185.1	1,759.1	10,545.1	298.0	10,839.9	25,665.3	14.7	23,792.3
	Түшиг	336.1	0.0	325.8	1,034.4	3.0	1,037.4	3,365.3	-	3,365.3
	Цагааннуур	1,132.7	0.1	724.8	3,964.8	14.0	3,975.4	4,928.7	-	4,763.8
	Хушаат	351.4	0.5	283.8	1,182.6	0.1	1,182.7	3,934.2	-	3,896.3
	Хүдэр	443.6	0.0	400.7	1,325.1	50.9	1,376.0	6,523.2	-	6,504.2
	Шаамар	579.2	0.1	571.0	1,641.5	4.0	1,645.5	10,357.5	-	10,357.5
Дорноговь	Нийт дүн	22,317.9	7,878.9	16,181.4	112,467.1	5,780.4	113,966.7	288,657.8	956.5	276,529.5
	Сайншанд	11,539.4	7,063.3	6,395.5	48,293.7	1,866.7	49,534.8	123,569.4	873.4	115,668.4
	Айраг	563.5	0.4	523.2	2,243.2	3.9	2,247.1	7,537.7	-	7,537.7
	Алтанширээ	286.0	0.0	278.9	819.9	0.0	819.9	2,485.3	-	2,485.3
	Даланжаргалан	618.8	0.4	595.8	3,201.2	1.0	3,202.2	8,493.9	-	8,493.9
	Дэлгэрэх	371.1	0.2	348.4	938.2	0.3	938.4	4,195.8	-	4,195.8
	Замын-Үүд	5,785.3	796.9	4,983.0	42,744.9	3,818.9	42,908.6	107,111.2	81.7	102,975.2
	Иххэт	414.7	1.8	399.6	1,600.4	0.0	1,600.4	5,276.1	-	5,183.5
	Мандах	326.8	0.0	316.6	1,634.1	0.1	1,634.2	3,049.1	-	3,049.1
	Өргөн	424.2	0.6	416.5	1,415.6	74.9	1,490.5	5,894.1	-	5,894.1
	Сайхандулаан	226.2	2.2	227.0	733.6	0.1	733.8	2,773.2	-	2,773.2
	Улаанбадрах	311.1	0.0	290.3	1,650.8	0.1	1,650.9	2,681.9	-	2,681.9
	Хаганбулаг	696.3	11.0	685.6	3,809.4	8.1	3,817.5	6,480.7	-	6,480.7
	Хөвсгөл	320.0	2.2	315.4	1,484.4	1.9	1,486.4	3,490.5	-	3,490.5

Эрдэнэ	434.6	0.0	405.7	1,897.5	4.5	1,902.1	5,618.8	1.4	5,620.2
Нийт дүн	35,829.2	3,211.8	27,969.8	242,765.7	18,972.1	260,591.3	296,544.5	159.5	257,678.8
Дархан	33,314.4	3,206.4	25,824.5	228,326.2	18,484.2	245,663.9	266,789.8	141.5	228,301.3
Хонгор	759.9	0.3	741.3	3,111.9	30.8	3,142.7	9,981.5	-	9,726.9
Шарын гол	1,507.3	2.9	1,183.5	9,778.1	456.7	10,234.8	14,464.6	18.0	14,482.6
Орхон	247.6	2.3	220.4	1,549.6	0.3	1,549.9	5,308.5	-	5,167.9
Нийт дүн	48,790.3	42,288.0	24,000.6	163,387.0	9,047.1	161,627.6	286,628.6	30.0	257,330.6
Далагзагад	27,444.3	28,280.9	12,683.2	84,457.2	5,750.3	79,410.8	164,332.4	28.5	142,078.3
Баяндалай	370.5	0.1	306.2	1,895.9	2.3	1,898.1	4,485.8	-	4,435.8
Баян-Овоо	333.5	0.2	306.5	1,984.8	0.7	1,985.5	3,518.2	-	3,518.2
Булган	418.9	1.0	374.1	2,254.7	3.8	2,258.5	3,828.1	-	3,828.1
Гурвантэс	6,009.2	6,976.4	2,427.0	16,132.0	600.4	16,732.4	12,277.8	-	12,222.6
Манлай	555.6	8.0	496.4	6,039.4	3.7	6,043.1	3,454.4	-	3,454.4
Мандал-Овоо	605.0	2.9	361.8	1,714.9	0.4	1,715.3	3,865.1	-	3,642.3
Номгон	401.7	7.2	362.9	3,172.1	0.6	3,172.7	4,991.7	-	4,991.7
Ноён	484.1	0.6	282.0	2,358.3	94.2	2,452.5	3,136.5	-	3,136.5
Сэврэй	484.1	0.3	444.1	4,087.2	5.3	4,092.5	2,803.2	0.8	2,804.0
Ханбогд	3,776.0	637.7	2,590.1	19,138.7	1,111.3	20,240.2	33,360.3	0.7	32,966.2
Ханхонгор	379.1	-	295.4	964.3	0.6	964.9	3,084.8	-	3,084.8
Хүрмэн	442.0	38.5	348.7	1,037.1	0.0	1,037.1	3,756.9	-	3,756.9
Цогт-Овоо	270.1	0.0	201.3	2,017.2	26.3	2,043.4	3,434.5	-	3,434.5
Цогтцэий	6,816.3	6,334.2	2,520.8	16,133.3	1,447.2	17,580.5	36,298.8	-	29,976.2
Нийт дүн	10,297.1	121.5	8,964.4	67,167.8	508.9	67,655.3	116,457.4	-	110,498.2
Сайнцагаан	3,837.7	109.8	3,040.4	26,090.1	382.0	26,455.0	54,625.4	-	49,188.0
Адаацаг	368.0	0.0	352.2	2,097.7	-	2,097.7	6,396.4	-	6,396.4
Баянжаргалан	336.5	0.0	323.0	1,604.6	0.9	1,605.5	3,597.7	-	3,597.7
Говь-Угтаал	283.0	0.0	273.1	3,250.5	-	3,250.5	3,530.7	-	3,476.0
Гурвансайхан	1,080.6	0.8	784.9	7,610.1	3.3	7,609.0	4,196.8	-	4,195.0
Дэлгэрхангай	336.3	0.1	318.7	1,732.3	1.1	1,733.4	4,860.7	-	4,848.6
Дэлгэрцогт	426.1	0.0	420.6	1,132.3	0.1	1,132.4	3,290.2	-	3,264.2
Дэрэн	394.6	0.0	370.7	2,303.8	0.5	2,304.3	4,450.5	-	4,450.5
Луус	393.2	0.0	318.8	2,832.2	-	2,832.2	3,565.9	-	3,367.5

Өлзийт	362.9	0.1	351.2	2,400.9	16,538.9	276,192.2	547,991.4	142.8	5,650.2	-	5,645.0
Өндөршил	251.6	0.1	240.1	3,331.4	5,087.3	105,198.5	224,053.3	132.4	3,593.6	-	3,546.5
Сайхан-Овоо	391.8	1.8	377.4	2,344.3	0.0	2,344.3	3,500.2	-	3,500.2	-	3,406.2
Хулд	407.0	0.0	390.5	3,710.8	0.0	3,710.8	4,470.6	-	4,470.6	-	4,470.6
Цагаандэлгэр	124.0	0.0	121.1	1,122.0	75.1	1,197.1	2,968.8	-	2,968.8	-	2,963.2
Эрдэнэдалай	1,303.7	8.7	1,281.7	5,604.9	15.8	5,620.7	7,759.6	-	7,759.6	-	7,682.8
Зүүн бүс	53,605.6	20,189.2	38,054.7	278,269.7	16,538.9	276,192.2	547,991.4	142.8	518,079.4		
Нийт дүн	22,773.8	13,826.4	15,268.6	101,635.6	5,087.3	105,198.5	224,053.3	132.4	205,508.4		
Хэрлэн	17,962.7	13,681.8	10,703.4	80,586.4	5,005.3	84,072.3	164,220.9	132.4	145,756.5		
Баяндун	497.2	0.0	451.5	2,509.2	19.9	2,529.1	6,241.0	-	6,241.0		
Баян-уул	463.7	0.0	451.8	2,140.7	0.5	2,136.2	7,817.1	-	7,817.1		
Баянтүмэн	170.9	0.0	119.3	853.2	1.0	854.2	2,040.6	-	2,040.6		
Булган	307.3	-	300.8	731.9	22.3	754.2	3,223.8	-	3,149.0		
Гурванзагал	290.4	-	283.5	1,397.2	0.0	1,397.3	2,964.7	-	2,964.7		
Дашбалбар	455.2	0.7	434.2	2,926.9	0.0	2,926.9	6,418.5	-	6,418.5		
Матад	519.4	143.0	519.0	1,835.9	3.2	1,839.1	2,911.9	-	2,911.9		
Сэргэлэн	421.1	-	403.4	1,265.8	-	1,265.8	3,441.0	-	3,441.0		
Халхгол	501.1	0.8	478.9	1,849.0	26.2	1,875.3	6,828.7	-	6,823.0		
Хөлөнбуйр	197.5	0.0	190.1	1,063.6	0.1	1,063.7	3,143.7	-	3,143.7		
Цагаан-Овоо	371.7	0.0	337.2	2,293.5	8.0	2,301.5	6,211.2	-	6,211.2		
Чойбалсан	377.6	0.0	364.7	1,200.7	-	1,200.7	4,362.8	-	4,362.8		
Чулуунхороот	238.0	0.0	230.7	981.6	0.6	982.1	4,227.4	-	4,227.4		

Дорнод

Аймаг/Хот	Сум/Тосгон	Харилах		Үүнээс: Иргэд	Хадгаламж		Үүнээс: Иргэд	Зээл		Үүнээс: Иргэд
		Төгрөг	Валют		Төгрөг	Валют		Төгрөг	Валют	
Сүхбаатар	Нийт дүн	16,666.5	5,823.1	10,981.1	80,630.8	9,915.1	73,702.7	142,414.7	1.7	137,206.3
	Баруун-Урт	9,235.1	4,459.5	3,977.9	32,709.1	395.5	27,821.8	59,793.9	1.7	57,277.9
	Асгат	476.5	-	452.5	2,972.9	99.2	3,072.2	4,202.5	-	4,172.1
	Баяндэлгэр	688.9	26.2	695.8	5,785.9	2,734.1	8,520.0	7,689.0	-	7,657.5
	Дарьганга	621.0	0.2	601.0	3,804.1	12.1	3,816.2	3,768.1	-	3,757.8
	Мөнххаан	564.5	0.1	556.6	4,012.2	0.7	4,012.9	8,126.2	-	8,126.2
	Наран	400.6	-	379.5	1,975.6	0.3	1,976.0	2,305.7	-	2,305.7
	Онгон	674.8	0.8	631.5	3,815.7	9.0	3,824.6	7,482.6	-	7,482.6
	Сүхбаатар	1,308.6	1,320.3	1,140.3	13,394.1	6,594.2	8,427.8	20,051.6	-	17,495.3
	Түвшинширээ	434.7	0.0	423.4	1,627.8	0.1	1,627.9	5,523.9	-	5,523.9
	Түмэнцогт	494.9	0.1	430.2	2,717.7	24.1	2,741.8	3,447.3	-	3,394.8
	Уулбаян	339.0	-	328.7	1,669.4	1.2	1,670.6	4,836.5	-	4,836.5
	Халзан	313.3	-	311.1	1,681.7	-	1,681.7	2,396.2	-	2,396.2
	Эрдэнэцагаан	1,114.6	15.9	1,052.5	4,464.5	44.6	4,509.1	12,791.2	-	12,779.8
	Нийт дүн	14,165.3	539.7	11,805.0	96,003.4	1,536.5	97,291.0	181,523.4	8.6	175,364.7
Хэнтий	Хэрлэн	5,231.5	21.3	3,850.4	41,671.7	1,081.3	42,601.1	71,285.6	2.4	66,140.9
	Батноров	420.1	0.0	402.1	3,282.8	0.5	3,283.3	5,261.9	-	5,243.3
	Батширээг	311.8	0.2	288.3	2,682.0	0.7	2,682.7	2,923.5	-	2,923.5
	Баян-Адрага	349.9	0.0	307.9	1,770.2	0.0	1,770.2	3,283.1	-	3,276.1
	Баянмөнх	288.9	0.0	281.5	1,929.9	-	1,929.9	3,019.8	-	3,019.8
	Баян-Овоо	268.1	-	246.5	2,175.3	-	2,175.3	4,140.5	-	4,128.9
	Биндэр	944.2	0.0	653.3	3,584.8	5.1	3,589.9	4,219.3	-	4,169.3
	Галшар	248.8	0.0	242.1	999.1	0.0	999.1	4,138.2	-	4,138.2
	Гурванбаян	164.1	0.2	148.8	865.6	0.0	865.7	5,407.5	-	5,391.0
	Дадал	283.3	0.0	254.5	3,713.8	3.3	3,717.1	4,428.6	-	4,428.6
	Дархан	273.7	0.0	241.4	4,091.0	0.9	4,091.9	4,136.6	-	4,136.6
	Бор-Өндөр	2,103.7	514.5	1,778.4	12,023.7	424.3	12,351.0	29,498.2	5.7	28,650.5
	Дэлгэрхаан	336.1	1.3	321.1	1,617.1	0.1	1,617.3	5,310.0	-	5,304.8
	Жаргалтхаан	327.5	0.0	324.8	2,035.7	0.9	2,036.5	3,510.5	-	3,476.8
	Мөрөн	341.1	-	327.8	562.8	-	562.8	3,814.4	-	3,814.4
Норовлин	394.4	0.1	331.2	3,044.0	11.5	3,055.5	3,699.0	-	3,699.0	
Өмнөдэлгэр	814.7	0.0	784.3	3,601.3	1.0	3,602.2	6,444.0	-	6,444.0	

Бэрх	481.0	1.9	467.3	3,896.5	3.0	3,899.5	5,160.6	0.5	5,161.2
Цэнхэрмандал	278.1	0.0	255.0	1,515.5	3.8	1,519.4	5,331.9	-	5,307.6
Баянхутаг	256.2	-	251.5	609.0	0.1	609.2	4,565.5	-	4,565.5
Өлзийт	48.0	-	46.8	331.5	-	331.5	1,944.6	-	1,944.6
Нийт орон нутаг	464,013.2	122,215.9	316,356.9	2,451,597.8	130,385.6	2,503,240.9	4,222,939.1	6,260.4	3,950,070.7
Улаанбаатар хот	2,833,876.2	2,198,158.0	865,963.7	8,056,078.0	3,281,172.4	9,660,364.1	11,735,528.0	1,967,521.2	5,316,317.0

“Мөнхийн Үсэг” ХХК-д хэвлэв.
Утас: 319658, 70140459
Вэб хаяг: www.munkhiin-useg.mn